

Benj. I. Wheeler

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗ

ΜΕΛΕΤΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

GIFT

Benj. I. Wheeler.

Georgiou N. Hatzidake

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗ

ΜΕΛΕΤΗ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

Ἢ

ΒΑΣΑΝΟΣ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

ΤΟΥ ΨΕΥΔΑΤΤΙΚΙΣΜΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΟΡΟΜΗΛΑ

1884

ΠΕΜΠΤΗ ΣΥΜΒΟΛΗ

ΕΙΣ ΓΝΩΣΙΝ

ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

'Αφοῦ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων ἐπῆλθεν ὁ τοῦ ἔθνους ἡμῶν πολιτικὸς διαμελισμός, ἐπηκολούθησε τούτῳ φύσει ὅτε λοιπὸς (πλὴν τοῦ θρησκευτικοῦ) καὶ ἐν μέρει καὶ ὁ *γλωσσικός*. 'Αποτέλεσμα δὲ τούτου πάντως εἶναι, ὅτι μετὰ ταῦτα ὁ Κρής, ὁ Κύπριος κλπ. γράφοντες μετεχειρίζοντο ἕκαστος τὴν γλῶσσαν ἣν ἐλάλουν ἐν τῷ τόπῳ του, ἠδιαφόρει δ' ἐξ ὁλοκλήρου, ἂν οἱ λοιποὶ ὁμοεθνεῖς του θὰ τὸν ἐνόουν. Βραδύτερον δ' ὅσῳ μᾶλλον τὸ ἔθνος ἡνοῦτο ὑπὸ τὸν βαρὺν τῶν Μουσουλμάνων ζυγὸν καὶ ὅσῳ μείζονα αἱ ἐν Εὐρώπῃ ἐπιστῆμαι ἐκτῶντο ἀνάπτυξιν καὶ αἱ γλῶσσαι καὶ αἱ φιλολογίαι τῶν δυτικῶν ἐθνῶν ἐπλουτίζοντο καὶ ἐξηυγενίζοντο, τόσῳ φυσικώτερον ἦτο νὰ ἐπέλθῃ καὶ ἐν Ἑλλάδι εἰς ἄνδρας φιλοπάτριδας καὶ πεπαιδευμένους ἡ ἰδέα, ὅτι ἐπειδὴ τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἀποτελεῖ *ἓν ὅλον*, τὸ ὅλον τοῦτο *μίαν μόνην γραπτὴν γλῶσσαν* ὤφειλε νὰ ἔχῃ.

'Αλλ' ἐπειδὴ τότε οὐδὲ ἓν ἰδίωμα εἶχε τοσοῦτον ἀνυψωθῇ διὰ τῶν ποιητῶν ἢ συγγραφέων του, ὥστε καὶ καθ' ἑαυτὸ νὰ ἐπαρκῇ εἰς πάσας τὰς χρείας τοῦ ἔθνους καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις Ἕλλησι νὰ εἶναι γνωστόν, ὑπέλαβον οἱ εὐεργέται ἐκεῖνοι τοῦ ἔθνους ἀναγκαῖον νὰ παραλάβωσιν ἐκ τῆς ἀρχαίας καὶ ἰδιαιτέρως ἐκ τῆς διὰ τὴν 'Εκκλησίαν καὶ τὴν παιδείαν γνωστῆς γλώσσης τῆς Γραφῆς τὰ συνηθέστερα καὶ γνωστότερα καὶ ἐκ τῆς λαλουμένης τὰ ἧττον παρηλλαγμένα καὶ δὴ εὐδιάγνωστα, τὰ οὐδεμιᾷ χώρᾳ ἰδιάζοντα, ἀλλὰ πανταχοῦ γνωστά, καὶ οὕτω ν'

ἀπαρτίσωσι *γλῶσσαν μίαν δι' ἅπαν τὸ ἔθνος*. Τὰς βάσεις τοῦ ἔργου ἔθηκε πρῶτος, ἐφ' ὅσον εἶναι ἡμῖν γνωστόν, ὁ Κερκυραῖος Νικόλαος Σοφιανός, ἀνὴρ λίαν πεπαιδευμένος ἀκμάσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς 16ης ἑκατονταετηρίδος, καὶ πλὴν ἄλλων συγγραφῶν καὶ μεταφράσεων συγγράψας γραμματικὴν τῆς νέας ἑλληνικῆς, ἔνθα δεικνύει πῶς πρέπει νὰ γίνηται τὸ κρᾶμα τοῦτο.

Ἀλλ' οὕτω τεθὲν παρ' ἡμῖν τὸ γλωσσικὸν ζήτημα εἶναι λίαν φυσικόν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ λυθῇ εὐκόλως· διὰ τοῦτο ἔκτοτε πολλὰς ἔσχε τὰς τροπὰς καὶ ποικίλας τὰς τύχας. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἀπό τινων δεκαετηρίδων πρὸ πάντων διὰ τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ ἔπαυσεν ὁ κρατὴρ τοῦ ἡφαιστείου τούτου νὰ ἐκπέμπῃ ἀθρόας φλόγας, ὅπως πρότερον, ἀλλ' ὅμως ὑποκώφως καίει διαρκῶς, ἐπ' ἐσχάτων δὲ μάλιστα παρετηρήθη ἐν αὐτῷ κίνησις οὐκ ἀξιοκαταφρόνητος. Ἐπειδὴ δ' ἐπιστάμεθα, ὅτι τὰ τοιαῦτα μεγάλα ἐθνικὰ ζητήματα, οἷον τὸ περὶ γλώσσης, δὲν λύονται οὐδὲ λησμονοῦνται σιωπώμενα, ἀλλὰ τοὐναντίον ὅσῳ μᾶλλον ἀμελοῦνται, τόσῳ πλειόνων καὶ μειζόνων ζημιῶν πρόξενα γίνονται, ἂν μάλιστα τύχῃ νὰ ἐκτροχιασθῶσιν, ἐνομίσαμεν καλόν, ἀφορμὴν ἐκ τῆς εἰρημένης κινήσεως λαβόντες νὰ βασανίσωμεν καὶ ἡμεῖς διὰ βραχέων τὸ ζήτημα κατὰ δύναμιν. Εἶναι δέ, φρονοῦμεν, λίαν φυσικὸν καὶ εὐνόητον, ὅτι ἡ ἔκθεσις τῆς ἡμετέρας γνώμης ἀντικειμένης τοῖς, ὡς εἴρηται, ἀνακινουμένοις, καταντᾷ βάσανος αὐτῶν. Τὴν ἀφορμὴν δὲ ταύτην παρέσχεν ἡμῖν ἔργον φέρον τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν:

Ψευδαττικισμοῦ ἔλεγχος ἤτοι Κ. Σ. Κόντου γλωσσικῶν παρατηρήσεων ἀναφερομένων εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀνασκευὴ ὑπὸ...ἐν Τεργέστῃ τύποις τοῦ αὐστροουγγρικοῦ Λόϋδ 1884 σελ. 484, εἰς 8ον.

Τὸ ὀγκῶδες τοῦτο βιβλίον ἐδημοσιεύθη ἀνωνύμως· ἡ ἀνωνυμία δ' αὕτη θὰ φανῇ πάντως παράδοξος εἰς τὸν ἀναγνώστην, δικαιούμενον νὰ ἀπορήσῃ ἐπὶ τούτῳ καὶ ἐρωτήσῃ, πῶς ὁ δι' ἐπιστημονικῆς, ὡς λέγει, ἐκτενοῦς ἐπικρίσεως ἀνασκευάζων ἄλλο βιβλίον κρύπτεται ὄπισθεν τοῦ ἀνωνύμου, οὐδὲ τολμᾷ ν' ἀναλάβῃ δημοσίᾳ τὴν εὐθύνην τῶν λεγομένων ὑπ' αὐτοῦ; Ἠπορούμεν δὲ καὶ ἡμεῖς ἐπὶ μακρόν, ἂν εἶναι ἐπιτεπραμμένον νὰ λάβῃ τις πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ βασανίσῃ τὰ ἐν ἀνωνύμῳ βιβλίῳ κείμενα, ἀφοῦ ταῦτα ἔκθετα, ὡς εἰπεῖν, ὑπὸ τοῦ κ. συγγρ. αὐτοῦ ἐγκατελείφθησαν. Ἐπειδὴ δ' ὅμως ὁ ἀνώνυμος ἐπικριτὴς εἶναι ἀνὴρ λίαν γνωστὸς ἐν Ἑλλάδι καὶ πολλοὺς ἔχει τοὺς ὁμοφρονοῦντας, πολ-

λοὺς δὲ καὶ τοὺς ἀντιπάλους, καὶ ἐπειδὴ οἱ μὲν πολλοὶ φύσει δὲν δύνανται νὰ κρίνωσι περὶ τοιούτων ζητημάτων, οἷα τὰ ἐν τῷ προκειμένῳ βιβλίῳ, οἱ δὲ ὀλίγοι, οἱ ἁρμοδιώτεροι, παρ' ἡμῖν δὲν κρίνουσι συνήθως περὶ τούτων ἀμερολήπτως, ἀλλὰ καθ' ἃ ἡ μερίς, εἰς ἣν ἕκαστος ἀνήκει, ἔχει φρονήματα, καὶ ἐπειδὴ καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ οὕτως ἐμπαθῶς διαλαμβάνοντες συμπαρασύρουσιν εἰς τὰς μεροληπτικάς των δοξασίας καὶ τοὺς πολλούς, οὕτω δὲ τὰ μὲν ἀληθῆ καὶ ὠφέλιμα οὐχὶ σπανίως παραγκωνίζονται καὶ λησμονοῦνται, τὰ δὲ ψευδῆ καὶ ἐπιβλαβῆ διαδίδονται καὶ πιστεύονται, ἐνομίσαμεν, ὅτι ἡ ἀνωνυμία τοῦ βιβλίου, τ. ἔ. τὸ ἐλάττωμά του, οὔτε δίκαιον οὔτε πρέπον εἶναι νὰ γίνῃ αὐτῷ προτέρημα, τ. ἔ. νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐξέλεγξιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἔρευναν τοῦ πράγματος, καὶ ὅτι ἀνάγκη ἂν μὴ περὶ τῶν καθ' ἕκαστα τοῦ βιβλίου, (πρὸς τοῦτο βεβαίως θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ γράψωμεν οὐχὶ τόμον ὅλον, ἀλλὰ τόμους πολλούς, πρὸς δὲ θ' ἀπεμακρυνόμεθα τοῦ σκοποῦ παρὰ πολύ), τοὐλάχιστον περὶ τοῦ συνόλου αὐτοῦ καὶ ἰδίως περὶ τοῦ ἐπιλόγου του νὰ εἴπωμέν τινα.

Κατὰ πρῶτον ὁμολογοῦμεν ὅτι τὸ ῥητορικὸν ὕφος τοῦ βιβλίου φαίνεται ἡμῖν παράδοξον λίαν. Αἱ ἐπιστημονικαὶ πραγματεῖαι καὶ μάλιστα πάντων αἱ ἐπικρίσεις, ἐνομίζομεν ἡμεῖς, ὀφείλουσι νὰ γράφωνται ἐν γλώσσῃ ἁπλῇ καὶ ἀπερίττῳ, ἀλλ' ἀκριβεῖ καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν συντόμῳ. Ἐν τούτοις ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ ἀπαντῶσι πολλὰ χωρία οὐδὲν ἀπολύτως λέγοντα π. χ. ἐν σελ. **264** « Ὁ Κοραῆς καὶ ἄλλοι »γράφουσι *διοσημία* καὶ *διοσημεία*· τὰ πλεῖστα τῶν ἀρχαίων χειρο»γράφων ἔχουσι *διοσημεία*. Ἐὰν ἡ λέξις εἶνε σύνθετος, προφανῶς »ἀξιοσύστατος εἶνε ἡ γραφὴ *διοσημία ὡς ἔχουσα ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν »ἀναλογίαν διὰ τὴν σημερινὴν Ἑλληνικήν*· τὸ ἂν οἱ ἀρχαῖοι ἔλε»γαν *διοσημία* μόνον, ὄχι δὲ καὶ *διοσημεία* ἢ *διοσημεῖον*, τοῦτο εἶνε »ἄλλο ζήτημα, ὅπερ παραλείπομεν, διότι εἶνε ἄσχετον μὲ τὸ θέμα, »καὶ ὅπως ἀποφύγωμεν νέαν μακρηγορίαν». Ἐν τούτοις ὁ κ. ἐπικρ. συνιστᾷ ὅπως καὶ ὁ κ. συγγρ. τὴν γραφὴν *διοσημία*, οἱ δὲ διάφοροι λόγοι οὓς προτείνει εἰς ὑποστήριξιν αὐτῆς εἶναι ἡμῖν ἀδιανόητοι· πῶς γίνεται ὥστε ὁ τύπος *διοσημία* νὰ ἔχῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ *τὴν ἀναλογίαν ἐν τῇ σημερινῇ γλώσσῃ*, ὁ δὲ *διοσημεία* οὐχί; μὴ δὲν λέγομεν *δουλεία, χρεία, βασιλεία* καὶ τόσα ἄλλα εἰς εια! Ἔπειτα ἡ προφορὰ ἡμῶν συγχέει τὸ *ει* καὶ *ι* τῶν τύπων τούτων, ἑπομένως ἐν τῇ γραφῇ τούτων ὀφείλομεν συνῳδὰ τῷ χαρακτῆρι τοῦ γραπτοῦ ἡμῶν

λόγου ν' ἀκολουθῶμεν τοῖς παλαιοῖς· πῶς λοιπὸν εἶναι ἄλλο ζήτημα τὸ κατὰ τὴν ἀρχαίαν γραφήν, ἀφοῦ ἴσα ἴσα αὐτὸ εἶναι τὸ ζήτημα; ὁ παλαιὸς ἔλεγε καὶ ἔγραφε *σοφία*, *ἔννοια*, *χρεία* κτλ. δυνάμεθα ἡμεῖς νὰ πράξωμεν ἄλλως;

Ὁμοίως ἐν σελ. 313 « Κακίζεται ὁ Κοντογόνης μεταχειρισθεὶς »τὸ ληστὴς ὡς θηλυκόν· Ἀλλ' ὁ σοφὸς Καθηγητὴς ὤφειλε πρῶτον »νὰ κλείσῃ τὸ στόμα τοῦ Πρισκιανοῦ γράφοντος hic et haec latro, »ὁ καὶ ἡ ληστής, καὶ τὸ τοῦ Λασκάρεως « εἰς *ΗΣ* ἀρσενικῶν καὶ κοι»νῶν, οἷον ὁ χρύσης, ὁ Πέρσης, *ὁ καὶ ἡ ληστής* » οὓς ἀναφέρει »αὐτὸς οὗτος, καὶ ἔπειτα νὰ κακίσῃ τὸν Κοντογόνην·» Λοιπὸν ἐδῶ καὶ ὁ Πρισκιανὸς καὶ ἀκόμη καὶ ὁ Λάσκαρις νομοθέται τοῦ Ἑλληνισμοῦ! καὶ εὐθὺς αὐτόθι· «Ὅτι τὸ *ἀνάγνως* καὶ *σύγγνως*, περὶ οὗ »ὁ λόγος ἐν § 75, οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἔλεγον, οὐδεὶς ἀρνεῖται». Τί ἐπικρίνεται δι' αὐτῶν; Ὡσαύτως ἐν σελ. 195 «Καὶ ἡ παράγραφος αὕτη, »ἐν ᾗ κακίζονται οἱ παροξύνοντες τὸ *Κόριννα* καὶ *Σίβυλλα* κτλ. περι»έχει πολλὰ τὰ ἀβέβαια καὶ αὐθαίρετα· ἀλλὰ πρὸς ἀποφυγὴν μακρη»γορίας καὶ παλιλλογίας μεταβαίνομεν ἀπ' αὐτῆς εἰς τὴν ἑπομένην». Καὶ τοῦτο πρότυπον ἐπικρίσεως καὶ ταύτης ὀγκωδεστέρας τοῦ ἐπικρινομένου βιβλίου! Τοιαῦτα χωρία ἀναγινώσκονται πολλά, ἐν οἷς ὁ κ. ἐπικρ. οὐδὲν λέγει ἢ ἀντιτάσσει, ἀλλ' ἁπλῶς ἀποφαίνεται ὅτι ἔχουσιν ὀρθῶς καὶ ἐπιδοκιμάζει, ὡς ἀνωτέρα τις ἀρχή, τὰ λεγόμενα ἢ ὄχι. Ἀλλ' ἐν ἄλλοις πολλῷ πλείοσι τὴν κενότητα τοῦ περιεχομένου ἢ τὸ λογικὸν ἁμάρτημα αὐτοῦ περικαλύπτει ἀνεξάντλητος λόγων στωμυλία. Ὀλίγα παραδείγματα θὰ καταστήσωσι σαφὲς τὸ λεγόμενον· οὕτως ἐν σελ. 516 «ὅσα λέγει περὶ τῶν ἀρχαίων τύπων *μεθύω* καὶ *μεθύσκω* καὶ »*μεθύσκομαι* εἶνε καλὰ καὶ ἅγια διὰ τοὺς ἀρχαίους, ὄχι ὅμως καὶ διὰ τοὺς »σημερινούς. Οὗτοι ἐμέθυον, μεθύουσι καὶ θὰ μεθύωσιν εἰς αἰῶνα τὸν ἅ»παντα μὲ τὴν γλῶσσάν των. Καὶ ναὶ μὲν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μετεχει»ρίζοντο τὴν ἰδικήν των γλῶσσαν μεθύσκοντες, μεθυσκόμενοι καὶ μεθύ»οντες· ἀλλὰ καὶ οἱ νέοι Ἕλληνες θὰ μεταχειρίζωνται τὴν ἰδικήν των »γλῶσσαν διὰ τὸ κρασί. Εἰς ὅλα ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ δίκαιον ὁ κ. Κόντος, »λέγουσι δι' ἡμῶν πρὸς αὐτὸν οἱ νέοι Ἕλληνες, ἀλλ' ἀρχαίαν γλῶσσαν »ἂς μεταχειρίζεται αὐτὸς διὰ νὰ πίνῃ, ἡμεῖς διὰ νὰ πίνωμεν, ἔχομεν τὴν »ἰδικήν μας γλῶσσαν, καὶ δὲν ἐννοοῦμεν μηδὲ διὰ τὸν κόσμον ὅλον νὰ »τὴν ἀλλάξωμεν. Ἐὰν τοὐλάχιστον εἶχε μερικὰ βαρέλλια ἀπὸ κανὲν »ὑπόγειον τοῦ Περικλέους ἢ τοῦ Κίμωνος νὰ μᾶς δώσῃ νὰ τ' ἀνοίξω-

»μεν καὶ νὰ τὰ δοκιμάσωμεν, τότε ἄλλος ὁ λόγος, τότε θὰ ἤξιζε τὸν »κόπον νὰ μάθωμεν τὰ χορακιστικά του, καὶ μεταξὺ πίνοντες τὸν ἀρ»χαῖον οἶνον νὰ κλίνωμεν καὶ τὸ ἀρχαῖον ῥῆμα. Ἔτσι ἠξεύρομεν ἡμεῖς »καὶ γίνονται τὰ πράγματα· ὄχι, Ἄλλαξε τὴν γλῶσσάν σου καὶ ἔπειτα »πιὲς ἀπὸ τὴν σακκούλλαν σου! Ἄμ δὲν θὰ τὴν ἀλλάξωμεν τὴν γλῶσ»σάν μας; ταῦτα λέγουσι δι' ἡμῶν πρὸς τὸν κ. Κόντον καὶ πρὸς τὸν »ἀναγνώστην οἱ «νέοι Ἕλληνες» καὶ — per Bacco! — νομίζομεν ὅτι »ἔχουν δίκαιον». Δὲν σᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι ταῦτα πρότυπον ἐπικρίσεως σεμνῆς ἐπιστημονικῆς καὶ ἀκριβοῦς; δὲν σᾶς φαίνεται ὅτι οὕτως κατεκεραυνώθη ὁ ἐπικρινόμενος; Ὁμοίως ἐν τῇ ἑξῆς σελίδι ἀναγινώσκονται· «Ὅσα λέγει ὁ κ. Κόντος ἐν § 16, § 17, § 18, § 19 περὶ τοῦ *κατα»λεπτῶς*, *ἐπακριβῶς*, *ἐμπαρόδως* καὶ *ἐπισταμένως* εἶνε ὀρθά. Τὸ δυσ»τύχημα μόνον εἶνε, ὅτι δὲν ἀσχημίζουσι τὴν σημερινὴν ἡμῶν γλῶσ»σαν τὰ λεξείδια ταῦτα καὶ μόνα ἀλλ' ἀπειράριθμα ἄλλα. Ἔπειτα ἐὰν »ἐσχηματίσθησαν σήμερον τοιαῦτα βάρβαρα ἐπιῤῥήματα, τίς πταίει; »Ὁ ψευδαττικισμός, ἀποκρινόμεθα, ἡ ἡμιμάθεια δηλονότι ἡ ζητοῦσα νὰ »φαίνεται ἀττικωτέρα καὶ αὐτῶν τῶν Ἀττικῶν. Ἂς διατρέξῃ τις ἀπ' ἄκρου »εἰς ἄκρον τὰς Ἀθήνας, καὶ θέλει ἐκπλαγῇ ἅμα καὶ ἀηδιάσῃ μὲ τοὺς ἀτ»τικοὺς τύπους. Καὶ αὐτοὶ οἱ κτίσται καὶ αὐτοὶ οἱ Τσούσιδες εἶνε ἀδύνα»τον κτίζοντες καὶ μὲ τὸ σφυρίον εἰς τὰς χεῖρας νὰ μὴ σοῦ ὁρμαθίσωσι »δέκα — εἰς *ως* τροπικὰ ἐπιῤῥήματα πρὶν ἐντοιχίσωσι τρία τοῦβλα. Τὰ εἰς-*ως* τροπικὰ ἐπιῤῥήματα τοῦ ἀθηναϊκοῦ λογιωτατισμοῦ εἶνε ὅ,τι ἀηδὲς »καὶ σιχαμερόν. Ἡ δημοτικὴ γλῶσσα ἀγνοεῖ κυρίως εἰπεῖν τὰ ἐπιῤῥή»ματα ταῦτα, ἡ δὲ ἀρχαία Ἑλληνικὴ ὡς καὶ ἡ ἀττικὴ μετεχειρίζετο μὲν »τοιαῦτα ἐπιῤῥήματα, ἀλλ' ἐν μέτρῳ τινί, διότι καὶ πολλαχῶς ἄλλως »ἐξέφραζε τὴν ἐπιῤῥηματικὴν ἔννοιαν, καὶ μάλιστα διὰ τῆς ἑνικῆς καὶ »πληθυντικῆς αἰτιατικῆς τῶν ἐπιθέτων, ἀπαράλλακτα δηλ. ὅπως καὶ ἡ »δημοτική, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ τῆς δοτικῆς. Ἀλλὰ ποῦ νὰ καταδεχθῇ »σήμερον ἀττικὸς ἀνὴρ νὰ εἴπῃ ἢ γράψῃ τοιαῦτα εὐτελῆ ἐπιῤῥήματα, »τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται καὶ οἱ χυδαῖοι, οἱ ἐκτὸς δηλονότι τῆς Ἀτ»τικῆς χυδαῖοι, διότι ἐν Ἀθήναις σήμερον ἀττικίζουν, ὡς προείπομεν, »καὶ οἱ Τσούσιδες. Κατ' ἐξαίρεσιν μόνον μεταχειρίζεται τὴν δοτικὴν »ὁ ἐν Ἀθήναις Τσούσης, καὶ ἀκριβῶς δι' ὃν λόγον ἀποφεύγει τὴν »αἰτιατικήν, διότι ταύτην μὲν μεταχειρίζεται καὶ ὁ μὴ Ἀττικομα»θὴς Ἕλλην, ὁ χύδην ὄχλος τῶν ἐπαρχιῶν, τὴν δὲ δοτικὴν ὅλως »ἀγνοεῖ. Ὅπως λοιπὸν ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου ὁ ἀττικὸς Τσούσης λέ-

»γει «*ὑπ' ὄψει λαβόντες*» ὡς ἀττικώτερον, καθὼς φαντάζεται τοῦ *ὑπ'* »*ὄψιν* λαβόντες, οὕτω λέγει καὶ «*τόσῳ* πολυμαθὴς καθηγητής» «*ὅσῳ* »ἐπιθυμεῖ τις νὰ χρησιμεύσῃ» κτλ. Καὶ ἔχουσι δίκαιον οἱ ἀττικοὶ Τσού-»σιδες νὰ λέγωσι καὶ νὰ γράφωσι ταῦτα καὶ μυρία ἄλλα τοιαῦτα, διότι »οὕτω λέγουσι καὶ γράφουσι καὶ οἱ μὴ Τσούσιδες Ἀττικοί· λέγουσι »δὲ καὶ γράφουσιν οὕτως οἱ Ἀττικοί, διότι οὕτω λέγων καὶ γράφων »νομίζεταί τις ἐν Ἀθήναις οὐ μόνον ἑλληνομαθής, ἀλλὰ καὶ πεπαιδευ-»μένος, τουτέστιν ἐν ἄλλαις λέξεσιν, οὕτως εὑρίσκει τὴν σήμερον ἐν »Ἀθήναις θέσιν δημοσίαν, τιμὰς καὶ χρήματα. Ὅσον τὸ δυνατὸν μα-»κρὰν ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἀπὸ τῆς γλώσσης του καὶ ὅσον τὸ »δυνατὸν πλησίον τῆς ἀττικῆς ἡμιμαθείας καὶ ἐπιπολαιότητος, πρὸ »πάντων δὲ ὅσον τὸ δυνατὸν πλησίον τῆς νέας ἐν Ἀθήναις κορακιστι-»κῆς Βαβέλ· ἰδοὺ τὸ μυστήριον, δι' οὗ ἐν Ἀθήναις ἀπὸ Τσούσης γίνεσαι »σοφός, καὶ ἀπὸ Κραβαρίτης ἑκατομμυριοῦχος! Διηυκόλυνε δ' ὡς μάλιστα »τὰ πράγματα ταῦτα ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Κόντου εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς »Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰσαγωγὴ τῆς μεθόδου τοῦ Ὄλλενδορφ. Κάτω »αἱ γραμματικαὶ καὶ τὰ λεξικά, καὶ ζήτωσαν αἱ συνταγαὶ τοῦ ἀττικι-»σμοῦ, Βυζαντῖνος, Ἀκαδήμεια, ἀπελπισμός, καὶ δύο τρία ἄλλα τοι-»αῦτα λεξείδια! Ἀρκεῖ νὰ ἐκστομίσῃ ἢ νὰ γράψῃ τις μίαν τῶν λέξεων »τούτων, καὶ εἶναι σοφὸς ἀττικιστής. Σοφὸς δ' ἀττικιστὴς ὢν συμπε-»ριλαμβάνεται εἰς τὴν μεγάλην καὶ προνομιοῦχον ἀττικὴν κυψέλην, »ἀνευφημούμενος καὶ ἀνακηρυττόμενος ὑπὸ πάντων: dignus dignus »est intrare in nostro docto ἀττικῶν κηφήνων corpore!»

Καὶ ἂν τις ἤθελε νὰ παραδεχθῇ ὅτι πάντα τἀνωτέρω εἶναι ἀληθῆ, ὅπερ οὐδαμῶς συμβαίνει, ὅπως κατόπιν θὰ δειχθῇ, πάλιν ἐρωτᾶται, τίνα σχέσιν ἔχουσι ταῦτα πρὸς τὸν κ. Κόντον, ἀφοῦ οὗτος εἴπερ τις καὶ ἄλλος τὰ ἀσχημίζοντα τὴν σημερινὴν ἡμῶν γλῶσσαν λεξείδια ταῦτα καὶ τἄλλα ἐπιμελῶς ἀποφεύγει ἐν τῷ λόγῳ του, πρὸς δὲ ἀποτρέπει διὰ μακρῶν ἀπὸ τῆς χρήσεως αὐτῶν, ἐν αὐτῷ δὲ τούτῳ τῷ ἐπικρινομένῳ βιβλίῳ ἐπανειλημμένως διδάσκει, ὅτι προτιμότερον νὰ κοινολεκτῶμεν ἢ νὰ μεταχειριζώμεθα ἐσφαλμένως τὰ τῶν ἀρχαίων; βεβαίως οὐδεμίαν· ἀλλὰ τότε πρὸς τί τὰ πολλὰ ταῦτα;

Ὁμοίως ἐν σελ. 117 «Τὰ αὐτὰ τοῖς αὐτοῖς! Μᾶς κατεδίκασε τὸ *ὀπι-*»*σθοχωρῶ* ὡς ἀνελλήνιστον, χωρὶς νὰ μᾶς εἴπῃ τὸ διατί, καὶ ἀντ' αὐτοῦ »μᾶς παρέταξεν ἐκ τοῦ Βλάχου ἢ τοῦ Gradus ad Parnassum μίαν ψυχα-»γωγίαν ἐκ ῥημάτων δῆθεν συνωνύμων. Καὶ τούτων ὄχι κἂν ἀττικῶν, ἀλλὰ

»ποιητικῶν καὶ ὁμηρικῶν! Ἐβάλθηκε καὶ καλὰ νὰ μᾶς κάμῃ *παλαιούς*, »ὅσον τὸ δυνατὸν παλαιοὺς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος! Δὲν τοῦ φθάνει νὰ *ὀπι-»σθοχωρήσωμεν* πρὸς τὴν ἀττικὴν ἀρχαιότητα, θέλει νὰ *ὀπισθοχω-»ρῶμεν* ὁλονέν. Ἀπὸ τῶν ἀττικῶν θέλει νὰ ὀπισθοχωρήσωμεν πρὸς τὸν »Ὅμηρον «ἐπὶ πόδα ἀναχωροῦντες», ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου νὰ ὀπισθοχω-»ρήσωμεν ἔπειτα πρὸς τοὺς Ὀρφικοὺς «ἂψ ἀναχαζόμενοι» καὶ ἀπὸ »τῶν Ὀρφικῶν ἐκεῖνος πλέον ἠξεύρει πρὸς ποῦ καὶ πῶς θὰ πάρωμεν »καρκινοβατοῦντες τὸ φύσημά μας. Δὲν ἀρκεῖται ἀπὸ νέους ἕλληνας »νὰ μᾶς κάμῃ παλαιοὺς Ἕλληνας καὶ Ἀττικοὺς — Ἀττικοὺς τεττιγο-»φόρους, pur sang! — θέλει νὰ μᾶς κάμῃ καὶ Δαναοὺς καὶ Ἀχαιούς, »ἐπὶ τέλους δ' ἴσως καὶ Ἑλλοὺς καὶ Σελλούς, καὶ δὲν θὰ ἡσυχάσῃ, »ὡς φαίνεται, πρὶν ἢ μᾶς μανδρίσῃ καὶ μᾶς σταλίσῃ κάτωθεν τῆς »Δωδωναίας δρυός, καὶ ἀναβὰς ἀποκατασταθῇ πλέον ὁριστικῶς ἐπ' »αὐτῆς ὡς Δωδωναῖος Ζεύς, Σελλιστὶ μὲν αὐτὸς πρὸς ἡμᾶς ἄνωθεν »χρησμολογῶν καὶ βαλάνους ῥίπτων, ἡμεῖς δὲ κάτωθεν τετραποδί-»ζοντες καὶ βαλανηφαγοῦντες ἀντιφθεγγώμεθα πρὸς αὐτὸν κατὰ Κρα-»τῖνον μὲν *βῆ βῆ*, κατ' Ἔρασμον δὲ μπὲ μπέ! Ἴσως τότε τέλος »πάντων εὐχαριστηθῇ μὲ τὴν γλῶσσάν μας καὶ τὴν ἐγκρίνῃ». Ἐρω-τῶμεν τί διδάσκουσι τἀνούσια ταῦτα; οὐδὲν βεβαίως. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει πάντως καὶ περὶ ἄλλων πολλῶν καὶ περὶ τῶν ἐν σελ. **240** φερομένων «Δὲν εἶνε ὀρθὸν τὸ *ἁμαξιτὴ ὁδός*, ὅπως ἐκφέρεται συχνάκις ὑπὸ τῶν »νέων Ἑλλήνων, λέγει ὁ κ. Κόντος, δὲν εἶναι ὀρθὸν τὸ *ἁμαξωτὴ ὁδὸς* »καὶ *ἁμαξωτὸς δρόμος*, ὅπως λέγουσιν οἱ ἰδιῶται, ἀλλὰ μόνον τὸ »ἡ *ἁμαξιτός*, οὗ καὶ ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ἔπεσιν εὑρίσκεται χρῆσις». »Ὄχι μόνον τὴν λέξιν ταύτην ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρον τὸν Ὅμηρον ἂν »χάψωμεν, *ἁμαξιτοὺς* δὲν θ' ἀποκτήσωμεν. Καὶ τ' ἀνάπαλιν, ὁ ἑλλη-»νικὸς λαὸς θὰ προτιμήσῃ νὰ ὑποβληθῇ εἰς νέον φόρον ὁδοποιίας δι' »ἑκατοστὴν φορὰν καὶ εἰς μάτην, παρὰ νὰ καταπίῃ λέξιν *ἐσχάτως ἀνώ-»μαλον*, καὶ λόγῳ ἀναλογίας μὴ ἔχουσαν τὸ τέρι της (γρ· *ταίρι* της). »ἡ ἁμαξιτός! Ἡ «φιλόλογος καὶ ἀστεία συνήθεια» ἐμπορεῖ νὰ γίνεται »ὅσον θέλει ἀστεία, μεταχειριζομένη τοιαύτας λέξεις· πλατεῖα κέλευθος! »ἀλλὰ διὰ νὰ παραδεχθῶσι καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ δρόμου προκειμένου περὶ »λέξεων τοῦ δρόμου τοιαύτας ἀστειότητας, εἶνε, νομίζομεν, ἀνάγκη νὰ »ἐπέλθῃ πρότερον γενικὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ διὰ τῆς ἀστείας φιλολο-»γίας ἀποκολοκύνθωσις». Εἶναι λοιπὸν ἡ ἁμαξιτὸς καίτοι ἁμαξιτὸς τοσοῦτον ἀνώμαλος; καὶ εἰς τί ἄρα ἀναφέρεται ἡ ἐσχάτη ἀνωμαλία,

εἰς τὴν κλίσιν ἢ εἰς τοὺς φθόγγους τῆς λέξεως ἢ εἰς τὸ πολυσύλλαβον ἢ εἰς τὸ γένος; Ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν ὅτι ὡς πρὸς πάντα ταῦτα εὑρίσκομεν τὴν λέξιν κάλλιστα ἔχουσαν καὶ ὅπως πολλαὶ ἄλλαι ὅμοιαι καὶ ἀνάλογοι αὐτῆς εὐαρμοστοῦσαν τῷ γραπτῷ ἡμῶν λόγῳ.

Ὅπως δ' ἐν τοῖς παρατεθειμένοις καὶ τοῖς ὁμοίοις τούτοις ὁ κ. ἐπικρ. διὰ τῆς μετὰ ἐξεζητημένης χάριτος στωμυλίας συνεκάλυψε τὴν παντελῆ κενότητα τοῦ περιεχομένου καὶ κατώρθωσε νὰ νομισθῇ ὅτι διδάσκει τι σαφὲς καὶ ἀναιρεῖ τὸν ἐπικρινόμενον, ἐνῷ κατ' ἀλήθειαν οὐδὲν λέγει, οὕτως ἐν ἄλλοις διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου συγκρύπτει τὸ ἐσφαλμένον τῶν διισχυρισμῶν του. Οὕτω πχ. ἐν σελ. 357—8 «Καὶ ἄλλους δέκα τόμους »ἰσομεγέθεις πλήρεις ἀρχαίων περικοπῶν ἂν ἐκδώσῃ ὁ κ. Κόντος, πάλιν »ἡ σημερινὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ μεταχειρισθῇ ἐνε»στῶτας τοιούτους, ὁποῖοι ὁ *θιγγάνω* καὶ ὁ *φυγγάνω* καὶ ὁ *τυγχάνω* »*λαγχάνω* καὶ ὁ *ἐρυγγάνω*, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι οἱ ἐνε»στῶτες οὗτοι δὲν τρώγονται, καὶ ἂν διὰ τῆς βίας δὲ (sic) μᾶς τοὺς »χώσῃ τις εἰς τὸ στόμα, καὶ τοὺς καταπίωμεν, μὴ δυνάμενοι νὰ τοὺς »χωνεύσωμεν, θέλομεν τοὺς ἐξεμέσῃ, Εἶνε ἀληθές, ὅτι διὰ νὰ μᾶς »ἀνοίξῃ τὴν ὄρεξιν ὁ Ἀττικιστής, ἀναφέρει τὸ *καταλιμπάνω*, ὅπερ »λέγει «οὐχὶ σπανίως οἱ νέοι Ἕλληνες παραλαμβάνουσι, καίτοι προ»χείρου ὑπάρχοντος τοῦ *καταλείπω*, ὅστις πολλῷ συχνότερον ἐκείνου »ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἀπαντᾷ». Ἐάν τις τῶν νέων Ἑλλήνων, ἀπο»κρινόμεθα, μετεχειρίσθη ἢ μεταχειρίζεται τοιοῦτον ἐνεστῶτα, ἔπασχε »βεβαιότατα ὀξεῖαν ἢ χρονίαν συνάγχην, καὶ ἡ κόρυζα δὲν τὸν ἄφινε νὰ »αἰσθανθῇ τὸν εὐρῶτα καὶ τὴν σαπρίαν τῶν τύπων τούτων».

«Ὁ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τοῦ β'. ἀορίστου τοῦ ῥήματος *ἔθιγον*· Ἂν »ἀποβαλόντες (τὸν ἐνεστῶτα *θίγω*), λέγει ὁ κ. Κόντος, οἱ νέοι Ἕλληνες »παραλάβωσι τὸν δόκιμον *θιγγάνω*, θὰ φανῇ ἴσως αὐτοῖς εὔλογον νὰ »ἐγκρίνωσι καὶ τὸν ὑγιῶς ἔχοντα ἀόριστον *ἔθιγον*». Διὰ νὰ κάμωσιν »οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες ὅ,τι λέγει ὁ Ἀττικιστής, πρέπει πρῶτον νὰ »εὕρῃ οὗτος καὶ λάβῃ εἰς χεῖρας τὴν ῥάβδον τῆς Κίρκης, διὰ τῆς ὁποίας »νὰ τοὺς στερήσῃ πᾶσαν αἴσθησιν καὶ κρίσιν λογικῶν ὄντων. Ὁ ῥοῦς »τοῦ ποταμοῦ δὲν ὀπισθοχωρεῖ ὀπίσω πρὸς τὰς πηγάς, ἀλλὰ κατέρχεται »πρὸς τὴν θάλασσαν· ὅμοιος δ' ἐντελῶς εἶνε καὶ ὁ ῥοῦς τοῦ βίου τῶν »ἐθνῶν, καὶ παντὸς ὅ,τι ἀνάγεται εἰς τὸν βίον τοῦτον. Ὅ,τι σειρὰ »μακρὰ αἰώνων κατώρθωσε, τοῦτο δὲν εἶνε ἱκανὴ νὰ καταστρέψῃ ἡ ὄρε»ξις ἑνὸς λογιωτάτου, ἢ δέκα ἢ εἴκοσιν ἢ ὁλόκληρος γενεά, καὶ ἂν

»ἀκόμη ὑποτεθῇ ὅτι ὁλόκληρος αὕτη ἡ γενεὰ μετεβλήθη εἰς Ἀβδηρίτας. »Ἡ γλωσσικὴ συνείδησις τοῦ ἐπιλοίπου ἐκτὸς τῶν λογιωτάτων, ἐκτὸς »τῶν Ἀβδηριτῶν, ἔθνους ἵσταται ὀρθία κατέναντι αὐτῶν πάντοτε ἄγρυ- »πνος, ἰσχυρὰ δὲ καὶ ἀκαταμάχητος. Ἓν δὲ τῶν βαθύτατα εἰς αὐτὴν »ἐγκεχαραγμένων καὶ ἀνεξαλείπτων αἰσθημάτων εἶνε ἡ ἐξομάλισις »παντὸς β΄. ἀορίστου καὶ συμμεθάρμοσις αὐτοῦ πρὸς ἕνα καὶ μό- »νον τύπον τὸν τοῦ πρώτου ἀορίστου ἔν τε τῇ ἐνεργητικῇ καὶ τῇ »παθητικῇ φωνῇ. Κάτω ἡ ἀνωμαλία, κάτω οἱ δεύτεροι ἀόριστοι! »Αὕτη εἶνε ἡ κραυγή, ἣν ἐκπέμπει ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γλωσσι- »κῆς αὐτοῦ συνειδήσεως τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀνέκαθεν ἀπὸ χιλιετη- »ρίδων ἤδη ἄχρι τῆς στιγμῆς ταύτης. Ζήτω ἡ ἀνωμαλία, ζήτωσαν »οἱ β΄. ἀόριστοι! κραυγάζει ὁ σχολαστικὸς λογιωτατισμός, πάντων δὲ »τολμηρότερον καὶ μεγαλοφωνότερον ὁ Ἀττικιστής. Κραυγαὶ ἄσκοποι »καὶ μάταιαι ὅλως, διότι ἡ γλωσσικὴ συνείδησις ὁλοκλήρου ἔθνους δὲν »εἶνε σκωληκόβροτός τις χάρτης ἢ μεμβράνα, τὴν ὁποίαν δύναται νὰ »ἐξαπλώσῃ ἐπὶ τοῦ γραφείου της ἡ ὑψηλὴ κριτική, καὶ ἀποξέσασα ἐξ »αὐτῆς ὅ,τι δὲν τῆς ἀρέσκει νὰ ἐγχαράξῃ εἰς αὐτὴν ὅ,τι τῆς δόξῃ. »Ὄχι. Ὅπως ἀρθῇ ἐκ τοῦ μέσου ἡ συνείδησις αὕτη, πρέπει ν' ἀρθῇ ἐκ »τοῦ μέσου αὐτὸ τὸ ἔθνος.»

Τίς ἀναγνοὺς τὰς πλήρεις μεταφορικῶν ἐκφράσεων καὶ γενικωτάτας γνώμας ταύτας δύναται, ἂν μὴ εἶναι καλῶς περὶ τὰ ζητήματα ταῦτα κατηρτισμένος, νὰ πιστεύσῃ ὅτι πάντα ταῦτα εἶναι μῦθοι; Καὶ ἐν τούτοις εἶναι πάντα γραώδη μυθάρια. Ὅπως λέγομεν πάντες πεπαιδευμένοι καὶ ἀπαίδευτοι *λαβαίνω* (κατα-ἀπο-κτλ.) *ἔλαβα, τυχαίνω, ἔτυχα, λαχαίνω, ἔλαχα, μαθαίνω, ἔμαθα* κττ. ἅτινα ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ μεταποιοῦμεν *ἅπαντες ἀνεξαιρέτως, καὶ αὐτὸς ὁ κ. ἐπικρ. ὁμοίως*, εἰς τὸ *λαμβάνω - ἔλαβον* (παρα-περι-ἀπο-ὑπο-κατα-δια-ἀνα-συλ-κτλ.), *τυγχάνω ἔτυχον* (ἐπι-ἀπο-ἐν-), *μανθάνω ἔμαθον* (ἐκ-ἀπο-κατα-), *λαγχάνω ἔλαχον* (ἐπι-), τὰ ὁποῖα πάντα *ἐλάβομεν πάντες αὐτοὶ ἐκόντες εἰς τὸ στόμα καὶ κατεπίομεν, οὐδὲ ἐξημέσαμεν, οὐδ' αὐτὸς ὁ κ. ἐπικρ. ἀφοῦ τὰ γράφει συχνότατα ὅπως καὶ ἡμεῖς*, οὕτω βέβαια ἠδύνατο νὰ λεθχῇ καὶ τὸ *θιγγάνω ἔθιγον*. Παράβαλε προσέτι τοὺς ἀορ. β΄. *εὗρον ἦλθον ἔφυγον ἔφαγον εἶδον* κτλ. οἱ πάντες λέγονται ἐν τῇ κοινῇ λαλιᾷ *ηὗρα ἦλθα ἔφυγα ἔφαγα, εἶδα* κτλ. Ποῖον λοιπὸν ἔθνος κραυγάζει, Κάτω οἱ δεύτεροι ἀόριστοι!; τὸ ἑλληνικὸν βέβαια ὄχι. Πιθανὸν νὰ ὑπέλαβεν ὁ κ. ἐπικρ. ὅτι, ἐπειδὴ οἱ ἀόριστοι οὗτοι κλίνονται μετὰ τῶν αὐτῶν τοῖς

α'. ἀορίστοις καταλήξεων, εἶναι πρῶτοι ἀόριστοι· ἀλλ' ἥμαρτε διπλῆν ἁμαρτίαν· πρῶτον δηλ. συνέχυσε τὰ πράγματα καὶ περιῆλθεν εἰς ἑτεροζήτησιν· διότι δὲν πρόκειται περὶ τῶν καταλήξεων τῶν ἀορίστων, ἀλλὰ περὶ τῶν ἀορίστων β'. τῶν σχηματιζομένων ἐκ θέματος διαφόρου τοῦ ἐνεστωτικοῦ, *λαμβαν, λαβ, θιγγαν, θιγ*, κτλ. τ. ἔ. πρόκειται περὶ διαφορᾶς *στελεχῶν* καὶ μεταπίπτει εἰς τὸ περὶ τῶν καταλήξεων ζήτημα. Δεύτερον ἡ γνώμη, ὅτι ἀπώλοντο οἱ β'. ἀόριστοι, εἶναι ἐντελῶς πλημμελής. Διότι πρῶτον οὕτω σχηματίζονται παρ' ἡμῖν σήμερον καὶ οἱ παρατατικοὶ *εἶχα εἴχαμεν εἶχαν* κ.τ.τ. περὶ ὧν ὀφθαλμοφανῶς οὐδεὶς θὰ διδάξῃ, ὅτι εἶναι ἀόριστοι πρῶτοι. Ἔπειτα, ἂν οἱ β'. ἀόρ. καὶ οἱ παρατατικοὶ ἔλαβον παρὰ τοῦ ἀορίστου πρώτου τὰς προσωπικὰς καταλήξεις *α, αμεν, αν*, ἔδωκαν πάλιν οὗτοι ἐν τῷ μέρει τῷ α'. ἀορίστῳ τὰς καταλήξεις *ες ετε* (*ἔρραψες ἐρράψετε*), πρὸς δὲ τούτοις ὁ ἐνεστὼς καὶ ὁ παρακείμενος τὸ *σι*, ὅθεν ἔν τε τῇ παλαιοτέρᾳ γραμματείᾳ καὶ παρ' ἡμῖν ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ σήμερον ἔτι συχνότατον τὸ *ἐρράψασι*. Ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς σωφρονῶν θὰ διδάξῃ ποτὲ ὅτι οὗτος ἔπαυσε νὰ εἶναι α'. ἀόριστος. Μεταξὺ τῶν καταλήξεων ἔνθεν μὲν τοῦ α'. ἀορ. (καὶ παρακειμένου) ἔνθεν δὲ τοῦ β'. ἀορ. καὶ τοῦ παρατατικοῦ ἐπῆλθεν ἤδη ἐκ τοῦ παλαιοῦ (τοῦ δευτέρου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ) ταραχή, οὕτω δὲ βραδύτερον προῆλθε κατ' *ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν* καὶ ἐν τοῖς τρισὶ τούτοις χρόνοις ὁ ἁπλοῦς καὶ ὁμοιόμορφος σχηματισμὸς *α, ες, ε, αμε(ν), ετε, αν· ἔρραφτα - ες - ε, ἐρράφταμεν - ετε - αν, καὶ ἔρραψα ἔρραψες, ε, μεν ετε - αν, καὶ ἔφαγα - ες, - ε, ἐφάγαμεν ετε, αν* (¹). Διασταλτικὸν τῶν χρόνων τούτων ἀπ' ἀλλήλων οὐδὲ τὸ πάλαι ἦσαν βέβαια αἱ προσωπικαὶ καταλήξεις, δι' αὐτὸ σήμερον καὶ μετὰ τὴν σύμπτωσιν καὶ σύγχυσιν ἢ ἁπλοποίησιν αὐτῶν οἱ χρόνοι οὗτοι διαστέλλονται ἐξαίρετα, καὶ δεινῶς σφάλλεται ὁ δοξάζων τἀναντία.

Ἀλλ' ἂν ἡ κλίσις τοῦ θιγγάνω—ἐθίγγανον—ἔθιγον πολλὰ ἔχουσα ἐν αὐτῇ τῇ δημοτικῇ τἀνάλογα εἶναι ἀνεπίληπτος καὶ φαίνηται εὐαρμοστοῦσα πλεῖστον τῇ καθ' ἡμᾶς γλώσσῃ, τὸ σύμπλεγμα τῶν φθόγγων αὐτοῦ εἶναι ὡς πρὸς τὴν νέαν ἡμῶν γλῶσσαν μακρῷ χρηστότερον καὶ εὐαρμοστότερον τῶν ῥημάτων *λανθάνω, λαγχάνω, λαμβάνω, μαν-*

(¹) Τὸ ἐν τῷ κειμένῳ σχῆμα τῶν τύπων εἶναι τὸ ἐπικρατοῦν, ἀλλ' οὐχὶ τὸ μόνον· διότι ἐνιαχοῦ π.χ. ἐν Κυζίκῳ λέγεται καὶ τὸ β'. πληθ. μετὰ τοῦ α φάγατε, πήγατε, ῥάψατε, λάβατε, εἴδατε, εἴχατε κττ· ταῦτα δὲ εἶναι πολὺ ὁμοιότερα πρὸς τὰ παρὰ τοῖς ἐν τοῖς μεταγενεστέροις Ἕλλησιν ἐν χρήσει ἢ τὰ συνήθη παρ' ἡμῖν. πρβλ. Sturz de Dial. Maced. et Alex. p-60 κεξ.

θάνω, τυγχάνω. Διότι κατὰ φθογγολογικὸν νόμον τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνίδος τῆς δημοτικῆς, ἐν τῷ συμπλέγματι ἐρρίνου μετὰ δασέος *(νθ, γχ, μφ)* τὸ ἔρρινον δὲν προφέρεται· ὅθεν λέγεται *μαθαίνω, λαχαίνω, τυχαίνω κτλ.*, ὁμοίως δὲν εἶναι ἀνεκτὸν ἐν τῇ λαλουμένῃ τὸ σύμπλεγμα *μϐ*, ὅθεν *λαϐαίνω*, ὄχι *λαμϐάνω*, *μπαίνω* ὄχι *μϐαίνω* (mvéno)· τοὐναντίον τὸ σύμπλεγμα *γγ* εἶναι ἀνεκτὸν καὶ ἀγαπητόν. Τὸ παρὸν ἄρα ῥῆμα τὸ εὐαρμοστοῦν τῇ κοινῇ ἀπαγγελίᾳ κάλλιστα κηρύσσει ὁ κ. ἐπικρ. παντελῶς ἀδύνατον νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὴν γραφομένην ἡμῶν γλῶσσαν! Διατί; ὅστις θέλει, ἂς ἐπαναλάβῃ ἐκ δευτέρου τὴν παρατεθεῖσαν μακρὰν ῥῆσιν αὐτοῦ, καὶ ἂν μὴ εὕρῃ τὸν λόγον τῆς ἀποκηρύξεως, θὰ εὕρῃ τοὐλάχιστον λόγια.

Ὁμοίως συγκαλύπτει τὸ ἐσφαλμένον τῆς δοξασίας τοῦ κ. ἐπικρ. ἡ κομπώδης φράσις ἐν σελ. 19 σημ. ἔνθα διασύρει ἀπρεπέστατα τὴν φράσιν *ἡ φύσις τῆς γλώσσης* διὰ τῶν ἑξῆς: «Ἡ φύσις τῆς ἑλληνικῆς »γλώσσης!! Ἰδοὺ καὶ μία γλωσσικὴ φιλοσοφία! Ἀφοῦ τὸ βιβλίον εἶναι »γλωσσικόν, πρέπει βέβαια καὶ νὰ φιλοσοφήσωμεν γλωσσικῶς». καὶ ἐν σελ. 49 σημ. «Νὰ πάλιν ἡ φύσις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης»! κτλ. Καὶ ἐν τούτοις αὐτὸς ὁ κ. ἐπικρ. μετεχειρίσθη καὶ ἐν αὐτῷ τῷ παρόντι βιβλίῳ τὴν ἔκφρασιν ταύτην· οὕτως ἐν σελ. 39 γρ. 23 κάτ. ἀναγινώσκονται ἐκ παρατεθειμένης περικοπῆς ἄρθρου αὐτοῦ τοῦ κ. ἐπικρ. «ἡμεῖς ἄλλως ἐφιλοσοφήσαμεν περὶ τὴν γλῶσσαν καὶ εἰς ἄλλα ἐκ τῆς »φιλοσοφήσεως ταύτης συμπεράσματα κατηντήσαμεν, ἅτινα φαίνονται »ἡμῖν ὅλως συνᾴδοντα *πρός τε τὴν φύσιν καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς*· πρὸς δὲ ἐν σελ. 253 γρ. 11 κάτ. «ἡ *φύσις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης* »εἶναι αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος». Εἶναι δ' ὁμολογουμένως ἡ φράσις ἄμεμπτος καὶ γλωσσικῶς καὶ λογικῶς πρὸς δὲ σύντομος καὶ ἐκφραστική. Τοὐναντίον ἡ φράσις *τὸ πνεῦμα τῆς γλώσσης*, ἣν μεταχειρίζεται συνήθως ὁ κ. ἐπικρ. καὶ *ἡ ψυχὴ τῆς γλώσσης* ἣν ἐν σελ. 421 γρ. 7 ἄνωθ., καὶ *τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς* ἣν ἐν σελ. 264 γρ. 15 ἄνωθ. ἀναγινώσκομεν, εἶναι φράσεις ἀπόϐλητοι· διότι διὰ τῶν φράσεων τούτων παρίσταται ἡ γλῶσσα ὡς ὄν τι ἔχον ψυχήν, πνεῦμα καὶ δὴ σκεπτόμενον, ὡς πρόσωπον, ὥς τις μικρόκοσμος ἐκτὸς ἡμῶν, ὡς ὀργανικὸν ὄν. Ἡ δὲ παράστασις καὶ ἀντίληψις περὶ γλώσσης αὕτη ἔχουσα τὴν ἀρχὴν ἐκ τῶν κατὰ τὸν Οὐμϐόλδον χρόνων, ὅτε μεταφυσικῶς καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἐξητάζετο ἡ γλῶσσα καὶ ἀληθῶς ὡς πρόσωπον, ὥς τις μικρόκοσμος ἐθεωρεῖτο καὶ ἐνομίζετο, ἐγένετο μυ-

ρίων πλανῶν πρόξενος, διὸ καὶ παντελῶς ἀπεβλήθη ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὑπὸ τῶν γλωσσολογούντων. Σήμερον ὑπ' οὐδενὸς πιστεύεται, ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι ὄν τι, κόσμος τις ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι ἔχει ψυχήν, πνεῦμα, ὅτι σκέπτεται κττ., πάντες ὁμολογοῦσιν, ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι *ἐνέργεια* εἴτε *λειτουργία* ὀργάνων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ὅπως π. χ. καὶ ἡ κίνησις, οὐδὲν δὲ πλέον. Ἐκ τούτων δὲ γίνεται δῆλον ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι οὔτε ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ *γράμματος* (ἢ σώματος) καὶ *τοῦ πνεύματος τῆς γλώσσης* δύναται λογικῶς νὰ γίνῃ, ὅπως ὁ κ. ἐπικρ. πράττει ἐν σελ. **263** γρ. **11** κάτ. «Γίνεται δὲ τοῦτο ὄχι »ὅταν μεταφέρωμεν καὶ ἐφαρμόζωμεν ἀκρίτως καὶ παραλόγως *τὸ γράμ»μα, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τῆς γλώσσης»*· οὔτε ὀρθὸν καὶ λογικὸν καθόλου εἶναι νὰ λαλῇ τις περὶ πνεύματος τῆς γλώσσης· ἄλλως θὰ ὡμίλει ἐπ' ἴσης ὀρθῶς καὶ περὶ πνεύματος τῆς κινήσεως ὡς λειτουργίας βεβαίως καὶ ταύτης τῶν ἀνθρωπίνων κινητηρίων ὀργάνων, καὶ θὰ ἀντέτασσεν ἐπ' ἴσης ὀρθῶς τὸ γράμμα πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς κινήσεως.

Ἀρκοῦσι ταῦτα εἰς ἀπόδειξιν τοῦ λεχθέντος ὅτι συνηθέστατα ὁ κ. ἐπικρ., ἐνῷ ἀληθῶς οὐδὲν ὑγιὲς λέγει, τοσοῦτον ἐγείρει θόρυβον διὰ γενικῶν φράσεων, διὰ πολλῶν γνωμικῶν, διὰ τοῦ δικανικοῦ, ῥητορικοῦ καὶ δημοκοπικοῦ ὡς εἰπεῖν ὕφους του κτλ., ὥστε συμπαρασύρει πάντοτε τοὺς πολλούς. Τούτους δ' ἀναμφιβόλως, οὐχὶ τοὺς ἐπαΐοντας ὀλίγους, φαίνεται ὅτι εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ κ. ἐπικρ. γράφων τὴν ἐπίκρισιν ταύτην. Τεκμήριον τούτου εἶναι καὶ τὰ ἀκόλουθα· πανταχοῦ ἔνθα ποιεῖται λόγον περί τινος ἀνδρὸς εἴτε Φράγκου εἴτε Ἕλληνος καὶ τούτου εἴτε ἀρχαίου εἴτε νεωτέρου, νομίζει ἀναγκαῖον χάριν τοῦ ἁπλοϊκοῦ ἀναγνώστου νὰ βιογραφήσῃ αὐτὸν καὶ συστήσῃ ἢ ψέξῃ. Γίνεται δὲ τοῦτο οὐχὶ μόνον περὶ προσώπων ἀσήμων, ἀλλὰ καὶ περὶ ἐπισημοτάτων καὶ γνωστοτάτων, οἷον τοῦ Πολυβίου, τοῦ Εὐσταθίου, τοῦ Κοραῆ. Ἐνίοτε μάλιστα συμβαίνει καὶ τὸ θαυμαστὸν ὅτι τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἐδῶ μὲν ψέγεται, ἐκεῖ δὲ ἐπαινεῖται κατὰ τὴν ἑκάστοτε, ὡς φαίνεται, χρείαν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀναφέρει καὶ ἐπαναφέρει συχνότατα *τὴν νέαν ἐπιστήμην, τὴν νέαν γλωσσολογίαν, τὰ συμπεράσματα εἰς τὰ ὁποῖα κατέληξεν ἡ νέα αὕτη ἐπιστήμη, ὅτι αὐτὸς δὲν παραδέχεταί τι τῆς νέας ἐπιστήμης, ὅτι ἡ νέα ἐπιστήμη ἀπεσκοράκισεν ἀπὸ πολλοῦ τοῦτο, παραδέχεται ἐκεῖνο κτλ. κτλ.* Καὶ ἐν τούτοις οὐδαμοῦ σχεδὸν ἀληθεύει, ὅταν ὑπὸ τῆς νέας ἐπιστήμης χειραγωγούμενος, ὡς αὐτὸς λέγει, ἀποφαίνηταί τι· καὶ εὐλό-

γως· διότι ἐν ταύτῃ μάλιστα φωρῶνται ἀρχαιότροπα αὐτοῦ τὰ ἐπιτηδεύματα καὶ πρὸς τούτοις ἐσχάτως ἐνδεᾶ. Παραπέμπει εἰς τὴν Γαλλικὴν μετάφρασιν τῆς ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἀπηρχαιωμένης συγκριτικῆς Γραμματικῆς τοῦ πατρὸς τῆς γλωσσολογίας Franz Bopp, εἰς τὴν ἀκριτωτάτην Ἑλληνικὴν Γραμματικὴν τοῦ Kühner, εἰς τὴν παντάπασιν ἄχρηστον συγκριτικὴν Γραμματικὴν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς τοῦ Leo Meyer, ἐνίοτε εἰς τὰς Erläuterungen καὶ τὸ Ἐτυμολογικὸν τοῦ Γ. Κουρτίου καὶ τὸ Compendium τοῦ Aug. Schleicher, πρὸς δὲ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Γραμματικὴν τοῦ G. Meyer. Τούτων δὲ τὸ Ἐτυμολογικὸν τοῦ Κουρτίου καὶ τὸ Compendium τοῦ Schleicher ἦσαν μὲν πρότερον βιβλία πολλοῦ λόγου ἄξια, ἀλλ' ἤδη ὑπελείφθησαν πολὺ τῆς καθ' ἡμᾶς προόδου, ἡ δὲ Γραμματικὴ τοῦ G. Meyer εἶναι μὲν βιβλίον παντὸς ἐπαίνου ἄξιον, ἀλλ' ἀναμφιβόλως κατὰ μέγιστον μέρος ἀκατάληπτον εἰς τὸν κ. ἐπικρ., καὶ ἰδοὺ διατί. Διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ K. Brugman, τοῦ H. Osthoff, τοῦ J. Schmidt, τοῦ E. Sievers, τοῦ G. Meyer, τοῦ B. Delbrück, τοῦ A. Fick, τοῦ Ad. Bezzenberger, τοῦ H. Collitz, τοῦ Paul καὶ Braune, ἵνα ἐν μόνοις τοῖς γνωριμωτάτοις περιορισθῶμεν, ἀπὸ τοῦ 1876 κέξ. ἀνεκαινίσθη καθ' ὁλοκληρίαν ἡ γλωσσικὴ ἐπιστήμη, ὥστε τὰ πρὸ τῶν χρόνων τούτων πιστευόμενα καὶ ἀσφαλῆ νομιζόμενα σήμερον οὐδεμίαν ἄλλην ἢ ἱστορικὴν μόνον δύνανται νὰ ἔχωσι σημασίαν. Πάσης ταύτης τῆς πνευματικῆς κινήσεως οὐδεμίαν ἔχει ὀφθαλμοφανῶς γνῶσιν ὁ κ. ἐπικρ., καὶ ἐπειδὴ ἡ τοῦ κ. G. Meyer Ἑλληνικὴ Γραμματικὴ στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἐξαγομένων τῶν εἰρημένων ἐργασιῶν, καὶ ταῦτα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε βαίνει ἐν πᾶσι σχεδὸν ὅλως ἀντίθετον ὁδὸν τῶν προτέρων, ἕπεται ἀναγκαίως, ὅτι ταύτης καὶ τὸ σύνολον καὶ τὰ καθ' ἕκαστα ὀφείλουσι νὰ ἦναι μυστήρια εἰς τὸν κ. ἐπικριτήν. Μόνον δ' οὕτως ἑρμηνεύεται τὸ θαυμαστὸν φαινόμενον, ὅτι σπανιώτατα καὶ ἰδίως μόνον ὁσάκις, ἐπειδὴ δὲν ἐννοεῖ τὰ τοῦ G. Meyer, δὲν συμφωνεῖ ἀλλ' ἀντιλέγει αὐτῷ, ἀναφέρει τὴν Γραμματικήν του· ὁμοίως μόνον οὕτως ἐννοεῖται τὸ παράδοξον ὅτι πολλαχοῦ προφέρεται ὁ κ. ἐπικρ. πράγματα ὅλως ἀπηρχαιωμένα καὶ ἀσύστατα ὡς *ἐξαγόμενα τῆς νέας ἐπιστήμης*. Ὀλίγα παραδείγματα θὰ ἐξαρκέσωσιν εἰς ἀπόδειξιν· ἐν σελ. 289 γρ. 5 κάτ. « Ὅτι δὲ ἡ ἀρχέτυπος παραγωγικὴ κατάληξις εἶνε ὄχι »-ικός, ὅπως φρονεῖ ὁ κ. Κόντος, ἀλλὰ-κός, τὸ δὲ ι, ὁσάκις δὲν ἀνήκει »εἰς τὴν ῥίζαν (οἷον φυσι-κός) εἶνε ἢ συνδετικὸν ἢ ἐξησθενημένη ἐκ-

»φορὰ τοῦ οἱουδήποτε τελικοῦ τῆς ῥίζης φωνήεντος, καθ' ἃ φρονεῖ ὁ Bopp, »ἢ εἶνε κατ' ἀμφοτέρας τὰς δύο τελευταίας *συνδετικόν*, ὅπως νομίζομεν »ἡμεῖς μετὰ πολλῶν ἄλλων κτλ.» Ὅστις ταῦτα μόνα τὰ ὀλίγα εἶναι καλὸς νὰ γράψῃ, ἀποδεικνύει περιφανῶς ὅτι τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης οὐδαμῶς γινώσκει· τίς *σήμερον* πιστεύει εἰς συνδετικὸν φωνῆεν ι πρὸ τοῦ τέλους *κος*; οὐδείς, ἐν τούτοις ἐν σελ. 293 μᾶς παρουσιάζει ὁ κ. ἐπικρ. καὶ πάλιν τὸν λόγον περὶ συνδετικῶν φωνηέντων ὥς τι πασίγνωστον καὶ ὑπὸ πάντων ὁμολογούμενον. «Καὶ τὰ *παιδάρια τῶν »ἑλληνικῶν σχολείων γνωρίζουσιν* (1) ὅτι ἐν τῇ συνθέσει τῶν λέξεων »μεταξὺ τῆς ῥίζης τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ μέρους μεσο»λαβεῖ *συνδετικὸν* φωνῆεν, συνηθέστατα μὲν *O*, συνήθως δὲ *E*, καὶ *I* κτλ.» Ἐν δὲ σελ. 94 «*Ἡ ῥίζα τοῦ ὀνόματος κρέας* (ὅπως καὶ τοῦ *κέρας* καὶ »πάντων τῶν ὁμοίων) εἶνε *κρέατ ὅπως δοξάζει ἡ ἐπικρατοῦσα σήμερον »γραμματικὴ ἐπιστήμη, καὶ ὅπως δηλοῦται ἐξ αὐτῆς τῆς δημώδους »καὶ μητρικῆς ἡμῶν γλώσσης*, ἣν παρέλαβον καὶ ἐκληρονόμησαν οἱ »διδάξαντες ἡμᾶς αὐτὴν γονεῖς καὶ πρόγονοι ὄχι βέβαια παρὰ τῶν »Σκυθῶν (2) ἀλλὰ παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' ἐπειδὴ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς »ἐν *τῇ ἀρχικῇ ἀλλ' ἀμαρτύρῳ*, ἐνδεχομένως δὲ καὶ *ἀρρήτῳ* παρ' »αὐτοῖς γενικῇ *κρέατ-ος* τὸ *α* καὶ *ο* συνῃρέθη εἰς *ω* (κρέατ-ος »–κρεα-ος–κρέως) εἴτε ἐκκρουσθέντος τοῦ μεταξὺ τούτων *τ*, εἴτε »κατὰ Κούρτιον *ἐκκρουσθέντος τοῦ σ μᾶλλον*, ὅπερ κατ' αὐτὸν συνυ»πῆρχεν ἐκ παραλλήλου τῇ ῥίζῃ *κρέατ* ὡς *κρέας* (ὅπερ εἰς ἡμᾶς »φαίνεται δυσπαράδεκτον), ἕπεται, ὅτι κατὰ τοὺς ἐν τῇ ἀττικῇ ἐπικρα»τοῦντας περὶ συνθέσεως κανόνας, εἰς σύνθεσιν ἢ παραγωγὴν λέξεων »(ἀποχωριζομένων τοῦ λόγου τῶν ἄλλων ἢ μὴ ἀττικῶν ἢ σπανιωτέρων »τύπων τῆς συνθέσεως) ἢ πρέπει νὰ παραληφθῇ τὸ κρεασ—(=κρεατ—) »ἢ τὸ ἐξ αὐτοῦ συνῃρημένον *κρέω*. Κατὰ ταῦτα τὸ *κρέο*- ἐν συνθέσει

(1) Τὴν συνήθειαν ταύτην τοῦ ἐπικρ. τοῦ νὰ παριστᾷ πολλάκις τὰ πράγματα ὡς πᾶσι μὲν τοῖς ἄλλοις καὶ αὐτοῖς τοῖς νηπίοις ἀκόμη γνωστά, ἄγνωστα δὲ μόνῳ τῷ ἐπικρινομένῳ, ὃν οὕτω καὶ τῶν νηπίων ἀμαθέστερον καὶ ἀνοητότερον τείνει νὰ παραστήσῃ, παρατηρεῖ ὁ διεξερχόμενος τὸ βιβλίον του συχνότατα· πρβλ. σελ. 235 «ἅτινα γνωρίζουσι καὶ τὰ μωρὰ παιδία!!» Ἐρωτᾶται μόνον, ἂν ὁ τοσοῦτος ἐξευτελισμὸς τοῦ ἐναντίου συμφέρῃ τὸν κ. ἐπικριτήν· ὁ βουλόμενος ἂς διέλθῃ καὶ τὴν 16ην καὶ 20ὴν καὶ 66ην καὶ 67ην σελίδα.

(2) Εἰς τίνα ἀναφέρεται τοῦτο; τίς Ἕλλην ἐδίδαξε τοῦτό ποτε; τίς ὁ νοῦς τῆς φράσεως καθόλου ἐδῶ;

»οὐδένα λόγον ὑπάρξεως ἔχει κατὰ τὴν σημερινὴν ἐπιστήμην ἀλλὰ »μόνον τὸ *κρέω*-».

Τί πρῶτον, τί δ' ἔπειτα, τί δ' ὑστάτιον κατελέγξω, λῆθε' ἐπεὶ πολλά...

Ἐν πρώτοις δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἐπικρατοῦσα *σήμερον* γραμματικὴ ἐπιστήμη δοξάζει ὅτι τὸ θέμα τοῦ ὀνόματος *κρέας* (*κέρας* καὶ πάντων τῶν ὁμοίων) εἶναι *κρεατ*-. Τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ δοξάζῃ ἡ τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσης καὶ τῶν φθογγολογικῶν νόμων αὐτῆς ἀπρὶξ ἐχομένη νεωτέρα ἐπιστήμη. Ἐν τοῖς παλαιοτάτοις ἑλληνικοῖς μνημείοις τῆς γλώσσης οἷον παρ' Ὁμήρῳ δὲν εὑρίσκονται οἱ μετὰ τοῦ *τ* τύποι τούτων ἀλλ' οἱ ἄνευ αὐτοῦ, οἱ δὲ μετὰ τοῦ *τ* τύποι ἄρχονται ν' ἀπαντῶσι πολὺ βραδύτερον ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου κέξ., δῆλον ἄρα ὅτι οἱ μετὰ τοῦ *τ* τύποι οὗτοι εἶναι νεώτεροι, καὶ δὴ οἱ παλαιότεροι, οἱ ἄνευ αὐτοῦ, δὲν ἠδύναντο φυσικῶς νὰ προέρχωνται ἐκ τῶν πολλοὺς αἰῶνας μετὰ ταῦτα ἐμφανισθέντων. Ἂν π. χ. ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ μεταξὺ δύο φωνηέντων *σ* καθὼς καὶ τὸ ἐν ἀρχῇ λέξεως φωνήεντος ἑπομένου ἐτράπη εἰς δασεῖαν (ὁ κ. ἐπικρ. λέγει *ἐκκρουσθέντος τοῦ σ*, δι' οὗ δηλοῖ ὅτι δὲν ἔχει τοῦ πράγματος γνῶσιν καθαρὰν καὶ σαφῆ) περὶ τὰ **2,000** ἢ **1,500** π. Χ. (πάντως ἐτράπη πρὸ τοῦ χωρισμοῦ τῶν Ἑλλήνων εἰς φυλὰς καὶ τῆς γλώσσης των εἰς διαλέκτους, ἀφοῦ ἡ τροπὴ τούτου εἶναι κοινὴ πάσαις ταῖς διαλέκτοις καὶ γνώρισμα τῆς καθόλου ἑλληνικῆς), τότε ἔχομεν διαφορὰν τοὐλάχιστον **1000** ἐτῶν, ἀφοῦ οἱ μετὰ τοῦ *τ* τύποι ἠγνοοῦντο ἐπὶ Ὁμήρου καὶ τῶν παλαιοτέρων ἀκόμη Ἀττικῶν ποιητῶν. Τῇ δὲ ἐκ τῆς ἱστορίας ποριζομένῃ ἀληθείᾳ ταύτῃ ἐπικουρεῖ καὶ ὁ φθογγολογικὸς νόμος τῆς γλώσσης, καθ' ὃν τὸ *τ* πρὸ τοῦ ο, α, η, κτλ. δὲν ἀποβάλλεται, καὶ ὅταν δὲ πρὸ τοῦ *ι* καὶ ἐνίοτε τοῦ F ἐτράπη εἰς *σ*, τὸ *σ* τοῦτο διέμεινεν ἄθικτον διὰ παντός. Τὰς σχέσεις λοιπὸν ταύτας ἐπισταμένη ἡ *σημερινὴ* ἐπιστήμη ἀδυνατεῖ καθ' ὁλοκληρίαν νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ θέμα εἶναι *κρεατ*-. Ἐννοεῖ δὲ πρὸς τούτοις ἕκαστος τώρα πόσον γελοῖος εἶναι ὁ διισχυρισμὸς τοῦ κ. ἐπικρ., ὅτι ἐξ αὐτῆς τῆς δημώδους καὶ μητρικῆς ἡμῶν γλώσσης... δηλοῦται, ὅτι ἡ ῥίζα εἶναι κρεατ.

Δεύτερον διαπράττει ὁ κ. ἐπικρ. τὸ στοιχειωδέστατον σφάλμα, νὰ συγχέῃ τοὺς ὅρους *ῥίζαν καὶ θέμα*, καὶ ν' ἀποφαίνηται οὕτως, ὅτι ῥίζα εἶναι *κρεατ*. Τὸ θαυμαστὸν δ' εἶναι ὅτι ἐν τῇ συγχύσει τοῦ ὅλου λόγου του περιέπεσεν ὁ κ. ἐπικρ. καὶ εἰς ἀντιφάσεις προφανεῖς, ἀφ' ἑνὸς μὲν διδάσκων ὅτι ἡ ἐπικρατοῦσα σήμερον γραμματικὴ ἐπιστήμη δοξάζει ὅτι ἡ ῥίζα εἶναι *κρεατ*-, ἀφ' ἑτέρου δὲ παραθέτων εὐθὺς τὸν Κούρτιον

ἀποφαινόμενον τὸ ἐναντίον, καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν παραδεχόμενος ῥίζαν, ὡς λέγει, *κρεατ-*, οὐχὶ *κρεασ-*, ἀφ' ἑτέρου δὲ διατεινόμενος ὅτι τὸ *κρεασ-*, ὃ κατ' αὐτὸν δὲν εἶναι ῥίζα, ἔχει λόγον ὑπάρξεως ἐν συνθέσει, ὡσεὶ ἡ τροπὴ τοῦ *τ* εἰς *σ* πρὸ παντὸς φθόγγου ἦτο ἀναμφισβήτητος.

Εἶναι δὲ αὐτόχρημα μῦθος, ὅτι κατὰ τὴν σημερινὴν ἐπιστήμην τὸ *κρεο-* ἐν συνθέσει οὐδένα λόγον ὑπάρξεως ἔχει, ἀλλὰ μόνον τὸ *κρεασ-* καὶ *κρεω-*. Διότι ὁ κ. ἐπικρ. σφάλλεται δοξάζων ὅτι τὸ *α* τοῦ θέματος *κρεασ-* καὶ τὸ *ο* τῆς καταλήξεως τῆς γενικῆς *ος* ἠδύναντο νὰ συνυπάρξωσιν ἐν συνθέσει καὶ νὰ συναιρεθῶσιν. Τὰ ὀνόματα τῆς τρίτης κλίσεως τὸ πάλαι παρελαμβάνοντο βεβαίως ἐν συνθέσει γυμνά, ἄνευ πτωτικῶν καταλήξεων, οἷον *συ-φορβός, κερασ-φόρος, τελεσ-φόρος, ὀρέσ-τερος πτόλί-πορθος* κτλ. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα τὰ πλεῖστα μετεσχηματίσθησαν κατὰ τὰ πολυπληθέστερα καὶ ὁμαλώτερα τῆς β'ας κλίσεως, ἤτοι ἀντὶ ὅλης τῆς παραγωγικῆς καταλήξεως παραληφθέντος *ο*, τειχο-ποιός, ἀληθό-μαντις, ἀκμό-θετον γηρο-κομεῖν, κρεο-φάγος κτλ. ὅπερ πρὸ πάντων συνέβη ἐν τοῖς συμφωνολήκτοις, ἢ αὐξηθέντος τοῦ θέματος διὰ τοῦ *ο*, (παρὰ μεταγεν. καὶ *η*) συ-ο-κτόνος, δι-ο-γένης, ἰχθυ-ο-πώλης, σταχυ-η-τόμος κτλ. Ἐν τούτοις δὲν κεῖται γενικὴ κατ' ἀφαίρεσιν τοῦ *ς* συό-(ς) ἰχθύο(ς) κ.τ.λ. ἀλλ' ἁπλῶς τὸ θέμα ἐπηυξημένον καὶ ἐν τῷ τέλει ἀφωμοιωμένον τοῖς β' κλίτοις ὀνόμασιν. Ἐρωτᾶται τώρα ἂν κατὰ τὸν α'ον ἢ τὸν β'ον τρόπον μετεβλήθη τὸ θέμα *κρεασ-* ἐν συνθέσει, ἂν δηλ. ἐγένετο *κρεο-* ἢ *κρεαο-*. Κατ' ἀρχὴν βεβαίως εἶναι ἀμφότεραι αἱ μεταβολαὶ δυναταί, πρβλ. *κερό-δετος* ἀλλὰ *κερα-ο-ξόος*. Ἀλλὰ κατὰ πρῶτον παρατηροῦμεν ὅτι τύποι μὲν *κρεο-* εἶναι παραδεδομένοι, τύποι δὲ *κρεα-ο-* οὐχί, οὕτω δ' ἑρμηνεύεταί πως καὶ διατί παρὰ τοῖς δοκίμοις οἱ μετὰ τοῦ *-ω κρεω-*ἀγνοοῦνται, διότι πιθανὸν ὅτι οὐδ' ἐλέχθησάν ποτε τύποι μετὰ τοῦ *κρεα-ο-*. Δεύτερον νομίζομεν, ὅτι καὶ μόνη ἡ γραμματικὴ καὶ ἡ ἀναλογία ἀρκοῦσι τοῖς ἀκριβῆ συναίσθησιν τῶν φθογγολογικῶν νόμων ἔχουσιν, ἵνα ἐννοήσωσιν ὅτι ἐν τοῖς παλαιοῖς συνθέτοις οὐχὶ *κρεω*-ἀλλὰ κρεο-ἦτο τὸ α'. συνθετικόν, ὅπως καὶ ἡ παράδοσις διδάσκει. Ἐκ τοῦ κρεω-κερω- κτλ. δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προέλθωσιν ἐκ συναιρέσεως ἐν τῇ Ἰωνικῇ καὶ Ἀττικῇ διαλέκτῳ *κρεουργὸς* (Αἰσχυλ.) *κερουλκὸς* (Εὐριπιδ.) κτλ. ἀλλὰ μόνον *κρεωργὸς κερωλκός*, διότι τὸ *ω+ε*, *ω+ο* δὲν ἠδύνατο μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ F νὰ συναιρεθῇ εἰς *ου*, ἀλλ' εἰς-*ω*. Προσθέσατε ἀκόμη ὅτι λέγεται *γηροβοσκός*, *γηροτροφῶ* κττ. οὐδέποτε δὲ γηρωβοσκὸς κτλ. Παρὰ τοῖς παλαιοῖς

λοιπὸν Ἀττικοῖς τὰ θέματα *κρεασ-κερας-γηρασ*-κτλ. ἐφ' ὅσον μετεβλήθησαν, ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὸν πρῶτον τῶν ῥηθέντων τρόπων, *κρεο-κερο*-κττ., καθ' ἃ καὶ ἡ παράδοσις καὶ ἡ γραμματικὴ καὶ ἡ ἀναλογία πρός τε ἄλλα καὶ τὰ πλεῖστα τῶν συμφωνολήκτων τριτοκλίτων διδάσκει. Κατὰ τὴν σημερινὴν ἄρα ἐπιστήμην ἔχουσιν οἱ τύποι *κρεο-κερο*-λόγον ὑπάρξεως, ἐσφάλη δὲ κατὰ τὸ σύνηθες ὁ κ. ἐπικρ. τἀναντία εἰπών.

Μεγάλην δ' ἀπειρίαν τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν μαρτυροῦσι καὶ τἀκόλουθα, ἃ εὐθὺς ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι 94 — 5 ἐπιφέρει· «*Ἀλλ' ὑπάρ*»*χουσι χωρία ποιητῶν, ἐν οἷς κεῖται κρεο*-. *Τοῦτο ἀποκρινόμεθα* »*δὲν ἀποδεικνύει τίποτε· διότι δὲν εἶνε ἡ λέξις μόνον αὕτη, ἧς τὸ ω* »*συστέλλεται εἰς ο παρὰ τοῖς ποιηταῖς διὰ τὸ μέτρον*». Κατὰ τοῦτον λοιπὸν τὸν τρόπον ζητεῖ ὁ κ. ἐπικρ. νὰ ἐκμηδενίσῃ παράδοσιν ἀσφαλεςάτην τῶν παλαιῶν ποιητῶν, παραδεχόμενος κατ' ἀρχαῖον τρόπον βραχυνσιν τοῦ ω ποιητικῇ ἀδείᾳ, δηλ. νὰ καταστρέψῃ βράχους ἀσαλεύτους διὰ φυσήματος. Ἀλλ' ὁ κ. ἐπικρ. ὤφειλε νὰ ἠξεύρῃ, ὅτι ἡ ποιητικὴ ἄδεια τοῦ αὐθαιρέτως καὶ μόνον χάριν τοῦ μέτρου συστέλλειν καὶ ἐκτείνειν τὰ φωνήεντα, τοῦ ἀποβάλλειν ἢ διπλασιάζειν τὰ σύμφωνα ὑπέστη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη γενναίους περιορισμούς, καὶ ὅτι οὐδεὶς σήμερον σωφρονῶν δύναται νὰ προτείνῃ ἑρμηνείας προϋποθετούσας τοιαύτας παθήσεις, ἥκιστα δὲ πάντων ὅταν, ὡς ἐν τῷ παρόντι, καὶ δι' ἄλλης ὁδοῦ καὶ μάλιστα πολὺ εὐκολωτέρας φθάνωμεν εἰς τὴν ὀρθὴν τούτων κατάληψιν. Προσθέσατε ἀκόμη, ὅτι οἱ μετὰ τοῦ *κρεο*-τύποι (*κρεο-κοπέω κρεοβότος*) ἀναγινώσκονται *ἐν τοῖς τραγικοῖς*, οἷς γενικῶς ἀνέκαθεν πολὺ ὀλιγώτερον ἢ τῷ Ὁμήρῳ συνεχωρήθησαν τοιαῦται συστολαί, καὶ τότε ἐννοεῖτε, πόση πιθανότης ἀνάγκη νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν προτεινομένην ἑρμηνείαν τοῦ κ. ἐπικριτοῦ. Τὴν παντελῆ δ' ἀπιθανότητα τῆς ἑρμηνείας του συναισθανόμενος, ὡς φαίνεται, καὶ αὐτὸς ἀνακρούεται πρύμναν διὰ τῶν ἀκολούθων σελ. 95: «Ἀλλ' εἰ καὶ ἔχομεν ὅλους (!) τοὺς λόγους »ὑπὲρ τῆς γραφῆς *κρεω*-, δὲν εἴμεθα ὅμως καὶ τόσον ἢ ἀνεπιεικεῖς ἢ »ἄπειροι τοῦ ἐπισφαλοῦς τῆς ἐπιστήμης, ὥστε νὰ δοξάζωμεν ὅτι εἶνε »ἀδύνατον νὰ μὴ εἴπῃ αὔριον ἡ ἐπιστήμη ὅλως ἄλλα, νέα πράγματα, »καὶ ὅ,τι ἀσπάζεται σήμερον ὡς ὀρθὸν νὰ μὴ τὸ ἀποκηρύξῃ αὔριον ὡς »ἐσφαλμένον· ὅθεν καὶ ἂν ἴδωμέν τινα γράφοντα *κρεοφαγῶ*, δὲν θὰ ἐκ«πλαγῶμεν. Ἐκ τῆς παραδόσεως ἔχομεν ἀμφοτέρας τὰς γραφάς· ἃς »γράφῃ ἕκαστος ὁποτέραν βούλεται.» Διὰ τούτων ὁ κ. ἐπικρ. χαρακτηρίζεται ὡς ἄκρος ὀπαδὸς τοῦ γνωμικοῦ

« οὐδὲν ἐν ἀνθρώποισι διακριδὸν ἐστι νόημα,
ἀλλ' ὃ σὺ θαυμάζεις, τοῦθ' ἑτέροισι γέλως.»

ἀποφαίνεται δ' ὅτι καὶ ἡ ἐπιστήμη συχνὰ μεταπίπτει καὶ μεταλλάσσει γνώμας ἀπὸ τῆς σήμερον μέχρι τῆς αὔριον. Δὲν ἀμφιβάλλομεν δ' ὅτι ἡ ἰδική του ἐπιστήμη θὰ πράττῃ οὕτως, ἅτε τῶν πρώτων καὶ κυριωτάτων στύλων στερουμένη, λέγω δὲ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν φθογγολογικῶν νόμων. Ὁ κ. ἐπικρ. φαίνεται, δὲν ἠξεύρει, ὅτι καὶ ἡ φιλολογία καὶ ἡ γλωσσολογία σήμερον ἀπέβαλον, ὅπως καὶ πᾶσαι αἱ λεγόμεναι ἱστορικαὶ ἐπιστῆμαι, τὸ ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἐκ γενικῶν ἀρχῶν ἀποφαίνεσθαι, καὶ ὅτι ἐξέλιπεν ἡ ἄλλοτε ἀντιπάθεια μεταξὺ φιλολογίας καὶ γλωσσολογίας δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ἀμφότεραι ὁμοίως ἐν πᾶσι ζητοῦσι πάσῃ δυνάμει νὰ καταβάλλωσι τὴν βάσιν καὶ τὰ θεμέλια τῶν δισχυρισμῶν των ἐπὶ ἱστορικῶν γεγονότων καὶ φαινομένων. Ἀγνοεῖ προσέτι, ὡς φαίνεται, ὅτι ἡ γλωσσολογία εἰδικῶς πλὴν τῆς ἱστορικῆς βάσεως ἔχεται ἀπρὶξ καὶ τοῦ ἑτέρου στύλου αὐτῆς, τῶν φθογγολογικῶν νόμων, καὶ ὅτι προτιμᾷ πολλάκις νὰ ὁμολογῇ τὴν ἰδίαν ἄγνοιαν ἢ νὰ λέγῃ ὅ,τι αὔριον εἶναι φόβος, μὴ ἀποδειχθῇ ἀσύστατον· καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν τούτων αἱ μεταπτώσεις καὶ μεταβολαὶ αὗται, ἃς ὡς καθημερινὰ πράγματα παρουσιάζει, εἶναι σήμερον πολὺ σπανιώτεραι ἢ ἄλλοτε, ὅπου μάλιστα ὑπάρχει *ἱστορία ἀσφαλὴς καὶ ἀναντίρρητος*, ὅπως ἐν τῷ προκειμένῳ ζητήματι, ἀδύνατοι παντελῶς. Ἂν ἤξευρε ταῦτα, δὲν θὰ παρίστα πάντως τὰ τῆς ἐπιστήμης ὥς τι κυμαινόμενον καὶ καθ' ἑκάστην μεταπῖπτον, οὐδὲ θὰ ἐπεχείρει νὰ ἐξασθενίσῃ καὶ καταστρέψῃ παράδοσιν τῶν τραγικῶν ποιητῶν διὰ τοιούτων γενικῶν καὶ αὐθαιρέτων δισχυρισμῶν, ὁποίων γέμει τὸ βιβλίον του.

Ἀλλὰ καὶ καθόλου αἱ περὶ συνθέσεως δοξασίαι τοῦ κ. ἐπικρ. εἶναι σφόδρα ἐλλιπεῖς καὶ ἡμαρτημέναι. Οὕτως ἐν σελ. **294** κέξ. ἀντιλέγων τῷ κ. Κόντῳ διδάσκοντι, ὅτι πρέπει νὰ γράφηται *δορυφόρος* ἀλλὰ *δορίκτητος*, *δοριάλωτος* κττ. ὑποβάλλει τῷ ἐπικρινομένῳ τὴν γνώμην, ὅτι «ἐν ἄλλαις λέξεσι τὴν σύνθεσιν τῶν ἑλληνικῶν λέξεων ῥυθμίζει ὄχι ἡ »φθογγολογία ἀλλ' οἱ κανόνες τῆς συντάξεως»· τοῦτο βεβαίως οὐδείς ποτε ἐφαντάσθη, ἀλλ' ὁ κ. ἐπικρ. σφάλλεται μέγιστον παραδεχόμενος ἁπλῶς τοὐναντίον τούτου· γίνεται δὲ καταφανὲς τοῦτο ἐξ ὧν διδάσκει ἐν σελ. **302** γρ. **2** κάτ. «ὅπως δὲ τὴν σύναψιν τῶν στελεχῶν τούτων πρὸς »τὰς πτωτικὰς καταλήξεις ὥριζε καὶ ἐρρύθμιζεν ὄχι ἡ διὰ τῆς πτώσεως »ἐκφραστέα γραμματικὴ ἰδέα, ἀλλ' ἡ φθογγολογία, οὕτω *καὶ τὴν σύν-*

»*αψιν τοῦ πρώτου συνθετικοῦ πρὸς τὸ δεύτερον ἐκανόνιζε καὶ*
»*ἐρρύθμιζεν* ὄχι γραμματική τις ἰδέα, *ἀλλ' ἁπλῆ καὶ μόνη ἡ φθογ-*
»*γολογία*». Ἐν τούτοις παραβάλλονται, ὅπως ὁ ἔμπειρος τούτων ἀναγνώστης παρατηρεῖ, δύο τινὰ κατὰ μέγα μέρος ἄσχετα πρὸς ἄλληλα· βεβαίως ὅτε ἐγένετο ἀρχὴ νὰ προσκολλῶνται αἱ πτωτικαὶ καταλήξεις εἰς τὰ τέως ἄμορφα καὶ ἁπλᾶ στελέχη τῶν ὀνομάτων, δὲν ἠδύνατο νὰ μεταβάλῃ τι καὶ διαθέσῃ διαφόρως ἡ διὰ τῆς πτώσεως ἐκφραστέα γραμματικὴ ἰδέα, ἀφοῦ μέχρι τότε δὲν ὑπῆρχε πτῶσις διάφορος ἄλλης πτώσεως. Καὶ μετὰ ταῦτα δ' αἱ καταλήξεις ἐξηκολούθησαν νὰ προστίθενται ὁμοίως κατὰ τὸν παλαιὸν ἐκεῖνον τρόπον εἰς τὰ ἄμορφα στελέχη, ὅπως ἕκαστος βλέπει καὶ σήμερον ἔτι γινόμενον. Ἀλλ' ἐν τῇ συνθέσει τοῦ πρώτου συνθετικοῦ πρὸς τὸ β'. δὲν ἐβάδισαν πάντοτε οἱ ἄνθρωποι τὴν αὐτὴν ὁδόν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὰ πλεῖστα συνετίθεντο καὶ κατόπιν καὶ νῦν ἔτι κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν παλαιοτάτων συνθέτων, τῶν γενομένων πρὸ τῶν χρόνων τῆς προσθήκης τῶν πτωτικῶν καταλήξεων εἰς τὰ ὀνοματικὰ θέματα, καὶ δι' αὐτὸ ἐμφαινόντων τὸ θέμα γυμνὸν (οἷον λογο-γράφος, νικη-φόρος, ἀγορα-νόμος ὑ-φορβός, λαο-σσόος (οὕτω χωρίζεται τὸ σύνθετον, οὐχὶ λαοσ-σόος ὅπως ἐσφαλμένως χωρίζει ὁ κ. ἐπικρ. ἐν σελ. 295, διότι τὸ ῥῆμα *σεύω* ἄρχεται ἀπὸ σF ἐξομοιωθέντος εἰς σσ πρβλ. ἔ-σσυμαι, ἔ-σσυτο . . .) τελεσ-φόρος σακέσ-παλος κτλ. καὶ ὅτι ταῦτα κατόπιν ἐπέδρασαν ἐπ' ἄλληλα, ὥστε προῆλθον εἰς φῶς ἔνθεν μὲν τὰ λαμπαδη-φόρος, βαλανη-φάγος κτλ. συνεκδραμόντα πρὸς τὰ ἔχοντα πρῶτον συνθετικὸν τῆς πρώτης κλίσεως (διὰ τῆς ἐπιδράσεως καὶ μετρικῶν λόγων), ἔνθεν δὲ τὰ πολλῷ πλείονα καὶ τὰ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς λαλουμένῃ σχεδὸν ἐντελῶς ἐπικρατήσαντα ἡμερο-δρόμος, δικο-γράφος, συο-κτόνος, παλαιογυναῖκα κτλ. συνεκδραμόντα πρὸς τὰ ἔχοντα πρῶτον συνθετικὸν ὄνομα δευτερόκλιτον. Ἀλλ' ὅμως εἶναι ἐπ' ἴσης ἀναντίρρητον ὅτι ἄλλα ἤδη ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου ἐμφαίνουσι γραμματικὴν πτῶσιν ὁλόκληρον, διότι ἐκ τῆς συχνῆς κατὰ παράθεσιν ἐκφορᾶς δύο λέξεων προῆλθεν ἡ σύνθεσις αὐτῶν, ἀφοῦ ἡ ἑτέρα ἀπέβαλε τὴν αὐθυπαρξίαν της τὴν δηλουμένην διὰ τοῦ ἰδίου της τόνου. Ὅτι δὲ τὰ σύνθετα ταῦτα ἀνήκουσιν ὅλως ἄλλῃ χρονικῇ περιόδῳ, τῇ ἐπελθούσῃ μετὰ τὴν πλήρη ἐκμόρφωσιν τῶν πτώσεων διὰ τῆς προσθήκης τῶν πτωτικῶν καταλήξεων, καὶ ὅτι ἀνάγκη νὰ διαστέλλωνται ταῦτα ἀκριβέστατα ἀπὸ τῶν συνθέτων τῆς α'.ης κατηγορίας, ἐννοεῖται οἴκοθεν. Οὕτω λέγεται ἀρηίφιλος

(="Αρηι-φίλος) (1), νεώσοικοι (=νεώς-οἶκοι), διίφιλος (= Διὶ φίλος), ὁδοιπόρος (=ὁδοῖ-πορος (πρβλ. οἴκοι), ὀρεσίτροφος)=ὄρεσι-τροφος, ὀρεσίβιος (=ὄρεσι-βιος) κττ. Ὅστις θελήσῃ νὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἐν τῷ *νεώσοικοι* κεῖται τὸ *νεώς* καθ' ἑνικὸν ἀριθμόν, εἰ καὶ ἀναμφιβόλως ἡ ἔννοια τοῦ ὅλου εἶναι *νεῶν οἶκοι* καὶ ἐνθυμηθῇ ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουσι χρείαν πάντοτε νὰ ἐκφράζωσιν ὡρισμένως καὶ λέγωσι ῥητῶς πᾶσαν σχέσιν, ἀλλὰ πλειστάκις κατὰ συνήθειαν συνυπονοοῦσιν αὐτῶν πολλάς, ἐκεῖνος θὰ ἐννοήσῃ εὐθύς, ὅτι ὅσα διὰ μακρῶν ἐν σελ. 300 ἀπαιτεῖ ὁ κ. ἐπικρ. οἷον ἐλαιωμφόρος, ξυλωμφόρος, εἶναι ἄτοπα καὶ ἀσύστατα αἰτήματα. πρβλ. πρὸς τούτοις κρεᾶνόμος κττ. ἐκ τοῦ κρεᾶ+νέμων οὐχὶ κρεωννόμος, ὅπως θὰ ἦτο, ἂν τὰ τοῦ κ. ἐπικρ. ἦσαν ἀληθῆ. Ὅστις δὲ παρετήρησεν ὅτι τὸ μὲν *-πορος* ἐν τῷ *ὁδοι-πόρος* ἔχει δύναμιν μετοχῆς ἐνέργειαν ἐμφαινούσης=ὁ *ἰών*, ὁ *βαδίζων*, *ὁ πορευόμενος*, τὸ δὲ *-τροφος* ἐν τῷ *ὀρεσίτροφος* ἰσοῦται τῇ μέσῃ ἢ παθητικῇ μετοχῇ =*ὁ τρεφόμενος*, καὶ τὸ -βίος τοῦ ὀρεσίβιος ἐνεργητικῇ=ὁ ζῶν, ἐννοεῖ πόσον ἀσύστατα καὶ ἄτοπα εἶναι τὰ τοῦ κ. ἐπικρ. ἐν σελ. 300 διατεινομένου ὅτι, ἐπειδὴ τὸ *-φορος* τοῦ *δορυφόρος* δὲν εἶναι μετοχὴ ἀλλ' ὄνομα, τ. ἔ. ἐπειδὴ τὸ φόρος δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ ἴσον τῷ φέρων, δι' αὐτό, ἂν ἡ σύνθεσις προήρχετο ἐκ τῆς κατὰ παράθεσιν συχνῆς ἐκφορᾶς, ὅπερ οὐδείς ποτε ἐδίδαξεν, ἔπρεπε νὰ λέγηται *δοροσφόρος*. Ἀλλ' ὅτι τὸ-φόρος δύναται νὰ ἔχῃ δύναμιν ἐνεργητικῆς μετοχῆς, ἀποδεικνύουσι περιφανῶς τὰ παρατεθέντα παραδείγματα· ὅτι δ' οὐδεμία ἀνάγκη νὰ ὑποληφθῇ, ὅτι τὸ δορυφόρος ἐγένετο ἐκ τῆς κατὰ παράθεσιν συχνῆς ἐκφορᾶς, ὅπερ οὐδ' ὁ κ. Κόντος ἐδίδαξεν, ὑποβάλλει δ' ὅμως αὐτῷ τὴν γνώμην ταύτην ὁ κ. ἐπικρ. ἀλλ' ὅτι δύναται κάλλιστα τὸ *δόρυ*-νὰ κεῖται κατὰ σύνθεσιν μὲν ἀληθῆ ἐν τῷ *δορυφόρος*, κατὰ σύνθεσιν δ' ἐκ παραθέσεως ἐν τῷ *δορίκτητος*, *δορίληπτος*, *δοριάλωτος*, ὅπερ ὁ κ. ἐπικρ. φαίνεται νομίζων ἀδύνατον, ἀποδεικνύουσι πασιφανῶς τὰ *ναυ-βάτης* ἀλλὰ *ναυσί-πορος*, *ὀρεσ-κῷος* ἀλλ' *ὀρεσί-τροφος*, *ὁδοι-πόρος*, ἀλλ' *ὁδο-ποιός*, κτλ. κτλ.. Καὶ ἡ διαφορὰ αὕτη ἐννοεῖται ἐκ τῶν ἤδη εἰρημένων ἁπλούστατα, ἂν φαντασθῶμεν ὅτι τὰ τὸ θέμα γυμνὸν ἔχοντα κατάγονται ἐκ τῶν χρόνων τῶν πρὸ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν πτώσεων, ἢ τοὐλάχιστον

---

(1) Σφάλλεται δεινῶς ὁ κ. ἐπικρ. ἀρνούμενος τὴν δοτ. ἐν τούτῳ (σελ. 295) καὶ παραβάλλων αὐτὸ πρὸς τὸ χαλκίοικος, γεισίπους κτλ. ἃ παντελῶς διάφορα.

ἐσχηματίσθησαν κατὰ τοιαῦτα ἀρχαιότατα παραδείγματα, ὃ συνηθέστατον, τὰ δὲ ὅλην πτῶσιν ἐκ χρόνων πλησιεστέρων ἡμῖν.

Τὸ ζήτημα λοιπὸν τὸ ἁπλούστατον εἶναι τόδε: ἀφοῦ ἕνεκα τῆς ὑπάρξεως δύο εἰδῶν συνθέτων ἐν τῇ γλώσσῃ διὰ καθαρῶς ἐπιστημονικῶν λόγων οὐδὲν ἀποδεικνύεται, διότι ἠδύνατο βέβαια κατ' ἀρχὴν νὰ λεχθῇ καὶ *δορύκτητος* καὶ *δορίκτητος*, καθ' ὅσον θὰ περιελαμβάνετο ἡ πτῶσις δοτικὴ (κατ' ἀλήθειαν τοπικὴ) ἢ τὸ ἀσθενὲς θέμα *δορυ*-(πρβλ. γονυ-πετής), τί λέγει ἡ παράδοσις; ἂν ὑπάρχῃ παράδοσις τοιαύτη ἀξιόπιστος εἴτε παλαιῶν Γραμματικῶν εἴτε ἀρίστων ἀντιγράφων εἴτε ἐπιγραφῶν μαρτυροῦσα ὑπὲρ τῆς μετὰ τοῦ *ι* ἢ τοῦ *υ* γραφῆς, τὸ ζήτημα εἶναι λελυμένον, ἄλλως ματαιοπονοῦμεν. Τοιαύτη παράδοσις περὶ τῆς λέξεως ταύτης εἰδικῶς ὑπάρχει εὐτυχῶς. Εἶναι δ' αὕτη οὐχὶ ἀμαθοῦς τινος Βυζαντιακοῦ συγγραφέως, ἀλλ' αὐτῶν τῶν τραγικῶν Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους, οἵτινες εἶπον ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ. 278 *δουρίπηχθ'*, ἐν Πέρσ. 85 *δουρικλύτοις*, ἐν Αἴαντι 211 *δουριάλωτον λέχος* καὶ 894 *δουρίληπτον* νύμφην· ταῦτα δ' ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύνανται νὰ γραφθῶσι διὰ τοῦ *υ*· διότι δουρ-ὸς δουρ-ὶ δοῦρ-α κττ. λέγεται ἀλλ' οὐχὶ **δουρυ*· αἰτία δὲ τούτου εἶναι ὅτι ἐν τούτοις καὶ τοῖς ὁμοίοις δὲν γίνεται ἐπένθεσις τοῦ *υ* ἐκ τῆς β'. συλλαβῆς εἰς τὴν α'. ὅπως πολλάκις ἐδιδάχθη, ἀλλ' ὅτι τὸ ἐν τῇ β'. συλλαβῇ *υ* τοῦ θέματος *δορυ*-γενόμενον πρὸ τῶν πτωτικῶν καταλήξεων -ος -ι, -α κττ. σύμφωνον *F* *δορF*, καὶ ἐξομοιωθὲν τῷ ρ, *δορρ*, ἐπήνεγκεν ἔπειτα ἔκτασιν ἀναπληρωτικήν, ὅπως συνήθως ὀνομάζεται. Δι' αὐτὰ λέγεται *δουρ-ός*, *δουρ-ί*, *δοῦρ-α* κττ. ἐν τῇ Ἰωνικῇ, ἀλλὰ *Δωρίμαχος* *Δωρίς*, κττ. ἐν τῇ Δωρικῇ διαλέκτῳ. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἡ διὰ τοῦ *ι* γραφὴ τούτων ἀποδεικνύεται περιφανῶς καὶ ὑπὸ τοῦ ἐξ ἐπιγραφῶν ἀναντιρρήτου *Δωρί-μαχος*. Ὑπάρχει ἄρα παράδοσις καὶ αὕτη ἀσφαλεστάτη καὶ πάσης ἀμφιβολίας ἀνωτέρα, ταύτην δ' ἀνέφερε καὶ ὁ κ. Κόντος παραθέσας τὰ ἐκ τοῦ Σοφοκλέους δουριάλωτον καὶ δουρίληπτον, ἃ παρεσιώπησεν ὁ κ. ἐπικρ. ἢ σκοπίμως ἢ διότι δὲν ἐνόησε τὴν σημασίαν των.

Ἀφοῦ δ' οὕτω πασιφανῶς δῆλον ἐγένετο, ὅτι δύο παντάπασι διαφόρων κατηγοριῶν σύνθετα ἔχει ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἵνα ἐν ταύτῃ μόνῃ περιορισθῶμεν, δὲν εἶναι φανερόν, ὅτι παρέβλεψεν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν ἑτέραν τούτων ὁ κ. ἐπικρ. διδάξας, ὅτι τὴν σύνθεσιν κανονίζει *ἁπλῆ καὶ μόνη* ἡ φθογγολογία, οὐχὶ γραμματική τις ἰδέα; Τὸ ἀστεῖον δ' ἐν τούτοις εἶναι προσέτι, ὅτι ἀγνοῶν καθ' ὁλοκληρίαν τά τε ἐν τῇ Γερ-

μανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ὑπὸ τῶν ξένων καὶ τὰ ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Τσερέπη περὶ τούτων γεγραμμένα ἐπ' ἐσχάτων καὶ προφερόμενος παντάπασιν ἀπηρχαιωμένας καὶ ἀσυστάτους δοξασίας, οὐχ ἧττον πρεσβεύει, ὅτι νέα καὶ σπουδαῖα ἐδίδαξε πράγματα, δι' ὃ μετ' αὐταρεσκείας ἀποφαίνεται ἐν σελ. 305 «παρεξετάθη ὁ λόγος ἡμῶν... ἀλλ' ἴσως ὅμως δὲν εἶναι καὶ ὅλως ἄχρηστος ἡ παρέκτασις αὕτη». Διαβεβαιοῦμεν αὐτόν, ὅτι εἶναι ἐντελῶς ἄχρηστος.

Ἐν σελ. 349—353 διαλαμβάνει περὶ τῆς ὀρθογραφίας τοῦ ἐφετινὸς καὶ παντοτινός. Ἐν τούτοις ἀφοῦ διὰ μακρῶν πρῶτον μᾶς ἐδίδαξεν ὅτι ὑπάρχουσι πολλαὶ καταλήξεις εἰς σχηματισμὸν χρονικῶν ἐπιθέτων, οἷον *-ιος,-λος,-ινος,-ιμος,-ησιος,-ουσιος* κτλ. περὶ ὧν δὲν πρόκειται τώρα, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ τούτων αἱ πλεῖσται ἀγνοοῦνται ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς λαλουμένῃ, καὶ ἀφοῦ πάλιν ἐπανέλαβεν ὅτι «*ὅλος ὁ »ἐπιστημονικὸς κόσμος λέγει σήμερον,* ὅτι τὰ εἰς *-νος* παράγωγα »ἐπίθετα προσλαμβάνουσι *συνδετικὸν ἢ εὐφωνικὸν ι* μεταξὺ τῆς ῥί»ζης καὶ τῆς καταλήξεως» καταλήγει τέλος ἐν σελ. 352 εἰς τὸ ἀκόλουθον συμπέρασμα: «Συμπεραίνοντες πάντα τὰ προειρημένα, λέγο»μεν ὅτι οὐδένα κανόνα παραβαίνουσιν οἱ γράφοντες *ἐφετεινὸς* καὶ *παν»τοτεινός*, ἐξ ἐναντίας δὲ ὑπὲρ τὸ δέον εὐλαβεῖς πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν »ἀποδεικνύονται, διότι τοῦ μὲν ἐφετΕΙνὸς τὸ Ε εἶνε ῥιζικὸν ὅπως καὶ »τὸ τοῦ ἐπέτΕΙος (ἐφέτος = *ἐπ' ἔτος*, ῥίζα *ἐτΕ(σ)-*, πρβλ. τοῦ *σκο»τΕς-* σκοτΕΙνός), τοῦ δὲ *παντοτΕΙνὸς* τὸ *Ε* εἶνε ὁμοίως ῥιζικόν, »τῆς καταλήξεως *-ινος* προσαφθείσης εἰς τὸ χρονικὸν ἐπίρρημα *πάν»τοτε*, καθ' ὃν τρόπον καὶ εἰς τὸ *χθές*, ἤτοι *παντοτΕ-Ινός*, ὅπως καὶ »*χθεΣ-ινὸς* (πρβλ. τὸ δημῶδες κάποτες - καποτεΣ - ινὸς καὶ ἄλλα »τοιαῦτα). Ἄλλως δ' ὑπάρχει καὶ ἡ ἀναλογία τοῦ *πεΤ-εινός*, *φωΤ»εινός*, *ἐραΤ-εινός*, ἣν φαίνονται ἀκολουθοῦντες οἱ διὰ διφθόγγου γρά»φοντες, διότι καὶ ἐν τούτοις, καθ' ἃ προείπομεν, ἡ κατάληξις δὲν εἶνε »ΙΝΟΣ ἀλλὰ ΕΙΝΟΣ· πρὸς ταῦτα δὲ συνεξέδραμον, φαίνεται, κατὰ τὸ »ὁμόηχον καὶ τὰ *ἐφετεινός, καὶ παντοτεινὸς* διὰ τὸ πρὸ τῆς διφθόγ»γου ταῦ.

»Κρίνομεν δὲ περιττὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν ἡμετέραν γνώμην, ὅτι »δι' ἡμᾶς εἶνε ὅλως ἀδιάφορον ὁποτέρως καὶ ἂν θέλῃ νὰ γράφῃ τις τὰς »δύο δημοτικὰς ταύτας λέξεις, διότι καθ' ἃ προείπομεν, *ἡ σημερινὴ »γλῶσσα οὔτε ἔχει οὔτε εἶνε δυνατὸν νὰ ἔχῃ τοιούτους ὀρθογραφι»κοὺς κανόνας διὰ τὰς ἀποκλειστικῶς δημοτικὰς λέξεις*. Ἀντὶ δὲ

»νὰ συγκατακρίνωμεν μετὰ τοῦ κ. Κόντου τὸν Ἀσώπιον γράψαντα ἄλ»λοτε μὲν *παντοτΙνός*, ἄλλοτε δὲ παντοτΕΙνός, λέγομεν ὅτι *κάλλιστα »ἔπραξε, διότι διὰ τῆς διπλῆς ταύτης γραφῆς ἠθέλησε νὰ δείξῃ, »ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ γράφῃ τις ὁποτέρως θέλει»*.

Κατὰ πρῶτον παρατηροῦμεν ὅτι ταῦτα πάντα παρουσιαζόμενα ὡς *πορίσματα τῆς νέας ἐπιστήμης* εἶναι βεβαίως ἱκανὰ να καταπλήξωσι τοὺς ἀπειροτέρους. Δι' αὐτὸ ἀνάγκη ἀπόλυτος νὰ γίνῃ τοῖς πᾶσι δῆλον, ὅτι ταῦτα εἶναι μῦθοι καὶ οὗτοι κακῶς συνερραμμένοι. Ὁ κ. ἐπικρ. οὐδεμίαν φαίνεται ἔχων σαφῆ γνῶσιν τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσης· ἄλλως θὰ ηὕρισκεν, ὅτι ἐπειδὴ καὶ τὰ γλωσσικὰ φαινόμενα, ὅπως καὶ τἆλλα ἐν τῷ κόσμῳ, συμβαίνουσιν ἐν χρόνῳ, εἶναι μέγιστον ἁμάρτημα νὰ μὴ διαστέλλωνται τὰ κατὰ τοὺς διαφόρους χρόνους γινόμενα, ἀλλ' ἀναμὶξ ν' ἀποδίδωνται ἄλλοις χρόνοις τὰ ἑτέροις ἀνήκοντα. Θὰ ἐνόει κάλλιστα ὅσα ἐν σελ. 351—2 παρέχει ἡμῖν ὡς ἄπορα καὶ φοβερὰ καὶ περὶ ὧν φρονεῖ, ὅτι ἑκάστη σχεδὸν παράγωγος λέξις εἶνε ἱκανὴ νὰ δώσῃ ἀφορμὴν καὶ εἰς ἓν ἀνεπίλυτον ἢ δυσεπίλυτον ζήτημα! (*), καὶ περὶ ὧν ἐρωτᾷ τὸν ἐπικρινόμενον κ. Κόντον ἂν τὰ ἔλυσε, καὶ διατί δὲν φωτίζει τὸν κόσμον. Ἵνα πάντες κατανοήσωσιν ὅτι διαφόρων αἰτίων ἀποτελέσματα καὶ διαφόρων χρόνων ἔργα εἶναι τὰ τῶν ἀρχαίων ἐπίθετα εἰς-εινὸς οἷον *φαεινός*, *ἀλγεινὸς* κτλ. καὶ διαφόρων τὰ τῆς ὁμιλουμένης *παντοτινός*, *ἐφετινός*, ἀνάγκη νὰ ἐξετασθῇ ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐγένοντο τὰ τῶν ἀρχαίων καὶ ἂν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, κατὰ τοὺς αὐτοὺς νόμους ἐδημιουργήθησαν καὶ τὰ ἡμέτερα *παντοτινός*, *ἐφετινὸς* ἢ κατ' ἄλλους. Οὐδεὶς ἀμφιβάλλει ὅτι τὰ ἐπίθετα ταῦτα, ἀληθῶς εἰπεῖν τὰ πρῶτα, καθ' ἃ ὡς κατὰ πρότυπον ἐσχηματίσθησαν ἔπειτα καὶ τἆλλα, ἐπλάσθησαν ἐν χρόνοις παλαιοτάτοις, ὅπως αἱ συγγενεῖς γλῶσσαι μαρτυροῦσιν. Τότε δὲ οἱ τύποι τῶν ὀνομάτων, τῶν ἐξ ὧν τὰ ἐπίθετα ταῦτα παρήχθησαν, ἐλέγοντο οὐ μόνον ἀσυναιρέτως οἷον *φάFεος*, *φάFεϊ*, *φάFεα* κττ. ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦ ἀρχαίου σ **φαFεσ-ος*, **φαFεσ-ι*, **φάFεσ-α*.

(*) Τὴν τάσιν τοῦ κ. ἐπικρ. νὰ παριστᾷ ὡς μεγάλα καὶ δυσχερῆ πράγματα καὶ ζητήματα, ὧν πολλὰ πολλάκις εἶναι μικρότατα ἢ καὶ ἀπὸ μακροῦ ἐξηγημένα, παρατηρεῖ τις πολλαχοῦ· ἀρκεῖ ἓν παράδειγμα· ἐν σελ. 153 γρ. 2 ἄνωθ. ἀναγινώσκεται «λύεται ἓν τῶν ἀναντιρρήτως περιεργοτάτων ἅμα καὶ »δυσκολωτάτων προβλημάτων τοῦ αἰῶνος τούτου, τὸ περὶ »τὴν καθ' ἡμᾶς ἑλληνικὴν γλῶσσαν»!

Τὸ *ε* τότε *σαφῶς* καὶ *εὐκρινῶς* ἀπαγγελλόμενον καὶ ἀκουόμενον ἦτο εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ τε ὀνόματος καὶ τῶν παραγώγων του ἐξ ἴσου ἀναγκαῖον, ὅπως καὶ πᾶς ἄλλος φθόγγος τοῦ θέματος, διὸ δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ παραλαμβάνηται εἰς τὰ παράγωγα. Λοιπὸν εἰς τὸ θέμα εἰς-*ες* προσετέθη ἡ παραγωγικὴ κατάληξις-νος (οὐχὶ-*ινος* ὅπως διδάσκει ὁ κ. ἐπικρ. κατὰ τὴν νέαν του ἐπιστήμην) (*), ὅθεν *φαεσνος, *ορεσνος, *αλγεσνος κττ., ἐξ ὧν κατ' ἀφομοίωσιν ἐγένοντο οἱ τύποι φαεννὸς ὀρεννός, ἀλγεννός, οἳ διεσώθησαν ἐν τῇ Λεσβίᾳ διαλέκτῳ (πρβλ. καὶ *ἔμμι, ἔστελλα* κττ.) Ἐκ τούτων δὲ δι' ἁπλοποιήσεως τοῦ διττοῦ *ν ν* τὰ *φαηνός, ὀρηνός, ἀλγηνὸς* κττ. ἐν τῇ Δωρικῇ καὶ Βοιωτικῇ διαλέκτῳ καὶ ἔν τισιν ἔτι ἄλλοις ἰδιώμασιν (πρβλ. *ἡμὶ ἔστηλα* κττ.) *φαεινὸς* δὲ κττ. ἐν τῇ Ἰων. καὶ Ἀττικῇ. Ὅτι δὲ δὲν ἐσχηματίσθησαν οὕτω πάντ' ἀνεξαιρέτως τὰ εἰς-*εινος* ἐπίθετα, ἀλλ' ὅτι πολλὰ τούτων ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἐγένοντο κατὰ συνεκδρομὴν πρὸς ταῦτα, ἐννοεῖ ἕκαστος· πρβλ. τὸ *φωτ-εινὸς* ἐκ τοῦ *φωτ-ὸς* κατὰ τὸ *φαεινός*. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ εἰς-*εινος* τά τε ἀρχαῖα καὶ τὰ συνεκδραμόντα ἦσαν πάντοτε ἐλάχιστα, μάλιστα τὰ χρόνου σημαντικά, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ πολυάριθμα εἰς-*ινος*, διὸ πολλῷ πλείονα ἐφειλκύσθησαν ὑπὸ τούτων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐν χρόνοις, ὅτε καὶ τὸ *σ* τοῦ ἀνθε*σ*-ος ἀνθε*σ*-ι ἀνθε*σ*-α τραπὲν εἰς δασεῖαν εἶχεν ἐξ ὁλοκλήρου παραλειφθῇ καὶ λησμονηθῇ καθὼς καὶ ἡ ἐκ τοῦ *σ* δασεῖα, καὶ ὅτε τὸ *ε* τῶν πτώσεων τούτων συναιρεθὲν δὲν ἠκούετο, ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ *ἄνθος* τὸ *ἄνθινος*, ὅπως καὶ τὸ *θερινὸς* ἐκ τοῦ *θέρος*· ἐπειδὴ τὸ-*ινος* προσηρτήθη, ἀφοῦ ἀπεκόπησαν αἱ καταλήξεως ἔμφασιν παρέχουσαι τελικαὶ συλλαβαὶ -*ος* -*ους* -*ει* -*η* κτλ. καὶ δὴ *θέρος θερ-ινός*. Ὁμοίως ἐγένετο ἐκ τοῦ *τῆτες* τὸ *τητ-ινός*, ἀποβληθέντος ὅλου τοῦ *εσ* ὡς καταλήξεως.

(*) Ὁ κ. ἐπικρ. φωρᾶται καὶ ἐν τούτοις ἄπειρος τῶν διαλεκτικῶν φαινομένων τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς. Ἂν ἡ παραγωγικὴ κατάληξις τούτων ἦτο -ινος, τότε τὸ-ει νος, ἅτε γενόμενον ἐκ συναιρέσεως τοῦ ε τοῦ θέματος μετὰ τοῦ ι τοῦ ἐπιθέματος συμπεσόντων μετὰ τὴν τροπὴν τοῦ σ εἰς δασεῖαν καὶ ἐξαφανισμὸν αὐτῆς, θὰ ἦτο πανελλήνιον, τ. ἔ· καὶ Δωρικὸν καὶ Αἰολικόν· τοῦτο δ' ὅμως εἶναι ψευδές, διότι ἐν μὲν τῇ Λέσβῳ ἐλέγετο κελάδεννος, φάεννος, ἄργεννος, ὄρεννος κ.τ.τ. πρβλ. R. Meister περὶ Αἰολ. διαλ. 138 καὶ Ahrens I 52, ἐπὶ δὲ Ἀργείων καὶ Ἀχαϊκῶν νομισμάτων ἀνεγνώσθη φαηνός. Πασίδηλον ἄρα ὅτι πάντες οὗτοι προέρχονται ἐκ τοῦ *φαεσ-νος, καὶ ὅτι ἡ κατάληξις τούτων εἶναι -νος, οὐχὶ -ινος, ὅπως θέλει ὁ κ. ἐπικριτής.

'Αφοῦ δ' ἐμάθομεν πῶς ἐπλάσθησαν καὶ κατὰ μικρὸν ἐπέδωκάν πως τἀρχαῖα ἐπίθετα εἰς -*ειvoς*, ἂς ἐξετάσωμεν καὶ τὰ κατὰ τὸ ἐφετινός. Ὁ κ. ἐπικρ. δοξάζει, ὅπως εἴδομεν, ὅτι ἐπειδὴ ἡ ῥίζα τοῦ *ἔτος* εἶναι *ἐτεσ* καὶ δὴ τὸ *ε* εἶναι ῥιζικόν, ἀνάγκη νὰ γράφηται ὅπως καὶ τὸ σκοτεινὸς τὸ ἐκ θέματος *σκοτεσ*. 'Αλλ' ἥμαρτε δεινῶς ἀμελήσας τῆς χρονικῆς τούτων διαφορᾶς. Διότι ἐρωτῶμεν αὐτόν, ἀφοῦ καὶ κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ τὸ *ἐφέτος* παράγεται ἐκ τοῦ *ἐπ' ἔτος*, πολὺ βραδέως ἐλθόντος εἰς χρῆσιν, καὶ ἀφοῦ πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τούτου τὸ *ε* τῆς β' συλλαβῆς τοῦ θέματος *ἐτεσ* ὑποστὰν συναίρεσιν εἶχεν ἐξαφανισθῇ, πόθεν, ἐρωτῶμεν αὐτόν, ἠδύναντο οἱ ἐν χρόνοις ἔτι ἐγγύτερον ἡμῶν κειμένοις *τὸ ἐφετινὸς* ἐκ *τοῦ ἐφέτος* εἰπόντες νὰ εἰξεύρωσιν ὅτι πάλαι πρὸ χιλιάδος ἴσως καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν, οἱ προπάτορες αὐτῶν εἰδωλολάτραι μετεχειρίζοντο τοὺς μετὰ τοῦ *ε* τύπους τοῦ ὀνόματος; Ἂν παρατηρήσῃ τις ἀκόμη ὅτι τὸ *ἐφετινὸς* δὲν ἐπλάσθη ἐκ τῶν μετὰ τοῦ *ε* τὸ πάλαι λεγομένων πλαγίων πτώσεων, ἀλλ' ἐκ τῆς μετὰ τοῦ *ο* αἰτιατικῆς, καὶ ὅτι πιθανώτατα ἐν οἷς τὸ *ἐφετινὸς* ἐδημιουργήθη χρόνοις ὑπὸ τοῦ ἀπαιδεύτου καὶ ἀγραμμάτου λαοῦ, ἡ συνείδησις τῆς συγγενείας τοῦ *ἐφέτος* πρὸς τοὺς τύπους τοῦ *ἔτος-ἔτη* κτλ., εἶχεν ἢ ἐξαφανισθῇ ἢ πάντως καταστῇ ἀμαυρά, τότε βλέπει πόσον ὁ κ. ἐπικρ. συγχέει ἱστορικῶς τὰ φαινόμενα, διδάσκων ὅτι τὸ *ἐφετινὸς* ἐσχηματίσθη ἐκ θέματος *ἐτεσ*. Ὅτι δὲ τὸ *ει* ἐν τῷ ἐφετεινὸς δὲν δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ καὶ δικαιολογηθῇ οὐδὲ διὰ ἀναπληρωτικῆς ἐκτάσεως, ὅπως τὸ φαεινός, ὀρεινὸς κλπ., εἶναι μὲν δῆλον πᾶσι καὶ ἐκ τῶν ἤδη εἰρημένων, διότι οὐδέποτε ἐλέχθη ἐφετεσνός, γίνεται δ' ἔτι καταφανέστερον, ὅταν τις ἐνθυμηθῇ, ὅτι οἱ φθογγολογικοὶ νόμοι οἱ τῆς ἀναπληρωτικῆς ἐκτάσεως τοῦ *ε* εἰς *ει* τοῦ *ο* εἰς *ου* κτλ. ἐν τῇ ἰωνικῇ καὶ ἀττικῇ διαλέκτῳ γενόμενοι τότε αἴτιοι, ἔπαυσαν ἀπὸ πολλοῦ νὰ ἐνεργῶσιν, ὥστε οὐδ' ἴχνος αὐτῶν φαίνεται *ἐν ἰσχύϊ* ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις.

Τὸ *ἐφετινὸς* ἄρα *δὲν ἐδημιουργήθη ἐκ θέματος ετεσ* - ὅπως τὰ παλαιὰ *φαεινός, ὀρεινός*, ἀλλὰ *συνεξέδραμεν ἄλλοις ἐπιθέτοις*, καὶ τώρα ἐρωτᾶται τίσιν; Ὁ κ. ἐπικρ. ἀφοῦ ἐδίδαξεν ὅτι *κατὰ τὴν νέαν ἐπιστήμην* τὸ *(ἐφέτος) ἐφετεινὸς* ἐγένετο ἐκ θέματος *ἐτεσ* - ὅπως τὸ *σκοτεινὸς* ἐκ θέματος *σκοτεσ*, - ἔπειτα ἀντιφάσκων ἑαυτῷ διδάσκει εὐθὺς κατωτέρω ὅτι «πρὸς τὸ πεΤ - εινός, φωΤ - εινός, ἐραΤ - εινὸς συνεξέδραμον, φαίνεται, κατὰ τὸ ὁμόηχον καὶ τὰ ἐφετεινὸς καὶ παντοτεινὸς διὰ τὸ πρὸ τῆς διφθόγγου ταῦ». 'Αγνοεῖ λοιπὸν ὁ κ. ἐπικρ. ὅτι ἡ *ἐκ*

θέματος κανονικὴ παραγωγὴ (σκοτεσ - σκοτεινός, φαεσ - φαεινὸς) καὶ ἡ *συνεκδρομὴ* πρὸς ἄλλα (φῶς - φωτὸς - φωτ - εινός, ὁ ἔλεος - ἐλεεινός,) εἶναι ὅλως ἀντίθετα πράγματα καὶ ἀποκλείουσιν ἐντελῶς ἄλληλα· ἐπ' ἴσης ἀγνοεῖ ὁ κ. ἐπικρ. ὅτι τὸ *τ* τῶν ἐπιθέτων *φωτεινὸς πετεινὸς ἐρατεινός,* δὲν ἠδύνατο διὰ τὸ ὁμόηχον καὶ μόνον νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν συνεκδρομὴν τοῦ *ἐφετινὸς* καὶ *παντοτινὸς* πρὸς αὐτά. Διότι καθὰ ὁ Franz Misteli ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ Λαζάρου καὶ Steinthal T. 11 σελ. 434 ἐδίδαξεν, λέξεις διὰ μόνου τοῦ φθόγγου πρὸς ἀλλήλας συνδεόμεναι δὲν δύνανται νὰ ἐπενεργήσωσιν ἐπ' ἀλλήλας, ὥστε νὰ συνεκδράμῃ ἡ ἑτέρα πρὸς τὴν ἑτέραν, ὅτι δὲ τοὐναντίον λέξεις διὰ μόνης τῆς ἐννοίας συνδεόμεναι ἐπιδρῶσι πολλαπλῶς ἐπ' ἀλλήλας. Ἕκαστος δὲ θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι τὰ χρονικὰ ἐπίθετα εἶναι πολλῷ στενώτερον πρὸς ἄλληλα συνδεδεμένα ἢ πρὸς ἄλλα μέρη τοῦ λογου ἢ καὶ ἄλλα ἐπίθετα· προσθέσατε ἀκόμη ὅτι τὸ *ἐρατεινὸς* ἦτο πάντως ἄγνωστον τοῖς πρώτοις εἰποῦσι τὸ ἐφετινός, ὁμοίως πιθανώτατα ἄγνωστα ἦσαν αὐτοῖς καὶ τὸ *πετεινὸς* καὶ *φωτεινὸς* (ὡς ἐπίθετα), καὶ ὅτι τὸ *ει* τούτων δὲν διεκρίνετο τότε κατὰ τὴν προφορὰν ἀπὸ τοῦ *ι*, καὶ τότε ἐννοεῖτε ὅλην τὴν ἀτοπίαν τῶν προτεινομένων ἐπιθέτων ὡς προτύπων τοῦ *ἐφετινὸς παντοτινός*. Ἄλλα δ' ἐπίθετα εἰς εινὸς *χρονικὰ* δὲν ἐκληρονόμησεν ἡ λαλουμένη ἡμῶν γλῶσσα ἐκ τῆς ἀρχαίας, ἀνάγκη ἄρα ἀπαραίτητος νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐπλάσθησαν κατὰ τὰ παλαιὰ καὶ νῦν σωζόμενα εἰς - ινος *πρωινός, ἑσπερινός, περυσινός, χθεσινὸς* κττ, καὶ τὰ ἡμέτερα *τωρινός, σημερινός, (ὀ)ψεσινός, αὐριανός, ἐφετινός, ἀλλοτεσινός, καποτεσινός*, κττ.

Ὅπως δέ, καθὰ ἀπεδείχθη, οὐδέποτε ἐλέχθη ἐφετεσινος ὅθεν τὸ ἐφετεινὸς θὰ προήρχετο, οὕτως οὐδέποτε εἶπεν οὐδεὶς *παντοτΕ - Ινός*, ὅθεν *παντοτεινός,* καθ' ὃν ὁ κ. ἐπικρ. διατείνεται τρόπον. Ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἄλλων εἰς - ινος χρονικῶν ἐπιθέτων παρελήφθη τὸ τέλος — ινος καὶ προσεκολλήθη τῷ *παντοτ* - καθὼς καὶ τῷ *ἐφετ* -, *ε* μετὰ τὸ *τ* τούτων καὶ πρὸ τοῦ *ι* τοῦ - *ινος* οὐδέποτε οὐδεὶς ἀπήγγειλεν Ἕλλην· Σφάλλεται δὲ ὁ κ. ἐπικρ. παραβάλλων τὴν διατήρησιν τοῦ *ε* ἐν τῷ πάντοτε παντοτεινὸς πρὸς τὴν τοῦ *σ* ἐν τῷ *χθὲς χθεσ* - ινός, διότι τὸ *σ* τοῦ *χθὲς* δὲν ἠδύνατο βεβαίως ν' ἐκθλιφθῇ καὶ ἀφαιρεθῇ μεθ' ἧς τὸ *ε* εὐκολίας.

Ἀλλ' ὁ κ. ἐπικρ. εἶναι ἀναμφιβόλως παλαιστὴς δεινός, παλαιστὴς πολλὰ τεχνάσματα εἰδώς, ὅπως ἐκ παντὸς τοῦ βιβλίου του καταφαίνεται καὶ οὐχ ἥκιστα ἐκ τῆς παρατεθειμένης περικοπῆς. Διότι ἐνταῦθα, ἀφοῦ πρῶτον ἐδίδαξεν ὅτι τὸ *ε* ἐν τῷ ἐφετεινὸς καὶ παντοτεινὸς εἶναι *ῥιζικὸν*

καὶ ὅτι ὑπὲρ τὸ δέον εὐλαβεῖς πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν ἀποδεικνύονται οἱ γράφοντες μετὰ τῆς διφθόγγου *ει* τὰς λέξεις ταύτας καὶ ἀφοῦ κατόπιν ἐν τῇ αὐτῇ παραγράφῳ ἀντιφάσκων ἐκήρυξεν, ὅτι ἐπειδὴ ταῦτα *ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὸ φωτεινὸς πετεινὸς ἐρατεινός*, δι' αὐτὸ πρέπει νὰ γράφωνται μετὰ τοῦ *ει*, ἔπειτα κατόπιν τούτων πάντων ἔρχεται καὶ ἀποφαίνεται ὅτι «κάλλιστα ἔπραξεν ὁ Ἀσώπιος γράψας ἄλλοτε μὲν »*παντοτεινὸς* ἄλλοτε δὲ *παντοτινός*, διότι διὰ τῆς διπλῆς ταύτης »γραφῆς ἠθέλησε νὰ δείξῃ ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ γράφῃ τις ὁποτέρως »θέλει»! Δικαιολογεῖ δὲ ὁ κ. ἐπικρ. τὴν παράδοξον ἀπόφανσιν ταύτην »δι' ἄλλης παραδοξοτέρας ὅτι ἡ σημερινὴ γλῶσσα οὔτε ἔχει οὔτε εἶνε »δυνατὸν νὰ ἔχῃ τοιούτους *ὀρθογραφικοὺς* κανόνας διὰ τὰς ἀποκλειστικῶς »δημοτικὰς λέξεις». Τὴν γνώμην ταύτην μάλιστα γενικώτερον ἀποφαίνεται πολλαχοῦ ὁ κ. ἐπικρ., οἷον ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι γρ. **10** ἄνωθ. «ἀλλὰ »θέλει νὰ ἐπιβάλῃ *ἀρχαίους ὀρθογραφικοὺς* κανόνας εἰς λέξεις *νέας* »καὶ εἰς *γλῶσσαν*, ἥτις δὲν τοὺς ἀναγνωρίζει» καὶ ἀλλαχοῦ, ὥστε δὲν ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι δὲν τὴν ἐβασάνισεν ἀποχρώντως, καὶ ἀληθῶς ἐξεταζομένη ἀκριβέστερον εὑρίσκεται ἐντελῶς σύμφωνος πρὸς τὰς περὶ τῆς γραφομένης ἡμῶν γλώσσης τοῦ κ. ἐπικρ. δοξασίας, ὅπως ἐν τοῖς ἀκολούθοις θὰ δειχθῇ. Ἀλλ' ἐν τούτοις φαίνεται ἡμῖν τοσοῦτον παράδοξος καὶ ἀλλόκοτος, ὥστε δὲν διστάζομεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι εἶναι ἐντελῶς ἀπόβλητος. Διότι ἀφοῦ ἡ νέα ἡμῶν γλῶσσα δὲν ἀναγνωρίζει ἀρχαίους ὀρθογραφικοὺς κανόνας καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ τοιούτους ὀρθογραφικοὺς κανόνας διὰ τὰς ἀποκλειστικῶς δημοτικὰς λέξεις, ἕπεται κατ' ἀνάγκην σιδηρᾶν, ὅτι τοὐλάχιστον *τὰς λέξεις πάσας τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης, ὅσαι δεν ἀναγινώσκονται καὶ ἐν τοῖς τῶν παλαιῶν βιβλίοις, καὶ δὴ ὅσων ἡ ὀρθογραφία δὲν εἶναι γνωστὴ ἐξ ἐκείνων, δυνάμεθα νὰ γράφωμεν ὅπως θέλομεν*· λοιπὸν πρῶτον πάντων αὐτὸ τὸ ἐφέτος καὶ ἐφετινὸς θὰ γράφωμεν ἢ *αἰφαίτως καὶ αἰφαιτυνὸς* ἢ *αιφαιτως* καὶ *εφαιτοινως* ἢ *εφαιτως* καὶ *εφαιτηνως* ἢ ὅπως ἂν μᾶς δόξῃ· βεβαίως ἡ ψιλὴ καὶ ὁ τόνος εἶναι περιττός, ἀφοῦ τὸ μὲν πνεῦμα παρ' ἡμῖν δὲν διαστέλλεται εἰς δασὺ καὶ ψιλόν, καὶ δὴ περιττὴ καὶ ἡ ἐν τῇ γραφῇ διαστολὴ καὶ ἡ σημείωσις καθόλου, ὁ δὲ τόνος οὐδεὶς κίνδυνος ὅτι θὰ ἀπαγγελθῇ ἐσφαλμένως. Παρακαλοῦμεν τὸν εὐμενῆ ἀναγνώστην νὰ μὴ ἐρωτήσῃ ἡμᾶς, ἂν ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια εἶναι ἢ μὴ τέρατα, ἀλλὰ νὰ ἐξετάσῃ, ἂν ταῦτα λέγῃ ὁ κ. ἐπικρ. ἢ μή. Ὁ κ. ἐπικρ. ἐν τούτοις μὲν φαίνεται ἐν μέρει μόνον ἐραστὴς τῆς ὀρθογραφίας *τις*

ρομεΐκις γλοσας, κατωτέρω δὲ θὰ ἀναφανῇ τέλειος ὀπαδὸς τῆς χυδαιολογίας καὶ μάλιστα τῆς ἐσχάτης.

Ἐν σελ. 373 διδάσκει ὁ κ. ἐπικρ. ὅτι «*ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη τό τε* »(τὸ ἐν τῷ ἐπεί *τε, ὥςτε,* οἷος *τε,* κτλ.) θεωρεῖ ὡς ἑτέραν διάφορον τοῦ συνδέσμου *τε* λέξιν» τοῦτο δ' εἶναι αὐτόχρημα μῦθος· δὲν δύναταί δέ τις νὰ ἀποβλέψῃ ἄνευ μειδιάματος εἰς τὸν πάσης κριτικῆς ἐστερημένον Kühner, εἰς ὃν ὡς εἰς πηγὴν ἀσφαλῆ παραπέμπει ἡμᾶς ὁ κ. ἐπικρ.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἀπειράκις ὁ τῆς νεωτέρας γραμματικῆς ἐπιστήμης μύστης κ. ἐπικρ. καταπατεῖ τὰ στοιχειωδέστατα διδάγματα αὐτῆς ταύτης φρικωδῶς. Οὕτω π. χ. πρῶτον ἀγνοεῖ ὅτι, ἐπειδὴ αἱ μεταφορικαὶ ἐκφράσεις καὶ αἱ παραβολαὶ ὑπῆρξαν τῶν πρώτων αἰτίων ἀπείρων ἐσφαλμένων δοξασιῶν ἐν τῇ περὶ γλώσσης ἐπιστήμῃ, σήμερον εἶναι παντελῶς ἀπηγορευμέναι. Ἐν τούτοις ἄν τις ἤθελεν ἐπιχειρήσῃ ν' ἀφαιρέσῃ τὰς ἀπηγορευμένας ἐκφράσεις ταύτας ἀπὸ τοῦ βιβλίου τοῦ κ. ἐπικρ., τὸ βιβλίον οὐ μόνον θὰ ἠλαττοῦτο λίαν κατ' ὄγκον, ἀλλὰ καὶ θὰ καθίστατο οὐκ ἀναγνώσιμον· διότι σχεδὸν ἑκάστη σελὶς κοσμεῖται ὑπὸ πολλῶν συγχρόνως τοιούτων φράσεων, ὅπως αἱ παρατεθειμέναι περικοπαὶ ἀρκούντως ἐδίδαξαν· δι' αὐτῶν δὲ πρὸς τούτοις φαίνεται ὅτι χαριτολογεῖ, διὸ καὶ τοῖς πολλοῖς δυνατὴ καὶ εὐάρεστος ἡ ἀνάγνωσίς του, ὅτι λέγει τι, ἐνῷ ἀληθῶς οὐδὲν λέγει κ.τ.τ. Ἀλλ' αὐτὰ ἀκριβῶς κρίνονται σήμερον ἐπίμεμπτα. Ἡ ζήτησις τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας δὲν δύναται νὰ ἐκτελῆται παρόντων καὶ ἐπιβοώντων τῶν πολλῶν καὶ ἀμαθῶν, ἀλλὰ σιγώντων τῶν ὀλίγων καὶ ἐπαϊόντων, οὐδὲ διὰ λέξεων πολυφορουμένων καὶ μόνον δι' ἀφαιρέσεως, συχνότατα μάλιστ' αὐθαιρέτου ἕνεκα τῆς ἐξεζητημένης χαριτολογίας, κατορθουσῶν νὰ σημάνωσι τὸ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ποθούμενον, ἀλλὰ διὰ κυριολεκτικῶν ὅσον τὸ δυνατόν. Καὶ καθόλου ὁ λόγος αὐτοῦ ἐμποιεῖ τὴν ἐντύπωσιν ῥητορικῶν γυμνασμάτων ἢ καὶ ἄρθρων ἁρμοζόντων εἰς πολιτίκὴν ἢ καὶ σατιρικὴν ἐφημερίδα. Καὶ ἀληθῶς πολλαὶ σελίδες τοῦ βιβλίου του δύνανται ν' ἀνατυπωθῶσιν ἐξαίρετα εἴτε ὡς κύρια ἄρθρα εἴτε ὡς δευτερεύοντα ἐν πολιτικαῖς ἢ σατιρικαῖς ἐφημερίσιν, διότι πανταχοῦ δύνανται ν' ἁρμόζωσιν, μόνον ἐν ἐπικρίσει ἐπιστημονικοῦ βιβλίου, ἐν πραγματείᾳ δηλ. μόνον σκοπὸν ἐχούσῃ τὴν κατάδειξιν τῆς θείας Ἀληθείας οὐχί. Δεύτερον συγχέει τὴν *ῥίζαν* καὶ τὸ *θέμα (Wurzel, Stamm),* ὅπως ἤδη παρετηρήσαμεν· τὸ *κρέατ* λοιπὸν λέγει *ῥίζαν*, ἐνῷ ὁ καλὸς κἀγαθὸς Κούρτιος εἰς ὃν παραπέμπει λέγει *Stamm*. Ὁμοίως τὸ *ε* τοῦ ετεσ-λέγει *ῥιζικόν*, κττ.

Ὡσαύτως συγχέει τοὺς ὅρους *τέλος* ἢ *πρόσφυμα* ἢ *ἐπίθεμα* ἢ *παραγωγικὴν κατάληξιν (Suffix)* καὶ *κατάληξιν (Endung)*. Ἐπὶ δὲ τῆς συγχύσεως ταύτης βασίζεται ὅλως ὁ περὶ τῆς ὀρθογραφίας τῆς λέξεως δικτάτωρος ἀσύστατος λόγος του. Διότι τὰς μὲν καταλήξεις -*is*, -*i*, -*em*, -*e*, -*es*, -*um*, -*ibus* κτλ. δὲν ἠδύναντο οἱ Ἕλληνες νὰ παραλάβωσι μεταχειριζόμενοι τὴν λέξιν, ἀλλὰ τὸ ω τοῦ τέλους *τωρ* ἠδύναντο ἐξαίρετα. Μή τι ἐκώλυε τὸν Ἕλληνα, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ κλίνῃ καὶ ἀπαγγείλῃ *δικτάτωρ δικτάτωρος δικτάτωρι δικτάτωρα* κτλ. *δικτατωρεύω δικτατωρεία, δικτατωρικὸς* κτλ.; Μὴ ὁ Ὅμηρος δὲν εἶπε *μήστωρες;* Μὴ οἱ Ἕλληνες δὲν ἔλεγον *κουαίστωρ-ωρος πραίτωρ-ωρος* κττ.; Μήπως εἶπέ τίς ποτε τὸ *Σερτώριος* κττ. μετὰ τοῦ *ο* ἀντὶ τοῦ *ω*; καὶ ὅμως ταῦτα ἔχουσι τὸ *ω* τοῦ τέλους *tor-tōris*. Ἀνάγκη ἄρα ἐκ τῆς κλίσεως οὐδεμία ὑπῆρχεν, ἵνα τὸ *ο* τοῦ τέλους *tor-tōris*... βραχυνθῇ, ὅπως λάβῃ ἡ λέξις ἑλληνικώτερον τύπον, καθ' ἃ ἀναμφιβόλως ἦτο ἀνάγκη νὰ μεταβληθῶσιν αἱ λατ. καταλήξεις is, *em* ēs, um, ibus κτλ. εἰς τὰς ἑλληνικὰς -ος - ι, -α, -*ες*, ων-,σι(ν) κττ. ἵνα μὴ ἐν τῷ ἑλληνικῷ λόγῳ ξενίζῃ δεινῶς ἡ λέξις. Εἶναι δὲ παντάπασιν ἄλλο ζήτημα, ἂν πολλοὶ Ἕλληνες ἤδη παλαιόθεν σχετίσαντες τὴν ὀνομαστικὴν τῆς λέξεως δικτάτωρ πρὸς τὰ ἑλλην. ὀνόματα εἰς-τωρ ἐσχημάτισαν τὰς ἑξῆς πτώσεις μετὰ τοῦ *ο* κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ἑλληνικῶν ὀνομάτων· τοῦτο βεβαίως ἐγένετο βραδύτερον, καὶ ἐπὶ Ἡρῳδιανοῦ θὰ ἐσάλευεν ἡ χρῆσις, ὅθεν οὗτος ἐδίδαξεν ὅτι τοῦτό τε καὶ τὸ δικτατωρεία γράφονται διὰ τοῦ *ω*, ἀλλ' ἐγένετο κατ' ἀναλογίαν ἢ συνεκδρομὴν πρὸς ἄλλα, καὶ οὐδὲν ἀπολύτως τούτου ἕνεκα συμβάλλεται εἰς λύσιν τοῦ ζητήματος, ἂν πρέπῃ ἡμεῖς ν' ἀποδίδωμεν διὰ μακροῦ φωνήεντος τὰ παρὰ τοῖς ξένοις μακρά, ὅπως οἱ παλαιοὶ ἔπραττον, ἢ μή, καὶ δεινῶς ἐσφάλη ὁ κ. ἐπικρ. ἀμελήσας τῆς διαστολῆς ταύτης καὶ συγχύσας τὰ πράγματα.

Ἐν σελ. **324** γρ. **8** κάτ. γράφει ὁ κ. ἐπικρ. « Τὸ ἀντίπερα τοῦτο »τί ἄλλο εἶνε εἰ μὴ τὸ ἀντίπεραν, ἀφῃρημένον τὸ τελικὸν Ν, ὅπως »καὶ τὸ ἁπλοῦν *πέραν* ἐλέγετο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μετά τε τοῦ τελικοῦ »τούτου Ν καὶ ἄνευ αὐτοῦ, ἤτοι *πέραν* καὶ *πέρα*, τοῦ *τελικοῦ* Ν *ἀπο-* »*βάντος ἐφελκυστικοῦ κατὰ τὴν παρὰ τοῖς νεωτέροις* εὐρυτέραν ἐκδο- »χὴν τοῦ ὅρου τούτου; » Τὸ τελικὸν *ν* λοιπὸν τῆς αἰτιατικῆς ὀνόματος θηλυκοῦ εἰς ᾱ κατέστη ἐφελκυστικὸν καὶ ταῦτα κατὰ τὴν νεωτέραν ἐπιστήμην; Καὶ ὅμως τοῦ ἐφελκυστικοῦ τούτου *ν* γίνεται χρῆσις εἰς θαυμαστὴν ἑρμηνείαν τῆς γενέσεως τοῦ *πέρα* ἐκ τοῦ *πέραν* ἐν σελ. **328**,

ἔνθα ὁ κ. ἐπικρ. γράφει «διότι ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι πάντα »ὅσα εἶπαν οἱ σοφοὶ οὗτοι (Elmsley, Hermann, H. Slephanus, Butt- »man Ellendt) καὶ ἄλλοι ἄνδρες, δὲν φαίνονται εἰς ἡμᾶς ὀρθά. Καθ' »ἡμᾶς τὸ *πέρα* καὶ *πέραν* εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ λέξις, ὄχι δύο, ὅπως »ἤθελον οἱ ἀρχαῖοι Γραμματικοὶ καὶ ὅπως φρονοῦσι καὶ τῶν νεω- »τέρων τινές. Καὶ ὁ μὲν παλαιότερος τύπος τῆς λέξεως ἦτο *πέραν* »(παρ' Ὁμήρῳ *πέρην*), λαμβανόμενος κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τῆς κυρίας αὐτοῦ »καὶ τοπικῆς σημασίας μόνον. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἡ λέξις μετε- »λήφθη καὶ χρονικῶς ἔτι δὲ μᾶλλον μεταφορικῶς παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς. »Ἀλλ' ἐν τῇ μεταφορικῇ ταύτῃ χρήσει, ἐπειδὴ ἡ ἐπακολουθοῦσα »λέξις ἦτο συνήθως ἡ γενικὴ τοῦ ἄρθρου, ἤτοι *λέξις ἀρχομένη ἀπὸ »σύμφωνον* (πέρα τοῦ δέοντος, τοῦ δικαίου, τῶν νόμων κτλ.) τὸ τελι- »κὸν Ν τοῦ ἐπιρρήματος *ἐφελκυστικὸν* ἤδη ὂν πρὸ πολλοῦ, ἕνεκα τῆς »πολυχρηστίας, ὅπως καὶ τόσων ἄλλων λέξεων, ἀκλίτων τε καὶ κλι- »τῶν, ἐλησμονήθη τόσον, ὥστε καὶ ὅπου ἔπειτα, ἐπακολουθοῦντος φω- »νήεντος, ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ (γρ. γίνῃ) χρῆσις τοῦ *πέραν*, δὲν ἐ- »γίνετο ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρεξηγοῦντες »οἱ κριτικοὶ ἀπεπλανήθησαν εἰς τὴν περὶ διαφορᾶς τῶν δύω τύπων πρό- »ληψιν, ἣν καὶ ἄλλοι ἄλλως διατυποῦσιν». Ἀληθῶς ἑρμηνεία ἐξαίρε- τος καὶ ἱκανὴ νὰ καταπλήξῃ τοὺς τὰ ἐσφαλμένα προτείνοντας σοφοὺς τῆς Εὐρώπης! Κρῖμα μόνον ὅτι στηρίζεται ἡ λαμπρὰ αὕτη ἐξήγησις ἐπὶ φανερᾶς παραβάσεως γενικωτάτου καὶ θεμελιωδεστάτου φθογγολο- γικοῦ νόμου τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, καθ' ὃν τὸ τελικὸν *ν* τῶν ὀνομά- των πάντοτε ἀπηγγέλλετο· ἢ διατί παρὰ τὸ *ἐν* καὶ *σύν*, *δίκην*, *χάριν* κτλ. δὲν ἐσχηματίσθη ἐν συντάξει (ὅπως τὸ *πέραν* ἐν τῷ λόγῳ ἐφέ- ρετο, οὐχὶ δὲ ἐν συνθέσει), καὶ τύπος *ἐ, σύ, δίκη, χάρι* κτλ.; Ἔπειτα, ὅταν τις ἀναλογισθῇ, ὅτι ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῇ τῇ ἀληθῶς παρα- λειπούσῃ πολλαχῶς τὸ τελικὸν *ν*, λέγεται μὲν *τὴ λαμπρὴ* θὰ 'ρθῇ, *τὴ μεριά σου, τὸ θεό σας,* πολλαχοῦ προσέτι καὶ *τὸ βασιλιά, τὸ Δη- μήτρι, τὸ γάϊδαρο* κττ. κττ. ἀλλ' ὅμως *τὴν ἡμέρα, τὸν ἄθρωπον ὅμως* κτλ. κτλ. τ. ἔ. ὅτι παραλείπεται μὲν πολλαχῶς τὸ *ν* πρὸ πολ- λῶν συμφώνων, σώζεται δ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸ φωνηέντων, θὰ ἐννοήσῃ πόσον ἀσύστατος ἀνάγκη νὰ εἶναι ἡ ἐκδοχὴ τῆς ἤδη πρὸ τοῦ **500** π. Χ. ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ παντελοῦς παραλείψεως αὐτοῦ πρὸ συμφώνων καὶ φωνηέντων. Ἂν διὰ τοιούτων ἑρμηνειῶν μέλλωμεν ν' ἀντιτασσώμεθα τοῖς σοφοῖς Εὐρωπαίοις, νομίζομεν ὅτι πράττομεν φρο-

νίμως, ἂν σιωπῶμεν παντελῶς. Καθ' ἡμᾶς τὸ πρᾶγμα εἶναι ἁπλούστατον, ἔχον ὧδε· τὸ *πέρᾱν* εἶναι αἰτιατικὴ ὀνόματος παλαιότατα ἀπηρχαιωμένου, τὸ *πέραι* - ἐν τῷ *περαι - τέρω* τοπικὴ αὐτοῦ πρβλ. *χαμαί*, τὸ δὲ *πέρᾱ* εἶναι ὀργανικὴ πρβλ. *πανταχῇ*, *πάντη*, *πῇ* κττ. πρβλ. G. Meyer 'Ελλ. Γραμ. § **386**.

'Εν σελ. **255** παρέχει ἐξήγησιν τῶν καταλήξεων - *ια* καὶ - *εια* ἐμφαίνουσαν δεινοτάτην ἄγνοιαν τῆς νεωτέρας γραμματικῆς ἐπιστήμης. «Ὅτι ἅπαντες οἱ τύποι οὗτοι ὑπῆρχον ἐκ παραλλήλου, ὅτι ἐκ τῆς πα»λαιᾶς Ἰωνικῆς καταλήξεως - *ιη* προῆλθον μεταποιηθεῖσαι εἴτε συγχρό»νως εἴτε κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα, ἀμφότεραι αἱ καταλήξεις » - *ια* καὶ - *εια*, ὧν ἑκατέρας ἐποιοῦντο χρῆσιν οἱ ποιηταὶ κατὰ τὴν »ἑκάστοτε χρείαν τοῦ μέτρου καὶ ἀδιαφόρως . . . » Ταῦτα πάντα λέγονται ἐνταῦθα, ὡς πορίσματα μακρῶν σκέψεων, σήμερον, ὅτε οὐδεὶς μὲν γλωσσολόγος ἀγνοεῖ ὅτι ἀνέκαθεν ὑπῆρχον δύο καταλήξεις, ἡ μὲν - *ιᾰ* ἐν τῷ Ἰνδικῷ συνεσταλμένη εἰς ĭ, ἡ δὲ *ιᾱ*, ἐν τῷ Ἰνδ. yā, οὐδεὶς δὲ φιλόλογος, ὅτι καὶ ἐν τῷ Ἰων. ὑπῆρχον ἀμφότεραι αἱ καταλήξεις ἐκ τοῦ παλαιοῦ, καὶ δὴ ὅτι οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ περὶ τῆς *παλαιᾶς Ἰωνικῆς καταλήξεως* - *ιη*, ὡσεὶ μὴ ἦτο ἡ ἑτέρα παλαιά. Προσθέσατε τελευταῖον ὅτι τὸ Ἀττ. *ιᾰ* ἢ *ειᾱ* δὲν ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ἐκ τοῦ Ἰων. *ιη*, καὶ *ειη* ἢ *ηιη*, διότι τὸ *η* τῶν Ἰώνων δὲν ἔτρεψαν οἱ Ἀττικοὶ εἰς ᾱ, ἀλλὰ τὸ ἀρχαῖον ᾱ διετήρησαν μὲν οἱ Ἀθηναῖοι ἐν ταῖς ὡρισμέναις γνωσταῖς περιπτώσεσι, μετέβαλον δὲ οἱ Ἴωνες πανταχοῦ εἰς *η*, καὶ τότε ἔχετε τὰ τοῦ κ. ἐπικρ. συμφωνότατα πρὸς τὴν νέαν γραμματικὴν ἐπιστήμην, τὴν ὁποίαν κοπανίζει ἐν ἑκάστῃ σχεδὸν σελίδι.

Θαυμαστὸν δὲ φαίνεται ἡμῖν καὶ τοῦτο ὅτι ὁ κ. ἐπικρ. συχνὰ περιέπεσεν εἰς ἀντιφάσεις· παραδείγματα τούτου εἴδομεν ἤδη, θὰ ἴδωμεν δὲ καὶ ἄλλα ἐν τοῖς ἀκολούθοις, ἀναφέρομεν δὲ καὶ ὀλίγα τινὰ ἐν τῷ παρόντι. 'Εν σελ. **154** γρ. **18** κάτ. «Οὐδεὶς ἄλλος παρὰ τὸ ἔθνος ἔχει »τὸ δικαίωμα καὶ τὴν δύναμιν νὰ μεταβάλῃ, ὅπως ὁλόκληρον ἐν γένει τὴν »γλῶσσαν, οὕτω καὶ τὴν διάθεσιν, τὴν φωνὴν καὶ τοὺς τύπους ἐν γένει »τῶν ῥημάτων . . . » Δι' αὐτῶν θέλει ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοῦ κ. Κόντου πᾶν δικαίωμα νὰ μεταβάλῃ τι, ἀλλὰ δὲν παρατηρεῖ, ὅτι οὕτω συναφαιρεῖ τὸ δικαίωμα τοῦτο καὶ ἀπὸ πάντων τῶν λοιπῶν καὶ δὴ καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ. Καὶ ὅμως πρὸ ὀλίγου ἔτι πολλὰ ἀναφέρει ὁ ἴδιος παραδείγματα τοὐναντίου, ἔνθα δηλ. μεταδιδαχθέντες οἱ λόγιοι *ὑπό τινος* τάλη-

θὲς λέγουσι καὶ γράφουσιν αὐτὸ σήμερον πάντες. Ἐν σελ. 13 θέλων νὰ ψέξῃ τὸν κ. Κόντον ὅτι ἀκολουθεῖ τοῖς ἀρχαίοις Γραμματικοῖς λέγει· «Ἐνιαχοῦ μόνον ξεμυτίζουν οἱ Χοιροβοσκοὶ καὶ οἱ Θεόγνωστοι μὲ τοὺς »προκατακλυσμιαίους «κανόνας» των καὶ τὰ μακαρίτικά των «ὀρθογρα-»φικά», ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶδε καὶ ἔπαθε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν μαθητευομένην »νεολαίαν ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη. Ἐὰν *ὑπῆρχέ τι χρήσιμον ἐν τοῖς θρι-»πηδέστοις τούτοις τῶν παλαιῶν γραμματικῶν βιβλίοις*, τοῦτο *πρὸ »πολλοῦ ἀπεθησαύρισεν ἡ γραμματικὴ ἐπιστήμη, καὶ οὐδὲν ἔχει »πλέον νὰ μάθῃ τις ἐξ αὐτῶν*...» Ἐν δὲ σελ. 389 γρ. 11 ἄνωθ. «Εἴπομεν καὶ ἄλλοτε, «*ὅτι ὀλίγοι μόνον τῶν κριτικῶν καὶ ἑλληνιστῶν, »καὶ οὗτοι πολλὰ ὀλίγον ἀναγινώσκουσι τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας »γραμματικούς*, προσέχουσι δὲ μᾶλλον εἰς τὰ τῇδε κἀκεῖσε τῶν φιλο-»λογικῶν διατριβῶν περιοδικῶς ἀνακηρυττόμενα δόγματα, καὶ εἰς τὰς »σχετικὰς σημειώσεις καὶ παρατηρήσεις, μὲ ὅσας συνοδεύουσι τὸ κεί-»μενον τῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν οἱ ἐκδόται των». Ἐν σελ. 9 γράφει «τοῦτο ἔρχομαι νὰ εἴπω πρὸς τοὺς ἀγνώστας τῆς Ἡμέρας, ἐπιχειρῶν »*σύντομον ἀλλ' ἀπαθῆ* καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν *ἀκριβῆ ἀνάλυσιν*.» Τῆς »*συντόμου καὶ ἀπαθοῦς καὶ ἀκριβοῦς* ἀναλύσεως τοῦ κ. ἐπικρ. παρεθή-καμεν ἀνωτέρω δείγματά τινα, πιθανὸν δέ, ἂν γίνῃ χρεία, νὰ προσ-θέσωμεν καὶ ἄλλα. Ἀνωτέρω εἴδομεν, ὅτι διδάσκει, ὅτι οἱ ὀρθογρα-φικοὶ κανόνες τῆς ἀρχαίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωσιν ἐφαρμογὴν ἐπὶ τὴν νέαν καὶ ἰδίως ἐπὶ τὰς δημοτικὰς λέξεις αὐτῆς· ἐν τούτοις καλῶς ποιῶν τηρεῖ καὶ ἐφαρμόζει αὐτοὺς πιστῶς, ἐφ' ὅσον δύναται, ὥστε γράφει μεθ' ἡμῶν «*ἔχω ἐργασθῇ, ἔχω γράψῃ* κττ.», εἰ καὶ μηδεὶς τῶν παλαιῶν ἢ μεταγενεστέρων καὶ καθόλου τῶν πρὸ ἡμῶν ἔγραψεν αὐτὰ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον.

Ἐν σελ. 39 σημ. ἀναγινώσκονται τάδε: «Ἤδη ἐν ἔτει 1857 ἐξέθηκε »(δηλ. ὁ κ. ἐπικρ.) διὰ μακρῶν τὰς περὶ τῆς γραφομένης γλώσσης ἰδέας του »ἐν τῇ Ἀθηνᾷ ἐξ ὧν ἀποσπῶμεν τὰ ὀλίγα ταῦτα: Ἰδοὺ ὅ,τι ἀποτόμως δια-»χωρίζει τῶν ἐπικρατουσῶν παρὰ τοῖς πλείστοις τὰς ἡμετέρας ταπεινὰς »ἀρχάς. Οἱ πλεῖστοι δηλονότι σήμερον μέλλοντες νὰ δανεισθῶσι λέξεις »παρὰ τῆς ἀρχαίας, διαχωρίζουσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν κατὰ διαλέ-»κτους, εἴδη λόγου, ἐποχὰς καὶ περιόδους, ἀτοπώτατα.... Καθ' ἡμᾶς ἡ »παραλαβὴ λέξεων ἐκ τοῦ Ὁμήρου καὶ Πινδάρου, *ὅταν αὗται καὶ »εὔφωνοι καὶ εὐπρόφερτοι καὶ ὁμαλαὶ ἦναι κατὰ τὸν σχηματισμόν*, »*πρέπει* νὰ φαίνεται ὀλιγώτερον παράδοξος παρὰ τὴν παραλαβὴν

»λέξεων ἐκ τοῦ Πλάτωνος ἢ τοῦ Δημοσθένους.... Μὴ σχετλιάσῃ δέ »τις ἀκούων ὅτι εἰς τὸ δρᾶμα ἡμῶν ἔχομεν καὶ λέξεις λατινικάς· ἡμεῖς »οὐχὶ μόνον εἰς τὴν λατινικήν, ἥτις ὁπωσδήποτε εἶνε ἡ αὐτὴ σχεδὸν »μὲ τὴν ἑλληνικὴν (¹) ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν σινικὴν θὰ κατεφεύγομεν...» Κατὰ ταῦτα ὁ κ. ἐπικρ. οὐδεμίαν δυσκολίαν εὑρίσκει νὰ παραλαμβάνῃ εἰς τὸν λόγον οἱαςδήποτε ἀγνώστους καὶ ποιητικὰς καὶ διαλεκτικὰς λέξεις, ἀρκεῖ μόνον νὰ εἶναι *εὔφωνοι καὶ εὐπρόφερτοι καὶ ὁμαλαί* (²). Ἀλλ' ἐν σελ. 464 γρ. 10 κάτ. γράφει τἀναντία τούτων συμβουλεύων ἡμῖν «Ἂς ἀποσκορακίσωμεν ἀπὸ τῆς καθαρευούσης ὅλον τὸν φορητὸν (γρ. »φορυτὸν) τῶν λέξεων καὶ τῶν τύπων, ὅσους ὡς τόσα καρφία ἐνεπήξαμεν »διὰ τῆς βίας εἰς τὸ σῶμα τῆς ζώσης γλώσσης τοῦ ἔθνους». Καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ μέμφεται αὐτὸς οὗτος σφοδρότατα τοὺς μεταχειριζομένους πρωωγυγίους, ὡς τὰς λέγει, λέξεις! Εἶναι ἀληθῶς παράδοξος ὁ πλήρης ἀντιφάσεων βίος τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' ἀκόμη παραδοξότερον εἶναι ὅτι δὲν κατενοήθη εἰσέτι ὑπὸ πάντων ἐπαρκῶς.

Ἀλλὰ πάντα τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα εἶναι μικρολογίαι ἀσήμαντοι ἀπέναντι τῶν δεινοτάτων καὶ ποικιλωτάτων ἡμαρτημένων δοξασιῶν περὶ τῆς λαλουμένης καὶ γραφομένης ἡμῶν γλώσσης, ἃς πολλαχοῦ τοῦ βιβλίου του παρουσιάζει ὁ κ. ἐπικρ. καὶ χάριν τῶν ὁποίων ἀπεφασίσαμεν νὰ ῥίψωμεν τὸν κύβον, ὥστε γράφοντες περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς νὰ συμπεριλάβωμεν εἰς τὴν ἔρευναν καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ κ. ἐπικρ. περὶ ταύτης λεγόμενα καὶ βασανίσωμεν αὐτά, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐπὶ μακρὸν ἐδιστάσαμεν ἐπειδὴ ἠξεύρομεν ὅτι κινδυνεύομεν κατὰ τὸ σύνηθες παρ' ἡμῖν νὰ παρερμηνευθῶμεν.

Κατὰ πρῶτον φαίνεται ἡμῖν θαυμαστὸν ὅτι ὁ κ. ἐπικρ. δὲν διακρίνει τὴν γραφομένην, τὴν καθαρεύουσαν, ὡς λέγεται, γλῶσσαν ἀπὸ τῆς λαλουμένης ἢ δημώδους· ἐντεῦθεν περιπίπτει, ὡς εἰκός, εἰς χυκεῶνα σφαλμάτων καὶ ἀντιφάσεων. Ἐν σελ. 99 γρ. 1 κάτ. διδασκόμεθα ὅτι «τὸ *μονόγραμμα... ἐν παγκοίνῳ ἤδη χρήσει*»· ἐν 121 γρ. 8 ἄνωθ. «ἀντὶ τοῦ *παγκοίνου* τέως *καθομιλουμένη*»· ἐν 126 γρ. 16 κάτ. «τὸ *σημερινὸν ἑλληνικὸν ἔθνος λέγον καθομιλουμένη*»· ἐν 142 γρ. 6 κάτ. «οἱ *σημερινοὶ Ἕλληνες λέγοντες καταχώρισις*» κττ. κττ. Ἀγνοοῦμεν

(¹) Καὶ τοῦτο τῆς νέας ἐπιστήμης τοῦ κυρίου ἐπικριτοῦ τεκμήριον θὰ εἶναι.

(²) Παραδείγματος χάριν τὸ ῥῆμα σχετλιάζω δὲν εἶναι εὔφωνον καὶ εὐπρόφερτον;!

ἀληθῶς, πῶς δύναται νὰ λέγηται ὀρθῶς λέξις τις *πάγκοινος*, παντελῶς ἄγνωστος οὖσα τῇ δημώδει καὶ γνωστὴ μόνοις τοῖς περὶ τὰ γράμματα ἀσχολουμένοις· ἢ πῶς δύναται νὰ λεχθῇ ὀρθῶς ὅτι *τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος λέγει καθομιλουμένη,* ἐνῷ μόνον τινὲς χιλιάδες λογίων πιθανὸν νὰ ἔχωσι γνῶσιν τῆς λέξεως. Καὶ ἂν μὲν ὁ κ. ἐπικρ. οὕτως ἁπλῶς ἀπεφαίνετο τὰς τοιαύτας περὶ τῆς λέξεως ταύτης ἢ ἐκείνης ἀποφάνσεις του, τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο ἀνώδυνον, εἰ καὶ ἐσφαλμένον· ἐπειδὴ δ' ὅμως συχνότατα στηριζόμενος ἐπὶ τούτων προβαίνει εἰς ἑρμηνείας καὶ διισχυρισμοὺς παντάπασι παραδόξους, ἀποβαίνει πολλῆς συγχύσεως καὶ βλάβης πρόξενος. Ὀλίγα παραδείγματα θὰ διαλευκάνωσι τὸ λεγόμενον· ἐν σελ. **278** γρ. **18** κάτωθ. ἀναγινώσκεται «ἔγραψαν . . . οὕτως (τ. ἔ. *χαροποιὰ* καὶ *φθο-»ροποιὰ* ἀντὶ χαροποιὸς καὶ φθοροποιός) . . . συγκαταφερόμενοι ἐν γνώσει »*πρὸς τὴν ἐν τῇ καθομιλουμένῃ ἐπικρατοῦσαν ὁμοιόμορφον τῶν τύπων τούτων ὁμαλότητα*.» Τί θέλει ἐδῶ «ἡ καθομιλουμένη» στερουμένη ἐντελῶς καὶ τῶν ἐπιθέτων τούτων καὶ πάντων τῶν εἰς-*ποιὸς* συνθέτων, καὶ τίς εἶναι ἡ ἐν αὐτῇ ἐπικρατοῦσα ὁμαλότης τούτων, δυσχερῶς θὰ ἐννοήσῃ ὁ ἀναγνώστης. Δι' αὐτῶν φαίνεται ὅτι ἐννοεῖ ὁ κ. ἐπικρ. ὅτι, ἐπειδὴ ἐν τῇ δημώδει πάντα τὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δικατάληκτα ἐπίθετα, ἐφ' ὅσον σώζονται, μετεσχηματίσθησαν εἰς τρικατάληκτα, ὥστε λέγομεν *ἡ ἄνοστη, ἡ ἄπλυτη, ἡ ἥμερη* κτλ., δι' αὐτὸ δύναταί τις κατ' ἀναλογίαν τούτων νὰ μετασχηματίσῃ καὶ τὰ τῶν παλαιῶν δικατάληκτα, εἴτε σώζονται σήμερον εἴτε μή, εἰς τρικατάληκτα, καὶ δὴ νὰ εἴπῃ *ἡ ἡσύχη, ἡ ἡμέρα* (δηλ. τοῦ ἥμερος) *ἡ διαφόρα, ἡ ψυχοφθόρα, ἡ παιδοποιὰ* κττ. Ἀλλ' ὅμως ἡ γνώμη αὕτη τοῦ κ. ἐπικρ. εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου ἄτοπος. Διότι πρῶτον ἡμεῖς ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ δὲν ἠκολουθήσαμεν τῇ κλίσει καὶ τῇ κατὰ γένη διαιρέσει τούτων τῇ ἐν τῇ ὁμιλουμένῃ, ἀλλὰ τῇ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ. Καὶ ταῦτα εὐλόγως. Διότι ἐπίθετα οἷον *ἥσυχη, ἄνοστη, μεσόψαρη, ἥμερη* κτλ. φαίνονται πάντῃ ἀνάρμοστα ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ ἡμῶν, ἅτε πλεῖστον ἀφιστάμενα τῆς συνήθους ἐν αὐτῷ κλίσεως. Δεύτερον, καὶ ἂν ἡμεῖς ἀπεφασίζομεν ν' ἀκολουθήσωμεν τῇ ἀναλογίᾳ καὶ τῷ τρόπῳ τῆς νέας ἡμῶν δημοτικῆς γλώσσης, πάλιν ὠφείλομεν κατὰ πρῶτον μὲν νὰ εἰσαγάγωμεν εἰς τὴν γραφομένην τὰ ἐν τῇ λαλουμένῃ αὐτῇ τρικατάληκτα ἐπίθετα ταῦτα, μόνον δὲ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τούτων νὰ παραλάβωμεν καὶ μετασχηματίσωμεν κατ' αὐτὰ εἰς τρικατάληκτα ὅσα τῶν ἀρχαίων δικαταλήκτων μεταχειριζόμεθα. Ἄλλως εἶναι βεβαίως κατ' ἀρχὴν παντάπασι γελοῖον νὰ κανονίζωμεν τὰ εἰς

τὴν γραφομένην ἡμῶν γλῶσσαν παραλαμβανόμενα ἐκ τῆς γλώσσης τῶν παλαιῶν δικατάληκτα ἐπίθετα κατὰ νόμον καὶ ἀρχὴν τῆς λαλουμένης ἡμῶν γλώσσης, ἣν ἐν τῇ γραφομένῃ δὲν ἀναγνωρίζομεν, καὶ νὰ πλάττωμεν οὕτω τερατώδεις τύπους οὔτε ἐν τῇ νέᾳ ἡμῶν λαλουμένῃ οὔτε ἐν τῇ τῶν ἀρχαίων γλώσσῃ ὑπάρξαντας, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν οὐδὲν ἄλλο ὄντας ἢ πλάσματα νοσουσῶν κεφαλῶν ὀνειρευομένων Κύριος οἶδε ποίας ἀναλογίας καὶ ποίους νόμους τῆς δημώδους ἡμῶν γλώσσης καὶ τούτους ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν μεταφερουσῶν. Ἀλλ' ἵνα τὰ περὶ τούτου γίνωσι τοῖς πᾶσι καταφανῆ, ἂς λαλήσωμεν συγκεκριμένως ἐπὶ ἑνὸς παραδείγματος περὶ τούτων. Καθ' ἡμᾶς ὁ λέγων καὶ γράφων *ἡ ἥσυχος, ἡ ἥμερος, ἡ ἄπιστος* κττ., *λαλεῖ ἑλληνιστί*, διότι μεταχειρίζεται λέξεις, ἃς ἄλλοτε πολλὰ ἑκατομμύρια ἐνδόξων Ἑλλήνων ἔλεγον· ὁμοίως ὁ λέγων καὶ γράφων *ἡ ἥσυχη, ἡ ἥμερη, ἡ ἄπιστη, λαλεῖ ἑλληνιστί*, διότι ποιεῖται χρῆσιν λέξεων, ἃς ἠξεύρει καὶ λέγει ὁ σημερινὸς ἑλληνικὸς λαός. Ἀλλ' ὁ λέγων καὶ γράφων *ἡ ἡμέρα ἡ διαφόρα ἡ ἡσύχη ἡ ἀπίστη, δὲν λαλεῖ ἑλληνιστί*, ἐπειδὴ μεταχειρίζεται λέξεις, ἃς οὐδέποτε οὐδαμοῦ εἶπον Ἕλληνες, *πρὸς δὲ τούτοις εἶναι καὶ πασιφανὲς ὅτι οὐδ' ἠδύναντο νὰ τὰς εἴπωσιν.* Ὅτι οἱ ἑπόμενοι τοῦ λοιποῦ τῷ γνώμονι τούτῳ δὲν θὰ πλάττωσι τὰς τερατώδεις λέξεις καὶ τύπους, οὓς καθ' ἑκάστην παρέχει ἡμῖν ἡ δημοσιογραφία μάλιστα, εἶναι, νομίζομεν, αὐτόδηλον.

Ἐν σελ. **60** προκειμένου περὶ τῆς λέξεως λέμβος ὡς θηλ. γένους λέγει ὁ κ. ἐπικρ. ὅτι «ἡ χρῆσις τῆς λέξεως ὡς θηλυκοῦ ὀνόματος κατέστη πρὸ »(sic) μακροτάτου χρόνου τόσον πάγκοινος ὥστε ἤθελε ματαιοπονήσῃ τις »μεταχειριζόμενος τὸ ἄγνωστον ἀρσενικὸν ἀντὶ τοῦ *παγκοίνου* θηλυκοῦ, »ἢ καὶ γείνῃ καταγέλαστος». Καὶ ὁ δισχυρισμὸς οὗτος στηρίζεται ἐπὶ τῆς συγχύσεως τῆς γραφομένης πρὸς τὴν λαλουμένην, ἐν ᾗ βεβαίως τὸ ὄνομα λέμβος εἶναι παντάπασιν ἄγνωστον. Ἀλλ' ὅμως τὴν διάκρισιν ταύτην τῶν δημωδῶν καὶ συνήθων ἀπὸ τῶν μόνῃ τῇ γραφομένῃ ἀνηκόντων καὶ δι' αὐτὸ τοῖς ὀλίγοις μόνον γνωστῶν ὀφείλομεν πάντοτε νὰ κάμνωμεν, ἂν μὴ θέλωμεν νὰ παραπαίωμεν ἀδιαλείπτως καὶ παραλογιζώμεθα. Διότι τὰ μὲν ἀληθῶς δημώδη καὶ ἄμεμπτα εἶναι *συνήθως*, καὶ ὡς γνωστὰ πᾶσι καὶ πεπαιδευμένοις καὶ ἀπαιδεύτοις δὲν δύνανται νὰ μεταβάλλωνται εὐκόλως καὶ ταχέως. Προσθέσατε δ' ἔτι ὅτι καί, ἄν τις ἤθελεν ἐπιχειρήσῃ νὰ προτείνῃ, ὅπως μεταβληθῇ τι τῶν ἐν τούτοις, οἱ πολλοὶ καὶ διὰ τὴν ἔμφυτον αὐτοῖς ἐμμονὴν ἐν τοῖς ἀρχαίοις καὶ διότι δὲν θὰ ἐλάμβανον γνῶσιν τῆς προτεινομένης μεταβολῆς, δὲν θὰ ἠσπά-

ζοντο αὐτήν. Οὕτως ἐννοεῖ ἕκαστος πῶς ὡς πρὸς τοὺς τύπους ἡ δημώδης γλῶσσα ἐλάχιστον μετεβλήθη ἀπὸ πολλῶν αἰώνων. Τὰ δὲ μόνοις τοῖς ὀλίγοις πεπαιδευμένοις γνωστά, τ. ἔ. τὰ τῆς *τεχνητῆς ἡμῶν γλώσσης* (Kunstsprache) ἐπειδὴ οὐχὶ σπανίως δι' ἀμάθειαν ἢ. ἐπλάσθησαν παρὰ τοὺς νόμους τῆς γλώσσης ἢ ἐκ τῆς ἀρχαίας παρελήφθησαν ἡμαρτημένως εἴτε ὡς πρὸς τὸν τύπον εἴτε ὡς πρὸς τὴν σημασίαν εἴτε ὡς πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν εἴτε ὡς πρὸς τὴν σύνταξιν εἴτε ὡς πρὸς τὸ γένος, δι' αὐτὸ καὶ διορθώσεως συχνὰ ἔχουσι χρείαν, καὶ ἐπειδὴ εἶναι εὔχρηστα παρ' ὀλίγοις μόνοις καὶ τούτοις δυναμένοις νὰ μεταδιδαχθῶσι καὶ νὰ προτιμῶσι τὰ ὀρθὰ τῶν ἐσφαλμένων, εὐκόλως καὶ ταχέως μεταβάλλονται, ὅταν ἅπαξ ἢ καὶ ἐπανειλημμένως ὑπ' ἀνδρῶν ἐχόντων τὸ ἀπαιτούμενον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ κῦρος διδαχθῶσι τἀληθῆ. Οὕτω πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀνέγνωμεν ἔν τινι ἐφημερίδι τὸ ὄνομα μετὰ τοῦ ἀρσ. γένους προενηνεγμένον *ὁ λέμβος,* ἀλλ' ἐν τούτοις οὐδαμῶς ὁ συντάκτης αὐτῆς κατέστη καταγέλαστος ἐπὶ τούτῳ. Καθόλου, νομίζομεν, τοῦ εὐμεταβλήτου τούτων μάρτυς μεγαλόφωνος εἶναι τὸ μὲν ἡ γραφομένη ἡμῶν γλῶσσα τοσοῦτον ταχέως μεταβαλλομένη, ὥστε τὰ πρὸ 15 ἐτῶν γεγραμμένα ἐν αὐτῇ ἐμποιοῦσιν ἡμῖν σήμερον ἰδέαν τοῦ διαφόρου καὶ πολλάκις ἀπηρχαιωμένου, τὸ δὲ αὐτὸς ὁ κ. ἐπικρ. ὅστις εὐθὺς ἐν τῇ ἑξῆς σελ. (61) διδάσκει, ὅτι τὸ πρότερον ἡμαρτημένως λεγόμενον *ὁ παράγραφος* αὐτὸς προέτεινε νὰ λέγηται μετὰ τοῦ παλαιοῦ γένους *ἡ παράγραφος*, καὶ ὅτι ἡ γνώμη του ἐξενίκησε σήμερον, ἐπειδὴ οἱ λόγιοι μαθόντες τὴν ἀλήθειαν ἐγκατέλιπον τὸ ἐσφαλμένον. Καὶ σημειωτέον ὅτι ἡ μὲν κατὰ θηλ. γένος ἐκφορὰ τῶν ὀνομάτων εἰς-*ος* τῆς β'. κλίσεως εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν ξένη τῆς δημώδους ἡμῶν γλώσσης, ἐν ᾗ οὐδὲν ὄνομα θηλ. εἰς-*ος* εὑρίσκεται, ὅσα δὲ θηλ. ὀνόματα δευτερόκλιτα τὸ παλαιὸν ἔληγον εἰς-*ος*, ἐφ' ὅσον σώζονται, διετέθησαν διαφόρως· πρβλ. Ἀθην. Τ. Ι'. σελ. 229-31 καὶ Kuhn Π. Τ. 27 σελ. 82-4. Τοὐναντίον δὲ τὰ εἰς-*ος* ἀρσ. δευτερόκλιτα εἶναι λίαν ἀγαπητὰ αὐτῇ καὶ συνήθη. Ἡ μὲν λοιπὸν γνώμη νὰ μετατυπωθῇ τὸ κατὰ θηλυκὸν γένος ἐσφαλμένον *ἡ λέμβος* (1) εἰς τὸ κάλλιστα εὐαρμοστοῦν τῇ

(1) Λέγομεν ὅτι εἶναι ἐσφαλμένη ἡ κατὰ θηλ. γένος ἐκφορὰ τοῦ λέμβος, διότι εἴμεθα τῆς γνώμης, ὅτι ἡ μεταβολὴ τοῦ γένους δὲν ἔγινεν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὑπό τινων ἡμιμαθῶν, οἵτινες ἐκανόνισαν τὸ γένος τοῦ ὀνόματος κατ' ἄλλα συνώνυμα θηλυκὰ ἑλληνικὰ ἢ καὶ ξένα. Διότι φαίνεται ἡμῖν ὅλως ἀπίθανον, ὅτι καθ' οὓς χρόνους ἐλέχθη ἡ λέμβος (τὰ παλαιότατα παραδείγματα τῆς χρήσεως ταύτης βλέπει τις ἐν Γλωσσικαῖς Παρατηρ. Κ. Κόντου σελ. 368 —9), ἡ λέξις αὕτη ἦτο ἀκόμη τότε γνωστὴ τῷ λαῷ.

δημώδει ὁ *λέμβος* οὐδὲν ἔχει τὸ προσβάλλον, ἐνῷ ἡ πρότασις νὰ μεταβληθῇ ὁ *παράγραφος* εἰς τὸ ἡ *παράγραφος* βαίνει ὅλως ἐναντίαν ὁδὸν τῇ δημώδει. Ἀλλ' ἂν παρὰ ταῦτα ἡ *παράγραφος* ἐγένετο συνήθης παρὰ τοῖς ὀλίγον ἢ οὐδαμῶς φροντίζουσι τῆς λαλουμένης γλώσσης τῇ εἰσηγήσει, ὡς αὐτὸς λέγει, τοῦ κ. ἐπικριτοῦ, διατί καταβοᾷ τῆς ὀρθοτάτης καὶ κάλλιστα ἁρμοζούσης τῇ δημώδει παρατηρήσεως τοῦ κ. Κόντου, ἵνα τὸ ξενίζον καὶ ἀνελλήνιστον (πρβλ. ἀνωτέρω σελ. 35) ἡ *λέμβος* μετατυπωθῇ εἰς τὸ γνήσιον καὶ ἑλληνικὸν ὁ *λέμβος*;

Ἐνῷ δ' οὕτως ὁ κ. ἐπικρ. ἀνακηρύττων *παγκοίνους* ἀποδίδει τῇ δημώδει λέξεις καὶ φράσεις παντάπασι ξένας αὐτῇ, θαυμαστῶς ἀρνεῖται πάλιν αὐτῇ ἄλλας γνησιωτάτας. Ἀγνοεῖ βεβαίως ὁ κ. ἐπικρ. ὅτι, ἂν εἶναι συχνότατα λίαν δυσχερὲς νὰ μάθῃ τις τί λέγεται ἐν τοῖς διαφόροις ἰδιώμασιν, εἶναι πλειστάκις ἀπολύτως ἀδύνατον, ὅπως ἔχουσι σήμερον τὰ κατὰ τὴν ἔρευναν τῆς λαλουμένης, νὰ μάθῃ τις τί δὲν λέγεται ἐν τούτῳ ἢ ἐν ἐκείνῳ τῷ ἰδιώματι. Μόνη δὲ ἡ ἄγνοια τούτου δύναται νὰ παρέχῃ εἰς αὐτὸν ἱκανὴν τόλμην, ὅπως ἀποφαίνηται ὅτι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο δὲν λέγεται ἐν τῇ δημώδει, ὡσεὶ ἦτο κάτοχος πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν ἰδιωμάτων αὐτῆς. Οὕτως, ἵνα δι' ὀλίγων παραδειγμάτων πιστώσωμεν ταῦτα, ἐν σελ. 112—3 γράφει «τὸ *φυλλολογῶ*, »ἀποκρινόμεθα πρὸς τὸν σοφὸν ἑλληνιστήν, εἶνε ἀρχαία ἑλληνικὴ λέξις »τοῦ γνησιωτάτου κόμματος περισωθεῖσα ἄχρις ἡμῶν, ὅπως καὶ τὸ *βλα*»*στολογῶ*, εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, ὅστις μεταχειρίζεται ἀμφοτέρας τὰς »λέξεις ταύτας ἐν τῇ ἀμπελουργίᾳ ἀπαραλλάκτως ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι. »Τὸ ἄλλο δὲ φυλλολογῶ, ὅπερ οὗτος θεωρεῖ ὡς «ἰδιωτικώτερον» μὲν τοῦ »*φυλλομετρῶ*, συνώνυμον δὲ μὲ αὐτό, ἀποκρινόμεθα ὅτι εἶνε λέξις *ὅλως* »*ἄγνωστος* καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν καὶ *εἰς τὴν νεωτέραν, τὴν* »*ἰδιωτικήν*, διότι κατ' ἀμφοτέρας τὰς γλώσσας ταύτας τὸ *φυλλολογῶ* »σημαίνει ἓν καὶ μόνον πρᾶγμα· καθαρίζω τὰ φύλλα τοῦ κλήματος »ἰδίως, καὶ ἐν γένει παντὸς ἄλλου φυτοῦ, ἀφαιρῶν τὰ ἐφθαρμένα ἢ τὰ »παρακωλύοντα διὰ τὸ μέγα πλῆθος τὸ ἀναγκαῖον ἀέρισμα ἢ ἡλίασμα »τοῦ φυτοῦ. Τὸ *φυλλολογῶ* δὲ ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ *φυλλομετρῶ* (=feuil»leter) εἶνε ὅ,τι λέγουσιν οἱ Γάλλοι néologisme, ἤτοι λέξις, *ἥτις* »*εἰσήχθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων λογίων Ἑλλήνων εἰς τὴν γραφομένην* »*γλῶσσαν* πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ δημοτικοῦ καὶ ἐπομένως, κατὰ »τοὺς λογιωτάτους, ἀποσκορακιστέου «φυλλομετρῶ». Εἶνε ἀληθὲς ὅτι »ἡ λέξις αὕτη ἐν τῷ λεξικῷ τοῦ Weigel ἑρμηνεύεται ὡς ἔχουσα καὶ

»τὴν σημασίαν ταύτην *τὴν νεολογικήν*· ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲν ἄλλο λε-»ξικὸν τῆς δημοτικῆς ἀναφέρει καὶ εἶνε πρόδηλον, ὅτι ἡ λέξις ἀπορρέει »ἐκ τῆς αὐτῆς θολερᾶς πηγῆς, ἐξ ἧς καὶ τὸ *καιροφυλάσσω*, ἤτοι ἐκ τῶν »ἐν Λειψίᾳ παρευρισκομένων ἐν τέλει τῆς παρελθούσης ἑκατονταετη-»ρίδος Ἑλλήνων *Λογιωτάτων*, οὓς ἐσυμβουλεύετο ὁ ἐκδότης τοῦ λεξι-»κοῦ. Οὔτε ἡ μία δὲ οὔτε ἡ ἄλλη εὑρίσκεται εἰς τὸ λεξικὸν τοῦ Σο-»μαυέρα, οὗτινος ἄλλως εἶνε πιστὴ ἀντιγραφὴ τὸ τοῦ Weigel· ὥστε »οὐ μόνον «ἰδιωτικώτερον» ὅπως λέγει ὁ ἡμέτερος συγγραφεύς, τοῦ «φυλ-»λομετρῶ» τὸ «φυλλολογῶ» δὲν εἶνε, *ἀλλὰ καὶ οὐδαμῶς οὔτε ἰδιω-»τικόν, οὔτε ἑλληνικόν*». Εἶναι ἀληθῶς πολλῆς ἀπορίας ἄξιον, πῶς ὁ κ. ἐπικρ. τολμᾷ ν' ἀρνηθῇ τὴν ὕπαρξιν τοῦ φυλλολογῶ ἐπὶ τῆς β'. σημασίας, ἐνῷ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ταύτην μόνην ἔχει τὴν δύναμιν. Οὕτω π. χ. λέγεται ἐν Κρήτῃ *μὴ φυλλολογᾷς τὸ χαρτί σου, μόνο διάβαζε νὰ μάθῃς τὸ μάθημά σου*=μὴ στρέφε τὰ φύλλα τοῦ βιβλίου, ὅτε φύσει γίνεται καὶ ἡ ἀρίθμησις. Σφάλλεται δὲ δεινῶς ὁ κ. ἐπικρ. δοξάζων ὅτι τοῦτο εἶναι λέξις εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τῶν λογίων, διότι τὸ ῥῆμα ἠκούσαμεν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τῆς Κρήτης πρὸ εἰκοσαετίας ὅλης, ὅπου βεβαίως δὲν εἶχον ἀκόμη οὐδαμῶς ἐπιδράσῃ οἱ λόγιοι, ἀφοῦ καὶ σήμερον ἔτι αὐτόθι δυσχερῶς πάνυ θὰ ἀνεύρῃ τις ἴχνη τῆς ἐπιδράσεως τοῦ καθαρεύοντος λόγου. Ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ λέγεται τὸ ῥῆμα ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας π. χ. ἐν Πάτραις, ἐν Μεσσηνίᾳ, ἐν Λέσβῳ κλπ.

Ἐν σελ. **245—6** γράφει «*ἀπΟσβολώνω-νομαι*, ὅπερ οὐδεὶς εἶπεν »ἢ λέγει ποτὲ *ἀπΑσβολώνω-νομαι*, καὶ ὅπερ δὲν σημαίνει «μουτζα-»λώνω-νομαι» ἀλλὰ «ἀποστομόνομαι» μᾶλλον δὲ «μένω ἐνεὸς καὶ »ἔκπληκτος (=ἀποσβολώνομαι)» καὶ «κάμνω ἄλλον τινὰ νὰ μένῃ »ἐνεὸς καὶ ἔκπληκτος (=ἀποσβολώνω)». Οὔτε λοιπὸν ἡ ἔννοια οὔτε ὁ »τύπος ἐξελέγχει σχέσιν τινὰ μὲ τὸ Διοσκουρίδειον ἀπΑσβολοῦμαι. »Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ὁ Κοραῆς ἐν ταῖς εἰς Πλούταρχον σημειώσεσιν »γράφει «*Ἀσβολωμένους· ὥσπερ καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ ἀναυξήτως φαμὲν »Ἀσβολωμένος, ἀντὶ τοῦ Ἠσβολωμένος, οὐ μόνον ἐπὶ τῆς αὐτῆς »σημασίας τοῦ Ἀσβόλῳ κεχρισμένος, ἀλλὰ καὶ Ἀπασβολωμένος ἢ »Ἀποσβολωμένος (προθετικῶς) ἐπὶ τοῦ, Δι' αἰσχύνην ἠπορημέ-»νος*.» Ὁ Κοραῆς φαίνεται ἐμβλέπων σχέσιν τινὰ τῶν δύο τούτων »ῥημάτων, ὅπερ καὶ παρεδέχθησαν ὅλοι ὅσοι ἀναφέρουσι τὴν λέξιν »ταύτην, ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη δὲν φαίνεται εἰς ἡμᾶς ὀρθή. Ὁ «ὑπ' »αἰσχύνης ἠπορημένος» κατὰ Κοραῆν, ἢ ὁ «καταισχυνόμενος» κατὰ

»Ὠριγένην δὲν λαμβάνει τὸ χρῶμα τῆς ἀσβόλης, τῆς καπνιᾶς, ἀλλὰ »τῆς πορφύρας. Οἱ συμπολῖται τοῦ Πλουτάρχου ἐκάλουν ἐπ' αὐτοῦ τοὺς »ἀπὸ Δάμωνος ἀσβολωμένους αἰολιστί, ἤτοι μουτζαλωμένους· διότι οἱ »περὶ τὸν Δάμωνα δολοφόνοι εἶχαν μαυρίσῃ τὰ πρόσωπά των μὲ ἀσβό-»λην διὰ νὰ μὴ γνωρίζωνται· ἀπαραλλάκτως ὅπως π. χ. ὁ μακαρίτης »Γ. Ἰακωβᾶτος διὰ τοῦ στίχου

Ζήτωσαν οἱ Μπαλωμένοι!»

»τοῦ ἐν τῷ πασιγνώστῳ ποιήματι αὐτοῦ, οὕτινος ἡ ἐπιγραφὴ «Ἕλληνες »καὶ Μουζίκοι» καλεῖ μπαλωμένους τὴν περὶ αὐτὸν γενεάν, ἀπὸ τοῦ ἐπὶ »τοῦ ἰδίου προσώπου γνωστοῦ «μπαλώματος», ἴσως δὲ καὶ οἱ συμπολῖ-»ταί του παρωνόμασαν οὕτως ἀπ' αὐτοῦ τοὺς Κ. Κ. Ἰακωβάτους. Ἀλλὰ »τί κοινὸν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ, ἐρωτῶ καὶ πάλιν, μεταξὺ τοῦ »*ἀπΑσβολώματος* τούτου, τοῦ μουτζαλώματος, καὶ τοῦ *ἀποσβολώ-»ματος,* τοῦ ἀποστομώματος, ἢ ὅπως ἄλλως θέλει νὰ τὸ ἑρμηνεύσῃ τις; »Ὁ καταισχυνόμενος ἢ κατῃσχυμμένος οὔτε μαυρίζει οὔτε μουτζαλώ-»νεται, ἀλλὰ μόνον κοκκινίζει. Ἐκτὸς δὲ τῆς ἐννοίας μᾶς ἐμποδίζει »νὰ δεχθῶμεν τὴν κοινότητα καὶ συγγένειαν τῶν δύο λέξεων καὶ ὁ »τύπος. Τὸ ῥῆμα εἶνε *ἀπΟσβολώνω* καὶ *ἀπΟσβολωμένος· ἀπΑσβολώνω* »καὶ *ἀπΑσβολωμένος* ἡμεῖς οὔτε ἠκούσαμεν πουθενὰ νὰ λέγῃ ὁ ἑλλη-»νικὸς λαός, οὔτε εὕρομεν πουθενὰ γραμμένον. Προφανῶς ἄρα ἐκ τῶν »παρὰ Κοραῇ δύο τύπων, μόνος ὁ *ἀπΟσβολωμένος* ἤτοι ὁ κατὰ Κόν-»τον «παντελῶς διάστροφος» εἶνε ὁ ὀρθὸς καὶ γνήσιος, τὸν δ' ἕτερον »*ἀπΑσβολωμένος,* ὃν ηὐξημένον συνιστᾷ οὗτος «τῇ γλώσσῃ τῶν πεπαι-»δευμένων», ἔπλασεν ὁ Κοραῆς καλῇ τῇ πίστει, ἀποπλανηθεὶς ἐκ τῆς »ἐτυμολογικῆς του ἰδέας, ὅπως συμβαίνει εἰς αὐτὸν καὶ ἐν ἄλλοις τισί. »Καὶ ὁ μὲν Κοραῆς ἐξήνεγκε ταῦτα ὡς ἁπλᾶς εἰκασίας καὶ τρανὴ τούτου »ἀπόδειξις εἶνε τὸ ὅτι δὲν ἐπανέλαβε τὴν γνώμην του ταύτην πλέον, »καθ' ὅσον γνωρίζομεν...»

Ἀρνεῖται λοιπὸν ὁ κ. ἐπικρ. ὅτι τὸ τῆς δημώδους *ἀποσβολώνω* (ἐν Κέᾳ *ἀποσβουλώνω* κατὰ παρετυμολογίαν σχετισθὲν πρὸς τὸ *βοῦλ-λα,* διότι συγγενεύουσιν ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν «*θά σου βουλλώσω τὸ στόμα*» καὶ «*θά σ' ἀποσβουλώσω*»*)*, ἔχει τι κοινὸν πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀπασβολῶ διά τε τὸν διάφορον τύπον τῆς ἐν ἀρχῇ προθέσεως καὶ τὴν διάφορον σημασίαν. Ἀλλ' ἂν ὁ κ. ἐπικρ. εἶχε μελετήσῃ, ὅπως ἐ-πανειλημμένως μᾶς διαβεβαιοῖ ὅτι ἔπραξε, τὴν καθ' ἡμᾶς ἑλληνικήν, θὰ ἐμάνθανε πρῶτον, ὅτι ἐν πολλοῖς ῥήμασιν οἱ Ἕλληνες μετέ-

βαλον τὸν ἐκτεθλιμμένον τύπον τῆς προθέσεως ἀποκαταστήσαντες αὐτὸν εἰς τὸ πλῆρες καὶ ἄρτιον, ὡς εἰπεῖν, διὰ παρετυμολογίας· θὰ ἐμάνθανε π. χ. ὅτι τὸ *ἀνιστορῶ-οῦμαι* λέγεται παρ' ἡμῖν *ἀναστορίζω* καὶ *ἀναστοροῦμαι* πρβλ. Κρητ. Δραμ. σελ. 363 *ἀναστορᾶται*· τὸ *παραιτῶ* παρ' ἡμῖν μὲν λέγεται μετὰ τοῦ *αι*, ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι κοινῶς *παρατῶ*, ὅτι τὸ *ἀπαθανατίζω* λέγεται πανταχοῦ, ὅπου εἶναι γνωστόν, *ἀποθανατίζω* «ἀποθανάτισεν τ' ὄνομά του»! τὸ κατευόδιον λέγεται καταυόδιο (πρβλ. Ἀριστοφ. Βατρ. 1528 *εὐοδίαν ἀγαθήν*· καὶ ἐν Λαμπρ. Rom. σελ. 250 στ. 195 *καταυοδοδώνη)*· ὅτι τὸ *διορθόνω* μετεσχηματίσθη ἐν Θήρᾳ εἰς *διαρθόνω*, αὐτόθι καὶ τὸ *καταισχύνη* εἰς *κατασχύνη*. πρβλ. Πεταλᾶ Θηραϊκοῦ σελ. 51. 77. τὸ *ξ-αστεριὰ* ἐλέχθη ξε-στεριά· τὸ *διορμίζω* = εἰσάγω εἰς τὸν ὅρμον, καὶ δὴ ἐξασφαλίζω, φέρω εἰς τάξιν κττ. λέγεται ἐν Κρήτῃ *διαρμίζω* (1) ὁμοίως καὶ ἐν Λέσβῳ· τὸ *κατεδαφίζω* ἠκούσαμεν πρό τινος ἐν Ἀθήναις *καταδαφίζω*. κττ. κττ. Ὅπως δ' ἐν τούτοις καὶ τοῖς ὁμοίοις ἀποκατέστη ὁ πλήρης τύπος, οὕτως ἀλλαχοῦ ἔνθα δὲν ὑπῆρχε πρόθεσις διὰ παρετυμολογίας ὑπεισῆλθε μικρόν τι, ὥστε φαίνεται πρόθεσις πρβλ. *περικνάδες* ἀντὶ περκνάδες, *διόχνει* ἀντὶ δόχνει-δοχεῖ, *διοιάκι* = οἰάκιον, *διάργυρος* = ὑδράργυρος κττ. Ὁμοίως ἐν τοῖς παρῳχημένοις χρόνοις τῶν μετὰ προθέσεων συνθέτων ῥημάτων ἀποκατέστη πολλαχοῦ ὁ πλήρης τύπος τῆς προθέσεως κατὰ παρετυμολογικὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀρχικῶν χρόνων· οὕτω *ἀπόθανε ἀπόκαμα*, ἐνῷ πάλιν ἀλλαχοῦ *πε-θαίνω* κττ. Ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς σωφρονῶν θὰ θελήσῃ ν' ἀρνηθῇ τὴν ταὐτότητα τῶν λέξεων τούτων πρὸς τὰς ἀρχαίας. Κατ' αὐτὰ δὲ ἐννοεῖται οἴκοθεν, ὅτι οὐδ' ἐν τῷ προκειμένῳ κωλύει τὸ *απο-* ἀντὶ *απα-* ἐν τῇ ἀρχῇ νὰ ταὐτίσωμεν τὸ σημερινὸν *ἀποσβολώνω* πρὸς τὸ ἀρχαῖον *ἀπασβολῶ*. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἐν Κρήτῃ λέγεται τὸ ῥῆμα καὶ ἁπλοῦν *ἀσβολώνω* καὶ σύνθετον, καὶ δὴ οὕτως αἴρεται πᾶσα περὶ τούτου ἀμφιβολία. Ἀλλ' οὐδ' ἡ διαφορὰ τῆς σημασίας ἐμποδίζει τὴν ταὔτισιν. Διότι πρῶτον μὲν καθολικῶς περὶ τούτων παρατηροῦμεν ὅτι ὡς πρὸς τὴν σημασίαν αἱ λέξεις τῆς νέας Ἑλληνικῆς μετεβλήθησαν, τοὐλάχιστον κατὰ τόπους, μέγιστον, πολλῷ μεῖζον ἢ ὡς πρὸς τοὺς φθόγγους καὶ τὴν κλίσιν.

---

(1) Ἐν Νεοελ. Ἀναλ. Τόμ. Α'. σελ. 400 προτείνεται ἄλλη ἐτυμολογία αὐτοῦ ἐκ τοῦ δ ι α ρ μ ό ζ ω, ἀλλ' εἶναι ἀδύνατος. Διότι τὰ εἰς-ο ζ ω δὲν τρέπονται εἰς-ι ζ ω.

Ἑπομένως πρὸ τοῦ ν' ἀποφανθῇ τις περὶ τῆς συγγενείας καὶ μάλιστα περὶ τῆς μὴ συγγενείας λέξεώς τινος τῆς δημοτικῆς πρὸς ἄλλην τῆς ἀρχαίας, ἀνάγκη νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν χρῆσιν αὐτῆς ἐν πᾶσιν, εἰ δυνατόν, τοῖς σημερινοῖς διαφόροις ἰδιώμασιν. Εἰδικώτερον δὲ ἐπὶ τὸ *ἀποσβολώνω* μεταφέροντες τὸν λόγον λέγομεν ὅτι παρήλλαξε μὲν ἡ σημασία του καὶ ἐγένετο ἐν τοῖς διαφόροις ἰδιώμασιν ἱκανῶς ποικίλη, ὅπως εὐθὺς θὰ δειχθῇ, ἀλλ' ἡ μόνη ὑπὸ τοῦ κ. ἐπικρ. ἀναφερομένη συνάπτεται φυσικώτατα καὶ ὡς εἰπεῖν ἀφ' ἑαυτῆς πρὸς ἣν εἶχε τὸ πάλαι, εἰ καὶ ῥητῶς ἀρνεῖται τοῦτο ὁ κ. ἐπικρ. διατεινόμενος παραδόξως, ὅτι «ὁ καταισχυνόμενος ἢ κατῃσχυμμένος οὔτε μαυρίζει οὔτε μουτζαλώνεται, ἀλλὰ κοκκινίζει» παραβλέπει δ' ὅλως ἄλλα τε καὶ τὸ τοῦ Ὠριγένους ὑπὸ τοῦ κ. Κόντου παρατεθὲν χωρίον, «*Καὶ κατὰ τὸ ῥητὸν δὲ ὑπ' αἰσχύνης ἄκρας τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἐμελαίνετο... ἐπεὶ καὶ νῦν ἐπὶ τῶν καταισχυνομένων ἡ συνήθεια τῷ ὀνόματι κέχρηται*». Ἦτο λοιπὸν τότε παροιμία, ὅτι ἡ ἄκρα καταισχύνη μετέβαλλε τὸ πρόσωπον εἰς μέλαν καὶ κατηφές, πρὸς δὲ τούτοις οἱ τῶν τότε χρόνων μετεχειρίζοντο τὴν λέξιν ἀσβόλην καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς ῥῆμα εἰς δήλωσιν τῆς ἄκρας καταισχύνης. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα διέλαθον θαυμαστῶς ὡς τὴν ὀξύνοιαν τοῦ κ. ἐπικριτοῦ. Ἐν Καλύμνῃ λέγεται *ἀποσβολώνομαι* = συστέλλομαι, αἰδοῦμαι, μὴν ποσβολώνεσαι = τόλμα, θάρρει, μὴ συστέλλεσαι, οὗ ἀόρ. *ἀποσβολώθηκα* = ἐντροπιάσθηκα καὶ *ποσβολωμένος* = *κατῃσχυμμένος* π. χ. *ἔφυγεν, ἢ εἶναι ποσβολωμένος*» αὐτόθι ἄρα σώζει τὴν παλαιὰν σημασίαν τὸ ῥῆμα. Ὁμοίως ἐν *Κυθήροις* καὶ *Λέσβῳ*. Ἐκ δὲ τῆς σημασίας τοῦ καταισχύνεσθαι προέρχεται, νομίζομεν, ἁπλούστατα ἡ τοῦ σιγᾶν· διότι ψυχολογικῶς ὅταν τις καταισχυνθῇ, ἀναγκάζεται νὰ σιωπήσῃ, καθ' ὅσον ἡ αἰσχύνη ἀφήρεσεν ἀπ' αὐτοῦ τὴν τόλμην καὶ δύναμιν τοῦ λόγου. Τοῦτο δ' ἠδύνατο ὁ κ. ἐπικρ. νὰ παρατηρήσῃ καὶ ἐν τῇ δημοτικῇ ἡμῶν γλώσσῃ, ἐν ᾗ πρὸς ἀναισχυντοῦντα γίνεται χρῆσις τῆς προστακτικῆς «*'ντράψου· ἢ 'ντραπῆτε!* ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ *σιώπα*· πρβλ. καὶ *αἰσχύνου λέγειν ταῦτα!* Διότι πανταχοῦ ἡ σιγὴ ἐνομίσθη ἀποτέλεσμα τῆς αἰσχύνης.

Δυσκολώτερον πάντως εἶναι νὰ συνάψῃ τις τὰς σημασίας ἃς τὸ ῥῆμα ἔχει ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ ἡμῶν Γραμματείᾳ καὶ σήμερον ἀκόμη ἐν Κρήτῃ· διότι αὐτόθι σημαίνει τὸ ἐνεργ. *λυπῶ, ποιῶ πενθεῖν, αἰκίζω, πλήττω δεινῶς,* καὶ τὸ παθητ. *λυποῦμαι, πενθῶ, αἰκίζομαι*· τοῦτο δ' ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἠξεύρῃ καὶ ὁ κ. ἐπικρ. ἐκ τῆς Κρητικῆς Γραμματείας. πρβλ. Ἐρωτοκρ. σελ. 163 « ἐπέρνα μέρες σκοτεινές, νύχτες

ἀσβολωμένες»; τ. ἔ. ἐν μεγάλῃ λύπῃ· πρβλ. τὰς φράσεις «*νὰ σ' ἀσβολώσῃ* θέλῃ, μόνο φύγε» «*ἀσβόλωσέν τονε*» καὶ τὸ ἀκόλουθον δίστιχον

«Παππαδοπούλα τοῦ Παππᾶ, ἀγάπα με κ' ἐμένα,
Γιατὶ θὰ κάμω τὸν Παππᾶ κακὰ κ' *ἀσβολωμένα*».

καὶ Κρητ. Δραμ. σελ. **336**. στ. **79**, «ὦ μοῖρα πρικαμένη μου, ὦ μοῖρ' *ἀσβολωμένη*». ὁμοίως ἐν Λάμπρου Rom. σελ. **64**. στ. **1503** ἀναγινώσκεται «*τὸ σχῆμά μου τὸ πένθιμον, τῆς κεφαλῆς ἡ κάρσις οὐκ ἀπὸ τύχης μου κακῆς καὶ συμφορᾶς ἐκείνης, ἐκ δὲ σαλοῦ θελήματος ἠσβολωμένης κόρης*». Καὶ σελ. **99**. στ. **2363**. «*Τύχη μου κακομήχανε, τύχη μου μαινομένη, ἠσβολωμένη καὶ κακὴ πικρὰ φαρμακεμμένη*». καὶ σελ. **108**. στ. **2578**. «*εἰπέ, τὴν λέγει, μυσαρά, σκεῦος μελανωμένον, ἠσβολωμένη καὶ κακὴ καὶ τῶν δαιμόνων μήτηρ*». Ἀναφέρει δ' ὁ κ. Λάμπρος ἐν τῷ λεξιλογίῳ αὐτόθι ὑπὸ τὴν λέξιν ἠσβολωμένος, ὅτι καὶ νῦν ἀκόμη ἐν αραῖς λέγεται» *τὴν κακὴ* (*ἢ τὴν μαύρη*) *καὶ τὴν ἀσβολωμένη σου*»! παραθέτει δὲ καὶ ἕτερον χωρίον ἐκ τοῦ Βελισαρίου **114** *μυριασβολωμένος*.

Ἀναμφιβόλως ἄνθρωπος ἄπειρος δὲν δύναται εὐκόλως νὰ συνάψῃ πάσας τὰς σημασίας ταύτας, ἀλλ' ὅστις ἐπεμελήθη ὁπωσδήποτε τῶν μεταβολῶν τούτων, θὰ πεισθῇ ἡμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ κατησχυμμένου εἶναι προέρχεται κατ' ἄλλην φυσικὴν ὁμοίως ἐκδοχὴν τὸ πένθος καὶ ἡ λύπη, ὅθεν ἀσβολοῦμαι = λυποῦμαι καὶ ἀσβολῶ = λυπῶ. Ἔπειτα ἐπειδὴ λύπην καὶ μάλιστα μεγάλην παρέχουσι καὶ αἱ πληγαί, τὸ αὐτὸ ῥῆμα ὃ ἐπὶ τοῦ λυπεῖν ἐλέγετο μετεχειρίσθησαν καὶ ἐπὶ τοῦ αἰκίζειν, παίειν, ἀνάπηρον ποιεῖν, βλάπτειν. Πᾶσαι λοιπὸν αἱ γνωσταὶ σημεριναὶ σημασίαι τοῦ ῥήματος ἑρμηνεύονται καὶ ἐννοοῦνται κάλλιστα ἐκ τῆς παλαιᾶς τοῦ *καταισχύνεσθαι*, ἣν παρέβλεψεν ὁ κ. ἐπικρ. ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ τὴν ὑπάρχουσαν σχέσιν μεταξὺ τοῦ *ἀσβολῶ* (μουντζαλώνω) καὶ τοῦ *καταισχύνω*. Ἀλλ' εἶναι ἆρά γε ἀδύνατον νὰ εὑρεθῇ ὁ μεταξὺ τούτων πνευματικὸς δεσμός; Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι κατὰ τὴν ψυχολογικὴν ἀντίληψιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ σημερινοῦ καὶ ὅστις ἤθελεν ἀσβολωθῇ, καταισχύνεται, καὶ ὅστις ἤθελε καταισχυνθῇ, ἀσβολοῦται· τοῦτο τοὐλάχιστον μαρτυροῦσι, φρονοῦμεν, φράσεις οἷαι· «*ἔφυγε σὰ μουζωμένος ἢ—καταμουζωμένος*» = ἐντροπιασμένος, κατησχυμμένος, καὶ «*μουζωμένος*, = κατησχυμμένος, οὕτω λεγομένου παρ' ἡμῖν τοῦ ἀνδρός, ὃν ἡ γυνή του ἠτίμασεν. Ἐννοεῖται δ' ἡ χρῆσις αὕτη ἔκ τινος ἔθους, ὃ πρὸ ἐτῶν διεσώζετο ἀκόμη

ἐν Εὐβοίᾳ, καθ' ἃ ὁ φίλος μου κ. Γεώρ. Παππαβασιλείου διηγήθη μοι, ὅτι δηλ. αἱ εἰς τὴν ἠθικὴν ἁμαρτήσασαι γυναῖκες ἐχρίοντο τὸ πρόσωπον δι' ἀσβόλης καὶ ἀνάστροφα ἐπὶ ὀναρίων ἐπομπεύοντο. Ὅτι δὲ μετὰ τὴν τοιαύτην πομπείαν τῆς γυναικὸς ἠδύνατο κατ' ἔκτασιν νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τοῦ ἀνδρὸς τὸ αὐτὸ ὄνειδος, ἐννοεῖ ἕκαστος. Καὶ ἀληθῶς ἐν Κορώνῃ μουτζαλώνονται καὶ πομπεύονται καὶ οἱ ἄνδρες, ἁμαρτήσαντες· πρβλ. πρὸς τούτοις τὰς φράσεις, «*σφάκελα καὶ μοῦζες νά 'χῃς! μοῦζες ς' τὰ μάτια σου!*» κ.τ.τ. Οὐδεὶς δ' ἕλλην ἀγνοεῖ τὴν φοβερὰν σημασίαν, ἣν ἔχει ἡ ἐξάπλωσις τῆς χειρὸς ἐπὶ ὕβρει, τὸ ἐν Ἑλλάδι *μούτζωμα* ἢ *μούτζα*, ἐν δὲ Κρήτῃ ἡ *σφακελιὰ* καὶ τὸ *σφακέλωμα*, περὶ ὧν ἄριστα διέλαβεν ὁ ἐπιστημονικώτατος τούτων κ. Ν. Γ. Πολίτης ἐν Νεοελ. Ἀναλ. Β'. **397—400.** Τὴν ἐκ τοῦ ἀσβολοῦσθαι, μελαίνεσθαι καταισχύνην μαρτυρεῖ καὶ ἄλλο μικρῷ πρὸ ἡμῶν ἐπικρατοῦν πολλαχοῦ ἔθος, ὅπερ ἐπ' ἴσης διέλαθε τὸν κ. ἐπικρ. Μικρὸν δηλ. πρὸ ἡμῶν ἐν τοῖς τότε δημοτικοῖς σχολείοις τῶν μεγίστων ποινῶν ἦτο, ἂν ὁ μὲν τιμωρητέος ἐτοποθετεῖτο ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σχολείου καὶ παρ' αὐτῷ μελανοδοχεῖον πλῆρες, ἕκαστος δὲ τῶν συμμαθητῶν προσελθὼν καὶ βάψας τὸν δάκτυλον ἤλειφε καὶ ἐμέλαινε τὸ πρόσωπον τοῦ ἱσταμένου ἐπὶ μεγίστῃ καταισχύνῃ. Ταῦτα φαίνεται ἡμῖν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Βυζάντιος γράφων ἐν λέξ. τῆς νέας Ἑλλ. «*Ἀποσβολώνω* (ἀντὶ Ἀπασβολόω, μουντζουρώνω μὲ »ἀσβόλην, καπνιάν, καταισχύνω, καὶ ἑπομένως βιάζω νὰ σιωπήσῃ), »ῥ. μετ., ἴδε ἀποστομώνω». Ὅπως δὲ τὸ *μουτζώνω* καὶ *μουτζαλώνω* καὶ *μούτζες* λέγονται σήμερον ἐπὶ καταισχύνῃ, οὕτω τὸ πάλαι τὸ ἀσβόλη καὶ ἀσβολῶ.

Ἀλλὰ καθ' ὃν τρόπον τὸ ἀσβολῶ φέρει πρὸς τὴν αἰσχύνην, οὕτω καὶ ἡ καταισχύνη ἄγει εἰς τὸ ἀσβόλωμα. Διότι κατὰ τὴν ψυχολογικὴν ἀντίληψιν τοῦ λαοῦ ἡ ἄκρα καταισχύνη δὲν προκαλεῖ ἐρύθημα ἐπὶ τοῦ προσώπου, ὅπως ἡ αἰδώς, ἀλλ' ὡς πάθος φοβερὸν ἀφαιροῦν τὸν λόγον καταβάλλει τὸν ἠθικὸν ἄνθρωπον, ὅτε ἐκλείπει πᾶσα λάμψις τῶν τε ὀμμάτων καὶ τοῦ ἄλλου προσώπου, καταβιβαζομένης δὲ τῆς ὄψεως ἐπέρχεται σκοτεινόν τι καὶ μέλαν ἐπὶ τὸ ἐλαιόχρουν καὶ ὑπό τι μέλαν πρόσωπον τοῦ λαοῦ τούτου. Τοῦτο δηλοῦσιν αἱ φράσεις «*ἐπήγανε τὰ μοῦτρά μου ἢ (ἐπῆγεν τὸ πρόσωπό μου) κάτω ἀπὸ τὴν ἐντροπή μου*». *ἐγὼ 'χάθηκα 'πὸ τὴν ἐντροπή μου*». Τοῦτο λέγει, ὡς εἴδομεν, καὶ ὁ Ὠριγένης, ὅτι δηλ. περὶ τοῦ καταισχυνομένου ἐλέγετο ὅτι *ἠσβολώθη* τ. ἔ. ἐμαύρισεν ἀπὸ τὴν ἐντροπήν του.

Δὲν ἠπατήθη ἄρα ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς οὔτε ὡς πρὸς τὴν σημερινὴν σημασίαν τῆς λέξεως ἀποσβολώνω οὔτε ὡς πρὸς τὴν ταύτισιν αὐτῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἀποσβολώνω· δὲν ἠπατήθη δὲ φυσικὰ οὔτε ὁ κ. Κόντος διδάξας ὅτι τῇ γλώσσῃ τῶν πεπαιδευμένων, ἐν ᾗ δηλ. τὰ ῥήματα φέρονται πλήρη ὅπως καὶ τὸ πάλαι οὐχὶ ἐλλιπῆ ὅπως πολλάκις ἐν τῇ δημώδει, ἁρμόζει τὸ πλῆρες ἀπασβολώνω καὶ ἀπησβολώθην κττ. Ἠπατήθη μόνος ὁ κ. ἐπικρ. διδάξας ψευδῆ ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴν καὶ ἐλλιπῆ ὡς πρὸς τὴν σημασίαν τῆς λέξεως.

Ἀλλὰ καὶ γενικωτέρας ἐσφαλμένας δοξασίας περὶ τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης εὑρίσκει τις πολλὰς ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ κ. ἐπικρ. Ὀλίγα παραδείγματα ἂς ἐξαρκέσωσιν· ἐν σελ. **320** γρ. **11** κάτ. ἀναγινώσκομεν μετ' ἐκπλήξεως «*ὅλος ὁ κόσμος γνωρίζει, ὅτι ἡ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις περιτ*»*τοσύλλαβος κλίσις εἶνε πρᾶγμα ἄγνωστον πρὸς τὴν γλῶσσαν ταύ*»*την τὴν δημοτικὴν καὶ χυδαίαν*». Μόνοι λοιπὸν ἡμεῖς παροικοῦμεν ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ ἀγνοοῦμεν τοῦτο. Ἀλλὰ τίνος κλίσεως εἶναι τὸ *κλῆμα τοῦ κλημάτου, τὰ κλήματα τῶν κλημάτω(ν)* τὸ *πρᾶμα τοῦ πραμάτου τὰ πράματα τῶν πραμάτω(ν)*, τὸ *τάξιμο τὰ ταξίματα*, κττ. πρὸς δὲ τὸ *χρέος τοῦ χρέους τὰ χρέη καὶ χρέητα, τὸ πέλαγος τοῦ πελά(γ)ους* κττ. περὶ ὧν διελάβομεν ἐν τῇ γ'. συμβολῇ; Δὲν εἶναι ταῦτα πάντα περιττοσύλλαβα; τίνι ἄλλῃ κλίσει ἰδιάζει ἡ κατάληξις τοῦ ἑνικοῦ τῶν οὐδ. εἰς-*ος* καὶ-*α* καὶ ἡ τῆς γενικῆς-*ους* (τοῦ *χρέους*,) *κανενούς, 'νούς, τάντρούς*, καὶ τοῦ πληθ. εἰς-*ατα* καὶ-η (ητα); ἔπειτα ὁ πληθ. τῆς α'. κλίσεως δὲν ἐξεβλήθη καθ' ὁλοκληρίαν ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ τῆς γ'. (*κακές, τιμὲς* κατὰ τὸ *ἐλπίδες*, γυναῖκες);

»Ἐν σελ. **208** γρ. **15** ἄνωθ· ἡ κατάληξις -*υνω* παρὰ τῷ λαῷ λαμ»βάνεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀμεταβάτως (οἷον μεγαλύνω = μεγαλώνω, »ἤτοι αὐξάνω κττ.)». Τί θέλει νὰ εἴπῃ δι' αὐτῶν ὁ κ. ἐπικρ. δὲν εἶναι ἱκανῶς δῆλον· ἐν τούτοις ἐπειδὴ εἰς-υνω ῥήματα μόνον ὀλίγα-πιθανὸν δὲ καὶ ταῦτα ἰδιωματικὰ-ἔχει ἡ νῦν γλῶσσα, καὶ ἐπειδὴ τὸ παρατεθειμένον παράδειγμα «*μεγαλύνω = μεγαλώνω*» δὲν δύναται νὰ εἶναι προσφυὲς ὑπὸ τὸν τύπον *μεγαλύνω* ἅτε τούτου ἀγνοουμένου ἐν τῇ δημώδει, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τὸν τύπον *μεγαλώνω*, εἰκάζομεν, ὅτι ἀσπάζεται τὴν γνώμην τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ, ὅστις ἐταύτιζε τὸ ἀρχαῖον τέλος -*υνω* πρὸς τὸ -*ωνω* τῆς λαλουμένης φρονῶν ὅτι τὰ εἰς -*υνω* μετεποιήθησαν εἰς -*ωνω*. Ἀλλὰ τὴν ταύτισιν ταύτην ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπουσιν οἱ φθογγολογικοὶ νόμοι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· τοῦτο δ' ὤφειλε πρῶτος

νὰ ἠξεύρῃ ὁ τὴν νέαν ἐπιστήμην καθ' ἑκάστην στιγμὴν ἔχων διὰ στόματος κ. ἐπικριτής. Ὅτι δὲ ταῦτα κάλλιστα καὶ ἁπλούστατα ἑρμηνεύονται ἄλλως, ἐδιδάξαμεν ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ Kuhn T. 27. σελ. 70.

Ἐν σελ. 77 «Καὶ ὅτι μὲν κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἀττικὴν ὀρθὴ ἐκφορὰ »τοῦ ὀνόματος εἶνε *Λιβύη* γνωρίζει ὅλος ὁ κόσμος, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐν τῇ »σημερινῇ γλώσσῃ θὰ ἐπικρατήσῃ αὕτη καὶ ὄχι ἡ ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ »Ἑλληνισμῷ συνήθης Λιβύα, *ἡ καὶ μόνη σύμφωνος πρὸς τὴν ἐν τῇ »σημερινῇ γλώσσῃ ἐπικρατοῦσαν ἀναλογίαν,* εἶνε λίαν ἀμφίβολον». Πόθεν ἔμαθεν, ἐρωτᾶται ὁ κ. ἐπικρ., ὅτι ἡ ἐκφορὰ *Λιβύα* εἶναι *ἡ μόνη σύμφωνος* πρὸς τὴν ἐν τῇ σημερινῇ γλώσσῃ ἐπικρατοῦσαν *ἀναλογίαν;* καὶ πόθεν ὅτι ὁ τύπος *Λιβύη* εἶναι ἑπομένως ἐκτὸς ἀναλογίας ἐν τῇ νῦν γλώσσῃ; μήπως ἡ νέα ἡμῶν γλῶσσα ἥ τε γραφομένη καὶ ἡ λαλουμένη, στερεῖται ὀνομάτων ληγόντων εἰς — *η*, καθ' ἃ, τ. ἔ. κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο ἐξαίρετα νὰ κλιθῇ καὶ τὸ Λιβύη; Ἂν ὁ κ. ἐπικρ. παρέλιπε μὲν πάντα περὶ ἀναλογίας λόγον, παρετήρει δὲ ὅτι ἐν τῷ τύπῳ *Λιβύη* οἱ κατὰ τὴν ἡμετέραν προφορὰν διαδοχικοὶ ὅμοιοι φθόγγοι καὶ μάλιστα οἱ δύο τελευταῖοι ἐνέχουσί τι τὸ δυσάρεστον, θὰ ἔλεγέ τι τοὐλάχιστον καταληπτόν, ἐνῷ τώρα οὐδεὶς ἠξεύρει τί λέγει μὲ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀναλογίαν του.

Ἐν σελ. 245 γρ. 4 κάτ. «Οἱ συμπολῖται τοῦ Πλουτάρχου ἐκάλουν »ἐπ' αὐτοῦ τοὺς ἀπὸ Δάμωνος *ἀσβολωμένους αἰολιστί...»* οἷς ἐπιφέρεται σημείωσις ἐν τῇ ἑξῆς σελίδι «*Ἄνευ αὐξήσεως χρονικῆς δη»λονότι ὡς Χαιρωνεῖς καὶ Βοιωτοὶ καὶ ὅπως καὶ ἡ σημερινὴ Ἑλλη»νικὴ λέγει ταῦτα ἀναυξήτως,* καὶ ὅπως κατὰ ταύτην ἐν πολλοῖς ὅ τε »Κοραῆς καὶ οἱ κατ' αὐτὸν νεώτεροι Ἕλληνες, οἵτινες οὐδέποτε ἐφαντά»σθησαν ἢ ἠξίωσαν ὅτι γράφουσι παλαιὰ Ἀττικά, ἀλλ' ἁπλᾶ ἑλληνικὰ »κττ.» Πότερον νὰ θαυμάσῃ τις ἐν τούτοις τοῦ κ. ἐπικρ. τὴν ἐμπειρίαν περὶ τὰς ἀρχαίας διαλέκτους φανταζομένου ὅτι τὸ *αἰολικὸν ἀσβολωμένος ἐλέγετο ἄνευ χρονικῆς αὐξήσεως,* ὅτε φύσει καὶ τὸ ἄγον καὶ ἄρχον καὶ ἄκουσα κττ. πάντα, ἐπειδὴ ἐν πάσαις ταῖς διαλέκτοις, πλὴν τοῦ Ἰωνικοῦ (καὶ Ἀττικοῦ), τὸ ᾱ τῆς αὐξήσεως δὲν ἐτράπη εἰς -η, θὰ ἐλέγοντο ἄνευ αὐξήσεως, ἢ τὰς περὶ τὴν ἱστορικὴν καταγωγὴν τῆς νέας Ἑλληνικῆς γνώσεις του, φρονοῦντος, ὅτι τὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλληνίδος ἄκουσα, ἄρχισα κ.τ.τ. τ. ἔ. τὰ κατὰ τὴν χρονικὴν καὶ συλλαβικὴν αὔξησιν τῶν ῥημάτων της συνδέονται ἀμέσως πρὸς τὰς ἀρχαίας διαλέκτους κατὰ κληρονομικὴν παράδοσιν, ἐνῷ οὐδὲν ἄλλο ταῦτα εἶναι

ἢ τυχαία ὁμοιότης διαφόρων χρονικῶς φαινομένων; Οὕτως ἄρα ἐν μὲν τῇ Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ἐπείσθησαν ἡμῖν διδάξασιν ἀπὸ τοῦ ἔτους **1881** ἐν Ἀθηναίου Τ. Ι'. σελ. **24** κἑξ, ὅτι *ἡ καθ' ἡμᾶς ἑλληνικὴ προέρχεται ἐκ τῆς Κοινῆς τῶν ἀρχαίων καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν διαλέκτων Δωρικῆς καὶ Αἰολικῆς*, καὶ ὅτι ἑπομένως οὔτε ἡ αὔξησις οὔτε τἄλλα ὅμοια φαινόμενα, ἐπειδὴ τυχαίως ὁμοιάζουσιν ἀναλόγοις φαινομένοις τῶν ἀρχαίων διαλέκτων, ἀποδεικνύουσί τι, ἐν δὲ τῇ χώρᾳ τοῦ κ. ἐπικριτοῦ δὲν εἰσηκούσθημεν, ὡς φαίνεται.

Ἀκόμη ἓν παράδειγμα· ἐν σελ. **194** γρ. **3** κάτ. ἀναγινώσκονται τάδε «Καὶ τῶν μὲν ἄλλων ὑποκοριστικῶν καταλήξεων ἡ πρὸς τὴν ἀρχαίαν »ἑλληνικὴν σχέσις ἐπεσκοτίσθη μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ δεῖται ἀποδείξεως »ὡς ἀφανεστέρα, μιᾶς δὲ καὶ μόνης καταλήξεως ἡ ἀρχὴ εἶνε φανερὰ καὶ »ἀναντίρρητος, ἡ τῶν εἰς -*ουλλι* ὑποκοριστικῶν. Τίς, ἐκτὸς ἐὰν εἶνε τυ»φλός, δὲν βλέπει, ὅτι ἡ κατάληξις αὕτη εἶνε ἡ ἀρχαία ὑποκοριστικὴ »κατάληξις - *υλλιον*, καὶ ὅτι ἡ δημοτικὴ γλῶσσα ἐσχημάτισε κτλ.;» Λυπούμεθα πολύ, ὅτι ἡμεῖς, ὡς φαίνεται, καταλεγόμεθα ἐν τοῖς τυφλοῖς, διότι ἡμεῖς οὐδαμῶς βλέπομεν τὴν ταυτότητα τῆς δημοτικῆς καταλήξεως—*ουλλι* πρὸς τὴν ἀρχαίαν—*υλλιον*. Ὅλως τοὐναντίον εἰκάζομεν τὴν παντελῆ ἀλλοτριότητα αὐτῶν διὰ τὸν λόγον, ὅτι τὴν τροπὴν τοῦ *υ* εἰς *ου* πρὸ τοῦ *λ* εὑρίσκομεν φθογγολογικῶς ἀδύνατον· διότι τὸ *λ* καὶ τὸ *ρ* παρ' ἡμῖν σχηματίζονται ἐπὶ τῆς θέσεως ἐκείνης τοῦ οὐρανίσκου ἐφ' ἧς σχηματίζεται τὸ *ε*, διὸ πολυειδεῖς φθόγγοι παρ' αὐτὰ τρέπονται εἰς *ε*, πρβλ. *Στελιανός, ξολεθρεύω, χαμμελαύχιν* (= καλυμμαύχιον ἐν Προδρομ. στ. **165** παρὰ Legr. σελ. **43**), *στελεάρι, ἵλερη* (=ἱλαρά), *ἀλεπού, ἀλέτρι, κέρτος, κερά, ἄχερα, πίτερα, ἀντίντερο*, (=ἀντίδωρον), *μερσίνη, σμέρτα, παρεθύρι* καὶ *παλεθοῦρι, ἀρρεβῶνας καὶ ἀρρεβωνιασμένη* κτλ. *Κερεκὴ* ἢ *Κερʒακὴ*=ἡ Κυριακή, *Τσερʒάκου* = (Κυριάκου=Κυριακοῦ—) ἐν Μάνῃ, *περνάρι, λεθρυνάρι* καὶ *λυθερνάρι* (ὁ ἐρυθρῖνος) *στερατσία* ἐν Κύπρῳ = *στυρακία στύραξ Σακελλ. Κυπρ. Γ'. **392** *σερτά*, οἱ πῶλοι, παλαιότερον *συρτά*, τὸ παρ' ἡμῖν *ζερβὸς* ἀναγινώσκεται ἐν παλαιοτέροις ἔργοις ζαρβὸς πρβλ. Legr. Bibl. Gr. Vulg. Ἁλωσ. Κωνσταντινουπόλεως στ. **1024** *ζαρβήν*· τὸ σίσαρον τοῦ Διοσκουρίδου λέγεται *σισέρι*, ὅπως ὁ Κοραῆς παρετήρησεν. Ὁμοίως λέγεται *ἔντελμα* τὸ ἔνταλμα καθὰ ὁ αὐτὸς Κοραῆς ἐδίδαξεν, ὃς καὶ ὅτι τὸ λάκυρος: στεμφυλίας οἶνος Ἡσυχ. σήμερον λέγεται *λάγγερας*, καὶ ὅτι ἡ φιλύρα ἀναφέρεται *φυλερέα* ὑπὸ τοῦ Δουκ., καὶ ὅτι τὸ

κρυωτήρια ἐγένετο *κρεντήρια*. Οὕτω προσέτι λέγεται *ἀγκελώνω* ἀντὶ ἀγκυλώνω, *περνιὰ* ἡ πρῖνος ἐν Σακελλ. Κυπρ. Γ'. 363., *σερτὴ* παρ' ἡμῖν ἁλιευτικὸν σχοινίον τ. ἔ. συρτή· *τὸ ἐδεργατεύσασιν* ἐν Trois Poême σελ. 268. στ. 928 *ἔλιος* ἐν Νάξῳ, *ἔλιγος* παρ' ἡμῖν ὁ ὀλίγος· πασίγνωστα εἶναι τὰ *φελέσης*, *μπορέσης*, *καρτερέσης*, *χωρέσης*, *φορέσης* κττ. ὁμοίως *γέρνω σπέρνω σέρνω* κττ. ἀντὶ (ἐ) γείρω, σπείρω, σύρω, καὶ ἐντεῦθεν *γερτὰ σερτά*· ὁμοίως τὸ *μάγερας*, *κύπερη* ἀντὶ μάγειρος κύπειρος, τὸ *ξερὸς μερὸς γερὸς κερὶ θερὸ* καὶ τὰ ἐπίθετα εἰς -*ερός*, ἐκ τοῦ -*ηρος καματερὸς γερὸς*=ὑγιηρὸς κττ. Εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι ἰδιώματά τινα ἔχουσιν ἰδιαιτέραν ὑπὲρ τοῦ *ε* κλίσιν π.χ. τὸ Καρπάθιον *σφογγέριν*, *σιτέριν* κττ. πρβλ. Φιλίστορος Γ'. 27. ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ λέγεται *φρένιμος* =φρόνιμος, *σοβερὸς*=σοβαρός, *λυγερὰ*=λυγαριά, *κρεββάτι* καὶ *ἀκρέββατος* παρ' ἡμῖν, *λαμπερὸς* ὁ λαμπυρὸς κττ. κττ. Παράβαλε πρὸς τούτοις τὰ χθὲς καὶ πρώην ἀναφανέντα *ὁ Περαίας*=ὁ Πειραιεὺς καὶ ὁ *περέτης*=ὑπηρέτης, ἀποδεικνύοντα, περιφανῶς, ὅτι ὅπως ἐν τούτοις τὸ *ε* δὲν ἐκληρονομήθη ἐκ τοῦ παλαιοῦ ἀλλ' ἀνεπτύχθη πρὸ τοῦ *ρ*, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις. Περὶ δὲ τοῦ Ποντικοῦ ἰδιώματος ἀντὶ τοῦ *η* προτιμῶντος τὸ *ε* οὐδεὶς λόγος. Ἐνῷ δὲ ἡ γένεσις τοῦ *ε* παρὰ τὸ *λ* καὶ *ρ ἐκ πάντων τῶν φωνηέντων εἶναι* οὕτω συνήθης ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῇ, ἡ τοῦ *ου* παρ' αὐτὰ ἐμφάνισις ἐξ ἄλλων φθόγγων εἶναι ὅλως ἀνήκουστος ἐν αὐτῇ, ἐκτὸς ἂν γειτονεύοντες ἄλλοι φθόγγοι οὐρανικοὶ ἢ χειλικοὶ ἐπέδρασαν. Διὰ τὸν νόμον ἄρα τοῦτον ἡ ταὐτότης τῶν τελῶν *υλ(λ)ος* καὶ *ουλλι* ἀδύνατος. Τὸ *ουλλι* εἰκάζομεν ὅτι εἶναι Λατινικὴ κατάληξις, ὅπως καὶ τὸ-*ελλι* καὶ τὸ-*ιτσι* καὶ τὸ-*αρι(ς)* καὶ τὸ *ουκλα* κττ. Ἀλλ' ἂν τὸ *ουλλι* εἶναι ξενικὸν καί τις θέλῃ νὰ δώσῃ τοῖς εἰς-*ουλλις* ὀνόμασιν Ἑλληνικώτερον τύπον μετὰ τοῦ *υ* καὶ τοῦ *ο*, *υ-λλ-ο-ς*, οὐδεὶς λόγος δι' ὃν ὁ ἐξελληνισμὸς θὰ περιορισθῇ ἐν δυσὶ μόνοις γράμμασι, τῷ *υ* καὶ *ο*, θ' ἀφήσῃ δ' ἀνέπαφα τὰ μεταξὺ σύμφωνα καὶ δὲν θ' ἀντικαταστήσῃ ἅπαν τὸ ξενικὸν ἐπίθεμα *ουλλι* διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ-*υλος* ἢ-*υλλος*. Διότι, ἐλπίζομεν, οὐδεὶς σήμερον θὰ θελήσῃ ν' ἀναφέρῃ, ὅπως ἄλλος ποτὲ ἔπραξε, τὴν παλαιὰν συγγένειαν τῶν ἐπιθεμάτων τούτων-*υλος* καὶ-*ulus*, διότι ταῦτα παλαιότατα ἐχωρίσθησαν, οἱ δὲ κατόπιν παραλαβόντες τὸ-ulus ἠγνόουν ὅλως τὴν συγγένειαν ταύτην.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ὑποκοριστικῶν καταλήξεων-*πουλο*-*ελλι*-*ουδι*-*ιτσι*-*ακι* κτλ.. ἔχει ὁ κ. ἐπικρ. ἐσφαλμένην γνώμην, φρονῶν ὅτι ἡ πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλην. σχέσις των ἐπεσκοτίσθη καὶ δεῖται ἀποδείξεως

ὡς ἀφανεστέρα. Διότι τὸ-*ελλι*-καὶ-*ιτσι*-εἶναι πιθανώτατα λατινικά, ἐπειδὴ μόνον διὰ τῆς καταπατήσεως γενικωτάτων καὶ βεβαιοτάτων φθογγολογικῶν νόμων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης παράγουσιν αὐτὰ ἐκ τῆς ἀρχαίας, ἀλλὰ τοιαῦται ἐτυμολογίαι κρίνονται ὅλως ἀπόβλητοι. Τὸ -*ακι*-ὅμως εἶναι ἀναμφιβόλως ἑλληνικώτατον ὁρμηθὲν ἐκ τῶν ὑποκοριστικῶν τύπων τῶν εἰς-*αξ* ὀνομάτων π. χ. *κάμαξ-άκι(ον), λαύραξ-άκι(ον), στύραξ-άκι(ον), ἄβαξ-άκι(ον) πίναξ άκι(ον) αὖλαξ-άκι(ον),ῥύαξ-άκι(ον)οἴαξ-άκι(ον),δοιάκι,ἱέραξ-άκι(ον),κλῖμαξ-άκι(ον), λεῖμαξ-άκι(ον)* (παρ' ἡμῖν ὁ *λούμακας* καὶ τὸ *λουμάκι* = εὐθαλὴς κλὼν δένδρου) 109 *χάραξ-άκι(ον)* παρ' ἡμῖν χαράκι = λίθος μέγας, βράχος (πάντως ἡ σημασία αὕτη ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ πολεμικοῦ βίου). *λάρναξ-άκι(ον), βῶλαξ-βωλάκι(ον), μύσταξ-μυστάκι(ον), μουστάκι, βάμβαξ-άκι(ον), ἄνθραξ-άκι(ον)*, ἐν Ἠπείρῳ *ἀθράκι* πρβλ. Πανδωρ. Γ'. σελ. 30 *ῥούπακας-ῥουπάκι* ἐκ τοῦ *ῥῶπαξ ῥωπάκι(ον)*, σημαίνει δὲ παρ' ἡμῖν τὴν μικρὰν δρῦν. Ὁμοίως ἐκ τοῦ *φάρμακον* ἐγένετο *φαρμάκι*. Ἐδίδαξε δ' ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς ὅτι τὸ παρ' Ἀθηναίῳ Περσικὸν *σαννάκιον* εἶναι ταὐτὸν τῷ ἡμετέρῳ *τσαννάκι*. Ἐκ τούτων τὸ-*ακι(ον)* ἐλήφθη ὡς τέλος ὑποκοριστικὸν εἰς σχηματισμὸν ἄλλων. Ὁμοίως συμπεραίνομεν καὶ περὶ τοῦ-*ουδι*, ὅτι ὡρμήθη ἐκ τῶν εἰς-*ουδι(ον)* ὑποκοριστικῶν οἷον *βούδι(ον), φλούδιον, ῥούδιον, χνούδι(ον)* (ἐκ τοῦ *βοῦς, φλοιὸς-φλοίδιον, ῥοιὰ ῥοίδιον, χνοῦς-χνούδιον), αζούδια* (Φιλις. Γ'. 131) = ζῴδια ὃ ἐν Βελθ. καὶ Χρυσ. στ. 473 παρὰ Legrand ἐν Bibl. grec. Vulg. *ὀστούδιον* = ὀστεΐδιον. Ἐντεῦθεν *χερούδι, κομματούδι, ματούδι, παιδούδι κττ.* Περὶ δὲ τοῦ-πουλο(ν) οὐδεὶς δύναται νὰ ἀποφανθῇ ὡρισμένως ἐν τῷ παρόντι, ἂν εἶναι ταὐτὸν τῷ ἀρχαίῳ *πῶλος*, ἢ τὸ λατ. *pullus*, εἰ καὶ τὸ β'. φαίνεται ἡμῖν πολὺ πιθανώτερον· διότι δὲν φαίνεται ἡμῖν ὅτι ἐξαρκεῖ εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἑλλ. αὐτοῦ καταγωγῆς τὸ ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Εὐριπίδου Ἀνδρομ. 622 «*κακῆς γυναικὸς πῶλον*»· ὑπολάβῃ δὲ μηδεὶς ὅτι οἱ Βυζαντιακοὶ συγγραφεῖς γράφουσιν ἀρχοντ*όπωλον* τουρκ*όπωλον* κττ., διότι ταῦτα εἶναι συνήθης ἐξελλήνισις αὐτοῖς, ἄλλως τε καὶ ἀφοῦ τὸ-πουλος ἀναφαίνεται ἐν τοῖς κυρίοις ὀνόμασιν ἐν χρόνοις ἱκανῶς παλαιοῖς· πρβλ. Γαβριηλόπουλος ἀπὸ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος. Καὶ τὸ Ποντικὸν δὲ *τάγγόπον* δὲν εἶναι κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ τὸ *ἀγγόπουλον* ὅπως δοξάζει ἐν σελ. 193 γρ. 4 ἄνωθ. ὁ κ. ἐπικρ. ἀλλ' ἔχει τέλος *ωπον*, ὅπερ καὶ ἐν τῇ ὑμετέρᾳ δημώδει λέγεται ὡς ὑποκοριστικὴ τῶν οὐδετέρων κα-

τάληξις συχνὰ π. χ. *κοκκινωπός*, *κιτρινωπός*, *γαλανωπός*, *συναυγωπὰ τα(χ)υτερωπά*. Τὸ τέλος δὲ τοῦτο προῆλθεν ἀναμφιβόλως ἐκ τῶν ἀρχαίων εἰς-*ωπὸς* ἐπιθέτων, *στεν-ωπός*, *ἀῤῥεν-ωπός*, *χαρ-ωπός*, (παλαιότερον χαρ-οπός, *χαροπὸς* Ἄρης ἐν Cauer Del. 23) *νε-ωπός*, *οἰν-ωπός*, *ἀγρι-ωπὸς* *κτλ.*

Ἀλλὰ τὰ εἰς τὴν γραφομένην ἡμῶν γλῶσσαν ἁμαρτήματα τοῦ κ. ἐπικρ. εἶναι πολλῷ δεινότερα καὶ πολλῷ χειρόνων ἀποτελεσμάτων πρόξενα δύνανται νὰ γίνωσιν. Ἐν σελ. 153—55 ἀναγινώσκονται τάδε: «Τὰ αὐτὰ τοῖς αὐτοῖς περὶ τοῦ *ἐμπιστεύομαι* καὶ *ὑποπτεύομαι*, ὅθεν »καὶ κρίνομεν περιττὸν νὰ παλιλλογῶμεν εἰς μάτην. Καὶ ἐν τούτοις »ἐξαλείφει, ἀθετεῖ, κόπτει, ῥάπτει διὰ ν' ἀποδειχθῇ ὀρθὸν ὅ,τι θέλει. »Ἀλλὰ καὶ ἂν ὅλα τὰ ἔγγραφα μαρτύρια τὰ ὑπὲρ τῆς ἐναντίας γνώμης »ἔλειπον, ἓν καὶ μόνον ἀρκεῖ δι' ἡμᾶς, καθ' ἃ προείπομεν, οὕτω λέγει »τὸ ἑλλην. ἔθνος ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων· καὶ ὅστις σήμερον φρονεῖ, ὅτι »ἔθνος ὁλόκληρον ἁμαρτάνει λέγον ὅ,τι λέγει καὶ ὅπως λέγει, ἐκεῖνος »καλὰ θὰ κάμνῃ νὰ φροντίσῃ περὶ ἑαυτοῦ καὶ ὄχι περὶ τῆς γλώσσης τοῦ »ἔθνους του. Ὁ θέλων, κυρ. καθηγητά, νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ *ἐμπι-»στεύομαι* καὶ τοῦ *ὑποπτεύομαι*, ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ ὅτι τοιαύτην μετα-»βολὴν ἔπαθον οὐ μόνον τὰ ῥήματα ταῦτα, ἀλλὰ καὶ πλεῖστα ἄλλα, ὄχι »ἓν καὶ δύο ἀλλ' ἀπειράριθμα, καὶ ὄχι μόνον ταύτην τὴν μεταβολήν, ἀλλὰ »καὶ τὴν ἀντίστροφον, καὶ ἄλλας ποικίλας καὶ διαφόρους...»

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι πολλὰ ῥήματα ἐνεργητικῆς φωνῆς ὄντα τὸ πάλαι ἐκφέρονται ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς λαλουμένῃ κατὰ μέσην, καὶ ἀντιστρόφως πολλὰ ἀποθετικὰ τὸ πάλαι εἶναι σήμερον ἐνεργητικῆς φωνῆς. *Ἀπειράριθμα* ὅμως δὲν εἶναι τὰ μεταβεβλημένα, ὅπως διατείνεται ὁ κ. ἐπικρ. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ἐπειδὴ ἡ γραφομένη ἡμῶν γλῶσσα δὲν ἔχει βάσιν, ὅπως ὁ κ. ἐπικρ. ἐπανειλημμένως λέγει, τὴν λαλουμένην ὡς πρὸς τὴν γραμματικήν, ἀλλὰ τὴν ἀρχαίαν μᾶλλον, δι' αὐτὸ ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ δὲν τολμῶμεν νὰ παραλαμβάνωμεν *πάντα* ὅπως ἐν τῇ δημώδει φέρονται, ἀλλὰ πλεῖστα μετεβάλομεν καὶ ὁσημέραι μεταβάλλομεν. Οὐδεὶς τῶν λογίων γράφει ἐν καθαρεύοντι καὶ σοβαρῷ λόγῳ τὸ ῥῆμα *ξεσυνερίζομαι* ἢ *συνερίζομαι* ἢ *συνορίζομαι* (ἐν Κρήτῃ) ἢ *ξενερίζομαι* ὅπως ἐσχάτως ἠκούσαμεν ἐν Ἀθήναις, οὐδεὶς μεταχειρίζεται τὸ ῥῆμα *μέλλεται ἐμέλλετο*, τὴν μετοχὴν *μελλούμενον*, οὐδεὶς *θρηνοῦμαι-ᾶσαι* κτλ. οὐδεὶς *(ἐ)πιχειρίζομαι*=ἐπιχειρῶ, οὐδεὶς *ἐπιτηδεύομαι*=ἐπιτηδεύω, οὐδεὶς *θαμάζομαι* ἀντὶ *θαυμάζω*, κττ. Καὶ δύναται βεβαίως καὶ πάλιν νὰ ἐρωτήσῃ ὁ κ. ἐπικρ., τίς ἔδωκεν αὐτοῖς τὸ

δικαίωμα τοῦτο, καὶ ν' ἀντιτάξῃ αὐτοῖς τὸν πᾶσαν πρόοδον ὀφθαλμοφανῶς ἀποκλείοντα καὶ εὐτυχῶς ἐκ τῶν ὑστέρων ψευδῆ ἀποδεδειγμένον δισχυρισμόν του, καθ' ὃν «Οὐδεὶς ἄλλος παρὰ τὸ ἔθνος ἔχει τὸ δικαίω»μα καὶ τὴν δύναμιν νὰ μεταβάλῃ, ὅπως ὁλόκληρον ἐν γένει τὴν »γλῶσσαν (!), οὕτω καὶ τὴν διάθεσιν, τὴν φωνὴν καὶ τοὺς τύπους ἐν »γένει τῶν ῥημάτων» (σελ. 154). 'Αλλ' οὗτοι πάντως ἀφροντιστοῦντες τοῦ ἱεροεξεταστοῦ θὰ γράφωσιν ὅπως τώρα. 'Ενῷ δ' ἔν τισιν ἠκολούθησαν οἱ γράφοντες τῇ παλαιᾷ γραμματικῇ, ἐν ἄλλοις ἐπείσθησαν τῇ νεωτέρᾳ· πάντες λέγουσι καὶ γράφουσιν *ψηφίζω*, ἡ Βουλὴ *ἐψήφισεν*, *ἐξηγῶ*, *ἐξήγησεν* κττ. Ὅπως λοιπὸν ἕκαστος βλέπει, ἐν τῷ κανονισμῷ τῶν ῥημάτων τοῦ γραπτοῦ λόγου ἡμῶν δὲν ἐξενίκησεν ἡ λαλουμένη, ἀλλ' ἀμφότεραι αἱ τάσεις τῆς τε παλαιᾶς καὶ τῆς νέας ἀντίκεινται, καὶ ἐν ἄλλοις μὲν ὑπερίσχυσεν ἤδη ὁμολογουμένως ἡ παλαιά, ἐν ἄλλοις δὲ ἡ νέα.

Τὸ ζήτημα ἄρα δὲν εἶναι τοῦτο, ὅπερ παριστᾷ ἡμῖν ὁ κ. ἐπικρ., ὅτι δηλ. πολλὰ ῥήματα μετεβλήθησαν ἐν τῇ δημώδει νέᾳ Ἑλληνικῇ ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν, ὄχι, δὲν πρόκειται περὶ τούτου, εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστόν, καὶ ὁ κ. ἐπικρ. ἐπιμένων ἐν τούτῳ περιπίπτει εἰς τὸ ἁμάρτημα τῆς ἑτεροζητήσεως. Τὸ ζήτημα πρέπει νὰ τεθῇ ὧδε: α'. πρέπει ἐν τῇ *γραφομένῃ* νὰ παραλαμβάνωμεν *πάντα* τὰ ῥήματα μεθ' ἧς ἐν τῇ δημώδει ἔχουσι διαθέσεως; καὶ ἀφοῦ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ὁ γραπτὸς ἡμῶν λόγος δίδει ἀρνητικὴν ἀπάντησιν, β'. τίνα λοιπὸν ῥήματα ὀφείλουν ἢ δύνανται νὰ μεταβληθῶσι καὶ τίνα οὐχί; ἔχει λ. χ. τὸ *ἐμπιστεύομαι ὑποπτεύομαι* κττ. ἰδιαίτερόν τι δι' οὗ καθίσταται ἀδύνατον νὰ κανονισθῶσιν ἐν τῷ γραπτῷ ἡμῶν λόγῳ κατὰ τὴν ἀρχαίαν διάθεσιν; Εἰς τοῦτο τὸ ὡρισμένον ζήτημα ὤφειλε ν' ἀσχοληθῇ ὁ κ. ἐπικρ. οὐχὶ δὲ νὰ συνταράξῃ γῆν καὶ οὐρανὸν οὐδὲν οὐδαμῶς ὑγιὲς εἰπών.

Ὅστις ἀναλογίζεται ὅτι ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς δημώδει γλώσσῃ πλεῖστα ῥήματα, εἰ καὶ ἐνεργητικῆς φωνῆς καὶ σημασίας, λαμβάνονται καὶ μέσως ἢ παθητικῶς, καθὼς καὶ ἀντιστρόφως ὅτι πολλὰ οὐδέτερα λαμβάνονται ἐνεργητικῶς, ὅτι δηλ. λέγεται μὲν *σφάλνω ἔσφαλα* (ἀμτβ.), *ἔβαψα, ἐστράβωσεν τὸ ξύλο(ν), ἐχάλασεν ὁ τοῖχος, ἔσπασεν ὁ δρῦς, ἐγύρισεν ἀέρας, ἔλυωσεν τὸ γράμμα, πετᾷ τὸ πουλί, ἔσχισεν ἡ πέτρα,* κττ. ἀμεταβάτως, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου πάλιν *θά σε πεθάνῃ, θά σε πάω, θά σε περπατήξω, θά σε τρέξω, θά σε ψοφήσω, θά σε σαλέψω*, θά σας *ἐζήσω* ὅπως 'μπορέσω πρβλ. καὶ Ψαλμ. 137 καὶ 142. θά σε *πορέψω* καλὰ κ.τ.τ. κ.τ.τ., ἐκεῖνος ἔχει ἀμυδράν τινα ἰδέαν τῶν συναφῶν

ζητημάτων, ἅτινα ἀνάγκη νὰ συνεξετασθῶσι κατὰ τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ τεθὲν ζήτημα· λέγομεν ἀμυδρὰν ἰδέαν, διότι ἡ ἔκτασις τῶν φαινομένων τούτων ἐν τῇ δημοτικῇ σήμερον εἶναι ἄγνωστος σχεδὸν παντελῶς, καὶ δὴ ἄγνωστος καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ σημασία ἑκάστου.

Ἐπὶ τῆς αὐτῆς συγχύσεως τῆς δημώδους πρὸς τὴν γραφομένην καὶ τῆς ἀγνοίας τῆς πρώτης στηρίζονται καὶ ὅσα ἐν σελ. 257 κέξ· λέγει διὰ μακρῶν περὶ τοῦ τονισμοῦ τῆς γραφῆς τῶν ἀφῃρημένων οἷον *περιέργjα καλλιέργjα*. Κατὰ πρῶτον ὁμολογοῦμεν παρρησίᾳ, ὅτι ἡμεῖς δὲν ἐννοοῦμεν «*τὸν σπουδαιότατον λόγον*, δι' ὃν ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ »γλῶσσα *ἄριστα καὶ σοφώτατα ποιοῦσα* εἶπε *περιέργεια καλ-»λιέργεια* καὶ εἴ τι ἄλλο» ὅπως διδάσκει ὁ κ. ἐπικρ. καὶ θὰ παρεκαλοῦμεν αὐτὸν πολὺ νὰ ἐκτελέσῃ πρὸς χάριν μας, ἣν πρὸς τὸν ἐπικρινόμενον ὑπ' αὐτοῦ δίδει ὑπόσχεσιν, νὰ ἐξηγήσῃ αὐτόν. Ἡμεῖς ἐνομίζομεν ἁπλῶς, ὅτι ἐπειδὴ ἀνέκαθεν ὑπῆρχον ὀνόματα ἀφῃρημένα εἰς - *ειᾰ* - *οιᾰ* τονιζόμενα ἐπὶ τῆς προπαραληγούσης, ἐκανονίσθησαν κατ' αὐτὰ πολλαχοῦ καὶ ἄλλα, ὅπως καὶ ἀντιστρόφως κατὰ τὰ ἐπὶ τῆς παραληγούσης, ἢ μετὰ τὴν συνίζησιν ἐπὶ τῆς ληγούσης, τονιζόμενα εἰς - *ειᾱ* ἢ - *ιᾱ* ὀνόματα ἐτονίσθησαν ἐνιαχοῦ καί τινα ἐπὶ τῆς τελευταίας συλλαβῆς. Ὅτι δ' ἐν τούτοις οὐδὲν ἕτερον ἢ κατὰ συνεκδρομὴν νεωτερικὰ δημιουργήματα πρόκεινται, ἐννοεῖται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ ἰδιώματι εὐχρηστοῦσιν ἐνίοτε ἀμφότεροι οἱ τύποι· π. χ. ἐν Κυζίκῳ λέγεται *ἀρρώστjα* καὶ *ἀρρωστjά*, καὶ *σταναχώρjα*, καὶ *σταναχωρjά*. Πιθανὸν νὰ ὑπολάβῃ τις ὅτι ἡ συνεκδρομὴ αὕτη ἔσχεν αἰτίαν τὴν τάσιν τοῦ διαστέλλειν τὸ θηλ. ἐπίθετον ἀπὸ τοῦ ἀφῃρημένου οὐσιαστικοῦ π. χ. ἡ *φτώχεjα*, ἡ *κάκjα* ἀλλ' ἡ *φτωχεjὰ κακεjὰ* γυναῖκα κατὰ τὸ *γλυκεjὰ* (ὅθεν καὶ *πρικεjά*), *βαρεjά, πλατεjά, παχεjὰ* κττ. ἐξ ὧν καὶ *Κρητικεjὰ* καὶ *Ἑλληνικεjὰ* καὶ *εὐγενικεjὰ* καὶ *θηλυκεjὰ* κττ. Ἀλλ' ἂν ἡ εἰκασία αὕτη εἶναι ἀληθής, ἀμφιβάλλομεν λίαν· διότι τῶν πλείστων ἐπιθέτων, ὧν τὰ ἀφῃρημένα οὕτω προπαροξύνονται, δὲν λήγει τὸ θηλυκὸν εἰς -*εια* ἀλλ' εἰς -*η*, *περήφανη, περίεργη, ὀρφανή, ἄρρωστη, στενόχωρη* ἢ *στανάχωρη* (οὕτως ἐν Ἀθήναις) *ἀληθινή, ἀκριβή, εὐτηνή*. Ἐν τούτοις ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ ἡ ἀπωτέρα αἰτία τῆς γενέσεως αὐτῶν, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι πολλὰ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος λέγονται προπαροξύτονα ἢ μετὰ τὴν συνίζησιν παροξύτονα, οἷον (ὑ)*περηφάνjα περιέργjα*, *ἀρφάνjα* ἢ *ὀρφάνjα*, *νήστεjα φτώχεjα*, *ἀρρώστjα*, *ὁρμήνεjα*, *σταναχώρjα* = *στενοχωρία*, *τυράννjα Μορε-*

βάσ̮α, βλαστήμ̮α κ.ττ., ἀλλ' ἐν Κρήτῃ λέγεται *ἀναπνο̮ὰ* ἡ ἀνάπνοια, *φανε̮ὰ* ἡ ἐμφάνεια. Καὶ καθόλου ἐν τούτοις τὰ διάφορα ἰδιώματα ποικίλλουσι μέγιστον. Ἐν Ἑλλάδι, καθὰ ἐλέχθη, πολλὰ ἐγένοντο προπαροξύτονα, εἰ καὶ ἔληγον εἰς ᾰ, ἐν Κρήτῃ δὲ οὐδέν, διαστέλλονται δ' ὡς πρὸς τὸν τονισμὸν εἰσέτι ἄριστα παρ' ἡμῖν, *φτωχε̮ά, ζηλε̮ὰ ὀρμηνε̮ά, ὀρφαν̮ά*, κττ. ἀλλὰ *βοήθε̮α, ἀλήθε̮α, ἀκρίβε̮α* = τῷ παλαιῷ *ἀκρίβεια* ἐκ τοῦ *ἀκριβής*, ὁμοίως καὶ (ε)*ὐτήνε̮α* = *εὐθήνεια* ἐκ τοῦ *εὐθηνής*, οὐχὶ ἐκ τοῦ σημερινοῦ *φτηνὸς* ἢ (ε)*ὐτηνὸς ἀκριβός*, *ἔγνο̮α* κττ. Ἐν Μεγάροις, ἐν Λακωνίᾳ, ἐν Ζακύνθῳ ἐκ Κεφαλληνίᾳ, πολλαχοῦ τοῦ Πόντου ἀπαγγέλλονται ταῦτα εἰσέτι ἀσυναιρέτως, καὶ ὡς φαίνεται μετὰ σταθεροῦ τοῦ ἀρχαίου τονισμοῦ, εἰ καὶ δὲν δυνάμεθα ἐν τῷ παρόντι νὰ δώσωμεν ἀκριβῆ περιγραφὴν τῆς καταστάσεως αὐτῶν ἐν ἑκάστῳ ἰδιώματι. Τόσον μόνον ἀρκεῖ ἐν τῷ παρόντι, ὅτι οἱ τύποι, *κάκ̮α, τυράνν̮α ζήλε̮α, ἀρρώστ̮α, περιέργ̮α, καλλιέργ̮α, φτώχε̮α, ὀρμήνε̮α βλαστήμ̮α* κττ. δὲν εἶναι πανελλήνιοι ὅπως δοξάζει ὁ κ. ἐπικρ., ἀλλὰ μόνον ἰδιωμάτων τινῶν, καὶ ὅτι ἂν ταῦτα τὰ ἰδιώματα ἔπραξαν κατὰ τὸν κ. ἐπικρ. ἄριστα καὶ σοφώτατα τονίσαντα τούτους τοὺς τύπους ἐπὶ τῆς προπαραληγούσης, ἀναγκαίως ἕπεται ὅτι τὸ Κρητικὸν καὶ τἆλλα ἰδιώματα, ὅσα δὲν ἔπραξαν ὁμοίως, ἀλλὰ τονίζουσι φτωχε̮ά, ὀρφαν̮ά, ἀρρωστ̮ὰ κ.ττ. ἔπραξαν *κάκιστα καὶ βλακίστατα*. Ἀλλὰ πλὴν τούτων τώρα τὸ ζήτημα διατυποῦται ὧδε: δυνάμεθα νὰ εἰσαγάγωμεν εἰς τὸν γραπτὸν ἡμῶν λόγον τύπους, οἷον περιέργια, ὀρφάν̮α φτώχε̮α κττ. ἄλλως τε καὶ ἀφοῦ οὐδὲ καθολικοὶ Ἑλληνικοὶ εἶναι; καὶ δύναται ἡ εἰσαγωγὴ αὐτῶν νὰ νομισθῇ καθόλου σύμφωνος καὶ ἁρμόζουσα τῷ χαρακτῆρι τῆς γραφομένης ἡμῶν γλώσσης; Μέχρι τοῦδε οἱ γράφοντες δὲν ἔκριναν πρέπον ἢ ἀναγκαῖον νὰ παραλάβωσιν εἰς τὸν γραπτὸν λόγον *οὐδὲ ἓν* τοιοῦτον ὄνομα μετὰ τύπου διαφόρου ἐκείνου ὃν εἶχεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ὁ τοιοῦτος ἢ τοιοῦτος τονισμὸς δὲν ἐπιφέρει παρανόησιν, ὅπως ἐν τῷ περὶ τῆς διαθέσεως τῶν ῥημάτων ἦτο δυνατόν, δὲν ἐκρίθη ἀναγκαία οὐδεμία ὑποχώρησις τῆς γραφομένης εἰς τὴν λαλουμένην· θὰ εἰσακουσθῇ ἆρά γε ὁ κ. ἐπικρ. τώρα προτείνων τὴν εἰσαγωγὴν δύο τοιούτων ὀνομάτων *περιέργ̮α καλλιέργια*; Ὅστις σκέπτεται νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτῷ, ὀφείλει νὰ μνημονεύῃ, ὅτι δὲν εἶναι μόνα τὰ ὀνόματα ταῦτα μετὰ τοῦ τύπου τούτου, ἀλλὰ καὶ ἄλλα πολλά, καὶ δὴ ὅτι οὐδεὶς λόγος δι' ὃν θὰ περιορισθῇ ἐν τοῖς δύο τούτοις. Πρὸς τούτοις ὅτι ἐπειδὴ ἐν

τῇ λαλουμένῃ ταῦτα ἀπαγγέλλονται μετὰ συνιζήσεως, δὲν φαίνεται ὁ τονισμὸς ὁ ἐπὶ τῆς προπαραληγούσης, ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ τοιαύτη προφορὰ ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ μέχρι τοῦδε ἐνομίσθη ἐλαττωματική, ἀνάγκη νὰ τονίζωνται ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ ἐπὶ τῆς προπαραληγούσης, ἐνῷ θὰ εἶναι ἡ λήγουσα μακρά, *ὀρφάνια, πτώχεια, ἀρρώστια, ἑρμήνεια, καλλιέργια* κττ. οὕτω δὲ ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν τύπους πρὸς τὴν γραμματικὴν τῆς γραφομένης ἡμῶν γλώσσης ἄντικρυς ἀναρμόστους καὶ πολεμίους καὶ πρὸς τούτοις τερατώδεις καθ' ἑαυτούς, ἅτε οὐδαμοῦ λεχθέντας (πρβλ. ἀνωτ. σελ. 35). Τὸ ζήτημα λοιπὸν οὔτε περιωρισμένον εἶναι οὔτε ἁπλοῦν, ὅπως τις ἄπειρος τούτων θὰ ἐφαντάζετο, ἀλλ' ἀνάγκη νὰ ἔχῃ πολλὰ τὰ ἐπακολουθήματα, ἃ πάντα ὀφείλει νὰ βασανίσῃ, ὅστις θὰ ἀποφασίσῃ νὰ καινοτομήσῃ μετὰ τοῦ κ. ἐπικριτοῦ. Βαρβάρους καὶ χυδαίους ἢ μιξοβαρβάρους κττ. οὐδέποτε θὰ ὀνομάσωμεν ἡμεῖς βέβαια οὔτε τούτους οὔτε ἄλλους τῆς δημώδους ἡμῶν γλώσσης τύπους ἢ λέξεις κττ., ἀλλ' οὐχ ἧττον κρίνομεν, ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ λόγιοι, ἄτοπον καὶ ἀνάρμοστον τὴν εἰς τὸν γραπτὸν λόγον παραδοχὴν τούτων καὶ ἄλλων πολλῶν.

Ὁμοία σύγχυσις πρόκειται καὶ ἐν σελ. 342 ἔνθα ἀναγινώσκεται. »*Τί πρὸς ἡμᾶς ἐὰν ὑπῆρχεν ἢ δὲν ὑπῆρχε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις οὗ-»τος καὶ ἐκεῖνος ὁ τύπος; Τὰ ζητήματα ταῦτα ἀνάγονται εἰς τὴν »ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γραμματικὴν καὶ φιλολογίαν, οὐδεμίαν δ' ἔ-»χουσιν ἢ εἶνε δυνατὸν νὰ ἔχωσι σχέσιν καὶ ἀναφορὰν πρὸς τὴν »καθ' ἡμᾶς, πρὸς τὴν σημερινὴν ἡμῶν φιλολογίαν καὶ γλῶσσαν. »Ἄλλου λόγου καὶ ἄλλης ἐπιστήμης θέμα τὸ τί ἔλεγον οἱ παλαιοί, »καὶ ἄλλου λόγου καὶ μὰ τὰς Μούσας καὶ ἐπιστήμης ἄλλης ἔργον τὸ »τί λέγομεν ἢ τί πρέπει νὰ λέγωμεν ἡμεῖς σήμερον. Τόσον βέβαιον »εἶνε τοῦτο, ὥστε, καὶ ἂν ἅπαντες ἀνεξαιρέτως οἱ παλαιοὶ ἔλεγον »ἀμεριμνῶντες, ἀτολμῶντες καὶ εἴ τι ἄλλο ὅμοιον, οὐδεμίαν τὸ γε-»γονὸς τοῦτο οὔτε ἔμελλεν οὔτε ἠδύνατο νὰ ἔχῃ δι' ἡμᾶς σήμερον »σημασίαν, οἵτινες οὔτε ἐμέλλομεν οὔτε ἠδυνάμεθα να γράψωμεν »ἄλλως εἰ μὴ ἀμεριμνοῦντες, ἀτολμοῦντες κτλ.»*

Ἂν ἀλλοδαπὸς ἀνὴρ ὁρμώμενος ἐκ θεωρητικῶν λόγων ἀπεφαίνετο τὰ ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς παρατεθείσης περικοπῆς, θὰ εἴχομεν συγγνωμονικῶς πρὸς αὐτόν, λέγοντες ὅτι ἀγνοεῖ τὰ καθ' ἡμᾶς. Ἀλλὰ πῶς ἀνὴρ Ἕλλην κατώρθωσε νὰ διδάξῃ, ὅτι ἄλλο ζήτημα καὶ ἄλλης ἐπιστήμης τί ἔλεγον καὶ ἔγραφον οἱ παλαιοὶ καὶ ἄλλο ζήτημα καὶ ἄλλης ἐπιστήμης τί πρέπει νὰ λέγωμεν καὶ γράφωμεν ἡμεῖς (διότι περὶ τοῦ γραπτοῦ

λόγου πρόκειται, ἀφοῦ ἀναμιγνύονται τὰ ἀτολμοῦντες καὶ ἀμεριμνοῦντες), τοῦτο εἶναι ἀληθῶς τῆς πάσης ἀπορίας ἄξιον. Τὸ δ' ἔτι ἀπορώτερον καὶ γελοιότερον εἶναι, ὅτι ἀφοῦ ἐχώρισεν οὕτω τὰ τῆς νεωτέρας ἀπὸ τῶν τῆς ἀρχαίας, ἔρχεται πάλιν καὶ λέγει ὅτι ἡμεῖς μόνον *ἀμεριμνοῦντες* καὶ *ἀφροντιστοῦντες* ὀφείλομεν νὰ λέγωμεν, τ. ἔ. ἐφαρμόζει καὶ μάλιστα σκληρότατα νόμον καὶ ἀρχὴν τῆς ἀρχαίας ἐπὶ τὴν νέαν! Ἀκριβῶς δηλ. ὅπως καὶ ἀνωτέρω ἔπραξε περὶ τοῦ *διοσημία*, εἰπὼν πρῶτον ὅτι οὐδὲν μέλει ἡμῖν πῶς ἔγραφον οἱ ἀρχαῖοι, καὶ ἔπειτα ὅτι, ἂν τὸ ὄνομα εἶναι *σύνθετον*, ἡ μετὰ τοῦ ι γραφὴ ἔχει ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γλώσσῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν ἀναλογίαν. Τίς εἶναι ἡ ἀναλογία αὕτη καὶ τίνος γλώσσης; ἡ πασίγνωστος *τῆς ἀρχαίας*! Ὁμοίως καὶ ἐδῶ ἀπαιτεῖ ἐφαρμογὴν νόμου *ἀρχαίου*. Διότι πιθανώτατα ἐν τῇ δημώδει ἡμῶν γλώσσῃ δὲν σχηματίζονται, ὅπως ἐν τῇ παλαιᾷ ἐξ ὀνομάτων συνθέτων ῥήματα παρασύνθετα εἰς *-εω*, ἀλλ' ἢ ἀπ' εὐθείας συντίθενται μετὰ τῶν διαφόρων λέξεων πρβλ. *γλυκοφιλῶ (γλυκὰ + φιλῶ) καλοτρώγω (καλὰ + τρώγω), ξωφεύγω, ξενοκλώθω, ξενομένω, παραξοφαίνεται* Ἠπειρ. Πανδ. Θ'. 30, *κακαποδίδω κουφοκαίγομαι, ξεροψωμίζω, κρασοπίνω, βουϊδοξεικάζει* (=ἐξεικάζει (=ἐννοεῖ) ὡς βοῦς=βλὰξ εἶναι) *χαμοκουτσο-λιανο-λιγο-ἀκροπίνω (ἀκρο + πίνω), δὲν καλοβλέπω, δὲν καλακούω, βωλοσέρνω, συχνοκυτάζω* (συχνὰ + κυτάζω) (¹) *καλοκακοφαίνεται καλοκαθίζει, κουτσαλέθει, ψευτοπερνᾷ* κττ. (²) ἢ ἐξ

(¹) Ἐν σελ. 195 γρ. 20 ἄνωθ. γράφει ὁ κ. ἐπικρ. κοιττάζει ἐν δὲ τοῖς παροράμασι διορθώνει κοιτάζω· ἀμφότερα ἐσφαλμένα. Διότι ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ εἰς κοίτην ἰέναι δὲν ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ἡ τοῦ τηρεῖν, φυλάττειν, ἐπισκοπεῖν, ἐξετάζειν, βλέπειν· τὸ κοιτάζω-ἐκοίταξα σῴζεται παρ' ἡμῖν λεγόμενον ἐπὶ τῶν ἀλεκτορίδων ἀπερχομένων πρὸς τὴν ἑσπέραν εἰς κοίτην· πρὸς δὲ σῴζεται καὶ ἀλλαχοῦ.

(²) Ἂν μὴ σφαλλώμεθα, ἡ ἀρχὴ τῆς τοιαύτης συνθέσεως πρέπει νὰ νοηθῇ ὧδε· Τὰ παθητικὰ ῥηματικὰ εἰς -τος συνετίθεντο κατὰ τοὺς χρόνους τῶν δοκίμων καὶ ἔτι μᾶλλον κατὰ τοὺς τῶν μεταγενεστέρων Ἑλλήνων μετὰ διαφόρων μορίων εὐ-δυσ-ἀ-ἡμι-κ.τ.τ. καὶ μετὰ λέξεων ἄλλων. Ἐπειδὴ δ' αἱ μετοχαὶ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου καὶ τὸ πάλαι καὶ μάλιστα ἐν τοῖς μεταγενεστέροις καὶ τοῖς Βυζαντιακοῖς χρόνοις ἐπιθετικὴν λαβοῦσαι δύναμιν κατέστησαν ἰσοδύναμοι τοῖς εἰς -τος παθητικοῖς ῥηματικοῖς, συνετέθησαν καὶ αὗται ὁμοίως ἐκείνοις, ὅθεν κατὰ τὸ ἡμίκαυστος κ.τ.τ. χαμαιεύρετος κττ. ἐλέχθη καὶ ἡμικεκαυμένος, χαμαιευρημένος κττ. Ἐκ δὲ τούτων, ὅπως ἀπὸ τῶν φαγωμένος πιωμένος γινωμένος κττ. ἐσχηματίσθησαν

ὀνομάτων συνθέτων σχηματίζονται κατὰ διαφόρους τρόπους τὰ παρασύνθετα ῥήματα, οἷον *(ἐν)τροπὴ-πιάζω, καταλλαγὴ-γιάζω, σύντροφος-φιάζω* καὶ *-φεύω, σύνορον-συνορεύω, (ἐ)πιδεξεύομαι, καλὴ 'μέρα! καλημερίζω, καληνυχτίζω* καὶ *καλησπερίζω* καὶ *καληνωρίζω* (=καλὴν ὥρα νὰ 'χῃ!) καὶ *καλωρίζω* ἐκ τοῦ καλὴ-ὥρα καὶ *ναναρίζω* ἐκ τοῦ λέγω *νάναρα* ἢ *νανὰ* κττ. κατὰ τὰ παλαιὰ χαιρετίζω πολυτιμητίζω κττ. Δὲν ἀγνοοῦμεν βεβαίως ὅτι λέγονται σήμερον *χαροκοπῶ, βολοκοπῶ, φυλλολογῶ, κουκκολογῶ, πολυλογῶ, σταφυλογῶ* ἀντὶ *σταφυλολογῶ* ἐν Νεοελλ. 'Αναλ. **422** *ψυχομαχεῖ, ἀγκομαχεῖ, περμαχᾷ* (=ὑπερμαχεῖ)=ἀγωνίζεται, *προσπαθῶ, νεροποτάω* ἐν 'Ηπείρῳ «περὶ χάρτου κακοῦ, ἔνθα τὸ μέλαν διέρχεται εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος».(Σουτσείοις σελ. **122** σημ. α'.) κττ. 'Αλλὰ νομίζομεν ὅτι ταῦτα δύνανται νὰ θεωρηθῶσι τὰ μὲν ὡς ἀρχαῖα διασωθέντα, τὰ δὲ ὡς κατ' ἀρχαῖα πρότυπα πλασθέντα, ληφθέντος ἐξ ἀρχαίων ῥημάτων συνθέτων τοῦ β'. συνθετικοῦ ὁλοκλήρου. 'Αλλὰ καὶ ἄν τις ἤθελεν ἐπιμένῃ διατεινόμενος, ὅτι σχηματίζονται σήμερον ἐξ ὀνομάτων συνθέτων ῥήματα παρασύνθετα εἰς *-εω*, πάλιν ἀνάγκη νὰ λεχθῇ, ὅτι ὑπάρχουσιν ἄλλα προσφύματα καὶ μάλιστα προσφιλέστερα τούτου ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γλώσσῃ πρὸς σχηματισμὸν τούτων, καὶ ὅτι ὁ κανονισμὸς πάντων κατὰ τοῦτο εἶναι παντελὴς αὐθαιρεσία.

'Επειδὴ δὲ τὸ γραμματικὸν μέρος τῆς γραφομένης ἡμῶν γλώσσης καθὰ ἐλέχθη, ἐκανονίσθη καὶ ὁσημέραι μᾶλλον κανονίζεται κατὰ τὴν ἀρχαίαν γραμματικήν, ἕπεται ἀναγκαίως, ὅτι ἐκ τῆς λαλουμένης γλώσσης οὐδὲν τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ μεταδιδαχθῶμεν οὐδὲ νὰ παραλάβωμεν εἰς τὴν γραφομένην πλὴν τῶν κοινῶν τῇ τε ἀρχαίᾳ καὶ τῇ νέᾳ. 'Αφοῦ δὲ ἐκ τῆς ἀρχαίας γλώσσης ὀφείλομεν νὰ παραλαμβάνωμεν καὶ εἰσάγωμεν εἰς τὸν γραπτὸν ἡμῶν λόγον πάντα τἆλλα παρασύνθετα, ἀνάγκη ἀπαραίτητος νὰ ἐξετάζηται περὶ ἑνὸς ἑκάστου ἰδίᾳ, πῶς ἔχει ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ. Δῆλον ἄρα καὶ τοῖς τυφλοῖς ὅτι κάκιστα ἐδίδαξε τοὐναντίον ὁ κ. ἐπικριτής, ὅτι προκειμένου περὶ τῆς νῦν γραφομένης

ἐνεστῶτες νεωτερικοὶ φαγώνομαι, πιώνομαι, γινώνομαι καὶ γινώνω (πρβλ. Δελτίον τῆς 'Εθνολογ. 'Εταιρείας τῆς 'Ελλάδος Τ. Α'. σελ. 260) οὕτως ἐδημιουργήθησαν βραδύτερον καὶ πολλοὶ ἐνεστῶτες μεσοκαϊμένος μ ε σ ο κ α ΐ ω, κακοφαγωμένος - κ α κ ο τ ρ ώ γ ω, καλοπερασμένος - κ α λ ο π ε ρ ν ῶ κττ. ἀλλ' οὐχὶ εἰσέτι ἐκ πασῶν τῶν μετοχῶν ἐπλάσθησαν τοιοῦτοι ἐνεστῶτες.

γλώσσης οὐδὲν ἡ ἀρχαία δύναται. Ἀλλ' ὁμοίως ἀταλαιπώρως ἔγραψεν ὁ κ. ἐπικρ. καὶ τὸ τέλος τῆς περικοπῆς «καὶ ἂν ἅπαντες ἀνεξαιρέτως »οἱ παλαιοὶ ἔλεγον *ἀμεριμνῶντες, ἀτολμῶντες* καὶ εἴτι ἄλλο ὅμοιον, »οὐδεμίαν τὸ γεγονὸς τοῦτο οὔτε ἔμελλεν οὔτε ἠδύνατο νὰ ἔχῃ δι' ἡμᾶς »σήμερον σημασίαν, οἵτινες οὔτε ἐμέλλομεν οὔτε ἠδυνάμεθα νὰ γρά-»ψωμεν ἄλλως εἰ μὴ *ἀμεριμνοῦντες, ἀτολμοῦντες* κτλ.» Διότι καὶ διαφόρων σχηματισμῶν παρασύνθετα ῥήματα οἷον *ἀτιμάζω, ἀτιμόω, πολυτιμητίζω, ἐπιτηδεύω, ὑποπτεύω* καὶ ἄλλα πολλὰ εἶπαν οἱ παλαιοὶ καὶ πολλὰ τούτων καὶ ἡμεῖς διεσώσαμεν, καὶ περὶ τούτων βεβαίως δὲν θὰ θελήσῃ νὰ ἀπαιτήσῃ, ἐλπίζομεν, ὁ κ. ἐπικρ. ὅπως μετασχηματίσωμεν ταῦτα εἰς ἀτιμέω, ὑποπτέω, πολυτιμητέω, ἐπιτηδέω κττ. Ἡμεῖς ἐγκαταλιπόντες ἅπαξ τὴν ἐν τῇ λαλουμένῃ κατάστασιν τούτων σχεδὸν ἐντελῶς, δὲν δυνάμεθα, ἂν σωφρονῶμεν, ἢ ν' ἀκολουθῶμεν ἐν τούτοις τοῖς παλαιοῖς πιστότατα. Ὅστις δὲ τἀναντία διατείνεται, δύναται μὲν νὰ λέγῃ ὅ,τι κεν ἐπ' ἀκαιρίμαν ἔλθῃ γλῶτταν, πλατεῖα λόγων κέλευθος, ἀλλ' αἱ μεγάλαι καὶ παχεῖαι φράσεις του οὐδὲν ἄλλο τοῖς ἐμπειροτέροις θὰ μαρτυρῶσιν, ἢ ὅτι δὲν ἐμελέτησεν ἢ δὲν ἐνόησεν ἀποχρώντως καὶ κατὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν τὸ ζήτημα, περὶ οὗ θέλει νὰ διδάξῃ τοὺς ἄλλους.

Ὁμοίαν σύγχυσιν δηλοῦσι καὶ τὰ ἐν σελ. **346** ὑπὲρ τοῦ *αὐριανὸς* γεγραμμένα. «Τὸ *αὐρινὸς* καὶ ἔτι μᾶλλον τὸ *αὐριανὸς* εἶνε λέξεις τῆς »δημώδους ἑλληνικῆς, ἄγνωστοι εἰς τοὺς ἀρχαίους. Πρῶτον λοιπὸν »ὀφείλει ὁ κύριος καθηγητὴς νὰ γράψῃ τὴν γραμματικὴν καὶ τὸ ὀρθο-»γραφικὸν τῆς δημώδους ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ ἔπειτα νὰ μᾶς κάμῃ »λόγον περὶ «τῆς ὑγιῶς ἐχούσης ἐκφορᾶς». Τὸ *αὐριανὸς* ἐὰν δὲν εἶνε »σύμφωνον μὲ τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης, εἶνε ὅμως »σύμφωνον μὲ τοὺς κανόνας τῆς νεοελληνικῆς, εἰς οὓς πειθόμενον τὸ »ἑλληνικὸν ἔθνος εἶπεν *αὐριανός*. Ἔφερε δὲ καὶ φέρει ζῶντας καὶ ἐνερ-»γοὺς ἐν ἑαυτῷ τὸ ἔθνος τοὺς κανόνας τούτους, ἀγράφους μὲν καὶ ἀνε-»πιγνώστους, ἀλλ' ἀσφαλεῖς ὅμως καὶ τελείους, οἵτινες παραβαλλόμε-»νοι πρὸς τοὺς γραπτοὺς τῶν γραμματικῶν εἶνε ὡς οἰκοδομήματα Ἰ-»κτίνου παραβαλλόμενα πρὸς ἀθύρματα παιδαρίων (!). Πᾶσα λοιπὸν »ἐκφορὰ ζῶσα ἐν τῇ ζώσῃ γλώσσῃ τοῦ ἔθνους εἶνε *ὑγιὴς* καὶ ἂς μὴ »φροντίζῃ περὶ τῆς ὑγείας της ὁ γλωσσικὸς ἰατρός». Τῶν δημωδῶν ἐπιθέτων *αὐρινὸς* καὶ *αὐριανὸς* τὸ μὲν πρῶτον ἐπλάσθη ἐκ τοῦ *αὔριον* κατὰ τὰ λοιπὰ ἐν τῇ λαλουμένῃ σῳζόμενα ἢ καὶ πεπλασμένα χρονικὰ ἐπί-

θετα (καὶ οὐσιαστικὰ) εἰς -ινός, *χθεσινός, περ(υ)σινός, ὁ ἑσπερινός, τὸ δειλινόν, (ἢ λειδινόν), σημερινός, τωρινός, καλοκαιρινὸς* κττ. Τὸ δὲ ἕτερον εἶναι σφόδρα ἀνώμαλον, ἐπειδὴ χρονικὰ ἐπίθετα εἰς - *ανὸς* ἐκ τῶν ἐλαχίστων τῆς ἀρχαίας δὲν διεφύλαξεν ἡ νέα οὐδ' ἐσχημάτισεν αὐτὸ κατ' ἀρχαῖα πρότυπα γνήσια, ἀφοῦ αὐτὰ ἀγνοοῦνται. Ἂν μὴ ἀπατώμεθα, τὸ *αὐρζανὸς* ἐσχηματίσθη κατὰ τὸ Σαββατζανὸς *Κυριακζανὸς* = ὁ ἀνήκων τῷ Σαββάτῳ, τῇ Κυριακῇ (π.χ. νερὸ Κυρζακζανό), καὶ ὅτι τούτων τὸ τέλος -(ι)ανὸς εἶναι ταὐτὸν τῷ ἐθνικῷ π. χ. Συρ-ζανός, Παρ-ζανός, Λευκογεζανός, Ἀνωγεζανός, Σφακζανός, κττ. καὶ δὴ εἶναι Ἰταλικῆς ἀρχῆς.

Εἰς γλῶσσαν δὲ πλήρη ἀρχαίων καὶ νέων ἑλληνικῶν τελῶν, πρὸς δὲ καὶ ξενικῶν πολλῶν, καὶ δὴ ἱκανῶς ἀνώμαλον, ὅπως πολλαχοῦ παρατηρεῖ καὶ ὁ κ. ἐπικρ., καλὸν θὰ εἶναι, ἂν μὴ παραληφθῇ τὸ *αὐρζανός*, ἐπειδὴ καὶ τῆς συνηθείας ἀποκλίνει καὶ ἀνάλογα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ σχεδὸν εἰπεῖν δὲν ἔχει, καὶ πιθανώτατα ξενικὸν ἔχει τέλος. Ἂν ταῦτα καὶ ἄλλα παρόμοια εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ κ. Κόντος, ὅτε ἔγραφε περὶ τῆς ὑγιῶς ἐχούσης ἐκφορᾶς τοῦ αὐρινός, δὲν ἠξεύρομεν. Ὅ,τι ἠξεύρομεν εἶναι τοῦτο, ὅτι ὁ κ. Κόντος γράφων τὸ βιβλίον του ἐκεῖνο δὲν ἐσκόπει νὰ ἐξετάσῃ, ἄν τι εἶναι ἢ μὴ σύμφωνον πρὸς τοὺς *κανόνας τῆς δημώδους νέας ἑλληνικῆς*, ἀλλ' ἄν τι εὐαρμοστῇ πως *τῷ χαρακτῆρι τοῦ γραπτοῦ ἡμῶν λόγου*. Τοῦτο καὶ ἐν τῷ προλόγῳ του ἐξέφρασε ῥητῶς καὶ ἐφεξῆς πανταχοῦ γίνεται κατάδηλον, ὅτι πάντα τὰ ἐν αὐτῷ λέγονται περὶ τῆς γραφομένης καὶ μόνον ὡς πρὸς ταύτην κρινόμενα εὑρίσκονται ὀρθὰ καὶ ὠφέλιμα. Ὅτε λοιπὸν ἔγραφε «τὸ ἐκ τοῦ ἐπιρρήματος αὔριον γινόμενον ἐπίθετον ὀφείλει κατὰ τὴν ὑγιῶς ἔχουσαν ἐκφορὰν νὰ λήγῃ εἰς - *ινός*», τότε οὐδεμία ὑπῆρχε χρεία προσθήκης περὶ τῆς γραφομένης γλώσσης.

Ἐν τούτοις τὴν ῥητῶς ἀναγραφομένην καὶ πασίδηλον καὶ ἀναγκαιοτάτην διάκρισιν ταύτην παρέβλεψε πανταχοῦ ὁ κ. ἐπικρ., οὕτω δὲ ἐνῷ ὁ κ. Κόντος διδάσκει τι περὶ τῆς γραφομένης γλώσσης, ὁ κ. ἐπικρ. λαμβάνει συχνότατα εὐκαιρίαν νὰ προβάλλῃ τὴν νέαν δημώδη γλῶσσαν καὶ τοὺς νόμους της *τοὺς ἀγράφους μὲν καὶ ἀνεπιγνώστους, ἀλλ' ἀσφαλεῖς καὶ τελείους* καὶ ὅσα ἄλλα κοσμητικὰ ἐπίθετα ηὐδόκησε νὰ προικοδοτήσῃ αὐτῇ. Οὕτω μεταξὺ πολλῶν ὁμοίων ἔγραψε καὶ τἀκόλουθα σελ. **153**· «Καὶ ἂν μὲν τὰς γελοιότητας ταύτας ([1]) ἐδημοσίευεν ἄλλος

([1]) Πρόκειται περὶ τοῦ ἤδη μνημονευθέντος *ἐμπιστεύομαι, ὑποπτεύομαι*.

»τις, ἠθέλομεν ἀδιαφορήσῃ· ἀλλ' ὅταν ταῦτα διδάσκῃ ἐν τῷ Πανεπιστη-»μίῳ τε καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἄνθρωπος ἐπισήμως καὶ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς »κυβερνήσεως ἐπιτετραμμένος τὴν διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, »τότε καὶ θέλων εἶνε ἀδύνατον ν' ἀδιαφορήσῃ ἢ νὰ σιωπήσῃ τις, διότι »ἡ ἐκ τῶν τοιούτων διδαγμάτων βλάβη καὶ ζημία εἶνε ἀνυπολόγιστος. »Ἰδοὺ διατὶ ἠναγκάσθημεν νὰ λάβωμεν τὸν λόγον καὶ ἐρωτήσωμεν τὸν »κ. καθηγητήν, τίς ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ δικαίωμα νὰ »ψαλιδίζῃ τὰς λέξεις τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν γλώσσης, νὰ κόπτῃ καὶ νὰ »ράπτῃ τὰ τῆς γλώσσης (¹) χωρὶς κἂν νὰ δικαιολογῇ διὰ μιᾶς, ἔστω »καὶ βραχυτάτης, ἐξηγήσεως τὴν αὐθαιρεσίαν του; Ἀντ' αὐτοῦ δ' ἀπο-»κρινόμεθα ἡμεῖς καὶ λέγομεν, ὅτι οὐδεὶς οὔτε εἰς αὐτὸν οὔτε εἰς ἄλλον »τινὰ ἔδωκέ ποτε ἢ θὰ δώσῃ τοιαύτην ἐξουσίαν καὶ τοιοῦτον δικαίωμα »οὔτε ἐν Ἀθήναις, οὔτε ἐκτὸς αὐτῶν. Οὐδεὶς ἄλλος παρὰ τὸ ἔθνος ἔχει »τὸ δικαίωμα καὶ τὴν δύναμιν νὰ μεταβάλῃ, ὅπως ὁλόκληρον ἐν γένει »τὴν γλῶσσαν (!), οὕτω καὶ τὴν διάθεσιν, τὴν φωνὴν καὶ τοὺς τύπους »ἐν γένει τῶν ῥημάτων· ἐνήργησε δὲ ὅσας μεταβολάς ποτε καὶ ἐνήργησε »τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος τὰς μὲν ἐξ ἀρχαιοτάτων αἰώνων τὰς δ' ἐν ὀψιαι-»τέροις χρόνοις, ἄλλας δὲ χθὲς καὶ προχθές. Πᾶσαι αἱ μεταβολαὶ αὗ-»ται εἶνε γεγονότα ἐπίσης ὀρθὰ καὶ λογικά, ἐπ' ἴσης ἱερὰ καὶ ἀπαραβί-»αστα, ὅσον αἱ μεταβολαὶ ὅσας ὑπέστη ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἴτε ἐν »Ἀθήναις ἐπὶ τῆς φιλολογικῆς ἀκμῆς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, εἴτε ἐπὶ »Ὁμήρου, εἴτε ὁτεδήποτε ἄλλοτε καὶ ὅπου δήποτε ἀλλαχοῦ τῶν ἑλλη-»νικῶν χωρῶν. Τὰ γεγονότα ταῦτα δὲν ἐπικρίνονται, δὲν ἀνατρέπονται, »ἐρευνῶνται μόνον καὶ ἐξηγοῦνται. Μόνον ἡμιμαθὴς — καὶ κηρύττομεν »τοῦτο μεγαλοφώνως — μόνον ἡμιμαθὴς καὶ ἀπαίδευτος καὶ ἐν τῇ ἐπι-»στήμῃ ὅλως ἀστοιχείωτος λογιώτατος εἶνε δυνατὸν νὰ φαντασθῇ καὶ »φαντασθεὶς νὰ γράψῃ καὶ γράψας νὰ δημοσιεύσῃ βιβλίον, δι' οὗ νὰ »λέγῃ πρὸς ὁλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἡ γλῶσσά σας, ὦ «νέοι Ἕλ-»ληνες», εἶνε ἡμαρτημένη· ἡ γλῶσσά σας εἶνε ἀνελλήνιστος· δὲν δύ-»νασθε νὰ εἴπητε ἢ νὰ γράψητε τρεῖς λέξεις, χωρὶς αἰσχρῶς νὰ βαρβα-»ρίσετε, «οὐδὲ τρί' εἰπεῖν ῥῆμαθ' οἷοί τ' ἐστὲ πρὶν ἐξαμαρτεῖν». Ὄχι! »λέγομεν ἡμεῖς, μυριάκις ὄχι! Ἡ σημερινὴ γλῶσσα τοῦ ἑλλην. ἔθνους »δὲν εἶνε ἀνελλήνιστος καὶ βάρβαρος· εἶνε ἑλληνικὴ καὶ τόσον ἑλλη-»νική, ὅσον καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ Ὁμήρου, ὅσον καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ Δη-

(¹) Δὲν σᾶς φαίνεται ὅτι ἀναγινώσκετε *τὰ κοραχίστικα*, τὴν κωμῳδίαν δηλ. ἣν κατὰ τοῦ Κοραῆ ἐξεπόνησαν οἱ Φαναριῶται;

»μοσθένους αὐτοῦ καὶ τοῦ Πλάτωνος! Ἐὰν ἡ γραφομένη κοινῶς σήμε»ρον ἑλληνικὴ ἔχῃ πληγάς, τὰς πληγὰς ταύτας τὰς αἰσχρὰς καὶ δυσώ»δεις δὲν προσέτριψεν εἰς τὸ ἄλλως πάγκαλον σῶμα τῆς ἐθνικῆς »γλώσσης ὥς τινα πυώδη καὶ μολυσματικὰ ἐκχρέμματα στόμα ὄζον »καὶ νοσηρόν, τὸ τοῦ ἀγραμμάτου ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὄχι! διότι τὸ στόμα »τοῦτο εἶνε ὑγιές, ἄνοσον καὶ ἀμόλυντον, ἀπόδειξις δ' ἔστω τὸ ἀπαράμιλ»λον μέχρι τοῦδε διὰ τὸ κάλλος καὶ τὸ ἄρωμα αὐτοῦ ἄνθος ὅπερ ἐξε»πνεύσθη ἐκ τοῦ στόματος τούτου, ἡ δημοτικὴ ποίησις· ἤνοιξαν δὲ καὶ »ἀνοίγουσιν ὁσημέραι τὰς πληγὰς ταύτας εἰς τὸ δύστηνον σῶμα τῆς »ἐθνικῆς ταύτης γλώσσης οἱ κονδυλοφόροι τῶν λογιωτάτων, οἱ σφῆκες »καὶ οἱ μύρμηκες, οὓς

« ἠΰτε ἔθνεα πολλὰ μελισσάων ἀδινάων
πέτρης ἐκ γλαφυρῆς ἀεὶ νέον ἐρχομενάων »

»ἐξαποστέλλουσι κατ' αὐτῆς πρὸ ἡμίσεως καὶ ἐπέκεινα αἰῶνος »χίλια τόσα ἐκπαιδευτήρια τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ μάλιστα τὸ ἀνώτατον ».

Ταῦτα πάντα βεβαίως εἶναι ἀρκούντως *μεγαλόφωνα* ἀλλ' ἄτοπα, διότι οὐδεὶς μεταβάλλει τι τῆς *ἐθνικῆς* ἡμῶν γλώσσης, ὅπερ ἄλλως καὶ ἀδύνατον, (πρβλ. σελ. 35-6) ἀλλὰ *τῆς τεχνητῆς*, ἧς πολλὰ καὶ αὐτὸς ὁ κ. ἐπικρ. μετέβαλεν εἰσηγησάμενος, ὡς λέγει, τἀληθές, καὶ ἄλλοι πολλοὶ ὁσημέραι μεταβάλλουσιν. Ὁ κ. ἐπικρ. ἐπιμένει νὰ λαλῇ καὶ νὰ ἐπαινῇ τὴν δημοτικὴν προκειμένου περὶ τῆς γραπτῆς, ἀλλ' αὐτὸ λέγεται *ἑτεροζήτησις* καὶ ἐν τῇ λογικῇ καταλέγεται ἐν τῇ σοφιστικῇ· πρὸς δὲ οὐδεὶς ψέγει τὰ τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης, ἥκιστα δὲ πάντων ἡμεῖς, ἀλλὰ δὲν πρόκειται νὰ τὴν ὑπανδρεύσωμεν, διὸ περιττοὶ οἱ πολλοὶ ἔπαινοι.

Ἀλλὰ καὶ ἡ πᾶσα ἐπιβουλὴ τοῦ βιβλίου τοῦ κ. ἐπικρ. στηρίζεται ἐπὶ τοῦ εἰρημένου λογικοῦ ἁμαρτήματος, διότι ἐπιγράφει αὐτὸ *Ἔλεγχον ψευδαττικισμοῦ*, θέλων οὕτω νὰ δηλώσῃ οὐχὶ βεβαίως ὅτι ὁ ἐπικρινόμενος ὑπ' αὐτοῦ διδάσκει ὡς Ἀττικὰ πράγματα ἀλλότρια τοῦ Ἀττικισμοῦ ἢ ἀρνεῖται τῇ Ἀττικῇ πράγματα ἀνήκοντα αὐτῇ (τοὐλάχιστον οὐδαμοῦ ψέγει τοιοῦτόν τι), ἀλλ' ὅτι ἀτόπως καὶ ἐπιβλαβῶς ὁ κ. Κόντος προσπαθεῖ νὰ εἰσάγῃ τὰ Ἀττικὰ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς γλῶσαν, ἀποβάλλῃ δὲ πάντα τἆλλα τῶν τε μεταγενεστέρων καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς Ἑλλήνων. Τούτου ἕνεκα φαίνεται ὅτι ὀνομάζει ἐπανειλημμένως αὐτὸν Ἀττικιστήν. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν τούτου ψευδέστερον, εἰ καὶ παραδόξως πολλοὶ παρ' ἡμῖν, ἐπειδὴ οὐδέποτε ἤκουσαν

ἢ ἀνέγνωσαν τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Κόντου λεγόμενα καὶ γραφόμενα τοιαύτην ἔχουσι περὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνδρὸς γνώμην παραχθέντες πάντως ὑπὸ φημῶν καὶ κατηγοριῶν, ὁποῖαι αἱ τοῦ κ. ἐπικρ. ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ. Διότι ὁ κ. Κόντος *οὐδέποτε οὔτε εἶπεν οὔτε ἔγραψεν, ὅτι πρέπει νὰ γράφωμεν καὶ λαλῶμεν Ἀττικιστί, οὐδὲ ἐμέμφθη ποτὲ οὐδένα, ὅτι μεταχειρίζεται ἐν τῷ γραπτῷ ἢ προφορικῷ λόγῳ του τὴν λαλουμένην τὴν δημοτικὴν καὶ οὐχὶ τὴν Ἀττικήν*. Ἔκρινε δ' ἀξίους μομφῆς μόνους ἐκείνους, οἵτινες δι' ἀμάθειαν καὶ ἀπειροκαλίαν παραλαμβάνοντες *ἀρχαίας λέξεις καὶ τύπους* διαφθείρουσιν αὐτοὺς εἴτε ὡς πρὸς τὴν σημασίαν εἴτε ὡς πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν εἴτε ὡς πρὸς τὴν σύνταξιν κττ. δηλ. μόνους ἐκείνους, οἵτινες, καθὰ ἀνωτέρω (σελ. 35) ἐλέχθη δὲν γράφουσιν ἑλληνικὰ οὔτε ἀρχαῖα οὔτε νέα, ἀλλ' ἀμαθείας καὶ κουφότητος καὶ τόλμης πλάσματα. Καὶ πᾶσαι δὲ αἱ Γλωσσικαὶ Παρατηρήσεις εἰς τοιαῦτα ἀναφέρονται καὶ τοιαῦτα διορθώνουσιν ἁμαρτήματα. Ἀλλὰ καὶ ῥητῶς καὶ σαφῶς διετύπωσε τὴν γνώμην ταύτην ὁ κ. Κόντος ἀλλαχοῦ τε καὶ ἐν αὐταῖς ἀκόμη ταῖς Γλωσσικαῖς Παρατηρήσεσι σελ. 184, παρέθηκε δὲ καὶ ὁ κ. ἐπικρ. ἐν σελ. 308, ἀλλὰ θαυμαστῶς ὡς δὲν ἠθέλησε νὰ ἐννοήσῃ αὐτήν, ἀλλὰ διὰ παντελοῦς σιγῆς ἀντιπαρῆλθεν· ἀλλ' ἐν τούτοις ἐκεῖ διδάσκεται κάλλιστα « *πολλῷ δὲ τῇ ἀληθείᾳ κάλλιον εἶνε νὰ ἀσπάζηταί τις τὰ κοινολεκτούμενα ἢ σπουδάζων περὶ τὰ χαριέστερα νὰ σολοικίζῃ δεινότατα* » Τὸ σαφὲς δὲ καὶ σοφὸν τοῦτο παραγκωνίσας κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς, ὡς φαίνεται, πρόθεσίν του ὁ κ. ἐπικρ. ὑποβάλλει τῷ ἐπικρινομένῳ γνώμας ὅλως ἀλλοτρίας αὐτοῦ περὶ εἰσαγωγῆς τῶν Ἀττικῶν περὶ καταφρονήσεως τῆς λαλουμένης κττ., ἃς σκιαμαχῶν ἔπειτα ζητεῖ νὰ ἐπικρίνῃ. Ἐπειδὴ δὲ οὕτως ἐπὶ ἑτεροζητήσεως τ. ἔ. ἐπὶ λογικοῦ ἁμαρτήματος στηρίζεται ἡ συγγραφὴ καθόλου τοῦ παρόντος βιβλίου τοῦ κ. ἐπικρ., ἀνάγκη καὶ αὐτὸ τὸ ἐπὶ τοιαύτης βάσεως στάμενον βιβλίον οὐδὲν ἄλλο νὰ εἶναι ἢ *λογικὸν ἁμάρτημα*. Εἴδομεν π. χ. ἀνωτέρω (σελ. 7—8) ὅτι καταβοᾷ τῆς λέξεως *ἡ ἁμαξιτὸς* λόγῳ ὅτι οὐδέποτε θὰ παραδεχθῶσιν αὐτὴν *λέξιν τοῦ δρόμου οἱ ἄνθρωποι τοῦ δρόμου*. Ἀλλὰ μήπως πρόκειται περὶ τούτου; ἢ μήπως μόνην ταύτην τὴν λέξιν τῆς νῦν γραφομένης, εἰ καὶ ἀναφέρεται εἰς κοινὰ πράγματα, δὲν θὰ δυνηθῇ ἴσως ὁ λαὸς νὰ παραδεχθῇ ἢ καὶ πολλὰς ἄλλας, πολλῷ δυσχερεστέρας καὶ ἀληθῶς ἀδυνάτους νὰ ἐκφωνηθῶσιν ὅλως ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ; (πρβλ. τὸ *σχετλιάζω* τοῦ κ. ἐπικρ., ὅπερ ὀφείλει κατὰ τὴν προφορὰν τοῦ λαοῦ νὰ γίνῃ *σκεκλιάζω*).

Ἐν τούτοις τὸ ζήτημα τὸ πανταχοῦ μὲν ὑπὸ τοῦ κ. ἐπικρ. παραγκωνιζόμενον, ἀλλὰ τὸ ἀείποτε μένον καὶ ἁπλούστατον κατ' ἀρχὴν εἶναι τόδε: Ἐφ' ὅσον ἡ γραφομένη ἡμῶν γλῶσσα θὰ ἔχῃ ὅπως ἔχει σήμερον, τ. ἔ. ἐφ' ὅσον θὰ εἶναι *τεχνητὴ* καὶ *διάφορος ὡς πρὸς τὸ γραμματικὸν μέρος καὶ ὡς πρὸς τὴν λεξικὴν ὕλην κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τῆς λαλουμένης*, εἶναι πρέπουσα ἡ εἰσαγωγὴ εἰς αὐτὴν τύπων καὶ λέξεων τοῦ εἴδους *αὐριανὸς γλυκοχυτάζω, μεσοποθαμένος, φτώχεια κτλ.*;

Εἰς τοῦτο ἅπαντες, ὅσοι ἐπὶ τοῦ ὑπομονητικοῦ χάρτου ἐργάζονται, ἀπαντῶσιν ἀπὸ μακροῦ ὁμοφώνως διὰ τοῦ ἀρνητικοῦ *οὐχί*. Ἀνάγκη ἄρα ἢ τούτους νὰ μεταπείσωμεν, ὅτι ἀτόπως ἀποκρίνονται ἀρνητικῶς, ἢ ἐφ' ὅσον θὰ διαρκῇ ἡ παροῦσα τάσις νὰ μὴ καταβοῶμεν μηδὲ σοφιστευόμενοι νὰ ἐνοχλῶμεν τοὺς ὑπηρετοῦντας αὐτῇ.

Ἀλλ' ἴσα ἴσα τῇ παρούσῃ τάσει τῆς γραφομένης ἡμῶν γλώσσης οὐδαμῶς ἀρέσκεται ὁ κ. ἐπικρ., διὸ ἐπιχειρεῖ νὰ μεταπείσῃ ἡμᾶς, ἐφ' ᾧ καὶ προτείνει μεταβολάς. Ἄς ἴδωμεν λοιπὸν τί περὶ τούτου διαλαμβάνει. Ἐν σελ. **3** γρ. **17** κάτ. γράφει «Κατὰ τὴν ταπεινὴν ἡμῶν γνώ»μην *κρηπὶς καὶ βάσις τῆς ἡμετέρας γλώσσης στερεὰ καὶ ἀμετα»κίνητος ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΕΙΝΕ πάντοτε αὐτὴ ἡ ζῶσα γλῶσσα τοῦ χά»ριτι θείᾳ ζῶντος καὶ ὑπάρχοντος ἑλληνικοῦ ἔθνους*, ὄχι ἡ ἀρχαία ἑλ»ληνικὴ ἥτις εἶνε νεκρὰ καὶ νεκρῶν γλῶσσα, ἔτι δ' ὀλιγώτερον μία »διάλεκτος τῆς ἀρχαίας, ἡ Ἀττική». Ἐν δὲ σελ. **159** γρ. **5** κάτ. «Καὶ »εἴμεθα πρόθυμοι ν' ἀποδείξωμεν καὶ ἡμεῖς ἐπιστημονικῶς, τίς σφάλ»λεται, οἱ Ἀττικισταὶ καὶ ψιττακισταὶ καὶ οἱ παντὸς εἴδους καὶ παν»τὸς τόπου μακαρονολογιώτατοι, ἢ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ *οἱ λόγιοι*, »*ὅσοι ὡς βάσιν* τοῦ γραφομένου λόγου ἜΧΟΜΕΝ τοῦ ἔθνους τούτου τὴν »γλῶσσαν...» Ταῦτὰ καὶ ἐν σελ. **234**· «Ἡ λαλουμένη Ἑλληνική, »*ἐφ' ἧς* ὡς ἐπὶ στερεᾶς καὶ ἀσαλεύτου *κρηπῖδος ἵστατο* ὁ Κοραῆς, ὁ »Ἀσώπιος καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ ἀσπαζόμενοι τὰς περὶ γλώσσης ἀρχὰς »αὐτοῦ, λέγει...» Ἐν δὲ σελ. **308** γρ. **4** κάτ. «*ἐὰν βάσις τῆς ση»μερινῆς ἡμῶν γλώσσης ΕΙΝΕ ἡ καθομιλουμένη ἑλληνική*, καὶ ἐὰν »πᾶν ὅ,τι λέγεται κατὰ ταύτην εἶνε ὀρθόν, ὀρθαὶ εἶνε καὶ ἅπασαι αἱ ἐν »τῇ ἀνωτέρω περικοπῇ ὡς σόλοικοι ψεγόμεναι φράσεις (1)...» Δὲν εἶναι,

(1) Ἐν ταῖς φράσεσι ταύταις πρώτη πασῶν εἶναι ἡ «μικροῦ δεῖν (ἢ ὀλίγου δεῖν) ἡ πυρκαϊὰ νὰ καταστρέψῃ τὴν πόλιν». Καὶ αὕτη λοιπὸν τῆς λαλουμένης γλώσσης!

νομίζομεν, χρεία νὰ καταδείξωμεν διὰ λόγων τὰς ἐν τούτοις ἀντιφάσεις, ἀφοῦ κεῖνται προφανέσταται. Ἡμεῖς παρατηρήσαντες, ὅτι αὗται, ἂν μή τι ἄλλο, πάντως μαρτυροῦσιν ἔλλειψιν σαφηνείας καὶ ἀκριβείας τῶν λεγομένων ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ κ. ἐπικρ., ἃς μεταβῶμεν ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν δυσχυρισμῶν του. Εἶναι λοιπὸν ἀληθὲς ὅτι ὁ Κοραῆς καὶ ἄλλοι ἐν οἷς καὶ ὁ κ. ἐπικριτὴς *(ἔχομεν)* ἔχουσι βάσιν τοῦ γραπτοῦ λόγου των τὴν δημώδη γλῶσσαν ἡμῶν; Ἡμεῖς φρονοῦμεν ὅτι δὲν ἀληθεύει τοῦτο ἐντελῶς περὶ τοῦ Κοραῆ, ἀφοῦ ὁ ἀνὴρ τοῦτο μετεχειρίσθη τὸ μέγιστον μέρος τῶν τύπων τῆς ἀρχαίας Γραμματικῆς καὶ ἰδιαιτέρως πᾶσαν τὴν τρίτην κλίσιν, τοῦτο δ' ἠμέλησεν, ἀκριβῶς διὰ τὴν χρῆσιν ταύτην, σπουδαιοτάτου χαρακτῆρος τῆς δημώδους γλώσσης. Συνίσταται δ' οὗτος ἐν τῇ ἀποφυγῇ πάσης σχεδὸν χασμωδίας ἔν τε τῇ συμπτώσει δύο λέξεων καὶ ἐντὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς. Τὸ γνώρισμα δὲ τοῦτο, δι' οὗ ἡ δημοτικὴ γλῶσσα προσκτᾶται συντομίαν καὶ εὐφωνίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν, παρηγκώνισε μετὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ πάντων ὁ ἀοίδιμος ἀνήρ. Τὸ μόνον λοιπόν, ὅπερ περὶ τοῦ Κοραῆ δύναταί τις νὰ εἴπῃ, εἶναι ὅτι γράφων ἐφρόντιζε πάντοτε καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν λέξεων καὶ τύπων καὶ ὡς πρὸς τὴν πλοκὴν τοῦ λόγου καὶ ἔκφρασιν νὰ μὴ ἀπομακρύνηται ἀπὸ τῆς λαλουμένης ἢ ὀρθότερον ἀπὸ *τῆς κοινῆς καταλήψεως*. Ὁ Κοραῆς λοιπὸν παρέπλεε τρόπον τινὰ παρὰ τὴν δημοτικήν. Δι' αὐτὸ ὁ λόγος του κρινόμενος κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἀρχαίας Γραμματικῆς εὑρίσκεται σφόδρα ἀνώμαλος, ἀλλὰ κατὰ τὰς τῆς λαλουμένης ὁμαλὸς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε, ὅπερ χαρακτηριστικώτατον τῆς διαυγοῦς κρίσεως τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως ἣν εἶχε τοῦ πράγματος, ἐκ τῆς γλώσσης του δύναται νὰ συνταχθῇ Γραμματική, τ. ἔ. νὰ εὑρεθῶσιν οἱ νόμοι καὶ κανόνες, οἷς γράφων ἠκολούθει ὁ ἀνήρ.

Δυστυχῶς ὁ κατὰ Κοραῆν τρόπος τοῦ γράφειν, ἐπειδὴ οὐδ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρὸς διετυπώθη θεωρητικῶς *ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα*, ὅπως ἔπρεπε, καὶ τοῦτο διότι δὲν ἠρεύνησεν αὐτὴν ταύτην τὴν φύσιν τῆς δημοτικῆς ὑπὸ γραμματικὴν ἔποψιν (*), ἀνέκαθεν ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν πλείστων

(*) Εἰ καὶ ἀναμφιβόλως ὁ Κοραῆς εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης, οὐχ ἧττον ἀληθὲς εἶναι, ὅτι ὁ Κοραῆς κυρίως δὲν ἠσχολήθη περὶ τὴν γραμματικὴν τῆς δημοτικῆς, ἀλλὰ μόνον περὶ τὴν ἱστορίαν, ἐτυμολογίαν καὶ φρασεολογίαν αὐτῆς. Ὁ Κοραῆς ἄρα ἐφρόντιζε περὶ τῶν λέξεων, οὐχὶ δὲ περὶ τῶν τύπων τῆς λαλουμένης. Καὶ αὗται αἱ τῇδε κἀκεῖσε διεσπαρμέναι περὶ γραμματικῆς σημειώσεις καὶ παρατηρήσεις του

παροδικὸς καὶ μᾶλλον τοῖς τότε χρόνοις ἀνάλογος, μετὰ δὲ τὴν πολιτικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἔθνους ἐνομίσθη οὐχ ἱκανῶς προοδευτικὸς καὶ δι' αὐτὸ ἐγκατελείφθη καὶ ἀπηρχαιώθη σχεδὸν παντάπασιν, ἐγένετο δ' ἀποδεκτὸς ὁ τρόπος τοῦ γράφειν τοῦ Δούκα, ὅστις διαρκεῖ μέχρι τοῦδε.

Σημειωτέον δὲ ὅτι καθ' οὓς χρόνους ὁ κατὰ Κοραῆν τρόπος τοῦ γράφειν οὗτος ἐγκατελείπετο, ὅτε μάλιστα μεγαλοφωνότατα διὰ τῶν προλεγομένων εἰς τὸν Βλαχάβαν ὑπὸ Π. Σούτσου κατεδικάζετο καὶ ὁ ποιητής, καθ' ἃ ἔλεγεν, ἐγίνετο ἀρχηγέτης τῆς «Νέας σχολῆς τοῦ γραφομένου λόγου», οὐδεὶς οὔτε τῶν συγχρόνων οὔτε τῶν μετὰ ταῦτα ἀντεπεξῆλθε *κατ' ἀρχὴν* κατ' αὐτῆς ταύτης τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ καινοῦ τούτου νομίσματος λόγῳ, ὅτι καὶ ἂν τὰ τοῦ Σούτσου ἦσαν κάλλιστα καὶ δοκιμώτατα, οὐχ ἧττον τῇ καθ' ἡμᾶς γλώσσῃ ἦσαν ὅλως ἀνάρμοστα, καθ' ὅσον αὕτη δὲν εἶναι ἀρχαία, ἀλλὰ νέα. Οὐδεὶς οὐδ' ἐφαντάσθη τότε, ὅτι ἡ ἀκριβὴς εἰσαγωγὴ αὐτῶν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς γλῶσσαν *ἠδύνατο νὰ βλάψῃ*. Ἅπας λοιπὸν ὁ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους πολεμηθεὶς φιλολογικὸς ἀγὼν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Ἀσωπίου, Χρυσοβέργη, Μαυροφρύδου, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κ. ἐπικριτοῦ κλπ. ἐπὶ δεκαετηρίδας πολλὰς εἶχε βάσιν ἐσφαλμένην, διότι ἀντὶ νὰ διισχυρισθῶσιν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐπιμείνωσι μέχρι τέλους, ὅτι τοιαύτη σχολὴ σκοποῦσα τὴν *ἐντελῆ μεταβολὴν* τοῦ καθ' ἡμᾶς γραπτοῦ λόγου εἶναι ὀλεθρία, ὅτι κατὰ τὸ παράγγελμα καὶ παράδειγμα τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ δὲν ἔπρεπε νὰ παραλαμβάνωνται ἐκ τῆς ἀρχαίας γλώσσης εἰς τὴν νέαν λέξεις καὶ φράσεις διὰ τὸν μόνον λόγον, ὅτι ἦσαν ἀρχαῖαι ἑλληνικαί, ὅτι τοὐναντίον, ὁσάκις ὑπάρχουσι λέξεις καὶ φράσεις τῆς δημοτικῆς γνωσταί, αὗται κατὰ φυσικὸν δικαίωμα ὤφειλον νὰ προτιμῶνται καὶ ὅτι ἦτο αὐτὸ τοῦτο ἁμάρτημα ἡ ἀπέλασις τῶν δημοτικῶν καὶ ἀντικατάστασις αὐτῶν διὰ παλαιῶν, ἀντὶ νὰ ἐκφέρωσιν ὅπως ἐκεῖνος μετὰ δυνάμεως τὴν γνώμην, ὅτι δὲν συντελεῖ πᾶν ἐκ τῆς ἀρχαίας προσλαμβανόμενον εἰς κόσμον οὐδὲ εἰς πλουτισμὸν τῆς νεωτέρας κτλ., ἀντὶ πάντων τούτων ἠγωνίζοντο ἅπαξάπαντες ν' ἀνευρίσκωσιν ἐν τοῖς ἔργοις τῶν ἐναντίων λάθη, τ. ἔ. λέξεις καὶ φράσεις καὶ τύπους *ἀδοκίμους* οὓς σκληρῶς κατηγόρουν.

Ἐν τῷ τότε ἀγῶνι προεξῆρχεν ὁμολογουμένως διὰ τῶν πολλῶν δημοσιευμάτων του αὐτὸς ὁ κ. ἐπικρ. σχεδόν τι πάντας ἐξελέγχων καὶ ὀνειδίζων, ὅτι σφάλλονται περὶ τοῦτο ἢ περὶ ἐκεῖνο, ἐνῷ ἡ ἀρχαία

ἀναφέρονται κυρίως εἰπεῖν εἰς τὴν ἀρχαίαν γραμματικὴν οὐχὶ εἰς τὴν νέαν· πρβλ. καὶ Mondry Beaudouin ἐν Quid Korais de neohellenica lingua senserit σελ. 37.

χρῆσις ἦτο ἄλλη. Ἀφοῦ δὲ ἐπὶ τριακονταετίαν ὅλην ἐφρόνει ταῦτα, καὶ ἐπιμόνως ἠγωνίζετο νὰ μεταδιδάξῃ τοὺς νέους Ἕλληνας, τώρα, ὢ τοῦ θαύματος! θέλει νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς νέας σχολῆς ὅλως τἀναντία τῆς προτέρας φρονούσης, καὶ τίς ἠξεύρει ἂν μὴ μετὰ ἄλλην τριακονταετίαν, ἂν τότε μετὰ τριτάτοισιν ἀνάσσῃ, ἐμφανισθῇ καὶ πάλιν μὲ νέαν σημαίαν! Καὶ τοῦτο βεβαίως δὲν θὰ φανῇ ἡμῖν παράδοξον, ἀλλὰ τὸ θαυμαστόν, τὸ πέρα θαυμάτων εἶναι, ὅτι καθ' ἃ εἴδομεν, ὁ κ. ἐπικρ. τώρα διατείνεται ὅτι εἶχε καὶ ἔχει *μετὰ τοῦ Κοραῆ* καὶ ἄλλων βάσιν τοῦ γραπτοῦ λόγου του τὴν δημοτικήν! Καὶ ταῦτα ἐνῷ ὁ μὲν ἀοίδιμος Κοραῆς ἔχων τὰς ἐν σελ. 62—3 μνημονευθείσας περὶ τοῦ γραπτοῦ ἡμῶν λόγου ἀρχὰς ἐφρόντιζεν, ὡς ἐρρήθη, νὰ μὴ ἀπομακρύνηται ἀπὸ τῆς κοινῆς καταλήψεως, ὁ δὲ κ. ἐπικρ. ἔχων ἀπὸ τοῦ 1857 τὰς ἀνωτέρω ἐν σελ. 32 παρατεθείσας ἀρχὰς κανόνα καὶ γνώμονα τῶν ἐκ τῆς ἀρχαίας παραλαμβανομένων λέξεων θεωρεῖ ἀπὸ τριακονταετίας τὸ *εὔφωνον* καὶ *εὐπρόφερτον* καὶ *ὁμαλὸν κατὰ τὸν σχηματισμὸν* αὐτῶν, φρονεῖ δ' ὅτι ἡ παραλαβὴ λέξεων ἐκ τοῦ Ὁμήρου καὶ Πινδάρου πρέπει νὰ φαίνηται ὀλιγώτερον παράδοξος ἢ ἡ παραλαβὴ αὐτῶν ἐκ τῶν πεζῶν. Ἐν ἄλλαις λέξεσι κατὰ τὸν κ. ἐπικρ. ἡ λέξις *τὸ κρήγυον* ὡς ὁμαλωτέρα κατὰ τὸν σχηματισμὸν καὶ εὐφωνοτέρα πρέπει νὰ προτιμηθῇ τῆς λέξεως *συμφέρον*, (τὸ σύμπλεγμα *μφ* δὲν εἶναι ἀπαγγελτὸν τῷ λαῷ) ἴσως καὶ ἡ λέξις *βροτὸς* ὡς *βραχυτέρα* καὶ *εὐπροφερτοτέρα* τῆς λέξεως ἄνθρωπος κττ.! Περὶ δὲ τῆς συντάξεως θὰ ἴδωμεν, ὅτι ὁ κ. ἐπικρ. φρονεῖ ὅτι τὴν ἀρχαίαν σύνταξιν ὠφείλομεν νὰ παραλαμβάνωμεν εἰς τὸν γραπτὸν λόγον, ἐνῷ ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς ἐν τῇ συντάξει μάλιστα προσέκειτο τῇ δημοτικῇ. Ὁ διερχόμενος τὰς περὶ τῆς γραφομένης ἡμῶν γλώσσης δοξασίας τῶν ἀπὸ δύο αἰώνων περὶ ταύτης διαλαβόντων πολλάκις ἀπορεῖ ἐπὶ τῇ συγχύσῃ αὐτῶν, ἀλλ' οὐδαμοῦ ἴσως ἔχει αἰτίαν μείζονος ἐκπλήξεως, ὅσον ὅταν ἀναγινώσκῃ τὰς περὶ αὐτῆς γνώμας τοῦ κ. ἐπικριτοῦ. Καὶ φαντάσθητε εἰς ποίαν τερατώδη σύγχυσιν εἶχον καταντήσῃ τὰ κατὰ τὸ ζήτημα τοῦτο, ὥστε ἀνὴρ ἄντικρυς τἀναντία τῷ Κοραῇ προτείνων ἐξηκολούθει νὰ φρονῇ, ὅτι ἔχει *μετὰ τοῦ Κοραῆ βάσιν* τοῦ γραπτοῦ λόγου του *τὴν δημοτικήν!*

Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου κατηγορεῖ τῶν ἐν Ἀθήναις λογίων διάφορα ἁμαρτήματα π. χ. ἐν σελ. 420 γρ. 7 κάτ. «Ἐνόμισεν ὁ Ἀττικιστὴς καὶ »κατὰ τοῦτον οἱ Ἀβδηρῖται, ὅτι ἡ σημερινὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα μετα»βάλλεται εἰς ἀρχαίαν οὐ μόνον ἑλληνικὴν ἀλλὰ καὶ ἀττικὴν αὐτόχρη-

»μα, ἐὰν εἴπωμεν Ἀκαδήμεια καὶ ὄχι Ἀκαδημία, Βυζαντῖνος καὶ Ἀλε»ξανδρῖνος καὶ ὄχι Βυζαντινὸς καὶ Ἀλεξανδρινός, ἀπελπισμὸς καὶ ὄχι »ἀπελπισία, ἀπελπίζω καὶ ὄχι ἀπελπίζομαι, ἐὰν κλίνωμεν τὸν ἀόρι»στον εἶπα ὅπως θέλει ὁ Κόβετ καὶ γράψωμεν φιλονικῶ καὶ καθάρειος »τὸ φιλονεικῶ καὶ καθάριος κατὰ τὴν ὄρεξιν τοῦ αὐτοῦ κριτικοῦ, *ἐὰν »κολλήσωμεν εἰς ὅλων τῶν ῥημάτων τοὺς παρακειμένους τὸν ἀνα»διπλασιασμόν, ἐὰν ἐπαναφέρωμεν καὶ τὰς αὐξήσεις εἰς πλήρη ἐνέρ»γειαν, καὶ ἐν γένει ἐὰν κλίνωμεν τὰ ὀνόματα καὶ ῥήματα ὅπως »οἱ παλαιοί. Περὶ κυριολεξίας, περὶ ἐννοίας ὀνομάτων καὶ ῥημάτων, »περὶ συνθέσεως καὶ συντάξεως, περὶ παντὸς ὅ,τι ἀνάγεται εἰς τὸ »πνεῦμα, εἰς τὴν ψυχὴν (!) τῆς γλώσσης, οὐδεμία φροντίς, οὐδεὶς »λόγος*». Ὁμοίως ἐν σελ. 457 γρ. 8 κάτ. «ἀφ' ὅτου οἱ μὲν πεζογρά»φοι ἤρχισαν νὰ μεταχειρίζωνται *μέσους ἀορίστους, μονολεκτικοὺς »μέλλοντας, ἀπαρέμφατα, καὶ λέξεις προωγυγίους*, οἱ δὲ ποιηταὶ »ν' ἀποκεφαλίζωσι κττ.». Ἐν δὲ σελ. 4 γρ. 6 ἄνωθ. διαλαμβάνει περὶ συντάξεως καὶ τύπων διὰ τῶν ἑξῆς «ὅ,τι καθ' ἡμᾶς ἔπρεπε νὰ μετεγ»χυθῇ οὕτως εἰπεῖν εἰς τὴν σημερινὴν τοῦ ἔθνους γλῶσσαν ἐκ τῆς ἀρ»χαίας, ἦτο κυρίως μὲν καὶ κατὰ πρῶτον λόγον τὸ πνεῦμα αὐτῆς, ἡ »ὑφὴ τοῦ λόγου, καὶ ἡ σύνταξις καθ' ὅσον ἐνεχώρει, εἶτα δ' αἱ λέξεις, »ὅσων εἴχομεν ἀπαραίτητον χρείαν, διότι δὲν ὑπῆρχον ἐν τῇ δημώδει »εἴτε αὐταὶ αὗται, εἴτε ἄλλαι συνώνυμοι. Τὸ τυπικὸν τῆς ἀρχαίας, ὡς »τὸ νεκρότατον τοῦ μεγάλου νεκροῦ μέρος, ἔπρεπε νὰ μένῃ βαθύτατα »καὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα θαμμένον εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς... »Καθ' ἡμᾶς, ἐὰν γράψῃ τις σήμερον *εἶδα* π. χ. καὶ ὄχι *εἶδον*, δὲν »βαρβαρίζει, ἀλλ' ὀρθοεπεῖ καὶ καλλιεπεῖ, διότι τοῦτον τὸν τύπον μετα»χειρίζεται ἐξ *ἀμνημονεύτων χρόνων (!)* καὶ ἁπανταχοῦ τὸ ζῶν καὶ »ὑπάρχον ἑλληνικὸν ἔθνος. Τὸν τύπον δὲ τοῦτον θὰ προετιμῶμεν καὶ »δι' ἄλλους πολλοὺς λόγους, οὓς δὲν εἶνε τοῦ παρόντος νὰ ἐκθέσωμεν, »ἀλλ' εἰς ἡμᾶς ἤρκει εἷς καὶ μόνος, ὁ πάντων ὕπατος καὶ βαρυσταθμό»τατος, τὸ ὅτι *οὕτω λέγει τὸ ἔθνος*». πρβλ. καὶ τὰ ἐν σελ. 218 εἰρημένα. Ταῦτα καὶ ἄλλα παρόμοια ἁμαρτήματα κατηγορεῖ ἡμῶν καὶ ὀφείλομεν νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι πάντα ταῦτα ἀποτελοῦσι τὸ σύμβολον τῆς νέας αἱρέσεως καὶ δὴ ὅτι αὐτὸς ἀποφεύγει ν' ἁμαρτάνῃ ὁμοίως ἡμῖν, καὶ ὅτι ἐν τῷ λόγῳ του ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν τὸ πρότυπον τοῦ κατ' αὐτὸν λόγου. Ἐν τούτοις ὢ τοῦ θαύματος! ὁ λόγος του ἐλάχιστον καὶ ἐν τοῖς πλείστοις οὐδαμῶς διαφέρει τοῦ συνήθους ἡμῶν λόγου,

τὰ κατηγορούμενα ἁμαρτήματα διαπράττει καὶ αὐτὸς ὁμοίως ἡμῖν, τὰς δὲ συνταγάς, ἃς παρέχει, πρῶτος πάντων παραβαίνει αὐτός. Οὕτως ἐν σελ. 4 συνιστᾷ, ὡς εἴδομεν, τοὺς μετὰ τοῦ *α* τύπους, καὶ ὅμως αὐτὸς οὗτος σπανιώτατα μεταχειρίζεται αὐτούς, ἐν σελ. 17 *ἐσυμπεραίναμεν*, ἐν 48 καὶ 245 καὶ 468 *εἶχαν*, ἐν 88 *ἐγνώριζαν*, τρίς, ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι καὶ *ἐγνώριζον*, ἐν 236 *ἐσημείωναν*, ἐν 417 καὶ 422 *ἔλαβαν*, ἐν 422 *ἀνέθεταν*, ἐν 425 *ἔλεγαν*, ἐν 423 τὸν παρακείμενον *εὕρηκαν*, καὶ οὐδὲν πλέον, ἐκτὸς ἄν τι διέλαθεν ἡμᾶς. Πανταχοῦ δ' ἀλλαχοῦ γράφει ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι. Ὅτι δ' ἡ ἄσπλαγχνος αὕτη καὶ κατὰ μητρυιὰν ὅλως μεταχείρισις τοῦ διδάγματος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ εἰσηγουμένου δὲν συντελεῖ εἰς σύστασιν αὐτοῦ, εἶναι, νομίζομεν, πασιφανές. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, ἐπειδὴ εἰς παραδοχὴν ἢ ἀπόρριψιν προτάσεώς τινος δὲν ἐξετάζεται μόνον, ἂν ὁ προτείνων ἀκολουθῇ ταύτῃ πιστῶς ἢ μή, ἀλλὰ καὶ ἂν εἶναι ὠφέλιμος ἢ ἀναγκαία, δι' αὐτὸ ἂς βασανίσωμεν καὶ ἡμεῖς ὡς πρὸς ταῦτα τὴν παροῦσαν γνώμην τοῦ κ. ἐπικριτοῦ. Ὁ κατὰ τὸν κ. ἐπικρ. *πάντων ὕπατος καὶ βαρυσταθμότατος λόγος* τῆς μεταβολῆς, *ὅτι οὕτω λέγει τὸ ἔθνος*, δὲν φαίνεται ἡμῖν πολλὰ βαρύς. Διότι πανταχοῦ σήμερον ἡ γραφομένη γλῶσσα διαφέρει τῆς λαλουμένης ποῦ μὲν μᾶλλον ποῦ δ' ἧττον. Τῶν διαφορῶν δὲ τούτων ἐλαφρόταται καὶ σχεδὸν εἰπεῖν ὅλως ἀνώδυνοι εἶναι ἀναντιρρήτως ὅσαι εἰς οὐδεμίαν συμβάλλουσι παρανόησιν παρὰ τῷ ἀπαιδεύτῳ πλήθει. Εἰς ταύτας δὲ πάντως καταλέγονται αἱ περὶ τὰς προσωπικὰς καταλήξεις διαφοραὶ αὗται. Οὐδεὶς Ἕλλην ὑπάρχει ὅστις δὲν θὰ νοήσῃ ἢ θὰ παρανοήσῃ τὸ «*εἶδον οἱ δικασταί*» ἢ τὸ «*εἴδομεν σήμερον*» κττ. Διαφορὰς ἀπὸ τῆς λαλουμένης καὶ πολλὰς καὶ πολλῶν παρανοήσεων ἐπιδεκτικὰς παρέχει ὁ γραπτὸς ἡμῶν λόγος ἐν ἄλλοις, ἀλλ' ὅμως ἀναγκαζόμεθα ν' ἀνεχώμεθα αὐτάς, *οἱ ὄφεις* π.χ. δὲν ἐννοεῖται ὅτι εἶναι πληθ. ἀριθμοῦ ὑπὸ τοῦ ἀγραμμάτου λαοῦ, ὅστις λέγει *οἱ γ' ὄφειδες* ἢ *τὰ φείδια*, τὸ *πόλις* εἶναι ὁμοίως πτώσεως γενικῆς ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ, ὥστε τὸν τύπον *ἡ πόλις* μόνον *ἐκ τῆς συνεχείας τοῦ λόγου* π. χ. *ἡ πόλις ἐκυριεύθη-ἐχάλασε* κττ. δύναται νὰ ἐννοήσῃ ὡς ὀνομαστικήν. Ὁμοίως καὶ *ἡ Σάμος* καὶ *Πάρος* καὶ *ἡ ἄμμος* (πολλαχοῦ) κττ., καὶ ὅμως ἡμεῖς ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ ἁπαξάπαντες τὰ θέλομεν ὀνομαστικάς· τὸ «*ἐπαύσαντο* οἱ ἄνθρωποι» δύναται ὁμοίως νὰ παρανοηθῇ καὶ ἐκληφθῇ «*ἐπαύσαν το*»... Εἶναι δὲ αὐτόδηλον, ὅτι ἄν ποτε θελήσῃ τις νὰ προτείνῃ, ὅπως γράφοντες ἀποφεύγωμεν τὰς διαφορὰς τοῦ γραπτοῦ λόγου ἀπὸ τῆς λαλουμένης, δίκαιον καὶ ὀρθὸν εἶναι

ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τῶν παρανοητῶν καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς γ'. κλίσεως. Ἔπειτα ἂν τὸ *εἶδον* καὶ *εἴδομεν* πρέπῃ νὰ μετατυπωθῇ εἰς τὸ *εἶδα, εἶδαν, εἴδαμεν*, διότι οὕτω λέγει τὸ ἔθνος, ἀνάγκη καὶ τὸ β'. πρόσωπον ἑν. καὶ πληθ. τοῦ α'. ἀορίστου νὰ γράφωμεν διὰ τοῦ *ε, ἔρραψες ἐρράψετε*, διότι οὕτω τὰ λέγει τὸ ἔθνος. Ἐκτὸς τούτων, ἐπειδὴ ὁ παρατατικὸς καὶ ἀόριστος θὰ ἔχωσιν οὕτω τὰς αὐτὰς καταλήξεις ἐν πᾶσι τοῖς προσώποις, ἀνάγκη ἐν πολλοῖς ῥήμασι νὰ μὴ διαστέλληται τοῦ λοιποῦ ἀλλὰ νὰ συγχέηται ὁ παρατατικὸς πρὸς τὸν ἀόριστον, οἷον *ἔπλυνα* καὶ *ἔπλυνα, ἔκρινα* καὶ *ἔκρινα, ἐπάχυνα* καὶ *ἐπάχυνα, ἀπάλυνα* ἢ *ἡπάλυνα* καὶ *ἀπάλυνα, ἔσυρα* καὶ *ἔσυρα, ἔσπειρα* καὶ *ἔσπειρα, ἔψαλλα* καὶ *ἔψαλα, ἔβαλλα* καὶ *ἔβαλα* κτλ. κτλ. Καὶ ἐπειδὴ ἡ διάκρισις τῶν χρόνων τούτων εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαία εἰς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα ἡμῶν (*), ὀφείλομεν ἀπαραιτήτως νὰ ὁρμήσωμεν ἐπὶ τὰ δημώδη *πλένω, κρένω, παχένω, ἀπαλένω, σέρνω, σπέρνω, βάνω* ἢ *βάζω* ἢ *βαίνω, ψέλλω* κττ. ὅπως καὶ οἱ παλαιότεροι Ἕλληνες ἔπραξαν. Ἡ μία μεταβολὴ ἄρα θὰ συνεπάγηται εὐθὺς καὶ ἑτέραν ἢ μᾶλλον καὶ ἑτέρας. Διότι ὅπως ἐν λιθίνῳ οἰκοδομήματι ἡ ἐξαίρεσις ἑνὸς λίθου γίνεται πολλάκις αἰτία τῆς ἐξαιρέσεως καὶ ἀντικαταστάσεως καὶ ἄλλου ἢ καὶ ἄλλων, οὕτω καὶ ἐν τῷ γλωσσικῷ. Ἂς ὑποθέσωμεν προσέτι ὅτι τοῦ λοιποῦ πειθόμενοι τῷ κ. ἐπικρ. γράφομεν καὶ λέγομεν ἐν τῷ καθαρεύοντι λόγῳ *ἔφαγα, εἶδα, ἦλθα, ἔκαμα, ἔλαχα, ἔλαβα, ἔτυχα, ηὗρα* κτλ. καὶ ὅτι θέλομεν νὰ σχηματίσωμεν τὴν μετοχὴν αὐτῶν, πῶς θά την εἴπωμεν; Ἐπειδὴ τὸ *ἔκαμα, ἔλαβα* κτλ. ὁμοιάζει ὡς πρὸς τὴν κατάληξιν, περὶ ἧς ἐδῶ πρόκειται, τῷ *ἔσπασα, ἔγραψα* κτλ., ἕπεται ἀναγκαίως ὅτι κατὰ τὸ *γράψας–αντες σπάσας–σαντες*, ἢ θὰ κλίνωμεν καὶ *κάμας, φάγας, κάμαντες, φάγαντες* κατὰ τὸ *ἀγάγας, ἐκβάλας* κττ. τῶν ἐσχάτων τῆς ἀρχαιότητος χρόνων, ἢ τὸ πιθανώτερον, ἐπειδὴ οὐδεὶς θὰ τολμήσῃ ἐν τοῖς νῦν καιροῖς νὰ δημιουργήσῃ τὰ τέρατα ταῦτα, οὐδὲν ἄλλο θὰ ὑπολειφθῇ ἢ ν' ἀποφεύγωμεν τὰς μετοχὰς τῶν ῥημάτων τούτων. Τοῦτο δὲ φαίνεται ὅτι θέλει ὁ κ. ἐπικρ., ἐπειδὴ σπανίως γράφει μετοχὰς ἀορίστου β'. ἐν τῷ βιβλίῳ του, οἷον *συνεισενεγκὼν* ἐν σελ. 163 *ἐξενεγκὼν*

(*) Τὸ σπουδαιότατον τοῦτο χαρακτηριστικὸν τῆς ἑλλην. γλώσσης φαίνεται ἀγνοῶν ὁ κ. ἐπικρ., ἐπειδὴ τὸ ἔφερον μεταχειρίζεται καὶ ὡς παρατατικὸν καὶ ὡς ἀόριστον, καὶ τὸ φέρω ὡς ἐνεστῶτα καὶ ὡς ὑποτακτικὴν τοῦ ἀορίστου, οὗ πάλιν τὴν μετοχὴν λέγει -ενεγκών. Ἆρά γε τοῦτο νομίζει κανονικότητα ἐν τῇ γλώσσῃ ὁ κ. ἐπικριτής;

ἐν 192, ἐνίοτε τὸ *εἰπόντες* καὶ εἴ τι ἄλλο. Ἀλλ' ἀναμφιβόλως πάντες θὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι τῇ παραλείψει ταύτῃ ἀναγκαίως θ' ἀκολουθήσῃ καὶ ἡ τῶν μετοχῶν τῶν ἄλλων ῥημάτων, διότι οὐδεὶς λόγος, δι' ὃν ἄλλα μὲν ῥήματα πρέπει νὰ ἔχωσι μετοχήν, ἄλλα δὲ οὐχί.

Ὅπως λοιπὸν ἕκαστος βλέπει, αἱ τῇ πρώτῃ καὶ ἐλαχίστῃ μεταβολῇ μέλλουσαι νὰ ἀκολουθήσωσιν ἀναγκαίως καὶ πολλαὶ εἶναι καὶ σπουδαιόταται, ὥστε ἄν τις ἔχῃ τὴν συναίσθησιν, ὅτι ἔχει ἱκανοὺς ὤμους νὰ βαστάσωσι τὸ βαρὺ φορτίον τῶν βαρυτάτων καὶ ὁλοκλήρου τοῦ λόγου ἡμῶν σφόδρα ἁπτομένων μεταβολῶν τούτων, ἂς τολμήσῃ, ἐν γνώσει τῶν μελλόντων νὰ γίνωσι, νὰ προτείνῃ τὴν πρώτην· ἡμεῖς, τὸ λέγομεν παρρησίᾳ, δὲν ἔχομεν τὸ ἀναγκαῖον θάρρος.

Ἐπίσης μέμφεται ἡμῖν ὁ κ. ἐπικρ. τὴν χρῆσιν τῶν ἀναδιπλασιασμῶν καὶ τῆς αὐξήσεως· περὶ τούτου διέλαβε διὰ μακρῶν ὁ κ. ἐπικρ. ἐν σελ. 213 —15 γράψας τὰ ἑξῆς χαριέστατα· «Ἀφοῦ πρὸ αἰώνων ἤδη τὸ Ἑλληνικὸν »ἔθνος ἀπέσεισε χάριτι θείᾳ ἀπὸ τοῦ τραχήλου του τοὺς ἀναδιπλασια»σμούς, ἐπέπρωτο νὰ τοὺς ἐξαναφορτωθῇ χθὲς καὶ προχθὲς μετὰ τὴν πο»λιτικήν του ἀποκατάστασιν, *ἄνευ λόγου, ἄνευ ἀνάγκης*, μόνον δὲ καὶ μό»νον διότι οὕτως ἔδοξε τοῖς λογιωτάτοις! Καὶ οἱ μὲν παλαιότεροι τῶν »λογιωτάτων τούτων *ἐγκατέσπειραν* εἰς τὴν γραφομένην σήμερον ἑλ»ληνικὴν τοὺς ἀναδιπλασιασμοὺς ὅπως καὶ τὰς αὐξήσεις *τῇ χειρί, ὄχι »τῷ θυλάκῳ*. Ἀφ' ὅτου ὅμως ἐπέβαλον εἰς τὸ ἔργον τὴν χεῖρα οἱ νέοι »Ἀττικισταί, εἶνε ἀδύνατον πλέον νὰ ἡσυχάσῃ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ ἀναδι»πλασιαστικὰ βρεκεκὲξ κοὰξ κοὰξ τῶν ἀττικῶν βατράχων. Ἂς δοκιμάσῃ »ἀνὴρ ὁπωσοῦν εὔσαρκος, ἢ γυνὴ φοροῦσα στηθόδεσμον, ὄχι ν' ἀπαγγείλῃ, »ἀλλὰ καὶ ν' ἀναγνώσῃ μόνον γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ περικοπήν τινα τοῦ συρ»μοῦ, φέρουσαν πλήρη τῶν αὐξήσεων, τῶν καταλήξεων καὶ τῶν ἀναδι»πλασιασμῶν τὴν Ἀττικὴν πανοπλίαν, δέκα δώδεκα λέξεις ἐκ τῶν φραγ»καττίκων τούτων τῶν ἀσπιδοφόρων καὶ δορυφόρων, τῶν θωρηκτῶν καὶ »κορυθαιόλων, ὅσας ῥίπτουσιν ὅλοι ἀδεῶς εἰς τὴν ῥάχιν τοῦ ὑπομονητικοῦ »καὶ ἀφώνου χάρτου μεθ' ὅλης αὐτῶν τῆς βαρείας πολεμικῆς σκευῆς, χωρὶς »ποτέ τις καὶ νὰ τὰς ἐκστομίσῃ ὁμιλῶν, καὶ ἂν δὲν πάθῃ τι ἀπευκταῖον, »ἂς μὴ φοβῆται ποτὲ τοῦ λοιποῦ καὶ ἐφ' ὅρου ζωῆς μὴ τὸ πάθῃ. Ὅστις »ἐν τῇ παιδικῇ του ἡλικίᾳ ἤκουσεν ἢ ὡμίλησε *κοραχιστικά*, οὗτος μόνον »εἶνε ἱκανὸς νὰ ἔχῃ ἰδέαν τινὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων τούτων φραγκαττίκων »ἀναδιπλασιασμῶν. Ὁ λόγος βαίνει κοραχιστὶ καὶ ὡς ἐπὶ καλοβάθρων »οὕτω πως περίπου

»κεκὰ κεκὲ κεκὶ κεκὸ, κεκὰφ κεκὲφ κεκὶφ κεκόφ,
»πεπὰ πεπὲ πεπὶ πεπὸ, πεπὰφ πεπὲφ πεπὶφ πεπόφ!

»Ὁ ῥυθμὸς μᾶς ἐνθυμίζει τὸν τῆς Μαχαβαράτας, ἐν ᾗ μία λέξις συν-»αποτελεῖ καὶ ἓν ἡμιστίχιον! Ὑπάρχουσι καὶ λέξεις ὑπερβαίνουσαι τὸ »ἡμιστίχιον. Μὴ νομίσῃ δέ τις, ὅτι ἡ φραγκάττικος ἀπέχει πολὺ ἀπὸ »τῆς σανσκριτικῆς ὡς πρὸς τὸ μῆκος τῶν λέξεών της. Ὀλίγαι λέξεις ὑπάρ-»χουσιν ἐν αὐτῇ ὧν ἡ ὁ μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ παρακείμενος ἢ ἄλλος τις »σχηματισμὸς πλήρης καὶ ἀττικιστὶ πάνοπλος, νὰ μὴ καταλαμβάνῃ ἓν »καλὸν ἡμιστίχιον, πολλάκις δὲ καὶ ὁλόκληρον στίχον. Καθὼς λοιπὸν »βαίνει ἡ νέα κορακιστικὴ τῶν φραγκαττίκων, δὲν εἶνε ἀδύνατον ἀφοῦ »φθάσωμεν εἰς τὴν Δωδώνην, νὰ μᾶς παραδώσῃ ἔπειτα ὁ Δωδωναῖος Ζεὺς »εἰς τὰς χεῖρας Σανσκριτιστοῦ τινος, ὅστις ὑπὸ καθηγεμόνι καὶ ὁδηγῷ τῷ »Διονύσῳ (ἔκαμε τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τὸν δρόμον τοῦτον ὁ Διόνυσος καὶ τὸν »γνωρίζει) νὰ μᾶς φέρῃ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τοῦ Γάγγου, τὴν »ἱερὰν τῆς ἱερᾶς γλώσσης κοιτίδα. Ἐκεῖ δὲ πλησίον τῶν γλωσσικῶν ἡμῶν »ἀδελφῶν, τῶν Βραχμάνων, ἐκσανσκριτισθείσης καθ' ὁλοκληρίαν τῆς »Φραγκαττίκου, θ' ἀποκατασταθῶμεν ὁριστικῶς πλέον παρὰ τὴν ὄχθην »ἑνὸς τῶν δύο ποταμῶν, ὅπου ἄλλοτε πηδῶντες καὶ λουόμενοι εἰς τὰ ἱερὰ »τοῦ ποταμοῦ νάματα, ἄλλοτε δ' ἐξερχόμενοι εἰς τὴν ὄχθην πρὸς λωτο-»φαγίαν καὶ ὀρυζοφαγίαν, ἢ θὰ κοάζωμεν ὡς οἱ βάτραχοι τοῦ Ἀριστο-»φάνους, συγκιρνῶντες εἰς ἓν μέλος ἀδελφὸν καὶ ὁμόρρυθμον τὸν ἀναδι-»πλασιασμὸν καὶ τὸ κόασμα

»κεκὰ κεκὲ κεκὶ κεκὸ βρεκεκὲξ κοὰξ κοάξ!

»ἢ θὰ ἀνοίγωμεν τὸ στόμα οἱ πάλαι μὲν ποτὲ Κεχηναῖοι, νῦν δὲ χά-»ριτι θείᾳ τοῦ Βράμα ἢ Βούδα Χάσκακες γυμνοσοφισταί, ὅπως προφέ-»ρωμεν λέξεις μὲ ἀναδιπλασιασμοὺς ἐν πάσῃ τάξει, σχοινοτενεῖς δὲ καὶ »ἐχούσας ἀλλεπάλληλα τὰ ἄλφα, ὡς αἱ λέξεις τῆς Μαχαβαράτας, αἵτινες »ἐν τῷ συστήματι τῶν ἰνδευρωπαϊκῶν γλωσσῶν ἐπέχουσιν ὃν τόπον καὶ »τὰ μεγαθήρια τῆς παλαιοντολογίας ἐν τῷ ζωϊκῷ βασιλείῳ (1). Τότε δὲ »καὶ ὁ βίος ἡμῶν ἔσται ὡς ἀληθῶς μακάριος· ἓν δὲ μόνον λυπηρὸν νεφύ-»δριον θὰ ἐπισκιάζῃ αὐτόν, ὅτι ἀντὶ νὰ ἔχωμεν ἕνα Ἀριστοφάνη, ὅστις »νὰ ψάλῃ καὶ ἀπαθανατίσῃ τὴν εὐδαιμονίαν ἡμῶν ταύτην καὶ μακαριό-»τητα, θὰ ἔχωμεν ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς ῥάχεως ἡμῶν τοὺς

---

(1) Καὶ ταῦτα ἂς εἶναι ἀπόδειξις τῆς καταστάσεως τῆς νέας ἐπιστήμης τοῦ κ. ἐπικριτοῦ.

»Ἄγγλους, οἵτινες μεταχειριζόμενοι γλῶσσαν ἰνδευρωπαϊκὴν μὲν ἀλλὰ »μὲ λέξεις σχεδὸν πάσας μονοσυλλάβους καὶ δισυλλάβους, θὰ εἶνε ζῶσα »ἀπόδειξις τῆς ἀβύσσου, ἥτις διαχωρίζει τοὺς νοήμονας ἀπὸ τῶν μωρῶν, »ὅπως καὶ τὴν ἐκ ποικίλων μὲν γλωσσικῶν συντριμμάτων συμπηχθεῖσαν, »ἀλλὰ τοῦ ἡμίσεως πλανήτου δεσπόζουσαν ἀγγλικὴν γλῶσσαν, ἀπὸ τῆς »παλαιοντολογίας τῶν ὀρυζοφάγων ἀνδραπόδων τῆς Ἰνδικῆς χερσονήσου, »ὡς καὶ ἀπὸ τῆς γλώσσης τῶν Κεχηναίων καὶ Χασκάκων, ἣν ἀρκεῖ νὰ »ταράττῃ καὶ ν' ἀνατρέπῃ κατὰ πᾶσαν δεκαετίαν μία Ἀριστοφάνειος κο»ρώνη, μία δηλ. κουρούνα, προβάλλουσα εἰς αὐτοὺς ἴνδαλμα ὑψηλὸν καὶ »οὐράνιον, τὴν νεφελοκοκκυγίαν!»

Ὅτι ἐν πᾶσι τούτοις οὐδεὶς περιέχεται λόγος τῆς μεταβολῆς τῆς προτεινομένης, ἀλλὰ μόνον λόγια πολλὰ καὶ διάφορα καὶ περὶ πολλῶν καὶ διαφόρων καὶ ὡς εἰπεῖν περὶ ἁπάντων πραγμάτων, μόνον σάτιρα τῆς γραφομένης ἡμῶν καὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης παντάπασιν ἀνούσιος καὶ ἄτοπος, φαντασιοπληξία ἀχαλίνωτος ποιητοῦ, θὰ ὁμολογήσῃ ἕκαστος. Οὐδ' ἐν σελ. 279, ἔνθα καὶ πάλιν διαλαμβάνει περὶ τούτων διὰ τῶν ἑξῆς «ὅτι ὁ Βερναρδάκης δὲν ἀναδιπλασιάζει πολλοὺς πολλῶν »ῥημάτων παρακειμένους καὶ ῥητῶς τὸ εἶπε πολλάκις καὶ τὰ συγγράμματά του μαρτυροῦσιν», δίδει λόγον οἱονδήποτε τῆς μεταβολῆς. Ἀλλ' οὐχὶ μόνον λόγον τῆς πράξεώς του οὐδαμοῦ ἔδωκεν, ἀλλ' οὐδ' ὑπὸ κανόνα οἱονδήποτε, φαίνεται, ὑπήγαγε τὴν χρῆσιν, ἣν κάμνει τούτων. Ἡμεῖς τοὐλάχιστον διήλθομεν μετὰ προσοχῆς τὸ παρὸν βιβλίον ὡς προχειρότατον καὶ νεώτατον καὶ δὴ τὴν νεωτάτην φάσιν τῶν ἀρχῶν του ἐμφαῖνον, καὶ ἐζητήσαμεν νὰ ἀνεύρωμεν ἐπὶ τῶν πραγμάτων τοὺς νόμους, οἷς ἀκολουθεῖ ὁ κ. ἐπικρ., ἀλλὰ δὲν κατωρθώσαμεν τίποτε. Οὐδ' ὡς πρὸς τοῦτο ἄρα εὑρίσκεται ὁ λόγος αὐτοῦ ὁμοιομερὴς καὶ σύμφωνος ἑαυτῷ, ὥστε ἐξ αὐτοῦ νὰ σχηματίζηται γραμματική, ὅπερ ἀναγκαιότατον πάντως νὰ παρατηρῆται ἐν τῷ λόγῳ παντὸς καὶ μάλιστα αἱρεσιάρχου. Ἐπειδὴ δ' ἐπιθυμοῦμεν νὰ παρακαλέσωμεν πάντα τὸν δυνάμενον νὰ ἐπιχειρήσῃ τούτῳ, ἀνακοινοῦμεν τὰς παρατηρήσεις μας ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι ἴσως ἄλλος θὰ ὑπάρξῃ εὐτυχέστερος.

Α'. τὰς μετοχὰς τῶν ἐνεργητικῶν παρακειμένων ἀναδιπλασιάζει πάντοτε ὁμαλῶς, π.χ. *βεβηκυίας* ἐν σελ. **30**, *προβεβηκὼς* ἐν **31**, *συμβεβηκὸς* ἐν **298** καὶ **412**, *γεγονὸς* ἐν **138** καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ, *γεγωνυίᾳ* ἐν **213**, *τεθηπὸς* **427**, *λεληθότες* **329**, *ἀπολωλότων* **127**, *σεσηπότες* **31**. Ὁμοίως Β'. τὸν παθητ. παρακείμενον *κέκτηται* ἐν **176**,

298, *τετέλεσται* 176, *ἐξήρτηται* πολλαχοῦ· πρὸς δὲ τὸν ὑπερσυντ. *ἐκέκτητο* ἐν 429, 451, ὁμοίως *ἐπέπρωτο* ἐν 213. Τοὐναντίον δὲ Γ'. σαλεύει ἐν τῇ μετοχῇ, οὕτω γράφει *εἰσβεβιασμένη* (213, 238), *μεταβεβλημένη* (277) *γεγευμένοι* (307), *ἀποδεδειγμένον* (331, 339), *ἐκδεδομένον* (248), *δεδουλωμένου* (463), *ἀποτεθαμβωμένα* (18), *συγκεκριμένης* (277) καὶ *δια-* (439), *συγκεκαττυμένου* (148, 307, καὶ ἀλλχ. πολχ.) *νενομισμένης* (417), *ἐκπεπληγμένης* (170) *πεπαιδευμένον* (152, 167 καὶ ἀλλχ. πολχ.), *πεπαλαιωμένος* (298), *πεπρωμένην* (472), *σεσιγημένον* (303), *περισεσωσμένος* (173), *προτετελεσμένος* (104, 178), *συν-* (305, 441), *ἐπιτετραμμένος* (154), *καθυποτεταγμένου* (224), *συντεταγμένου* (237, 275, 414) *συντεθειμένα* (275, 337), *τετριμμένον* (235, 243, 302), *παρακεχαραγμένα* (191), *συγκεχυμένα* (237). Τώρα ἐρωτᾶται, δὲν ἀπαρτίζουσιν οἱ μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ παρακείμενοι οὗτοι τοῦ κ. ἐπικρ. ἓν ἡμιστίχιον; δὲν βαίνουσιν ἐπὶ καλοβάθρων; δὲν ἐνθυμίζουσιν αὐτὸν τὸν ῥυθμὸν τῶν Ἰνδικῶν ἐπῶν; δὲν ἐφοβεῖτο γράφων καὶ ἀπαγγέλλων αὐτοὺς μὴ πάθῃ τι; φαίνεται ὄχι. Ἀλλ' ὅμως ὁ αὐτὸς *ἀποβαρβαρωμένοι* (451), *δημοσιευμένον* (417), *διφθογγογραφημένη* (291), *καταδικασμένος* (441), *κεραμευμένον* (147), *καρφωμένοι* (165), *κανονισμένη* (466), *ἀποκρυσταλλωμένην* (218, 466), *ἀπομωραμμένοι* (342), *παραμορφωμένον* (446), *πολιτογραφημένον* (269), *πολιτισμένου* (239, 432), *τυπωμένον* (150, 279) *ταπεινωμένον* (443), *μεταφρασμένα* (4, 234), *καταφρονημένην* (447), *χωμένος* (296). Τὸν ἀναδιπαλασιασμόν, ὁσάκις συμπίπτει μετὰ τῆς αὐξήσεως, μεταχειρίζεται σχεδὸν πάντοτε, διὸ λέγει *ἀπηρχαιωμένος ἠναγκασμένος* κτλ. *ἀπεγνωσμένον κατεπτοημένα* (18), *μετημφιεσμέναι* (5), *παρεσκευασμένον, ἐσβεσμένος, ἐσχηματισμένον, ἐσφαλμένα, ἐφθαρμένα* κτλ. κτλ., ἀλλ' ὅμως, ἵνα μή, ὡς φαίνεται, γίνῃ ὁ κανὼν ἄνευ ἐξαιρέσεως, ἐν 416 *σχολιασμένους*. Ἀλλὰ τὴν ἄκραν ταραχὴν κατάδηλον καθιστᾷ μάλιστα πάντων ἡ ἐν τοῖς αὐτοῖς ῥήμασιν ἐπαμφοτερίζουσα χρῆσις· π. χ. *γεγραμμένοι* ἐν 150, 277, 340, 385, ἀλλὰ *γραμμένον* ἐν 401, 466 ὁμοίως *θαμμένον* ἐν σελ. 4, ἀλλὰ *τεθαμμένας* ἐν 413, *ἀποκεχωρισμένα* ἐν 361, *διακεχωρισμένοι* ἐν 445, ἀλλ' ὅμως *ἀποχωρισμένον* ἐν 428. Αὕτη εἶναι ἡ χρῆσις, 23 μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ, 17 χωρὶς αὐτοῦ, τρεῖς δὲ ἐν οἷς οὐδ' ὁ εἰσηγούμενος ἔχει σαφές τι ἐν τῷ νῷ· ἂς ἐπειχειρήσῃ νὰ κανονίσῃ αὐτὴν ὁ βουλόμενος. Ἴσως θὰ θελήσῃ ὁ κ. ἐπικρ.

νὰ δικαιολογήσῃ τὸ *καρφωμένος* καὶ *χωμένος* ὡς μετοχὰς τῆς δημώδους, ἐν ᾗ οὗτοι ἐκφέρονται ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ, λέγων ὅτι εἶναι γελοῖον τὰ τῆς δημώδους νὰ περικοσμῶμεν διὰ τούτου ὡς δι' ἀρχαίου κράνους· ἴσως ἀκόμη τὸ *διφθογγογραφημένος* καὶ *πολιτογραφημένος* καὶ *βαρβαρωμένος* ὡς *κακόφωνα* μετ' ἀναδιπλασιασμοῦ. Ἀλλὰ τἄλλα; πῶς τάχα θὰ ἦτο τὸ *κεκανονισμένη, καταδεδικασμένον, κεκεραμευμένος* κ.τ.τ. κακοφωνότερα τοῦ *συγκεκαττυμένου, γεγευμένου, σεσιγημένον, εἰσβεβιασμένη, δεδουλωμένου, πεπαιδευμένου* κττ; Ὁμολογοῦμεν ὅτι δὲν τὸ αἰσθανόμεθα καὶ αἰτούμεθα τεταπεινωμένως συγγνώμην, ἂν ἔχωμεν τὴν ῥῖνα χωρικήν. Ἔπειτα διατί τὸ *συγχυσμένος* νὰ γίνῃ συγκεχυμένος, τὸ δὲ *χωμένος* (ἢ καθ' ἡμᾶς ἐν Κρήτῃ *χωσμένος*, ὃ ὀρθότερον) νὰ μείνῃ;

Ὁμολογοῦμεν ὅτι δὲν ἀνήκομεν εἰς τοὺς ἄγαν ζηλωτὰς καὶ θαυμαστὰς τῆς γραφομένης ἡμῶν γλώσσης, ἀλλ' οὐχ ἧττον τοσοῦτον προτιμῶμεν τῆς αὐθαιρεσίας τούτου ἢ ἐκείνου πᾶσαν αὐτῆς κακίαν καὶ ἰδιαιτέρως ἐν τῷ παρόντι τὴν ἐν πᾶσι τοῖς ῥήμασι τοῖς ἀρχαίοις (οὐχὶ τοῖς κοινολεκτουμένοις) χρῆσιν τοῦ ἀναδιπλασιασμοῦ, ὅσῳ φύσει ἡ τάξις καὶ ὁ νόμος, καὶ ἐλαττωματικὸς ἂν ὑποτεθῇ, πάντοτε προτιμότερος παρὰ πᾶσι νομίζεται τῆς ἀταξίας καὶ ἀνομίας.

Ἔπειτα ἂς ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ ἀναδιπλασιασμὸς εἶναι κακὸν μέγα, ὅτι παρέχει κακοφωνίαν ἐσχάτην κττ.; τί πταίομεν, ἐρωτῶμεν, ἡμεῖς οἱ νεώτεροι ἐν τούτῳ ἀφοῦ οἱ παλαιότεροι, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ κ. ἐπικρ. ἄλλοτε ἔγραφε κατὰ τῶν πρώτων τῆς Ἑλλάδος ἀνδρῶν, λόγῳ παιδείας καὶ χρηστότητος, τοῦ κ. Σ. Κουμανούδη καὶ Θ. Λιβαδᾶ κατηγορῶν αὐτῶν ἀμέλειαν καὶ ἄγνοιαν αὐτῶν τούτων τῶν περὶ ἀναδιπλασιασμοῦ καὶ αὐξήσεως γνωστῶν κανόνων; Δὲν θὰ ἐκηρυττόμεθα ἄλλως ὑπ' αὐτοῦ τούτου ἁπαξάπαντες ἀμαθέστατοι καὶ ἀπειρότατοι καὶ δὲν θὰ κατεγελώμεθα κατὰ τὸ σύνηθες αὐτῷ ὡς ἀδαεῖς τούτων, ἀφοῦ ὁ ἀγαπητὸς καὶ σεβαστὸς καθηγητὴς ἡμῶν, καθηγητὴς δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ κ. ἐπικρ. ἀνεκηρύχθη ὑπ' αὐτοῦ τοιοῦτος; Οὐδὲν δὲ λέγει, ὅταν δικαιολογούμενος, ὡς φαίνεται, ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις γράφῃ ἐν σελ. 38, ὅτι οὔτε εἶπεν οὔτε ἐνόησέ ποτε, ὅτι ἡ ἐξέλεγξίς του ἐκείνη ἀπευθυνομένη πρὸς ὡρισμένα ἄτομα καὶ ἐν ὡρισμένῃ περιπτώσει εἶχε λόγον τινὰ γενικωτέρας ἐφαρμογῆς. Πόθεν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσωσι τοῦτο οἱ ἀναγινώσκοντες τὰς ἐπικρίσεις ἐκείνας; καὶ δὲν ἦτο πολὺ φυσικώτερον νὰ ὑποθέτωσιν, ὅτι, ἀφοῦ εἷς *Κουμανούδης* καὶ εἷς *Λιβαδᾶς* κρίνονται ἄξιοι ἐπιτιμήσεως σφοδρᾶς ἐπὶ πα-

ραβάσει γραμματικοῦ τινος κανόνος περὶ αὐξήσεως, ἀναδιπλασιασμοῦ κττ. τῆς ἀρχαίας γλώσσης, καὶ πᾶς ἄλλος ὁμοίως θὰ κατεδικάζετο, ἂν παρέβαινεν αὐτόν;

Ἀλλ' εἶναι ἆρά γε ἀληθῶς ὁ ἀναδιπλασιασμὸς οὕτω μέγα καὶ τραγικὸν κακόν, ὅσον διὰ τῆς σατιρικῆς του μούσης ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ αὐτὸν ὁ ποιητὴς ἐπικριτής; ἀμφιβάλλομεν λίαν· ὅ,τι ὅμως δὲν ἀμφιβάλλομεν, ἀλλ' ἠξεύρομεν κάλλιστα εἶναι, ὅτι *δὲν δυνάμεθα* νὰ πεισθῶμεν τῷ κ. ἐπικριτῇ· διότι, ὅταν ἀπαγορευθῇ ἡ χρῆσις παντὸς ἀναδιπλασιασμοῦ, θὰ συναπαγορευθῇ καὶ ἡ χρῆσις α) πάσης μετοχῆς ἐνεργητικοῦ παρακειμένου, οὐδεὶς βεβαίως θὰ εἴπῃ ποτὲ τὸ *συμβηκός, τὸ γονός, τῶν ἀπολότων, γωνίᾳ* τῇ φωνῇ κ.τ.τ. ἀντὶ τῶν τὸ συμβεβηκός, τὸ γεγονός, τῶν ἀπολωλότων, γεγωνυίᾳ κττ. β) παντὸς παρακειμένου καὶ ὑπερσυντ. ἐνεργητικοῦ ἢ παθητικοῦ· οὐδεὶς θὰ γράφῃ *τέλεσται, κτῆται, ἔπρωτο* κττ. γ) πολλῶν μετοχῶν τοῦ παθητ. παρακειμένου· τοὐλάχιστον ἡμεῖς δὲν ἐννοοῦμεν πῶς θὰ τολμήσῃ τις, ἐφ' ὅσον ἡ παροῦσα τάσις τῆς γλώσσης ἡμῶν θὰ διαρκῇ, νὰ γράψῃ *τὸ πρωμένον, ὁ κτημένος, ὁ ἐπιτραμμένος, τὸ ἀποδειγμένον* κ.τ.λ. Καὶ ἐν τούτῳ ἄρα ἡ μία μεταβολὴ θὰ προκαλέσῃ ἀφεύκτως καὶ ἄλλας, ὧν πασῶν ὀφείλει νὰ ἔχῃ ἀκριβῆ γνῶσιν καὶ ἂς ἀνάγκη νὰ οἰκονομήσῃ ἀποχρώντως ὁ μέλλων νὰ προτείνῃ τὴν πρώτην, καθὼς καὶ ὁ μέλλων ν' ἀκολουθήσῃ αὐτῇ. Ὁ κ. ἐπικρ. δὲν ἔπραξε ταῦτα.

Καὶ ὡς πρὸς τὴν αὔξησιν ἡ αὐτὴ παρατηρεῖται ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἀταξία καὶ ἀνωμαλία. Ἐν τοῖς ἁπλοῖς ῥήμασι παραλαμβάνει πάντοτε τὴν συλλαβικὴν αὔξησιν, ἀλλ' ἐν τοῖς συνθέτοις ἄρχεται ἡ ταραχή, διότι συνήθως μὲν αὐξάνουσιν ἔσωθεν οἷον *ἐνέβλεψεν, ἐνέπηξεν*, ἀλλὰ καὶ τύποι οἷον *ἐσυμπεραίναμεν* εὑρίσκονται, πρὸς δὲ καὶ *ἐνθυμήθην* ἄνευ τινὸς αὐξήσεως· ἀλλ' ὅμως ὁ φοβερὸς σάλος καταφαίνεται ἐν τῇ χρονικῇ, πρβλ. *ᾠκοδόμησεν* ἐν σελ. **10**, ἀλλ' *οἰκονομήσαμεν* ἐν **231**! Ἂς εὕρῃ ὁ βουλόμενος νόμον καὶ λόγον ἐν τούτοις, ἡμεῖς ἀδυνατοῦμεν παντάπασιν. Τί σημαίνει λοιπὸν ἡ φράσις «οἱ παλαιότεροι τῶν »λογιωτάτων τούτων (ἐν οἷς βέβαια καὶ ὁ κ. ἐπικρ.) ἐγκατέσπει»ραν εἰς τὴν γραφομένην γλῶσσαν τοὺς ἀναδιπλασιασμοὺς ὅπως καὶ »τὰς αὐξήσεις τῇ χειρὶ ὄχι τῷ θυλάκῳ;» Τίς νοῦς ὡδήγει τὴν χεῖρα ταύτην; Οὐδείς. Πρὸς τί λοιπὸν ὁ πολὺς θόρυβος καὶ δεινὸς τάραχος τοῦ κ. ἐπικριτοῦ; βεβαίως ἵνα φανῇ, ὅτι ἔχει μελετήσῃ πάντα καὶ ὅτι ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ κρύπτει νόμους καὶ τάξιν καὶ κόσμον μέγαν

καὶ ἐξαίρετον, ἐνῷ ἀληθῶς ἐπικρατεῖ ἐν αὐτῷ ἀταξία καὶ ἀκοσμία ἀπελπιστική.

Ἂν δὲ παρὰ τῷ εἰσηγουμένῳ τὴν γνώμην ταύτην τοσαύτη ἐπικρατῇ ταραχή, τί πρέπει νὰ περιμένῃ τις παρὰ τοῖς πολλοῖς, ἂν οὗτοι ἀπεφάσιζον ν' ἀποδεχθῶσιν αὐτήν; Τὸ μέγιστον ἐλάττωμα τῆς καθ' ἡμᾶς γραφομένης, τὸ μάλιστα δυσαρέστως προσπῖπτον παντὶ ἐξετάζοντι τὰ κατ' αὐτὴν ἢ ἐπιχειροῦντι νὰ τὴν διδάξῃ ἄλλους εἶναι ἀναντιρρήτως τοῦτο, ὅτι, ἐπειδὴ τὰ στοιχεῖα αὐτῆς ἀποκλειστικῶς οὔτε νέα οὔτε παλαιὰ εἶναι, τὰ πάντα σχεδὸν ἐν αὐτῇ εὑρίσκονται ἐν ἀκανονίστῳ, ῥευστῇ τινι, ὡς εἰπεῖν, καταστάσει. Ἀλλ' ἂν τὸ σύστημα — ἐὰν δύνανται καινοτομίαι ἀπερίσκεπτοι καὶ ἐπιζήμιοι νὰ ὀνομασθῶσι σύστημα — ἂν τὸ σύστημα, λέγομεν, τοῦ κ. ἐπικρ. ἐπεκράτει, δὲν θὰ ἀπέβαινον τὰ ῥευστὰ ταῦτα αὐτόχρημα ἀέρια; καὶ δὲν θὰ καθίστατο τὸ ἐλάττωμα ἁμάρτημα θανάσιμον;

Ἂς ἔλθωμεν ἐπὶ τὸ τρίτον ἁμάρτημα, τὴν χρῆσιν τοῦ τυπικοῦ τῆς ἀρχαίας. Τί θέλει νὰ εἴπῃ δι' αὐτοῦ ὁ κ. ἐπικρ., δὲν εἶναι ἐντελῶς δῆλον, διὰ τὸν λόγον ὅτι καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι ὅσους ἀναφέρει ὁμόφρονας αὐτῷ, μεταχειρίζονται τοὺς αὐτοὺς τοῖς ἄλλοις τύπους. Οὐδεμία π. χ. διαφορὰ παρατηρεῖται ἐν τῇ κλίσει τῶν ὀνομάτων, διότι παρὰ πᾶσιν ἡ τρίτη κλίσις κατέχει πᾶσαν τὴν ἀρχαίαν της χώραν, παρὰ πᾶσιν ἡ χρῆσις τῆς δοτικῆς κατ' ἀρχὰς περιωρισμένη ἀπὸ πολλοῦ ἐγενικεύθη, ὥστε τώρα θείᾳ χάριτι ἡ δοτικὴ ἔχει πᾶσαν σχεδὸν παρὰ πᾶσι καὶ παρ' αὐτῷ τῷ κ. ἐπικρ. τὴν πατρῴαν βασιλείαν. Ἐν τοῖς ῥήμασιν ὑπολείπονται διαφοραί τινες, ἃς εἴδομεν, ἐν ταῖς προσωπικαῖς καταλήξεσι καὶ τῷ ἀναδιπλασιασμῷ καὶ τῇ αὐξήσει. Ἀλλὰ πόσον αὗται εἶναι ἀσήμαντοι, δηλοῦται καὶ ἐντεῦθεν, ὅτι οὐδ' αὐτὸς ὁ εἰσηγούμενος αὐτὰς κατώρθωσε νὰ τὰς ἐφαρμόσῃ πανταχοῦ. Ἀλλ' ἵνα πάντες κατανοήσωσι, πόσον καθαρῶς φαντάζεται τοὺς τύπους τοῦ ῥήματος τούς τε συνιστωμένους ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀπορριπτομένους, ἀναφέρομεν, ὅτι ὁ αὐτὸς γράφει καὶ *ἐννοοῦσε* (**434**) καὶ *συνειδυῖαι* καὶ *γεγωνυίᾳ*, καὶ *βεβηκυίας* καὶ *προστεθείσθωσαν* (**29**)! Οὐδεμία λοιπὸν ἀμφιβολία ὅτι οὐδ' ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ κ. ἐπικρ. ὑπάρχουσιν ὅρια ὁρίζοντα τοῦτο μὲν τοὺς μόνῃ τῇ ἀρχαίᾳ, τοῦτο δὲ τοὺς μόνῃ τῇ δημώδει, καὶ τρίτον τοὺς τῇ γραφομένῃ εὐαρμοστοῦντας τύπους, ἀλλὰ δῆλον ὅτι ἐν αὐτῇ εἶναι ὁμοῦ πάντα χρήματα καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐν ῥευστῇ καταστάσει. Ἀλλὰ τότε πῶς ἡμεῖς μὲν ἁμαρτάνομεν ὅταν μεταχειριζώμεθα τοὺς αὐτοὺς μετὰ τοῦ κ. ἐπικρ. τύπους, αὐτὸς δ' οὐχί; καὶ πῶς ἡμεῖς μὲν τούτους

μεταχειριζόμενοι δὲν ἔχομεν βάσιν τὴν δημώδη, ὁ δὲ κ. ἐπικρ. ὡς πρὸς αὐτὰ ταῦτα συμφωνῶν ἡμῖν ἐν τῇ πράξει ἔχει κρηπῖδα αὐτήν;

Ὡς πρὸς τὸ ἁμάρτημα τῆς κυριολεξίας, τῆς συνθέσεως καὶ τῆς συντάξεως παρατηροῦμεν, ὅτι τοῦτο μὲν πάντες, καθ' ὅσον αἱ δυνάμεις των καὶ ἡ παροῦσα κατάστασις τῆς γλώσσης ἐπιτρέπει, ἐπιμελοῦνται αὐτῶν καὶ ἀπόδειξις τούτου, ὅτι πλεῖσται τῶν παρατηρήσεων τοῦ κ. Κόντου ἀναφέρονται εἰς αὐτά, τοῦτο δ' ὅτι ὁ λόγος τοῦ κ. ἐπικρ. οὐδεμίαν ἐνεποίησεν ἡμῖν αἴσθησιν μᾶλλον ἀνεπτυγμένης καὶ ἐπιμελεστέρας τοῦ συνήθους παρ' ἡμῖν χρήσεως ἐν τούτοις. Προκειμένου μάλιστα περὶ κυριολεξίας σημειοῦμεν ὅτι ὁ κ. ἐπικρ. περιέπεσε καὶ πάλιν κατὰ τὸ ἔθος αὐτοῦ εἰς ἀντίφασιν, ἔνθεν μὲν ἀπαιτῶν κυριολεξίαν, ἔνθεν δὲ ἀπορρίπτων ἱκανὰς τῶν εἰς ταύτην ἀφορωσῶν παρατηρήσεων τοῦ κ. Κόντου, καὶ ταῦτα ἄνευ τινὸς λόγου πολλάκις, πρβλ. τὴν περὶ τοῦ μεθύω καὶ μεθύσκω περικοπὴν (ἐν σελ. 165) (1)· περὶ δὲ τῆς συντάξεως τῆς ἀρχαίας γλώσσης φρονεῖ, ὡς εἴδομεν, ὅτι ἔπρεπε νὰ παραλάβωμεν αὐτὴν εἰς τὸν γραπτὸν λόγον, διότι αὐτὴ εἶναι τὸ πνεῦμα, ἡ ψυχή! τῆς γλώσσης. Ἀλλ' ὅτι ὁ λόγος τοῦ κ. ἐπικρ. οὐδ' ὡς πρὸς ταῦτα ἵσταται ἐπὶ ἀνωτέρας βαθμῖδος θὰ παρετήρησε πάντως ὁ ἀναγνώστης καὶ ἐν ταῖς παρατεθείσαις περικοπαῖς.

Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ὡς πρὸς τὴν κυριολεξίαν καὶ τὴν σύνταξιν καὶ πλοκὴν τοῦ λόγου ὤφειλον νὰ γίνωσι πολλαί, πολλῷ πλείονες ἢ ὅσαι ἐγένοντο ὑποχωρήσεις εἰς τὴν δημοτικήν, καὶ θὰ εὐχαριστούμεθα πολύ, ἂν μὴ εἴχομεν ἀπομακρυνθῇ πολὺ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Κοραῆ. Διότι πιστεύομεν πρῶτον ὅτι, ὅταν τις λέξιν τῆς δημώδους μεταχειρίζηται οὐχὶ μεθ' ἧς σήμερον ἔχει γνωστῆς σημασίας, ἀλλὰ μεθ' ἧς ἔλεγον αὐτὴν οἱ ἀρχαῖοι, ἁμαρτάνει πολλῷ μεῖζον γλωσσικὸν ἁμάρτημα ἢ ὅταν τὴν μὲν σημασίαν, τὴν ἐσωτερικὴν ὡς εἰπεῖν τῆς λέξεως δύναμιν ἀφήσας ἄθικτον ἀφαιρέσῃ ἢ προσθέσῃ τι ἐν τῇ ἀρχῇ ἢ τῷ τέλει αὐτῆς. Καὶ ὁ λόγος εἶναι, ὅτι ἡ κατάληψις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐν μὲν τῇ β'. περιπτώσει δυσκολεύεταί πως μόνον, ἀλλ' ἐν τῇ πρώτῃ ἀποβαίνει ἀδύνατος. Ἂν π. χ. εἴπῃ τις *αἱ πολιτεῖαι* ἀντὶ *οἱ πολιτεῖες* ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ «αἱ πόλεις», θὰ ἐννοήσῃ αὐτὸν ὁ χωρικός·

---

(1) Ὑποπτεύομεν, διότι δὲν ἐκφράζεται σαφῶς, ὅτι κυριολεξίαν λέγων ἐννοεῖ ὅτι πρέπει νὰ φροντίζωμεν νὰ μεταχειριζώμεθα τὰς λέξεις μετὰ τῆς ἐν τῇ λαλουμένῃ σημασίας των. Περὶ τοῦ κατὰ πόσον τοῦτο εἶναι δυνατὸν πανταχοῦ, θὰ γίνῃ ἐφεξῆς ὁ προσήκων λόγος.

ἀλλ' ἂν εἴπῃ *ἡ πολιτεία* ἐπὶ τῆς σημασίας τὸ πολίτευμα, ἡ διαγωγή, κττ., δὲν θὰ ἐννοήσῃ. Ὁμοίως ἄν τις κλίνῃ τὸ *μολογᾷς μολογᾷ* κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον *ὁμολογεῖς ὁμολογεῖ,* θὰ ἐννοηθῇ· ἀλλ' ἂν μεταχειρισθῇ αὐτὸ οὐχὶ ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ *ἐξαγορεύειν, καταγορεύειν* ἣν ἔχει σήμερον; ἀλλ' ἐπὶ τῆς τοῦ *συμφωνεῖν, λέγειν ταὐτά,* ἣν εἶχε τὸ πάλαι, δὲν θὰ ἐννοηθῇ. Δεύτερον ὅτι ὡς πρὸς τὴν σύνταξιν προέβημεν πολύ, παρὰ πολύ· σήμερον πᾶσαι σχεδὸν αἱ συντάξεις καὶ χρήσεις τῶν ἀρχαίων προθέσεων ἀνασκάπτονται καὶ τίθενται εἰς κυκλοφορίαν, ἀλλ' ἐκ τούτων ὀλίγας βεβαίως καταλαμβάνει οὐ μόνον ὁ ἁπλοῦς Ἕλλην, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ γράμματα μαθόντες· τὰ ῥήματα συντάσσονται ὅπως καὶ τὸ πάλαι σχεδὸν πάντα· καὶ ἐν τούτοις ἡ δυσκολία συχνὰ ὑπερβάλλουσα. Πρὸς τούτοις ἡ χρῆσις τῶν μετοχῶν ἐπὶ διαφόρων ἐννοιῶν κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον, ἡ χρῆσις μορίων εἰς σύνδεσιν τοῦ λόγου ἀγνώστων τῇ λαλουμένῃ, ἡ πλοκὴ τοῦ λόγου κτλ. καθιστῶσιν αὐτὸν πολλάκις δύσληπτον τοῖς πολλοῖς, καὶ ἂν ἐκ τῶν λέξεων μηδεμία εἶναι αὐτοῖς ὅλως ἄγνωστος. Καθόλου λοιπὸν ἐν τούτῳ ἡ τοῦ Κορ. μέθοδος ἐξεβλήθη καὶ ἀντὶ διορθώσεως τῆς νέας ὥρμησαν ἐπ' αὐτὴν ταύτην τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἀρχαίας συντάξεως, καὶ ταῦτα οὐχὶ διότι δὲν ἐπήρκει ἢ δὲν ἦτο ὁμαλὴ ἡ τῆς νέας, ἀλλὰ διὰ τὸν μόνον λόγον, ὅτι ἡ ἀρχαία, ὅπως τὰ ἀναστάσιμα, προτιμᾶται καὶ προηγεῖται. Ἡ ἀνάστασις λοιπὸν καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τῶν τῆς ἀρχαίας τύπων, λέξεων, φράσεων καὶ συντάξεων εἰς τὴν νέαν ἐνομίσθη ἀπὸ μακροῦ *ἐθνικὸν καθῆκον,* καὶ συνετελέσθη ἐν μέρει, ἐξακολουθεῖ δὲ ἀκόμη νὰ συντελῆται. Οἴκοθεν δ' ἐννοεῖται, ὅτι ἐπειδὴ καὶ ὁ κ. ἐπικρ. γράφων ἀκολουθεῖ τῇ ὁδῷ ταύτῃ, κατ' οὐδένα τρόπον δύναται εὐλόγως νὰ διισχυρίζηται, ὅτι ἔχει βάσιν τοῦ γραπτοῦ του λόγου τὴν δημοτικήν.

Ἀλλ' ἂν ἐν τούτοις διαφωνῶμεν πρὸς τὸν κ. ἐπικρ., συμφωνοῦμεν αὐτῷ πληρέστατα ἐν τῇ ἀπορρίψει τῶν μονολεκτικῶν μελλόντων, τῶν ἀπαρεμφάτων, τῶν μέσων ἀορίστων πλὴν ἴσως τοῦ ἐγένετο, (ταῦτα καὶ ἡμεῖς ἐν Ἑστίας ἀρ. 382 ἔτους 1883 κατεδικάσαμεν), καὶ τῶν προωγυγίων, ὡς τὰς λέγει, λέξεων. Λυπούμεθα δὲ μόνον ὅτι ἀναγκαζόμεθα νὰ παρατηρήσωμεν αὐτῷ ὅτι εἴτε ἐπιλήσμων τῶν διδαγμάτων τούτων εὐθὺς γενόμενος εἴτε τῇ ἀρχαίᾳ ἕξει, διότι πρότερον ἐφρόνει καὶ ἐδίδασκε τἀναντία, ὡς ἀνωτέρω παρετηρήθη, ἀκολουθῶν περιέπεσεν εἰς πολλὰς ἀντιφάσεις, πολλοὺς τῶν ἀφορισμῶν τούτων ἰδίᾳ χειρὶ καταστρέψας· διότι γράφει *ἔσται, τεθνηκός, συνορθυλεύσας, συνορθυλευταί,*

θνήσκοντος, φορητός, προωγυγίους (ὃ καὶ ἄλλως ἀτόπως συνετέθη μετὰ τῆς *πρό*, ὡσεὶ μὴ ἤρκει τὸ ὠγύγιος) *συγκεκαττυμένον, συνεκύρησεν, ἀπετίσθη καὶ ὑπεραπετίσθη* (καὶ σημειωτέον ὅτι αὐτὸς οὗτος ἐν σελ. **212** ἐδίδαξεν, ὅτι ἐπειδὴ ὑπάρχει τὸ *πληρώνω*, εἶναι περιττὸν τὸ *ἐκτίνω*, τώρα δὲ ἐλησμόνησε τὸ παράγγελμα!) «*ἀλλά γοῦν*» σελ. **273** κττ. Τοῖς πᾶσι δὲ εἶναι δῆλον, ὅτι πᾶσαι αὗται ὄζουσι σκωρίας ἀρχαιοτάτης καὶ ὅτι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο μαρτυροῦσιν ὅτι ὁ κ. ἐπικρ. δὲν ἔχει βάσιν τοῦ γραπτοῦ του λόγου τὴν λαλουμένην.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν πολλαχοῦ ἐγκατεσπαρμένων θαυμαστῶν ἀφορισμῶν τούτων δίδει ἡμῖν ἐν τῷ ἐπιλόγῳ του ἀπὸ σελ. **439** κ. ἑξ. καὶ ἰδίως ἐν **464—5** περὶ τῆς γραφομένης τὰς ἀκολούθους ἀληθῶς πέρα θαυμάτων ὁδηγίας. «Ἄς ἀποσκορακίσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῆς καθαρευούσης ὅλον τὸν φορητὸν (sic) τῶν λέξεων καὶ τῶν τύπων, ὅσους ὡς τόσα »καρφία ἐνεπήξαμεν διὰ τῆς βίας εἰς τὸ σῶμα τῆς ζώσης γλώσσης τοῦ »ἔθνους. Ἐὰν ἡ γλῶσσα αὕτη ἔχῃ διαλέκτους, εἶνε εὔκολον νὰ εὕρωμεν »τί τὸ κοινὸν ἐν ἁπάσαις, καθ' ἃ προείπομεν, καὶ τί τὸ καθαρῶς διαλε»κτικὸν καὶ ἰδιάζον. Ἐὰν ἡ λεξικὴ ὕλη τῆς δημοτικῆς δὲν ἐπαρκῇ, εἶνε »εὔκολον νὰ δανεισθῇ τις ἐκ τῆς ἀρχαίας, ἀλλὰ τότε μόνον. Λεπτομερεῖς »κανόνας δὲν δυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ διαγράψωμεν, ἀλλ' εἶνε εὔκολον νὰ »τοὺς διατυπώσῃ καὶ ἐφαρμόσῃ ἐμπράκτως ἕκαστος, ὅταν ἀποδεχθῇ ἣν »ἀνεκηρύξαμεν ἀρχήν, ὅτι ἡ σημερινὴ ἑλληνικὴ ὀφείλει ὄχι νὰ καρκινο»βατῇ πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἀττικήν, ἀλλὰ τοὐναντίον νὰ χωρῇ βαθμηδὸν »ὁλονὲν πρὸς τὴν ζῶσαν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, βαθμηδὸν καὶ ἀδιακόπως »ἀνακαινιζομένη μὲν πρὸς τὸ πρότυπον τοῦτο, ἀποβάλλουσα δ' ἑκάστοτε »ὅ,τι δυσαφομοίωτον ἢ περιττὸν ἐκ τῆς παλαιᾶς, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους »ἡ γραπτὴ γλῶσσα τοῦ ἔθνους συναφομοιωθῇ κατ' οὐσίαν καὶ ἐπαρκῶς »πρὸς τὴν καθομιλουμένην, τὴν μόνην ἀληθῆ, τὴν μόνην πραγματικὴν »τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους γλῶσσαν.»

Ἂν κατὰ πρῶτον εἴπωμεν, ὅτι αἱ ἰδέαι αὗται ἐκφραζόμεναι ἐν τοῖς νῦν χρόνοις καὶ ὑπ' ἀνδρὸς οἷος ὁ κ. ἐπικρ. ἐξέπληξαν ἡμᾶς, θὰ πιστεύσῃ ἡμῖν ἀναντιρρήτως ὁ ἠξεύρων ὁπωσδήποτε τοὺς ἀγῶνας τοὺς γενομένους μέχρι τοῦδε περὶ αὐτῆς ταύτης τῆς γραφομένης γλώσσης. Εἶναι δηλ. θαυμαστὸν καὶ ἴσως χαρακτηριστικὸν τῶν καθ' ἡμᾶς, ὅτι ἐνῷ πάντα τἆλλα ἔθνη σπουδάζουσι καὶ ἐρευνῶσιν ἐπιμελέστατα καὶ ἀκριβέστατα τὰς διαφόρους αὐτῶν διαλέκτους καὶ τὰ ἰδιώματα, ἐνῷ ἐπιμονώτατα ζητοῦσι τὰ παλαιότατα μνημεῖα τῆς γραφομένης αὐτῶν γλώσ-

σης, ἵνα κατὰ τὸ δυνατὸν ἐξιχνιάσωσι τὴν ἱστορίαν αὐτῆς, καὶ ἐνῷ οὐδενὶ τούτων ποτὲ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα νὰ θέσῃ ζήτημα αὐτὸ τοῦτο, ἂν πρέπῃ νὰ γράφῃ τὴν ὑπάρχουσαν ὅπως ὑπάρχει γλῶσσάν του, ἢ ἂν πρέπῃ νὰ πλάσῃ ἄλλην, ἡμεῖς οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων, οἵτινες πρῶτοι ἐν Εὐρώπῃ διεμόρφωσαν καὶ ἀνέπτυξαν καὶ πεζὸν καὶ ποιητικὸν λόγον ἀμίμητον, ἡμεῖς δὲν κατωρθώσαμεν ἀκόμη νὰ ἔχωμεν σαφῆ καὶ ὡρισμένην ἰδέαν, περὶ τοῦ τίνα γλῶσσαν πρέπει νὰ γράφωμεν· περὶ δὲ τῆς σπουδῆς καὶ ἐξακριβώσεως τῶν διαλέκτων καὶ ἰδιωμάτων ἡμῶν οὐδ' ἐσκέφθημεν κἄν, οὐδὲ περὶ τῆς ἱστορίας τῆς γραφομένης ἡμῶν γλώσσης κατωρθώσαμεν νὰ ἐξεύρωμεν καὶ τοὺς ἄλλους διδάξωμεν ἀληθὲς καὶ ἀκριβές τι, ἀλλὰ τοσούτῳ μᾶλλον ἠγωνίσθημεν ὡσεὶ περὶ πάτρης περὶ τοῦ τίνα πρέπει νὰ γράφωμεν γλῶσσαν! Οἱ πόλεμοι καὶ αἱ μάχαι αὗται ἐνομίζομεν ὅτι εἶχον χάριτι θείᾳ σχεδὸν καταπαύσῃ, καὶ ὅτι ἦτο καιρὸς πλέον, ὅπως μὴ φαινώμεθα ἀχρήιοι ἄνδρες, νὰ μιμηθῶμεν τοὐλάχιστον τοὺς ἄλλους καὶ τραπῶμεν ἐπὶ τὴν ἀκριβῆ ἱστορικὴν ἐξέτασιν αὐτῆς τε τῆς γραφομένης καὶ τῶν κατὰ τόπους διαλέκτων καὶ ἰδιωμάτων. Καὶ ὅμως ἠπατώμεθα! Ἰδοὺ ἀνὴρ ἔμπειρος βέβαια τῆς ἱστορίας τῶν πολέμων τούτων ἐπαναφέρει τὸ ἀτελεύτητον, ὡς φαίνεται, ζήτημα περὶ τῆς γραφομένης γλώσσης. Εἴμεθα ἀληθῶς πρωτότυπον ἔθνος! καὶ ταῦτα ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε οὐδὲ ἡ ἱστορία τ. ἔ. τὰ παθήματα δύνανται νὰ διδάξωσιν ἡμᾶς καὶ γίνωσι μαθήματα. Διότι ἐπὶ πολλὰς δεκαετηρίδας καὶ μεταξὺ τῶν τότε πρώτων τῆς Ἑλλάδος πεπαιδευμένων συνεζητεῖτο τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης, τ. ἔ. ἂν πρέπῃ νὰ γράφωμεν τὴν ἀρχαίαν ἢ τὴν δημοτικὴν ἄκρατον ἢ μῖγμά τι ἐξ ἀμφοτέρων, καὶ ποῖον τοῦτο. Ἑκάστη τῶν αἱρέσεων τούτων ἔσχεν ἀρχηγούς, ὑπερασπιστὰς καὶ ὀπαδοὺς ἄνδρας ἀξίους λόγου, οἵτινες οὔτε εὐφυΐας ἐστεροῦντο οὔτε κόπων οὔτε χρημάτων ἐφείδοντο εἰς σύστασιν τῆς ἰδίας αἱρέσεως καὶ ἐξουδένωσιν τῶν ἐναντίων. Ὁ ἀγὼν ἔληξεν ἐκεῖνος, πάντες δὲ βλέπουσι τίς ἐξενίκησε γνώμη· ἦτο ἐπομένως, φρονοῦμεν, φυσικὸν νὰ διδαχθῶμεν οἱ νεώτεροι ἐκ τῶν πολέμων ἐκείνων τοσοῦτον τοὐλάχιστον, ὅτι ἀσπαζόμενοι τὰς ἡττημένας τότε δοξασίας καὶ ἀποπειρώμενοι νὰ συστήσωμεν αὐτὰς μικρὰν ἔχομεν κατ' ἀνάγκην ἐλπίδα ἐπιτυχίας· ἄλλως τε καὶ ἀφοῦ οὔτε κατὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὸ ἀξίωμα ὑπερβάλλομεν ἐκείνους, οὔτε τὸ ζήτημα εὑρίσκεται σήμερον, ὅπως τότε ἦτο, ἄκριτον καὶ δὴ οὐδ' ἐν εὐνοϊκῇ θέσει ἐξ ἴσου πρὸς πάσας τὰς αἱρέσεις, ἀφοῦ μία τούτων ἔλαβεν ὁμολογουμένην ὑπὸ πάντων ὑπεροχήν.

'Αλλ' ἐπαναφέρει ἄρά γε ὁ κ. ἐπικρ., θὰ ἐρωτήσῃ τις, τὸ περιβόητον καταστὰν τοῦτο ζήτημα ἐπὶ τὸν τάπητα ἢ εἰσηγεῖται νέαν περὶ γλώσσης ἰδέαν; Ἵνα μὴ περὶ τούτου μείνῃ ἀμφιβολία τις, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ βασανίσωμεν κατ' ἄρθρον ὡς εἰπεῖν τὴν δοθεῖσαν συνταγήν. Τὸ πρῶτον τὸ καὶ σπουδαιότατον αὐτῆς ἄρθρον διατάσσει «*ἂς ἀποσκορα»κίσωμεν ἀπὸ τῆς καθαρευούσης ὅλον τὸν φορητὸν τῶν λέξεων καὶ »τῶν τύπων, ὅσους ὡς τόσα καρφία ἐνεπήξαμεν διὰ τῆς βίας εἰς τὸ »σῶμα τῆς ζώσης γλώσσης τοῦ ἔθνους*». Τίνα εἶναι τὰ καρφία καὶ τί τὸ σῶμα τῆς ζώσης γλώσσης; Ζῶσαν τοῦ ἔθνους γλῶσσαν λέγει ὀφθαλμοφανῶς τὴν λαλουμένην, τὴν δημώδη, τὴν κοινὴν ἢ ὅπως ἄλλως λέγεται. Εἰς ταύτην λοιπὸν ἐνεπήξαμεν ὡς καρφία φορυτὸν ὅλον λέξεων καὶ τύπων ξένων τοῦ σώματος, καὶ τὸν φορυτὸν τοῦτον πρέπει σήμερον νὰ ἐκβάλωμεν καὶ ῥίψωμεν εἰς τὸ πῦρ. 'Αλλὰ τίνες εἶναι αἱ λέξεις καὶ οἱ τύποι οὗτοι οἱ συναποτελοῦντες τὸν φορυτὸν ἢ τὰ καρφία; 'Επειδὴ ὡς γνωστὸν ἡ γραφομένη ἡμῶν γλῶσσα οὔτε καθαρῶς ἀρχαία οὔτε ἁπλῶς νέα εἶναι, ἀλλὰ μῖγμά τι ἐξ ἀμφοτέρων, δι' αὐτό, ἂν ἐξετασθῇ καὶ εὑρεθῇ τίνες ἐν τῇ γραφομένῃ εἶναι αἱ λέξεις καὶ οἱ τύποι τῆς λαλουμένης, τῆς δημώδους, καὶ τίνες οἱ τῆς ἀρχαίας, τότε, φρονοῦμεν, σῶμα τῆς γλώσσης τῆς ζώσης θὰ εἶναι αἱ λέξεις καὶ οἱ τύποι τῆς δημώδους, οἵτινες ὀφείλουσι νὰ μένωσιν ἄθικτοι, καρφία δὲ αἱ λέξεις καὶ οἱ τύποι τῆς ἀρχαίας, ἅτινα ἀνάγκη κατὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο τοῦ νόμου ν' ἀποσκορακισθῶσιν. Λοιπὸν ἀπόβλητος τοῦ λοιποῦ πᾶσα δοτική, διότι τυραννικῶς ἐνεπάγη εἰς τὸ ἀθλητικὸν τοῦ Προμηθέως σῶμα, ἀπόβλητος διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἡ ἑνικὴ γενικὴ τῶν ἀρσενικῶν καὶ θηλ. ὀνομάτων τῆς α'. κλίσεως, ὅσαι σχηματίζονται μετὰ διαφόρου φωνήεντος καὶ τονισμοῦ ἢ αἱ ἄλλαι πτώσεις (τοῦ *κριτοῦ*, τῆς *θαλάσσης*, τῆς *γλώσσης*), ἀπόβλητος πᾶσα ἡ χορεία τῶν θηλυκῶν ὀνομάτων εἰς -*ος* τῆς β'. κλίσεως· ἀπόβλητος πᾶσα ἡ τρίτη κλίσις (πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων λειψάνων), ἀπόβλητος ὁ ὑπερθετικὸς βαθμὸς ὁ μονολεκτικὸς (πλὴν τοῦ *καλώτατος*, *'ξωλέστατος* καὶ εἴ τι ἄλλο)· ἀπόβλητος ἡ πληθυντικὴ ὀνομαστικὴ τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου *αἱ*, καὶ πάντων τῶν πρωτοκλίτων ὀνομάτων εἰς -*αι*, ἀπόβλητος ὁ πληθ. ἀριθμὸς τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν *ἡμεῖς ὑμεῖς*, ἀπόβλητοι πᾶσαι αἱ κτητικαί, πᾶσαι αἱ ἀναφορικαὶ (πλὴν τοῦ ἐλεεινοῦ *ὁ ὁποῖος*), ἀπόβλητοι αἱ ἀλληλοπαθεῖς (πλὴν ἐν τῇ φράσει *συναλλήλως τωνε* καί τισι συνθέτοις οἷον *ἀλληλοφαγιὰ* κττ.), ἀπόβλητοι αἱ αὐτοπαθεῖς τοῦ α'. καὶ β'. προσώπου καὶ ἐν μέρει τοῦ γ'.

κτλ. ἀπόβλητος πρὸς τούτοις ἡ ὑποτακτικὴ τοῦ ἐνεστῶτος, ἀπόβλητοι πᾶσαι αἱ μετοχαὶ πλὴν τῆς τοῦ παθητ. παρακειμένου καί τινων ἄλλων ἐπιθετικὴν ἐχουσῶν δύναμιν (ἀξιαζόμενος, μελλούμενα), ἀπόβλητον τὸ μέγιστον μέρος τῆς χρονικῆς αὐξήσεως καὶ ἱκανὸν τῆς συλλαβικῆς, ἀπόβλητος πᾶς ἀναδιπλασιασμὸς (πλὴν ἐν τῷ *γίνομαι, πέφτω, δίδω*), ἀπόβλητος πᾶς τύπος τῶν εἰς -μι ῥημάτων, μηδ' αὐτὸ τὸ *δύναμαι* ἂς μὴ δυνηθῇ νὰ διασωθῇ ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ, μηδὲ τὸ *ἐπίσταμαι* καὶ *κρέμαμαι* καὶ τὰ παρόμοια νὰ σταθῇ που, ἀλλ' ἂς κρεμασθῇ· ἀπόβλητοι αἱ προσωπικαὶ καταλήξεις *-ον, ομεν, -ας -ατε*, ἀπόβλητοι προθέσεις τινὲς οἷον ἡ *ἐν ὑπὸ* κλπ. καὶ αἱ πλεῖσται συντάξεις πασῶν τῶν προθέσεων, πρὸς δὲ οἱ πλεῖστοι σύνδεσμοι καὶ τὰ πολλὰ ἐπιρρήματα. Λοιπὸν τώρα ἐξεβάλομεν πολὺ μέρος τοῦ φορτίου, ἀλλ' ἐπειδή, ὡς φαίνεται, ἡ τρικυμία εἶναι μεγάλη, μᾶλλον θεομηνία ἀληθής, ὁ κ. πλοίαρχος διατάσσει νὰ ἐκρίψωμεν καὶ ὅλον τὸν φορυτὸν τῶν λέξεων, τῶν ἐκ τῆς ἀρχαίας γλώσσης εἰς τὸ σῶμα τῆς ζώσης γλώσσης ἐμπαγεισῶν. Ἐδῶ τώρα βεβαίως δὲν θὰ ἐξήρκει οὐδὲ Παναγῆς ὁ Κουταλιανός, διότι ἐπὶ τῶν ὤμων του θὰ εἶχε νὰ σηκώσῃ ὄχι μόνον πυροβόλα, ἀλλὰ καὶ ἵππους καὶ φάρους καὶ οἴκους καὶ μέγαρα καὶ ἀνάκτορα καὶ αὐτὸ τὸ ἔθνος καὶ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ κύριος οἶδε πόσα ἀκόμη πράγματα, ἵνα τὰ ἐκρίψῃ εἰς τὴν λήθην. Προτείνει ἄρά γε τώρα ὁ κ. ἐπικρ. νέαν τινὰ γνώμην ἢ αὐτὰ ταῦτα ἃ καὶ οἱ περὶ τὸν *Καταρτζῆν, Βιλαρᾶν* καὶ λοιπούς; καὶ εἶναι *σήμερον* δυνατὴ ἀνθρωπίνως τοιαύτη ἀνακαίνισις, μᾶλλον δ' *ἀναστάτωσις* τοῦ γλωσσικοῦ ἡμῶν κόσμου; Ἐλπίζομεν, ὅτι πᾶς γνώστης τῶν ἀνθρωπίνων καταστάσεων θὰ ὁμολογήσῃ ἡμῖν, ὅτι τὰ extrema remedia ταῦτα εἶναι *σήμερον* πολὺ ὀλιγώτερον δυνατὰ ἢ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν εἰρημένων ἀνδρῶν.

Τὸ β'. ἄρθρον λέγει «ἐὰν ἡ γλῶσσα αὕτη ἔχῃ διαλέκτους, εἶνε »*εὔκολον* νὰ εὕρωμεν τί τὸ κοινὸν ἐν ἁπάσαις καὶ τί τὸ καθαρῶς διαλε»κτικὸν καὶ ἰδιάζον.» Ἡμεῖς φρονοῦμεν ἄντικρυς τἀναντία τούτων, ὅτι δηλ. εἶναι δυσχερέστατον, ὀρθότερον εἰπεῖν, σήμερον ἀδύνατον νὰ εὑρεθῇ καὶ ὁρισθῇ τί τὸ κοινὸν ἐν ἁπάσαις καὶ τί τὸ διαλεκτικὸν καὶ ἰδιάζον, διὰ τὸν μόνον ἁπλούστατον λόγον, ὅτι μέχρι τοῦδε δὲν ἐξητάσαμεν τὰ διάφορα ἰδιώματα. Ἐλάχιστοι παρ' ἡμῖν εἶναι σήμερον οἱ ἠξεύροντες πλὴν τοῦ ἰδιώματος τῆς χώρας, ἐν ᾗ ἐγεννήθησαν, καὶ ἕτερον ἔτι, πολλοὶ δέ, πλεῖστοι ὅσοι οὐδὲ τοῦ ἰδιώματος τῆς χώρας των εἶναι δεόντως κάτοχοι. Ἡ σπουδὴ τούτων σήμερον οὔτε ὑπὸ ἰδιωτῶν οὔτε ὑπὸ τῆς

Κυβερνήσεως ὑποβοηθουμένη οὔτε προσοδοφόρος φύσει οὖσα ἐλαχίστους εὑρίσκει θεράποντας· ἀλλὰ καὶ οὗτοι, οἱ μὲν δι' ἄλλα κατεπείγοντα καθήκοντα, οἱ δὲ δι' ἄλλας αἰτίας, καὶ ἄλλοι διά τε ἄλλα καὶ δι' ἄγνοιαν τοῦ τρόπου καθ' ὃν πρέπει νὰ ἐργάζωνται, δὲν εὐδοκιμοῦσιν. Καὶ οὕτω, καθὰ ἐρρήθη ἤδη, τὸ ἡμέτερον ἔθνος ἀποτελεῖ καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ἐξαίρεσιν μοναδικήν, δυστυχῶς οὐχὶ εὐνοϊκήν. Ἐκ τούτων δὲ γίνεται δῆλον, ὅτι καὶ τὸ τρίτον ἄρθρον «Ἐὰν *ἡ λεξικὴ ὕλη τῆς δημοτικῆς δὲν »ἐπαρκῇ*, εἶνε εὔκολον νὰ δανεισθῇ τις ἐκ τῆς ἀρχαίας, ἀλλὰ τότε »μόνον», δὲν δύναται μὲν ἐκ τῶν ὑστέρων ν' ἀποδειχθῇ οὔτε ψευδὲς οὔτε ἀληθές, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐκ τῶν προτέρων φαίνεται ἡμῖν ὅλως ἀπίθανον, ὅτι ἡ λεξικὴ ὕλη τῆς δημοτικῆς θὰ ἐξαρκῇ ὁπωσδήποτε εἰς τὰς σημερινὰς ἡμῶν ἀνάγκας. Διότι ἐκ τῆς προτάσεως ὅτι ἡ γλῶσσα, ὁ γραπτὸς καὶ προφορικὸς λόγος, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὸ κάτοπτρον τοῦ ἐνδιαθέτου, τοῦ νοῦ, ἕπεται κατ' ἀνάγκην φυσικὴν ἀνἀπόδραστον, ὅτι πᾶν ἔθνος τόσην ποσότητα γνώσεων ἔχει, ὅσας ἡ γλῶσσά του ἐκφράζει, καὶ ἀντιστρόφως τόσας γνώσεις, τόσας ἐννοίας ἠμπορεῖ νὰ παραστήσῃ ἡ γλῶσσα ἔθνους τινός, ὅσας τὸ ἔθνος τοῦτο ἔχει. Τὸν νόμον δὲ τοῦτον ἐν νῷ ἔχοντες ἂς ἐπισκοπήσωμεν μικρὸν διὰ γενικῶν τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους ἡμῶν ὡς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γλώσσης. Παντὸς ἔθνους ἡ γλῶσσα πλουτίζεται καὶ ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τῶν λέξεων καὶ μάλιστα ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, τὴν σημασίαν αὐτῶν, διὰ τῶν ἐργασιῶν τῶν ἀρίστων τέκνων του εἴτε ποιητῶν εἴτε πεζογράφων εἴτε καλλιτεχνῶν εἴτε βιομηχάνων κλπ., ὅταν ταῦτα καὶ λέξεις χρειαζόμενα πλάττωσιν αὐτὰς παραλαμβάνοντα τὸ ὑλικόν, ὡς εἰπεῖν, ἐκ τῆς ἰδίας των γλώσσης, καὶ τὴν σημασίαν τῶν ὑπαρχουσῶν ἐμβριθῶς ἐξετάζοντα, ἢ ὁρίζωσιν ἀκριβέστερον ἢ εὐρύνωσι κτλ. Ἀλλὰ πρὸς τούτοις τὰ αὐτὰ συντελοῦσι πλεῖστον καὶ εἰς τὴν διάδοσιν καὶ καθολίκευσιν τῶν πλασθεισῶν καὶ τῶν ἄλλων λέξεων καθὼς καὶ τῶν σημασιῶν αὐτῶν ὁμοίως καθ' ἅπαν τὸ ἔθνος. Ὅπου τοιαῦται ἐργασίαι ἐγένοντο, ἐκεῖ τὸ ἔθνος ἔχει γλῶσσαν ἢ πλουσίαν ἢ πάντως ἐξαρκοῦσαν εἰς τὰς ἀνάγκας του ἐξαίρετα καὶ πανταχοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καταληπτήν. Αἱ ἀλήθειαι αὗται εἶναι οὕτως αὐτόδηλοι, ὥστε δὲν πιστεύομεν νὰ θελήσῃ τις νὰ τὰς θέσῃ ὑπὸ συζήτησιν.

Ἐρωτᾶται μόνον τώρα : ἐγένοντο παρ' ἡμῖν ποτε καθ' ὅλον τὸν μέσον αἰῶνα καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις τοιαῦται ἐργασίαι; Εἰσήγαγον παρ' ἡμῖν ποτε εἰς τὴν γλῶσσαν ποιηταὶ ἢ πεζογράφοι ἢ καλλιτέχναι κλπ. πλάσαντες λέξεις ἐκ τῆς λαλουμένης καὶ ἐξερευνήσαντες

καὶ ἐμβαθύναντες εἰς τὴν σημασίαν αὐτῶν ὥρισαν ἢ ἐκαθολίκευσαν αὐτήν; καὶ ἂν ἔπραξαν ταῦτα, κατώρθωσαν καὶ νὰ διαδώσωσι τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν των καὶ γνωρίσωσιν αὐτὰ ἀνὰ πᾶν τὸ ἔθνος; Ἡ ἀπάντησις εἰς τὰς ἐρωτήσεις ταύτας εἶναι, ὅτι ὡς πρὸς τὴν δημιουργίαν λέξεων καὶ τὸν πλουτισμὸν τοῦ περιεχομένου αὐτῶν εἰργάσθησαν κατὰ τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα οἱ Κρῆτες ἀξίως λόγου, ἀλλ' ὅτι τὴν διάδοσιν καὶ γενίκευσιν τῶν ἐργασιῶν των ἀνὰ πᾶν τὸ ἔθνος δὲν ἔλαβον καιρὸν νὰ ἐπιτελέσωσι. Διότι αἱ δειλαὶ Μοῦσαι ἔφυγον ἐνώπιον τῆς φρικτῆς θέας τῶν Τουρκικῶν ὅπλων. Δι' αὐτὸ ἡ δούλωσις τῆς Κρήτης ὡς πρὸς τὴν τύχην τῆς γλώσσης εἶναι γεγονὸς τοσοῦτον ἀξιοθρήνητον, ὥστε πρὸς μόνην τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνστ/πόλεως δύναται νὰ παραβληθῇ. Τῷ 1453 ἐπεσφραγίσθη ἡ πολιτική, τῷ δὲ 1669 ἡ γλωσσικὴ ὡς εἰπεῖν δουλεία τοῦ ἔθνους. Οὕτως ἄρα οὐδ' οἱ πνευματικοὶ ἀγῶνες τῶν Κρητῶν ἐπέδρασαν ἀποτελεσματικῶς ἐπὶ τὴν γλῶσσαν. Οἱ λοιποὶ Ἕλληνες (πλὴν τῶν Κυπρίων μικρά τινα διαπραξάντων) οὐδαμοῦ εἰργάσθησαν. Καὶ ἐν Βυζαντίῳ καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ πανταχοῦ οἱ λόγιοι τὰς πνευματικὰς αὐτῶν περιουσίας, μικρὰς ἢ μεγάλας, ἀπηξίωσαν νὰ καταλίπωσιν εἰς τὸ ἔθνος ἐναποθέτοντες αὐτὰς εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ τοῦ ἔθνους τοῦ τότε ζῶντος, ἀλλὰ πάντες καὶ πανταχοῦ εἰς τὴν νεκρὰν Ἀττικήν.

Οὕτω δὲ συνέβη τὸ παράδοξον ἀλλ' ἀτυχῶς ἀληθέστατον γεγονός, ὅτι διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐξευγένισιν καὶ πλουτισμὸν καὶ διάδοσιν τῆς γλώσσης πᾶσαι αἱ εὐγενεῖς δυνάμεις τοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς εἰρημένους χρόνους ἀπωλέσθησαν καὶ ὡς ἐξ ὁλοκλήρου ἀπολεσθεῖσαι ὀφείλουν νὰ θεωρῶνται. Εἰς ποίαν δὲ καταπληκτικὴν πνευματικὴν πτωχείαν ὤφειλε κατὰ φυσικὴν ἀνάγκην νὰ καταντήσῃ τὸ ὑπολειπόμενον μέρος τοῦ ἔθνους καὶ πόσον ἀκολούθως τῷ εἰρημένῳ γλωσσικῷ νόμῳ πτωχὴ ἔμελλε νὰ καταντήσῃ καὶ κατήντησε καὶ ἡ γλῶσσά του, εἶναι δύσκολον νὰ ἐννοήσῃ τις ἀκριβῶς. Τὴν πτωχείαν ταύτην τῆς γλώσσης ἀρνεῖται ὁ κ. ἐπικρ. ἐν σελ. 449—50, διότι φρονεῖ ὅτι μόνον τῶν ἀναγκαίων ἐπιστημονικῶν ὅρων θὰ ἐστερεῖτο ἡ δημοτικὴ γλῶσσα, «καθ' ὅσον (λέγει ἐν σελ. 439) ἐκ τῆς ἐγκατα»λείψεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀγραμμάτου καὶ »ἀπαιδεύτου Ἑλληνικοῦ λαοῦ καθ' ὅλους τοὺς ζοφεροὺς αἰῶνας προῆλθεν *ἡ ἀναγέννησις καὶ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀνάπλασις αὐτῆς.*» Ἀλλ' ἀναμφιβόλως δὲν ἐξήτασε τὸ πρᾶγμα ἐπιμελῶς· ἂς ἐξετάσῃ πόσα πράγματα λέγει ὁ ἁπλοῦς Ἕλλην διὰ τῶν ῥημάτων *πάει*, *ἔρχεται*, *λέγει*,

ἔχω, τοῦ ἐπιθέτου *καλὸς* κλπ., διότι ἐλλείπουσιν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ λέξεις καὶ φράσεις ἀκριβέστεραι· ἂς προσπαθήσῃ νὰ μεταφράσῃ μίαν μόνην σελίδα τοῦ βιβλίου του εἰς τὴν καθαρὰν καὶ ἀμιγῆ γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, καὶ θὰ πεισθῇ τάχιστα, ὅτι ὄχι μόνον θ' ἀναγκασθῇ νὰ παραλίπῃ πλείστας τῶν ἀποχρώσεων καὶ λεπτοτήτων, ἀλλὰ καὶ συχνότατα· δὲν θὰ ἔχῃ καθόλου λέξιν καὶ φράσιν λαϊκὴν καὶ ἀληθῶς δημώδη, διὰ τὸν ἁπλούστατον συνήθως λόγον, ὅτι τὴν παραστατέαν ἔννοιαν δὲν ἔχει ὁ ἁπλοῦς ἄνθρωπος παρ' ἡμῖν. Δὲν ἐλλείπουσι λοιπὸν μόνον ἐπιστημονικοὶ ὅροι ἀλλὰ καὶ ἄπειροι ἄλλαι λέξεις καὶ ἐκφράσεις, καθ' ὅσον ἐλλείπουσιν αἱ δι' αὐτῶν ἐκφραζόμεναι ἔννοιαι ἐν τῷ πνεύματι τοῦ λαοῦ. Ἄλλοτε δὲ πάλιν παρατηρεῖται, ὅτι ὑπάρχει μὲν ἡ ἔννοια, ἀλλ' ἡ δι' αὐτὴν λέξις ἢ ἔκφρασις ἀπώλετο καὶ ἄλλη τις συγγενὴς ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα καὶ ταύτης, χονδρικώτερον ὡς εἰπεῖν παριστῶσα τὰς ἐννοίας ἀμφοτέρας. Τὸ φαινόμενον δὲ τοῦτο εἶναι συχνότατον ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῇ, πρβλ. *ζητῶ* καὶ *αἰτῶ*, *ὑπισχνοῦμαι* (ὑπόσχομαι) καὶ *ἐπαγγέλλομαι* κττ.

Ἀλλὰ τὴν πτωχείαν τῆς δημοτικῆς μαρτυρεῖ λεληθότως καὶ αὐτὸς ὁ κ. ἐπικρ., ὅταν ἐν σελ. **424** γράφῃ «ἡ Ἀττικὴ **Μοῦσα** ἔχασε τὰ νερά της »*ἐντείνουσα στίχους εἰς γλῶσσαν δημοτικὴν ἄγνωστον εἰς ὅλους ἀνε*»*ξαιρέτως τοὺς δήμους τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου καὶ τῆς δούλης* »*Ἑλλάδος*», καὶ ἐν σελ. **457** «οἱ δὲ ποιηταὶ (ἤρχισαν) *ν' ἀποκεφα*»*λίζωσι καὶ νὰ κουτσουρεύωσι τὰς λέξεις τῆς φραγκαττίκου*, ὅπως *ἐξ* »*αὐτῆς κατασκευάσωσι γλῶσσαν δῆθεν δημοτικήν*». Διότι ἀληθῶς γίνεται τοῦτο, ἀλλ' ἔχει φυσικὴν αἰτίαν, ἔτι οἱ ποιηταὶ οὗτοι, ἄνδρες λόγιοι, ἔχουσιν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῶν ἐννοίας παντάπασιν ἀγνώστους εἰς τὸ ἔθνος, μετὰ δὲ τῶν ἐννοιῶν ἐλλείπουσι φύσει καὶ αἱ λέξεις· ἀνάγκη ἄρα ἢ νὰ ἐγκαταλείπωσι τὴν παράστασιν αὐτῶν καθ' ὁλοκληρίαν ἢ ἐπιχειροῦντες νὰ διδάξωσι τὸ ἔθνος ὑψηλότερόν τι τῶν κοινῶν καὶ τετριμμένων ἰδεῶν του νὰ παραλαμβάνωσιν ἐκ τῆς γραφομένης εἰς τὴν δημοτικὴν καὶ λέξεις ἀλλοτρίας μὲν τῆς λαλουμένης μεταβεβλημένας δέ πως, ἵνα ὡς πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν τοὐλάχιστον εὐαρμοστῶσιν ὁπωσδήποτε πρὸς τὴν ὅλην ὑφὴν τοῦ λόγου. Ὅτι δ' οὕτω δὲν παρέχουσι δημοτικὴν γλῶσσαν ἀμιγῆ καὶ καθαράν, τοῦτο βεβαίως οὔτε αὐτοὺς ταράσσει οὔτε ἡμεῖς εὑρίσκομεν ἐπίμεμπτον. Ἀλλ' ἂν ὁ κοινὸς γλωσσικὸς θησαυρὸς τῆς δημοτικῆς γλώσσης μὴ ἐξαρκῇ, ὅπως οὕτω πειραματικῶς ἀπεδείχθη, ἐν τῇ ποιήσει, μηδ' ἐν αὐτῇ τῇ λυρικῇ, εὐκόλως κατανοεῖ τις πόσον

ἀνεπαρκὴς ἀνάγκη νὰ εἶναι ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἡμῶν χρείαις. Ἀλλ' οὐδ' ὁ ἕτερος δισχυρισμὸς τοῦ κ. ἐπικρ. ἀληθεύει, ὅτι ἐκ τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀπαιδεύτου Ἑλληνικοῦ λαοῦ καθ' ὅλους τοὺς ζοφεροὺς αἰῶνας ἐπῆλθεν ἡ ἀναγέννησις καὶ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀνάπλασις αὐτῆς. Διότι λίαν ἐνωρίς, πάντως πρὸ τοῦ **1000** Μ. Χ. ἔτους, εἶχε φθάσῃ ἡ γλῶσσα εἰς τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν τοῦ δημώδους αὐτῆς τύπου. Λίαν ἐνωρὶς δηλ. ἐγκαταλειφθεῖσα ἡ γλῶσσα εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀγραμμάτου λαοῦ ἀπέβαλε μέγα μέρος τοῦ ἀρχαίου πλούτου αὐτῆς ὡς πρὸς τοὺς τύπους καὶ λέξεις καὶ φράσεις καὶ ἐννοίας· οὕτω δ' ἀπέβη ἁπλουστέρα μὲν ὡς πρὸς τὸ τυπικὸν καὶ τὴν σύνταξιν (πρβλ. ἤδη τὴν γλῶσσαν τῆς Γραφῆς), ἀλλὰ καὶ πολὺ πτωχοτέρα ὡς πρὸς τοὺς τύπους, τὰς λέξεις, φράσεις καὶ ἐννοίας. Ἡ ἀπώλεια τούτων πάντων συνέβαινε διὰ τὰς προρρηθείσας αἰτίας ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ παραλλήλως καὶ συγχρόνως. Ἡ Ἑλληνικὴ λοιπὸν δημοτικὴ γλῶσσα κατέστη ὡς πρὸς πάντα τὰ λεχθέντα πτωχοτέρα, διότι πτωχότερος ἀληθῶς κατέστη καὶ ὁ πνευματικὸς θησαυρὸς τοῦ μεταχειριζομένου ταύτην ἔθνους. Τῆς μεγάλης δὲ πνευματικῆς ταύτης πτωχείας τοῦ ἔθνους ἐξωτερικὴ ὡς εἰπεῖν ἀπόδειξις εἶναι ὁ στενὸς καὶ εὐτελὴς τῆς ἀναγνώσεώς του κύκλος, οὗτινος μικράν τινα ἰδέαν λαμβάνει τις ὅταν ἐνθυμηθῇ, τίνα βιβλία πρὸ μικροῦ ἔτι ἀπετέλουν τὸν κύκλον τῆς ἀναγνώσεώς του, τὴν πνευματικήν του τροφήν. Καὶ σημειωτέον ὅτι τἄριστα καὶ πλεῖστον ἐπιδράσαντα εἶναι σχετικῶς ὀλίγων ἐτῶν, ἅτε ἔργα Κρητῶν (Ἁμαρτωλῶν Σωτηρία, Δαμασκηνός, Ἐρωτόκριτος κττ.) καὶ Κερκυραίων (Κυριακοδρόμια κτλ.).

Ὅπως δὲ περὶ τῶν λογίων εἴπομεν, ὅτι οὔτε ἔπλασαν οὔτε ἐξευγένισαν οὔτε διέδωκαν ἀνὰ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν λέξεις ἐν ἀξιολόγῳ ποσότητι καὶ δὴ ὅτι δὲν ἐπλούτισαν τὴν γλῶσσαν, οὕτω δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ταὐτὸ καὶ περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν καλλιτεχνῶν, τεχνιτῶν καὶ βιομηχάνων, ὅσῳ μᾶλλον οὗτοι ἐνωρὶς τεθέντες ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν Δυτικὴν τέχνην, ἐκεῖθεν ἀταλαιπώρως παρελάμβανον συνήθως καὶ τὰ ὀνόματα τῶν νέων πραγμάτων (παράβαλε τὰς Ἰταλικὰς ὀνομασίας τῶν ὀργάνων τῶν ὑποδηματοποιῶν).

Ἀλλὰ τὸ δυστύχημα τῆς γλώσσης ἡμῶν τοῦτο δὲν εἶναι τὸ μόνον. Τὸ ἔθνος ἡμῶν κατέχει μεγίστην ἔκτασιν χώρας διῃρημένης φυσικῶς διὰ θαλασσῶν καὶ ὀρέων διακωλυόντων τὴν συγκοινωνίαν. Οὔτε ἐμπορικαὶ οὔτε ἐθνικαὶ οὔτε ἄλλαι αἰτίαι ἠδύναντο νὰ συνάγωσι τὸ ἔθνος

ἐπὶ τὸ αὐτό. Ἑκάστη ἐπαρχία σχεδὸν ἀποτελεῖ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον μικρόκοσμον αὐτάρκη κατὰ μέγα μέρος, συνδεόμενον δὲ πρὸς τὸ ὅλον σῶμα τοῦ ἔθνους διὰ τοῦ δεσμοῦ αὐτῆς ταύτης τῆς γλώσσης καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ὅμως δυστυχῶς οὐδέποτε σχεδὸν ἠξίωσε νὰ κατέλθῃ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ λαλήσῃ πρὸς τὸ ἔθνος διὰ τῆς ζώσης γλώσσης αὐτοῦ τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ σχεδὸν πάντοτε διὰ τῆς ἄχρου Βυζαντιακῆς, ὥστε ἐντεῦθεν ἑνότης γλώσσης δὲν ἠδύνατο νὰ προέλθῃ, ἀλλ' οὐδὲ κἂν νὰ προπαρασκευασθῇ. Ἡ ῥωμαϊκὴ δουλεία κατεπίεζε πολυειδῶς καὶ ἠρήμου καὶ καθίστα πτωχοτέραν τὴν χώραν, ἡ δὲ κατόπιν πολυσχιδὴς Δυτικὴ παρεκώλυε τὴν συγκοινωνίαν διά τε τὸ πολυμερὲς αὐτῆς καὶ διὰ τὴν πειρατείαν κτλ. Περὶ τῆς Τουρκικῆς μοναδικῆς ἀληθῶς ἐν τῇ ἱστορίᾳ δουλείας οὐδεὶς λόγος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἠγνόει π. χ. καθ' ὁλοκληρίαν καὶ ἀγνοεῖ ἀκόμη, (ἀφοῦ δὲν ἔγιναν ἐνέργειαι εἰς συναγωγὴν τοῦ ὑλικοῦ καὶ χρησιμοποίησιν), ὁ Ἕλλην ἐν Κρήτῃ τὰ κατὰ τὸν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τὰ κατὰ τὴν γλῶσσάν του, τὰ κατὰ τὸν ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι κλπ. καὶ ἀντιστρόφως. Προσθέσατε ἀκόμη, ὅτι πολλαὶ ἐγένοντο πολλαχοῦ εἰσβολαὶ καὶ ἐποικήσεις καὶ κατακτήσεις ἀλλογλώσσων ποικίλων, ἐξ ὧν παρέλαβον οἱ ἑκασταχοῦ ἐγχώριοι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον λέξεις καὶ φράσεις κτλ.

Οὕτω λοιπὸν συνέβη, ὥστε τοῦτο μὲν λέξεις ἑλληνικώταται νὰ διασωθῶσιν ἐν ἑνὶ μόνῳ ἢ δύο ἰδιώμασι καὶ οὕτω νὰ ἀποβῶσιν ἄχρηστοι μέχρι τοῦδε εἰς γραπτὸν τ. ἔ. καθολικὸν λόγον, τοῦτο δὲ λέξεις κοιναὶ πολλοῖς ἰδιώμασι νὰ λάβωσιν ἐν ἑκάστῳ χωρὶς ἰδιαιτέραν πορείαν ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς σημασίας των, ὥστε νὰ καταντήσῃ νὰ μὴ εἶναι δι' αὐτῶν μηδεμία συνεννόησις δυνατή. Καὶ τοῦ ὑπάρχοντος ἄρα καθ' ἑαυτὸν ἀνεπαρκοῦς θησαυροῦ δυσκόλως θὰ δυνηθῇ *σήμερόν* τις νὰ κάμῃ τινὰ χρῆσιν, ἕνεκα τῆς δεινῆς διαφωνίας τῶν ἰδιωμάτων ὡς πρὸς τὴν σημασίαν. Οὕτως ἡμεῖς λέγομεν *πετρίτης* καὶ ἐννοοῦμεν εἶδος ἀετοῦ, ἀλλ' ἐν Ἠπείρῳ σημαίνει ὄφιν· *λειψὸς* ἐν Ἠπείρῳ ἐπὶ ἄρτου σημαίνει *ἐλλιπῆ*, παρ' ἡμῖν δὲ τὸν ἄνευ ζύμης (προζύμι) γενόμενον· *δροσίτης* ἐν Κεφαλ. εἶδος σκυλλοψάρου, παρ' ἡμῖν εἶδος μύκητος, ἀλλαχοῦ τὸν σικυὸν (ἀγγούρι)· *ζοφός*, παρ' ἡμῖν = ἰσχνὸς ὡς ἐκ τοῦ σομφός, ἀλλ' ἐν Ἠπείρῳ = ζοφερὸς «μέρα ζοφὴ καὶ σκουντουφλή»· *κρίσι* παρ' ἡμῖν ὅ,τι καὶ τὸ πάλαι καὶ βάσανος, ἀλλ' ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι *κρίσι* = λαλιά, πρβλ. Ἀραβαντ. 117 «κ' ἄκουσα γερακιοῦ λαλιὰ καὶ ἀλαφίνας *κρίσι*», δι' οὗ περιφανῶς ἀποδείκνυται, ὅτι ὁ ἀγὼν

τοῦ μακαρίτου Μαυροφρ. ν' ἀποδείξῃ ὅτι τὸ *κρένω* τῶν Στερεοελλαδιτῶν (= λέγω) παράγεται ἐκ τοῦ ἀρχαίου ποιητικοῦ *κραίνω* ἦτο μάταιος· πάντες ἠξεύρουσι τί σημαίνει τὸ ὑποκοριστικὸν τοῦ πέλεκυς *πελέκιον*, ἀλλ' ὅμως παρ' ἡμῖν σημαίνει *τὸ μάρμαρον* καὶ καθόλου πάντα εὐπελέκητον λίθον· ὁμοίως *κατηγοροῦμαι* παρ' ἡμῖν σημαίνει γίνομαι ἰσχνὸς π. χ. «*ἐκατηγορήθηκε* τὸ μουλάρι, ἀπεὶς δὲν τρώει πλεϳὸ γέμι»· *ἀποσκεπάζω* παρ' ἡμῖν καταχρύπτω, διὰ σιωπῆς κρύπτω τι (πάντως λοιπὸν ἀντὶ **ὑποσκεπάζω*), ἀλλ' ἐν Κύπρῳ ἰσοῦται τῷ παρατηρῶ κρύφα, λοιπὸν τὸ ἀρχαῖον *ἀποσκεπάζειν*· *μαργώνω* παρ' ἡμῖν ναρκοῦμαι μάλιστα ὑπὸ ὑπερβολικοῦ ψύχους ἐκ τοῦ *μάργος*, διότι τοῦ μάργου τ. ἔ. τῆς λαγνείας, ἀκρατείας, ἀκολασίας φυσικὸν ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἀτονία, ἡ χαλαρότης, ἀμβλύτης καὶ ἐντεῦθεν ἡ νάρκη, ἀλλ' ἐν Θεσσαλίᾳ ἡ σημασία ἔτι μᾶλλον ἐκαθολικεύθη, διὸ λέγεται *μαργώνω* ἀντὶ τοῦ παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησι *κρυώνω* ἢ *ἐργῶ*· *ρέμπει* ἐν Κύπρῳ δηλοῖ ἐξέχει, ἀλλὰ ἐν Κρήτῃ ρέμπεται = ἐπαίρεται (πάντως τὸ ἀρχαῖον ρέμβω καὶ ρέμβομαι=πλανᾶσθαι, γυρεύειν, ὅθεν σοβεῖν, μεθ' ὑπερηφανίας βαίνειν)· *κρούω* παρ' ἡμῖν μεταβατ. = πλήττω καὶ ἀμετάβατ. = πλήττομαι, ἀλλ' ἐν Κεφαλ. λεγόμενον= ἀποπέμπω δυσωδίαν ἀφόρητον, λέγεται δὲ ἐπὶ τοῦ πέρδεσθαι· *σαλεύω* παρ' ἡμῖν λέγεται ἀντὶ βαδίζω, καὶ μόνον ἐν τῇ φράσει «*ἀσάλευτος* ἀπόμεινε» διεσώθη ἡ ἀρχαία σημασία ἡ καὶ ἀλλαχοῦ γνωστὴ τοῦ ἀκίνητος· τὸ *εὐθεϳάσῃ* τοῦ Προδρ. (Legr. Β'. 57) λέγεται ἐν Ἑλλάδι φκεϳάνω ἐπὶ τοῦ κατασκευάζειν, ποιεῖν τι καθόλου, ἀλλὰ παρ' ἡμῖν *φεϳάνω* ἐπὶ τῆς τῶν ἐρίων ταλασιουργίας μόνον· τὸ πασίγνωστον ρῆμα *χάνω* σημαίνει ἐν Μακεδονίᾳ καὶ *χάσκω* «ἡ πληγὴ χάνει» = χάσκει πρβλ. Πανταζίδ. ἐν Φιλιστ. Γ'. 227. τὸ *ἄλαλος* λέγεται ἐν Κεφαλ. ἐπὶ τοῦ μωρός, ἀνόητος πρβλ. Κρίσπη Πολυσπορ. σελ. 98 καὶ *ἀλαλϳὰ* αὐτόθι 100. *παίζω* παρ' ἡμῖν σημαίνει καὶ τὸ ἐκπυρσοκροτεῖν «νὰ παίξω μϳὰν τουφεκϳά»· *ἔντελμα* δηλοῖ ἐλάττωμα περὶ οὗ διέλαβε Κορ. ἐν Ἀτ., ἀλλὰ παρ' ἡμῖν *ἔνταρμα* = ἔνταλμα δηλοῖ τέρας· *συντάσσω* καὶ *ἀτιμώνω* σώζονται παρ' ἡμῖν ἀλλὰ λέγονται ἐπὶ ἀρῶν καὶ = ἀφιερῶ τινα τοῖς δαίμοσι· *σύστημα* σώζεται ἐν Θήρᾳ, ἀλλὰ σημαίνει τὴν ἕξιν καὶ συνήθειαν τοῦ ἀνθρώπου. Τοιαύτας λέξεις ποικιλλούσας κατὰ τὴν σημασίαν ἐν τοῖς διαφόροις ἰδιώμασιν ἔχομεν προχείρους πολλάς, ἀρκούμεθα δὲ ἐν ταῖς παρούσαις ὡς κάλλιστα ἀποδεικνυούσαις τὸν σκοπὸν ἡμῶν.

Ἀφοῦ δὲ ἐν οὐδενὶ τῶν ἰδιωμάτων τούτων ἔγραψε διάσημός τις

συγγραφεὺς ἢ ποιητής, ὥστε οὕτως ἰδίωμά τι νὰ καταστῇ γνωστὸν καὶ ἐκτὸς τῆς χώρας ἐν ᾗ λαλεῖται, δῆλον ὅτι οὐδενὸς ἡ χρῆσις εἶναι γνωστὴ καὶ δὴ ἀξία ἢ δυνατὴ νὰ ὑπερισχύσῃ τῶν λοιπῶν. Δι' αὐτὰ ἐνομίσθη, καὶ εὐλόγως, πολὺ εὐκολώτερον, προκειμένου περὶ λέξεων οὐχὶ πασιγνώστων οὐδὲ τῆς καθημερινῆς χρήσεως, νὰ παραλαμβάνωμεν εἰς τὸν γραπτὸν λόγον τὰς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐν χρήσει λέξεις μετὰ τῆς ἀρχαίας σημασίας ἢ μετὰ τῆς ἑνός τινος σημερινοῦ ἰδιώματος. Διότι ἐκείνας μὲν θὰ μάθῃ ὁ ἀναγνώστης ἔκ τινος λεξικοῦ, ἂν μὴ τὰς ἠξεύρῃ ἤδη ἐκ τοῦ σχολείου, ἐνῷ τὰς ἰδιωματικὰς ἀγνοουμένας ἔν τε τῇ φιλολογίᾳ καὶ ἐν τῷ λεξικῷ ἀνάγκη νὰ ταξειδεύῃ τις μακράν, ἵνα τὰς σπουδάζῃ· ἢ μήπως ὑπάρχουσι γλωσσάρια τῶν κατὰ τόπους ἰδιωμάτων, δι' ὧν θὰ καθίστατο δυνατὴ ὁπωσδήποτε ἡ εἰς τὸν γραπτὸν λόγον χρῆσις τ. ἔ. ἡ διάδοσις καὶ γνῶσις πολλῶν λαμπρῶν ἀληθῶς λέξεων ἁπλῶν καὶ συνθέτων τῆς δημοτικῆς; Ἡ κυριολεξία λοιπὸν ἂν μὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀρχαίαν, εἶναι δυνατὴ εἰ καὶ χαλεπή, ἂν δὲ εἰς τὴν νέαν, εἶναι *σήμερον* παντάπασιν ἀδύνατος. Οὕτως, ἐπαναλαμβάνομεν, τὸ μέγιστον καὶ ἀνυπέρβλητον κώλυμα εἶναι, ὅτι ἡ γλῶσσα αὕτη ἡ δημοτική, ἧς προτείνεται ἡ χρῆσις, ἀγνοεῖται, καὶ θ' ἀγνοῆται ἐπὶ μήκιστον, ἐκτὸς ἂν ἡμεῖς μεταβάλωμεν γνώμην, περὶ οὗ δὲν ἔχομεν πολλὰς ἐλπίδας.

Ἀλλὰ καὶ ἂν ἠθέλομεν παραδεχθῇ, ὅτι ἡ λεξικὴ ὕλη τῆς δημοτικῆς καὶ γνωστὴ καὶ ἐπαρκὴς εἶναι, πάλιν ὑπάρχει ἄλλο κώλυμα, ὅπερ παρέβλεψεν ὁ κ. ἐπικρ., ἀλλ' οὗτινος ἀνάγκη νὰ γίνῃ μνεία. Εἶναι δὲ τοῦτο ἡ ἐκ τῆς ἀγνοίας καὶ παραμελήσεως τῆς δημώδους καταφρόνησις αὐτῆς. Ἐπειδὴ δηλονότι οὔτε γραμματικὴ κανονίζουσα ὁπωσδήποτε τοὺς τύπους καὶ τὴν σύνταξιν τῆς δημοτικῆς ὑπῆρχεν (οὐδὲ τώρα ὑπάρχει) οὔτε λεξικὸν περιγράφον τὸν θησαυρὸν τῆς γλώσσης καὶ ὁρίζον τὴν δύναμιν καὶ ἀρχὴν τῶν λέξεων καὶ φράσεων, καὶ ἐπειδὴ ἀπέναντι τοῦ ἀτάκτου τούτου σωροῦ ἵστατο πάντοτε θελκτικὴ καὶ χαρίεσσα ἡ ἀπαράμιλλος εἰκὼν τῆς ἀρχαίας, δι' αὐτὸ πολλοὶ μέν, οἱ ὁπωσοῦν πεπαιδευμένοι, ἔγραφον κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας τὴν παλαιάν, ὀλίγοι δὲ μόνον τὴν νέαν καὶ οὗτοι ἐκ διαφόρων χωρῶν, οἵτινες πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀνεμίγνυον καὶ ξένας καὶ ἰδιωματικὰς φράσεις καὶ λέξεις. Διὰ τούτων λοιπὸν οὐ μόνον δὲν κατωρθώθη ἡ ἐκτίμησις καὶ ἀνύψωσις τῆς δημώδους, ἀλλὰ καὶ εὐτελεστέρα κατεδείχθη, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Κοραῆς εἶπέ που, ὅτι τῶν γεγραμμένων ἐν τῇ δημοτικῇ μόλις τὸ ἓν δέκατον δύναταί τις ν' ἀναγνώσῃ ἄνευ αηδίας. Ἀφοῦ δ' οὕτως οὔτε συγγραφεῖς ἄξιοι λόγου ἐν τῇ λαλουμένῃ

ἔγραψαν, ὥστε ἐκ τῆς χρήσεως αὐτῶν νὰ συνταχθῇ γραμματικὴ οὔτε ἐπὶ τὰ ἰδιώματα τὰ ζῶντα προσέσχομεν τὸν νοῦν, δῆλον πᾶσιν, ὅτι οὐδὲ σήμερον ἀκόμη δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ηὑρομεν ὁπωσδήποτε τὴν φύσιν τῆς νέας ἑλλ. ὡς πρὸς τὴν γραμματικὴν ἢ φρασεολογίαν ἢ σύνταξιν κττ. Πασίγνωστον δ' εἶναι ὅτι οὐδὲν ἄλλο φύσει δύναταί τις οὕτως εὐκόλως νὰ καταφρονήσῃ ἢ καὶ νὰ θαυμάσῃ, ὅσον ἐκεῖνο ὅπερ ἀγνοεῖ· τοῦτο δ' ἀληθῶς συνέβη καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τούτῳ. Ὅτε πρό τινος συνδιελεγόμεθά τινες ἐν Ἀθήναις περὶ τῆς γραφομένης γλώσσης, φίλος λόγιος εἶπε τἀκόλουθα: «Ὅπως ἐγώ, ὅταν οἰκοδομῶ οἰκίαν, δὲν δύνα»μαι νὰ ἐγκτίσω πλησίον μαρμαρίνου κίονος Ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ πλίνθον λη»φθεῖσαν ἐξ ἐρειπίων κλιβάνου, οὕτω καὶ ἐν τῷ λόγῳ δὲν θὰ γράφω πλη»σίον ἀρχαίας λέξεως χυδαίαν ἢ καὶ ξένην». Δὲν θὰ ἐξετάσω, ἂν ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ὀρθὴ ἢ ἂν ἔχῃ τρωτά, τὸ βέβαιον καὶ ἀναντίρρητον εἶναι, ὅτι ὁ φίλος ἐκεῖνος ἐξέφρασε τὴν ἐπικρατοῦσαν ἔκπαλαι καὶ μέχρι τοῦ νῦν παρὰ πᾶσι σχεδὸν γνώμην περὶ τοῦ κάλλους τῆς ἀρχαίας καὶ τοῦ αἴσχους τῆς δημοτικῆς καὶ τῶν λέξεων καὶ φράσεων αὐτῶν. Ὅπως δ' ὅταν οἰκοδομῶμεν οἰκίαν, προτιμῶμεν βεβαίως νὰ κτίσωμεν αὐτὴν ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἢ ἐκ πλίνθων, οὕτω καὶ ὅταν γράφωμεν φύσει ἔγκειται ἐν ἡμῖν ἡ τάσις νὰ καλλύνωμεν καὶ ἐξωραΐσωμεν τὸν λόγον δι' ἀρχαίων λέξεων καὶ φράσεων. Ἡ τάσις αὕτη τοῦ νὰ ἐξωραΐζωσι τὸν γραπτὸν λόγον διὰ φράσεων καὶ λέξεων παρειλημμένων ἐκ ξένων γλωσσῶν καὶ δὴ ἀγνώστων τοῖς πολλοῖς, ἐπεκράτησε καὶ ἐπικρατεῖ ἔτι καὶ ἐν ἄλλοις ἔθνεσιν, οἷον ἐν Γερμανοῖς, Ἄγγλοις, Ὀθωμανοῖς κλπ. Εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι κατὰ μικρὸν διὰ τὴν τάσιν ταύτην εἰσήχθησαν εἰς τὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν ὅλαι δεκάδες χιλιάδων ξένων λέξεων, καὶ ὅτι ἐγένετο ἀνάγκη νὰ ὑποστῶσιν οἱ Γερμανοὶ τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν Γάλλων, νὰ καταβάλωσιν αὐτοὺς ἔπειτα ἐπανειλημμένως, ν' ἀναπτύξωσι φιλολογίαν καὶ ἐπιστήμην ἀνταξίαν καὶ ἐν πολλοῖς ἀνωτέραν τῶν Γάλλων, ἵνα οὕτω δυνηθῶσι ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὸν εἰσβάλλοντα ἐκεῖθεν χείμαρρον. Ἀλλ' οὔτε κατώρθωσαν οὔτε ἐλπὶς ὑπάρχει ὅτι θὰ κατορθώσωσι νὰ ἐκβάλωσι πάσας τὰς εἰσαχθείσας λέξεις. Ἀτυχῶς παρ' ἡμῖν ἡ τάσις αὕτη ἔφερε γενικὴν ἀλλοίωσιν τοῦ χαρακτῆρος τῆς γλώσσης ἡμῶν, οὐδεὶς δὲ βλέπει ποῦ θὰ μᾶς ὁδηγήσῃ, ἂν μὴ ἐπισχεθῇ, περὶ οὗ δυστυχῶς οὐδεὶς ἀκόμη ἐφρόντισε δεόντως.

Πιθανὸν ἡ τάσις αὕτη παρ' ἡμῖν νὰ εἶναι λείψανον κατὰ παράδοσιν συνεχῆ διασωθὲν ἐκ τῆς τὸ πάλαι τοὺς ἡμετέρους προγόνους δια-

κρινούσης ἐξαιρέτου ἀρετῆς, ἥτις συνίστατο ἐν *τῷ ἔρωτι πρὸς τὸ καλόν*. Πασίγνωστος βεβαίως εἶναι ἡ τάσις τῶν μεταγενεστέρων Ἑλλήνων πρὸς *καλὴν* γλῶσσαν. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ἡμεῖς καταφερόμεθα εἰς τοῦτο εὐκολώτατα τὸ μὲν ὑπὸ τῆς μικρᾶς ἀληθῶς διαφορᾶς τῆς ἀρχαίας ἀπὸ τῆς νεωτέρας, ἥτις διαφορὰ κατέστη μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἀρχαίας κλίσεως εἰς τὴν νέαν, ἧττον ἐπαισθητή, τὸ δὲ ὑπὸ τῆς δεινῆς ἀγνοίας τῆς λαλουμένης, γνώσεως δὲ τῆς ἀρχαίας ἐκ τῶν σχολείων. Μάρτυς τούτου εἶναι πάλιν αὐτὸς ὁ κ. ἐπικρ., ὅστις εἰ καὶ ῥητῶς ἐξεφράσθη κατὰ τῆς χρήσεως τοιούτων ἀρχαίων λέξεων, ἐν τούτοις ἀντὶ τοῦ *κρέμαται* ([1]) μεταχειρίζεται τὸ ἑλληνικώτερον νομιζόμενον *ἐξήρτηται*, ὅπερ καὶ ὡς χρόνου παρακειμένου εἶναι ἐπίμεμπτον· ἀντὶ τοῦ *θαυμάζω* λέγει τὸ ἀρχαϊκώτατον *τέθηπα* κλπ. Ἡμεῖς προσπαθοῦμεν πάσῃ δυνάμει ν' ἀποφεύγωμεν πᾶσαν ἀπωτέρω κειμένην λέξιν καὶ φράσιν, ἀλλ' οὐχ ἧττον συχνά, δὲν ἀμφιβάλλομεν, περιπίπτομεν εἰς τὸ σφάλμα τοῦτο· διότι ἄλλοτε μὲν δὲν ἔχομεν πρόχειρον ἁπλουστέραν λέξιν, ἄλλοτε δὲ δὲν φαίνεται ἡμῖν αὕτη ἁρμόζουσα δι' ἕνα ἢ ἄλλον λόγον, πλειστάκις δὲ καὶ ἀνεπιγνώστως.

Καὶ τὸ δίδαγμα ἄρα τοῦτο τοῦ κ. ἐπικρ. εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον πρακτικῶς ἀδύνατον, ἄλλως τε καὶ ἀντικείμενον εἰς καθολικὴν ἐθνικὴν τάσιν, ἥτις ἡμῖν τοσοῦτο φαίνεται ἰσχυρά, ὥστε δὲν ἀμφιβάλλομεν οὐδαμῶς, ὅτι καὶ ἂν καθ' ὑπόθεσιν ἀπεφασίζομεν σήμερον ν' ἀκολουθήσωμεν τῇ α'. συμβουλῇ τοῦ κ. ἐπικρ. καὶ ἐξερρίπτομεν πᾶσαν ἀρχαίαν λέξιν εἰς τὴν θάλασσαν, πάλιν μετά τινα σειρὰν ἐνιαυτῶν οἱ ἡμέτεροι ἀπόγονοι θὰ ἤρχοντο εἰς ἣν νῦν ἡμεῖς εὑρισκόμεθα κατάστασιν. Διότι εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας, ὅτι οὐχὶ ἐξ ἀρχῆς τοσοῦτον κατάφορτος ἑλληνικῶν λέξεων ἦτο ἡ γραφομένη γλῶσσα, ἀλλ' ὅτι ἐπλουτίσθη, ὡς λέγεται, κατὰ μικρὸν ἕνεκα αὐτῆς ταύτης τῆς διαρκοῦς καὶ γενικῆς τάσεως.

Τὸ τέταρτον καὶ τελευταῖον ἄρθρον τῆς συνταγῆς ἔχει κατὰ λέξιν ὧδε: «Λεπτομερεῖς κανόνας δὲν δυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ διαγράψωμεν, »ἀλλ' *εἶνε εὔκολον νὰ τοὺς διατυπώσῃ καὶ ἐφαρμόσῃ ἐμπράκτως ἕκα»στος*, ὅταν ἀποδεχθῇ ἣν ἀνεκηρύξαμεν ἀρχήν, ὅτι ἡ σημερινὴ ἑλλη»νικὴ ὀφείλει ὄχι νὰ καρκινοβατῇ πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἀττικήν, ἀλλὰ

([1]) Ἄς μὴ νομίσῃ τις, ὅτι ὁ κ. ἐπικρ. ἀποφεύγει τὸ κρέμασθαι, ἐπειδὴ κλίνεται κατὰ τὰ εἰς -μι, διότι μεταχειρίζεται τὸ δύνασθαι, ἐπίστασθαι κτλ.

»τοὐναντίον νὰ χωρῇ βαθμηδὸν ὁλονὲν πρὸς τὴν ζῶσαν γλῶσσαν τοῦ »λαοῦ, βαθμηδὸν καὶ ἀδιακόπως ἀνακαινιζομένη μὲν πρὸς τὸ πρότυπον »τοῦτο, ἀποβάλλουσα δ' ἑκάστοτε ὅ,τι δυσαφομοίωτον ἢ περιττὸν ἐκ »τῆς παλαιᾶς, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους ἡ γραπτὴ γλῶσσα τοῦ ἔθνους συν-»αφομοιωθῇ κατ' οὐσίαν κτλ.».

Ἂς ἐπιτραπῇ ἡμῖν κατὰ πρῶτον ν' ἀμφιβάλλωμεν λίαν, ἂν *εἶναι οὕτως εὔκολον*, ὅπως λέγεται, *νὰ διατυπώσῃ ἕκαστος καὶ ἐφαρμόσῃ ἐμπράκτως τοὺς κανόνας*, οὓς ἐννοεῖ ὁ κ. ἐπικρ. Κρίνομεν δ' ὅτι ἐπιτρέπεται ἡμῖν ν' ἀμφιβάλλωμεν τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ ταχύτερον λησμονήσας, ὡς φαίνεται, ὁ κ. ἐπικρ. τὸ ἐν τούτοις *εὔκολον* καὶ *ἕκαστος* γράφει ἐν τῇ ἑξῆς σελίδι «εἶνε δὲ ἡ κρίσις καὶ ἡ διάκρισις αὕτη »*ὄχι τοῦ τυχόντος γραμματοδιδασκάλου, ἀλλὰ φιλοσόφου καὶ ἐκλε-»κτῆς διανοίας ἔργον*». Πρὸς τούτοις ἀποροῦμεν διατί ὁ κ. ἐπικρ. ἀπαιτεῖ «νὰ χωρῇ βαθμηδὸν ὁλονὲν πρὸς τὴν ζῶσαν γλῶσσαν τοῦ ἔθνους, βαθ-»μηδὸν καὶ ἀδιακόπως ἀνακαινιζομένη κτλ.» Διατί τάχα *βαθμηδόν*; πάντως, ἵνα μὴ καταπλαγῶμεν ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς προτεινομένης μεταβολῆς. Ὅσοι τῶν λογίων ἀπὸ τοῦ Σοφιανοῦ μέχρι σήμερον εἰργάσθησαν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ γραπτοῦ ἡμῶν λόγου, ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ βαίνωσιν ἐπὶ τὸν καθαρισμὸν καὶ ἐξευγενισμὸν τῆς γλώσσης, ὅπως ὠνόμαζον τὴν μεταβολήν, βαθμηδόν· καὶ τοῦτο εὐλόγως, διότι ἡ γλῶσσα, ἣν μετέβαλλον ἀδιαλείπτως, ἦτο γλῶσσα τοῦ λαοῦ ἢ ἵστατο ἐγγύτατα αὐτῆς· βίαιαι ἄρα μεταβολαὶ θὰ διέκοπτον τὴν κατάληψιν καὶ συνεννόησιν, καὶ θὰ ἐδείκνυον τοῖς πολλοῖς, ὅτι ἡ γλῶσσα αὐτῶν δι' ἑνὸς κτυπήματος ἐτίθετο ἐκτὸς πάσης κυκλοφορίας καὶ δὴ δὲν ἐπετρέποντο· τοὐναντίον διὰ τῶν μικρῶν καὶ συνεχῶν μεταβολῶν ἠλπίζετο ὅτι θὰ κατωρθοῦτο νὰ συναναβιβασθῇ καὶ τὸ ἔθνος εἰς τὴν ὑψηλὴν περιωπὴν ἐκείνην, ὥστε νὰ καταλαμβάνῃ τὴν εὐγενῆ ἀρχαίαν γλῶσσαν, τὴν γλῶσσαν δηλ. τῶν διδασκάλων σύμπαντος τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καὶ αὐτοῦ τοῦ ἔθνους καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας. Ἡ σήμερον ὅμως ἐπὶ τοῦ ἑδωλίου τοῦ κατηγορουμένου καθημένη γλῶσσα δὲν εἶναι γλῶσσα τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ μόνον τῶν λογίων, οὗτοι δ' ἀναμφιβόλως θὰ ἐννοήσωσιν ἐπαρκῶς καὶ τὴν δημοτικήν· λοιπὸν τὸ βαθμηδὸν καὶ ἀδιακόπως ἀνακαινιζομένη κτλ. εἶναι παντελῶς περιττόν. Πρὸς κατανόησιν τούτου ἂς φέρωμεν ἓν παράδειγμα· σήμερον γράφομεν τὴν φράσιν «*εἰ καὶ μηδεὶς τῶν πολιτῶν ἀγνοεῖ, ὅτι*» κτλ. τοῦτο ἀπαιτεῖται νὰ μετατρέπηται βαθμηδὸν καὶ οὕτω νὰ γίνῃ πρῶτον: *ἂν καὶ κανεὶς ἐκ τῶν πολιτῶν δὲν εἶναι, ὁ ὁποῖος νὰ μὴν*

ἠξεύρῃ ὅτι» κτλ. δεύτερον: *«ἂν καλὰ καὶ κανένας ἀπὸ τοὺς πολίτας δὲν εἶναι, ποῦ νὰ μὴν ἠξεύρῃ πῶς»* κτλ. τρίτον: *«ἂν καλὰ καὶ κανένας ἀπὸ τοὺς κατοίκους τούτης τῆς πόλις δὲν εἶναι ποῦ νὰ μὴν ξέρῃ πῶς»* κτλ. καὶ οὕτω καθεξῆς, μέχρις οὗ κριθῇ (καὶ τίνες θὰ εἶναι ἆρά γε οἱ κριταί;) ὅτι συναφωμοιώθη πρὸς τὴν λαλουμένην. Πόσον χρόνον θὰ ἀπαιτήσουν αἱ κατιοῦσαι μεταβολαὶ αὗται, δὲν ἠξεύρομεν· ἂν δεχθῶμεν, ὅτι θὰ χρειασθῶσι περίπου ὅσον καὶ αἱ ἀνιοῦσαι, τότε θὰ ἔχωμεν φθάσῃ μετὰ δύο περίπου αἰῶνας εἰς τὸ τέρμα τῶν ἀγώνων μας, τ. ἔ. ἐκεῖσε ὅθεν ὡρμήθημεν πρὸ τοσούτων ἐτῶν. Ἐνῷ δὲ διὰ τῆς μιᾶς καὶ ῥαγδαίας μεταβολῆς θὰ εἴχομεν νὰ μεταφράσωμεν ἅπαξ μόνον τὴν νομοθεσίαν μας — ἂν δηλ. ὑποτεθῇ, ὅτι δύναται νὰ μεταφρασθῇ εἰς τὴν γλῶσσάν μας τὴν δημοτικὴν — τὰ διδακτικά μας βιβλία καὶ τἆλλα τῆς καθ' ἡμέραν χρήσεως, διὰ τῆς βαθμηδὸν καὶ ἀδιακόπου μεταβολῆς θὰ ἔχωμεν νὰ μεταφράζωμεν αὐτὰ κατὰ ἑκάστην εἰκοσιπενταετίαν ἢ καὶ δεκαετίαν. Ὡς Σισύφειον τὸ ἔργον!

Μετὰ τὴν βάσανον τῆς συνταγῆς παρατηροῦμεν, ὅτι ἂν αὕτη ἐδίδετο καὶ ἠκολουθεῖτο πρὸ **200** ἐτῶν ἢ καὶ ὀλιγωτέρων, θὰ εἴχομεν σήμερον γλῶσσαν ἄλλην, ἣν ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν, ὅτι θὰ προετιμῶμεν πολὺ τῆς παρούσης, καθ' ὅσον θὰ εἴχομεν πιθανώτατα γραπτὸν λόγον ὁποῖος ὁ ἐν τῇ Κρητικῇ φιλολογίᾳ ἢ ἐν τοῖς δημοτικοῖς ἡμῶν ᾄσμασιν. Ἀλλὰ σήμερον ἡ συμβουλὴ καὶ παραίνεσις αὕτη ἔρχεται πολὺ ἐξώρας. Διότι ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ χρόνῳ ἐπῆλθον παρ' ἡμῖν γεγονότα πολλὰ καὶ μεγάλως ἐπὶ τὴν τύχην τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἐπιδράσαντα. Τὰ γεγονότα δὲ ταῦτα ἔχουσι τὴν λογικήν των καὶ τὴν σημασίαν των. Ταῦτα δύναται ὁ ποιητὴς ὁ ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων τοὺς χρόνους καὶ τοὺς τόπους διατρέχων νὰ παραβλέπῃ ἐξ ὁλοκλήρου καὶ νὰ θεωρῇ ἴσα καὶ τὸ μηδέν. Ἀλλ' ἀνὴρ πρακτικὸς δὲν ἠμπορεῖ νὰ πράττῃ τοῦτο, ἀλλὰ τοὐναντίον ὀφείλει νὰ συμπαραλαμβάνῃ καὶ ταῦτα εἰς ἐξέτασιν, ἂν μὴ θέλῃ ἡμέραν τινὰ νὰ παρατηρήσῃ μετ' ἐκπλήξεως, ὅτι ἐπὶ ἄμμου ᾠκοδόμησε πάντας τοὺς συλλογισμούς του. Τοιοῦτον δὲ γεγονὸς εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἡ γραφομένη μετὰ τὴν ἀνάστασιν μάλιστα τοῦ ἔθνους ἕνεκα τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων αὐτοῦ ἀναγκῶν πλεῖστον ἐκαλλιεργήθη (ἂν ἡ καλλιεργία αὕτη ἐγένετο ἐπ' ὠφελείᾳ ἢ βλάβῃ αὐτῆς, εἶναι ἄλλο ζήτημα), καὶ ὅτι ἐκμορφωθεῖσα ἀπέκτησεν ἐκτὸς ἄλλων καὶ χαρακτῆρα ἴδιον. Σήμερον διατασσόμεθα νὰ ἐκρίψωμεν αὐτὴν μετὰ πάντων τούτων εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλ' ὁ κ. ἐπικρ. ὤφειλε νὰ ἐνθυμῆται, ὅτι ὅταν

τοιαύτη καθολικὴ ἀνατροπὴ μακροχρονίου καθεστῶτος διὰ νέας διδασκαλίας ἐπιζητῆται, δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐκφράσῃ εἷς ἀνὴρ ἢ καὶ δύο ὀρθήν τινα ἰδέαν, ἵνα αὕτη εὐδοκιμήσῃ, ἀλλ' ὅτι ἀνάγκη ἡ ἰδέα αὕτη νὰ παριστᾷ ἐνσεσαρκωμένον ἐνδόμυχον πόθον τοῦ ἔθνους. Ἂν σήμερον π.χ. ἔζη Ῥήγας ὁ Φεραῖος καὶ ἐδημοσίευε τοὺς θουρίους αὐτοῦ «*Ὡς πότε παλληκάρια* κτλ.», ἢ θὰ ἐνομίζετο παράφρων καὶ θὰ ἐστέλλετο εἰς τοῦ Δρομοκαΐτου τὴν Ἀκαδήμειαν ἢ πάντως δὲν θὰ εἰσηκούετο. Ἀλλ' ἔζησε καὶ ἔδρασεν, ὅτε ἀληθῶς ἡ εὐγενεστάτη μερὶς τοῦ ἔθνους ἔζη 'ς *τὰ βουνὰ* καὶ διῆγε βίον ἀκριβῶς τοιοῦτον ὁποῖον ἀπεικόνιζον τὰ ᾄσματα ἐκεῖνα. Δὲν περιεῖχον λοιπὸν καινάς τινας τοῦ πρωτομάρτυρος ἰδέας, ἀλλ' ἔδιδον σάρκα καὶ ὀστᾶ εἰς προαιωνίους καὶ ἐνδομύχους πόθους ὅλου τοῦ ἔθνους, δι' αὐτὸ εἰσηκούσθη, δι' αὐτὸ ἐνεθουσίασε τὸ ἔθνος. Ταὐτὰ δύναταί τις mutatis mutandis νὰ εἴπῃ καὶ περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Λουθήρου καὶ ἄλλων. Τώρα καὶ ἂν παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ προτεινομένη γνώμη δὲν ἔχῃ τίποτε τὸ ἐπιλήψιμον, παριστᾷ ἄρα ἐνδόμυχόν τινα πόθον τοῦ ἔθνους, ἀνάγκην ἐπαισθητὴν αὐτοῦ; εἰ δὲ μή, τίς λόγος δι' ὃν νὰ γίνῃ τοσαύτη ἀναστάτωσις; Ἡμεῖς σήμερον ἔχομεν γλῶσσαν ἀνεπτυγμένην ἱκανῶς καὶ ἐπαρκοῦσαν ὁμολογουμένως εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ἀνάγκας ἡμῶν, ἐπιστημονικάς, πολιτικάς, ἐμπορικάς, βιομηχανικὰς κτλ., γλῶσσαν ἐν χρήσει παρὰ πολλαῖς χιλιάσιν ἀνθρώπων πανταχοῦ ὅπου Ἕλλην διατρίβει καὶ δι' ἧς μόνης οἱ ἐκ τῶν διαφορωτάτων καὶ ἀπωτάτων χωρῶν Ἕλληνες δύνανται νὰ ἐννοῶσιν ἀλλήλους, γλῶσσαν ἐν ᾗ εὑρίσκονται κατατεθειμέναι ἐργασίαι τοὐλάχιστον **100** ἐτῶν τῶν εὐγενεστάτων καὶ εὐφυεστάτων Ἑλλήνων, ἥτις δηλ. εἶναι καὶ φορεὺς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ μάρτυς μεγαλόφωνος τῆς ἑνότητος τοῦ ἔθνους, γλῶσσαν τέλος ἀρέσκουσαν τοῖς πλείοσιν. Κατ' αὐτὰ οὐδεμία πιθανότης, ὅτι θὰ εἰσακουσθῇ ἡ ῥιζοσπαστικὴ πρότασις τοῦ κ. ἐπικριτοῦ.

Ἓν μόνον ἡμεῖς ἐν τῇ νῦν πορείᾳ τῆς γλώσσης εὑρίσκομεν μέγα ἐλάττωμα αὐτῆς, ἀλλ' ἐλπίζομεν, ὅτι τοῦτο δυνατὸν νὰ θεραπευθῇ καὶ ἄνευ τοῦ βιαίου μέτρου τοῦ ν' ἀποκοπῇ ῥιζηδὸν καὶ βληθῇ εἰς τὸ πῦρ τὸ ὅλον παρὸν δένδρον τῆς γραφομένης γλώσσης. Εἶναι δὲ τοῦτο, ὅτι ἕνεκα τῶν ἀεννάων τούτων καὶ ταχειῶν μεταβολῶν εἰς καθαρισμόν, ὅπως λέγεται, ἀποβαίνει ὁσημέραι ἀγνωστοτέρα τοῖς πολλοῖς. Τοῦτο θέλοντες νὰ ἐμποδίσωμεν, ἀπεφασίσαμεν, εἰ καὶ μικρὰς εἴχομεν ἐλπίδας ἐπιτυχίας, νὰ ἐγείρωμεν φωνὴν παρακαλοῦντες, ὅπως καταστῇ ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις παρ' ἡμῖν, καθὰ ὁ νόμος ὁρίζει, ὑποχρεωτική, ἵνα οὐ-

τως αἱ κατὰ πόδας ἀκολουθοῦσαι γενεαὶ μάθωσι τοὐλάχιστον νὰ ἐννοῶσι τὴν γλῶσσαν ἐν τῇ παρούσῃ καταστάσει αὐτῆς, ἐν μέρει δὲ καὶ μεταχειρίζωνταί πως· πρὸς δὲ τούτοις ὅπως εἰς ἐκτέλεσιν τούτου παύσῃ τοὐλάχιστον πρὸς καιρὸν πᾶσα ἐπὶ τὰ πρόσω πορεία. Ἰδιαιτέρως δὲ ἠθελήσαμεν ν' ἀποτρέψωμεν ἀπὸ τῆς χρήσεως *τῆς ἀπαρεμφάτου, τῆς εὐκτικῆς, τοῦ γ' προσώπου τῆς προστακτικῆς, τῆς ἀπολύτου μετοχῆς ἐπὶ διαφόρων ἐννοιῶν*, οἷον *ἐναντιωματικῆς, ὑποθετικῆς κλπ., τοῦ ἁπλοῦ μέλλοντος, τοῦ μέσου ἀορίστου, τοῦ μονολεκτικοῦ παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικοῦ*. Τώρα δυνάμεθα μετὰ τοῦ κ. ἐπικρ. νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι καὶ ἡ χρῆσις λέξεων ἀρχαίων ἀγνωστοτέρων πρέπει νὰ θεωρῆται ἐξ ἴσου ἐπίψογος καὶ ἄτοπος, ὅσον καὶ ἡ χυδαίων καὶ ξενικῶν, καθ' ὅσον ἐξ ἴσου κακόζηλος καὶ ἐπιλήψιμος εἶναι καὶ ἡ ἔγκτισις κίονος Δωρικοῦ ἢ Κορινθιακοῦ ῥυθμοῦ ἐν τοίχῳ ἐκ κοινῶν λίθων ὅπως καὶ ἡ ἔγκτισις πλίνθων ἐκ κλιβάνου κατηρειπωμένου. Θὰ εἰσακουσθῶμεν ἄρα προτείνοντες ταῦτα; Ἡ ὁμὰς τῶν γραφόντων σήμερον φέρεται ὑπὸ σφοδροῦ ἀνέμου εἰς τὸν καθαρισμόν, ὅπως λέγεται, τῆς γλώσσης, πράγματι δὲ πρὸς τὸν ἐντελῆ χωρισμὸν αὐτῆς ἀπὸ τῆς λαλουμένης καὶ ἀπὸ τοῦ πολλοῦ ἔθνους. Δι' αὐτὸ φοβούμεθα, μήπως καὶ περὶ τῆς ἐπισχέσεως τῶν μικρῶν καὶ ἀσημάντων τούτων προκειμένου λακτίζωμεν πρὸς κέντρα. Ἡμεῖς τοὐλάχιστον νομίζομεν, ὅτι ἀδυνατοῦντες νὰ μεταστρέψωμεν τὴν φορὰν τοῦ ῥεύματος πράττομεν φρονίμως καὶ ἐπωφελῶς, ἂν τὸ κανονίσωμεν καὶ περιορίσωμεν ἐντὸς ὁρίων ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον βλαβερῶν. Τὸ πρακτικὸν καὶ ὠφέλιμον οὐδ' ἐνταῦθα κεῖται ἐπὶ τῶν ἄκρων, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ· δι' αὐτὸ φρονοῦμεν, ὅτι μέγα ἐπιτυγχάνομεν, ἂν εἰσακουσθῶμεν ἐν τοῖς ἐλαχίστοις τούτοις, ἐν τοῖς μεταβολὴν μὲν οὐδεμίαν, ἐμμονὴν δὲ τοῖς παροῦσι καὶ γνωρίμοις συνιστῶσι, περὶ δὲ μεταβολῶν καὶ μάλιστα ῥιζοσπαστικωτάτων, οἵας προτείνει ὁ κ. ἐπικριτής, οὐδεὶς λόγος.

Τελευτῶντες ὑπομιμνήσκομεν ἐκείνους, ὅσοι παρ' ἡμῖν ἀπαρέσκονται τῇ γραφομένῃ σήμερον γλώσσῃ ἀρνούμενοι μὲν αὐτὸ τοῦτο, ὅτι αὕτη εἶναι φορεὺς τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἔθνους καὶ διὰ τὸ ἔθνος, ἀφοῦ, λέγουσιν, εἰς τὴν μεγίστην μοῖραν αὐτοῦ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι καὶ θὰ εἶναι διὰ παντὸς ἀκατάληπτος, διισχυριζόμενοι δὲ ὅτι δι' αὐτὸ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἐπι τὸν ἐξευγενισμὸν τοῦ ἔθνους ὅλου, καὶ ὅτι τὸ ἔθνος, ὅπως ἔχῃ μέλλον, ὀφείλει νὰ ἔχῃ γλῶσσαν τοῖς πᾶσι γνωστὴν καὶ καταληπτήν, ἵνα, καθὰ τὸ αἷμα διὰ τῶν αἱματοφόρων ἀγγείων ἐξικνεῖται μέχρι

τῶν ἀκροτάτων τοῦ σώματος, οὕτω δι' αὐτῆς αἱ θρησκευτικαί, αἱ ἠθικαὶ ἰδέαι, αἱ ἱστορικαὶ γνώσεις, ἡ φιλοπατρία, ὁ ἀνθρωπισμὸς καθόλου διαδίδωνται καὶ καθιστῶνται κοινὸν κτῆμα ὅλου τοῦ ἔθνους, τοὺς διατεινομένους ταῦτα, λέγω, ὑπομιμνήσκομεν, ὅτι οὐδὲν καθεστὸς κακῶς ἔχον κατέπεσε διὰ κραυγῶν καὶ θορύβων, ἀλλὰ διὰ συντόνου ἐργασίας. Ἐὰν λοιπὸν καὶ τὰ κατὰ τὴν γραφομένην ἡμῶν γλῶσσαν ἔχωσι κακῶς, καὶ ἂν τὴν θέσιν αὐτῆς ὀφείλῃ μίαν ἡμέραν νὰ καταλάβῃ ἡ δημοτική, ἀνάγκη ἀπαραίτητος ἐργασίας ἐπιμελεστάτης καὶ ἀκριβεστάτης ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς δημοτικῆς. Διότι οἱ τὸν ἀγῶνα περὶ γλώσσης ἀγωνισθέντες μέχρι τοῦδε ἔγραψαν περὶ αὐτῆς πλεῖστα, ἐπήνεσαν καὶ ἐξεθείασαν, κατηγόρησαν καὶ προεπηλάκισαν αὐτήν, ὠνόμασαν Αἰολοδωρικήν, πλουσιωτάτην καὶ ἡδυτάτην, ἀλλὰ καὶ βάρβαρον καὶ χυδαίαν καὶ μιξοβάρβαρον καὶ πτωχὴν καὶ ἐλεεινὴν καὶ ὅ,τι ἄλλο θέλετε. Ἐν τούτοις, παράδοξον ἀληθῶς, οὐδενί ποτε ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα νὰ ἐξετάσῃ αὐτὴν ταύτην τὴν ἁπλῆν, ὁποία πις εἶναι ὡς πρὸς τὴν γραμματικήν, τ. ἔ. ὡς πρὸς τοὺς φθόγγους, τὴν κλίσιν, τὴν σύνταξιν, τὴν σύνθεσιν. Δι' αὐτὰ συνέβη τὸ θαυμαστὸν φαινόμενον, ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ γνῶσις τῆς γλώσσης ταύτης ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι καὶ σήμερον ὁποία σχεδὸν καὶ πρὸ **100** ἐτῶν. Καὶ ταῦτα ἐνῷ, καθὰ ἐλέχθη, πᾶσαι αἱ γλῶσσαι τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ἐξητάσθησαν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις καὶ οἱ περὶ τοὺς φθόγγους, τὴν κλίσιν, τὴν σύνθεσιν, τὴν σύνταξιν νόμοι αὐτῶν ἐξηυρέθησαν καὶ ὡρίσθησαν. Μόνον ὡς πρὸς τὴν λεξικογραφίαν ἔχει κατορθωθῇ τι ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ καί τινων ἄλλων, ἀλλὰ καὶ τοῦτο οὕτω πολλαχῶς ἐλλιπές, καὶ τὸ σπουδαιότατον, οὕτως ἐλάχιστον παραβαλλόμενον πρὸς τὸ σύνολον τοῦ ἔργου, ὥστε ἀφόβως δύναταί τις νὰ δισχυρισθῇ, ὅτι ἡ γλῶσσα ἡμῶν *ἀγνοεῖται*.

Καὶ συνεβούλευσε μὲν ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς, ἵνα τοῦτο μὲν δύο νέοι φιλότιμοι καὶ φιλοπάτριδες περιέλθωσι πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔχοντες ἐν χερσὶ λεξικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς δημώδους συμπληρώσωσιν αὐτὸ προσθέτοντες τὰς ἐλλειπούσας λέξεις, φράσεις καὶ σημασίας, τοῦτο δὲ ἐν ἑκάστῃ πόλει ἀναλάβῃ τὴν συναγωγὴν καὶ καταγραφὴν παντὸς ἰδιάζοντος αὐτῇ λόγιός τις ἱκανὸς εἰς τοῦτο, ἀλλ' ὅμως ἡ πρώτη συμβουλὴ καὶ ὑπ' ἄλλων βραδύτερον ἐπαναληφθεῖσα δὲν ἐπραγματώθη, τῇ δὲ β'. ὀλίγοι μόνον ἠκολούθησαν καὶ τούτων ὀλίγιστοι μετὰ προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας ἀνταξίας τοῦ πράγματος. Ἀκριβῶς δὲ ἐπειδὴ ἡ συναγωγὴ καὶ ἐπιμέλεια τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ τοῦ ἐν τοῖς ἰδιώμασι δὲν ἔγι-

νεν, ὅπως ὤφειλε, διὰ τοῦτο οὐδεὶς δίκαιος ἄνθρωπος δύναται νὰ ψέξῃ τοὺς συγγράφοντας, ὅτι ἐτράπησαν ἐπὶ τὰ ῥᾷστα, τ. ἔ. ἐπὶ τὴν παραλαβὴν λέξεων ἐκ τῆς ἀρχαίας, καθ' ὅσον εἰς τοῦτο ἔφερεν αὐτοὺς ἡ φορὰ αὐτὴ τῶν πραγμάτων, ἀφοῦ δὲν ἠδύναντο νὰ ἠξεύρωσι τοὺς ἀνασκαφῆς καὶ διαδόσεως δεομένων τούτων θησαυρῶν τῆς δημοτικῆς. Ἐκτὸς δὲ τούτου πᾶσαι αἱ ἀπόπειραι αὗται ἀπέβλεπον, καθὰ ἐλέχθη, εἰς τὴν λεξιλογίαν, καί, ἄν τις θέλῃ, καὶ εἰς τὴν ἐτυμολογίαν, περὶ δὲ τῶν τύπων καὶ τῶν φθόγγων αὐτῆς οὐδὲν οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον μνείας ἄξιον ἐγένετο μέχρι τοῦ **1880.**

Ἀλλ' ὅμως ἐφ' ὅσον δὲν ἐξευρεθῶσιν οἱ περὶ τοὺς φθόγγους καὶ τὴν κλίσιν νόμοι τῆς δημοτικῆς καὶ γνωσθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν ἀκριβέστατα ἡ δύναμις καὶ σημασία καὶ ἔκτασις ἑκάστου αὐτῶν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γραφθῇ ὑπ' οὐδενὸς ὁπωσδήποτε καθαρά. Διότι ἴσα-ἴσα διὰ τὴν ἄγνοιαν ταύτην καὶ διὰ τὴν μικρὰν διαφορὰν πολλῶν φαινομένων τῆς νέας ἀπὸ τῶν τῆς ἀρχαίας ἡμεῖς παραγόμεθα εὐκολώτατα εἰς χρῆσιν τῶν ἀρχαίων καὶ παραγκώνισιν τῶν νέων, τ.ἔ. εἰς ἐξαφανισμὸν τῆς γραμματικῆς τῆς νέας· δύο μόνα παραδείγματα θ' ἀρκέσωσιν εἰς δήλωσιν τοῦ λεγομένου. Τὰ θηλ. ὀνόματα τῆς γ' κλίσεως εἰς -*ις*, οἷον *ἡ πίστις, ἡ θλῖψις, ἡ πόλις, ἡ δόσις, ἡ χρῆσις, ἡ θέσις, ἡ ζήτησις, ἡ Κυβέρνησις* κττ. ἀπαγγέλλει ὁ λαὸς ἄνευ τοῦ τελικοῦ *ς*, *ἡ πίστι, ἡ Κυβέρνησι*, κττ., οὐδεμία δ' ὅμως ἀμφιβολία, ὅτι ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ λόγου ἐννοεῖ καὶ τοὺς μετὰ τοῦ ς τύπους, *ἡ πίστις, ἡ Κυβέρνησις* κττ. Ὁ ἀγνοῶν λοιπὸν τὴν μεγάλην σημασίαν τοῦ νόμου τῆς παραλείψεως ταύτης τοῦ ς ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῇ, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν θὰ διστάσῃ ν' ἀποκαταστήσῃ αὐτὸ καὶ λέγων καὶ γράφων, ἵνα οὕτω συμφωνῇ τῇ παλαιᾷ. Ἀλλὰ πόσον διὰ τῆς προσθήκης ταύτης βλάπτει τὴν γραμματικὴν τῆς δημοτικῆς, κατανοεῖ μόνον, ὅταν ἀναλογισθῇ, ὅτι ἀφοῦ ἡ ὀνομαστικὴ ἐσχηματίσθη μετὰ τοῦ -ς, *ἡ πόλις*, δὲν δύναται νὰ λεχθῇ ἡ γενικὴ τῆς *πόλις*, ἅτε ἔχουσα ὁμοίως τῇ παλαιᾷ ὀνομαστικῇ, τῆς *πόλις* = *ἡ πόλις*, διὸ ἀνάγκη τότε ἀπόλυτος νὰ κανονισθῇ καὶ αὕτη κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον, *τῆς πόλεως*. Ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἔγινε τοῦτο καὶ εἰσήχθη πᾶσα ἡ περιττοσύλλαβος κλίσις τῆς παλαιᾶς καὶ εὐθὺς παρηγκωνίσθη καὶ ἐξεβλήθη ἡ κλίσις τῆς νέας. Ἡ ἐλαχίστη ἄρα καὶ ὅλως ἀνώδυνος φαινομένη μεταβολὴ ἐκείνη τῆς προσθήκης τοῦ -ς, τοσαῦτα κατ' ἀνάγκην ὀφείλει νὰ ἔχῃ ἐπακολουθήματα.

Ὁμοίως πάντες ἠξεύρομεν τὸ δημοτικὸν *ἔμορφος* ἢ *ὄμορφος* (ὅπως ἐν

Κρήτη καὶ ἀλλαχοῦ λέγεται)· ὅτι δὲ τοῦτο ἐλάχιστον ἀφίσταται τοῦ ἀρχαίου εὔμορφος, βλέπει ἕκαστος καὶ πρὸς τούτοις ὅτι ὑπὸ πάντων θὰ ἐννοηθῇ μεταβαλλόμενον εἰς αὐτό. Καὶ ὅμως ἡ ἀπαγγελία τοῦ εὔμορφος καταπατεῖ θεμελιώδη φθογγικὸν νόμον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης· διότι τὸ σύμπλεγμα β + μ εἶναι ὅλως ἀφόρητον. Οὐδεὶς λοιπὸν ἔχων γνῶσιν τοῦ φθογγικοῦ τούτου νόμου θὰ τολμήσῃ νὰ προφέρῃ καὶ γράφῃ τὸν τύπον τοῦτον καὶ τοὺς ὁμοίους αὐτῷ γράφων τὴν δημοτικήν.

Καθόλου ἄρα μόνος ὁ ἐπιστάμενος τὴν σημασίαν ἑκάστου νόμου εἴτε φθογγικοῦ εἴτε περὶ τὴν κλίσιν, σύνταξιν, καὶ σύνθεσιν τῆς δημώδους θὰ δυνηθῇ ν' ἀποφύγῃ τὸν πειρασμὸν τῆς μεταβολῆς καὶ ἐξελληνίσεως τ. ἔ. ἐξαφανίσεως τῶν φαινομένων τῆς νέας ἑλληνικῆς.

Δῆλον λοιπὸν ἐγένετο πᾶσιν, ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ σύγχυσις καὶ ταραχὴ τῶν πάντων αὕτη θὰ ἐπικρατῇ, τ. ἔ. ἐφ' ὅσον δὲν θὰ κατορθωθῇ νὰ γνωσθῇ ἀκριβῶς καὶ γράφηται ὁπωσδήποτε καθαρὰ καὶ ἀμιγὴς ἡ δημοτική, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἀξιώσεις ν' ἀναλάβῃ τὰ βαρύτατα καὶ σπουδαιότατα καθήκοντα, ὁποῖα πᾶσα γραφομένη γλῶσσα ἔχει νὰ ἐκτελῇ. Μέχρι τοῦδε ἐγένετο αὐτῆς χρῆσις, εἰ καὶ σπανιώτατα ἀμιγοῦς, εἰς τὴν ποίησιν. Οὕτω δὲ κατωρθώθη ὥστε μήτε αὕτη νὰ καταφρονῆται ὅπως πρότερον, μήτε ὁ μεταχειριζόμενος αὐτὴν εἰς τοῦτο νὰ νομίζηται γελοῖος. Τοῦτο δὲ βεβαίως σημαίνει τι, ἀλλ' οὐχὶ μέγα, διότι τοῦτο εἶναι ἡ ἀρχὴ μόνη τοῦ ἔργου. Εἰς σπουδαιότερα δὲ καὶ σοβαρώτερα δὲν κρίνεται αὕτη, ὅπως εἴδομεν, ἐξαρκοῦσα, οὐδ' ἡ χρῆσις αὐτῆς εἰς ταῦτα ἁρμόζουσα, ἀλλὰ μᾶλλον κωμική.

Ἐπὶ τὴν ἔρευναν λοιπὸν καὶ συναγωγὴν τῆς δημοτικῆς ἂς τρέψωσι τὴν προσοχήν των, ὅσοι ἀμφιβάλλουσι περὶ μέλλοντος τῆς νῦν γραφομένης, αὕτη εἶναι ἡ ἀρίστη καὶ ἡ μόνη ὁδός, δι' ἧς δυνατὸν νὰ κατορθωθῇ τὸ ζητούμενον, ταύτην ἂς ὑποστηρίξῃ καὶ ἡ Κυβέρνησις καὶ ἂς ἐπικουρήσωσιν οἱ δυνάμενοι. Διότι μόνον ὅταν ἐξευρεθῶσι καὶ γνωσθῶσιν οἱ περὶ τοὺς φθόγγους καὶ τὴν κλίσιν νόμοι, περισυναχθῇ ἡ γλωσσικὴ ὕλη, γνωσθῶσι τὰ κατὰ τὴν σύνθεσιν καὶ σύνταξιν κλπ. αὐτῆς, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅταν περισυναχθῇ καὶ ἑτοιμασθῇ τὸ ὑλικόν, τότε μόνον θὰ εὑρεθῇ, ἂς τὸ ἐλπίζωμεν, καὶ ὁ ἀρχιτέκτων Σαίξπηρ ἢ Δάντε, ὅστις θὰ ἱδρύσῃ τὸ περίβλεπτον οἰκοδόμημα τῆς γλώσσης.

Εἴθε!

Ἐν Μύρθιῳ τῇ 10 Αὐγούστου 1884.

Γ. Ν. Χατζιδακης

ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ ΕΙΣ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑΣ ΣΥΜΒΟΛΑΣ.

Ἐν τῇ τρίτῃ συμβολῇ σελ. 14 ᾐκάζομεν ὅτι «τὸ χεῖλος ἐν τῇ Λακωνικῇ διαλέκτῳ ἐτράπη εἰς *χεῖλορ, ἐξ οὗ ἐν τῇ Τσακωνικῇ ἐγένετο *χεῖλε, καὶ ἐκ τούτου πληθ. *χεῖλα, ὅθεν δι' ὁμαλῆς ἀποβολῆς τοῦ *λ* *χεῖα*, πρβλ. σίδηρον *σίδερε*-*σίδερα*...» Ὅτι δὲ τοῦτο ἀληθῶς οὕτως ἔχει, ἀποδείκνυται ἐκ τῶν ἑξῆς. Ἐν Πλάτωνος Τ. Ε'. σελ. 240 ἐδιδάχθη, ὅτι ὁ νόμος τῆς ἀποβολῆς τοῦ *λ* πρὸ τῶν φθόγγων *α*, *ο*, *ου*, ἐν τῇ Τσακωνικῇ εἶναι νεώτερος τοῦ νόμου τῆς τροπῆς τοῦ *ο* εἰς *ε* ἐν τῇ ληγούσῃ πολλῶν ὀνομάτων δευτεροκλίτων εἰς -*ος* καὶ -*ον*. Δι' αὐτὰ λοιπὸν λέγεται *τὸ καλὲ τὰ κά* (τ. ἔ. τὰ καά), τ. ἔ. ἐν μὲν τῷ ἑν. ἀριθ. σώζεται τὸ *λ*, ἀλλ' ἐν τῷ πληθ. ἀπεβλήθη. Ἕκαστος δὲ ὅμως βλέπει, ὅτι τὸ ὑποτεθὲν *χεῖλε *χεῖλα-χεῖα εἶναι ὁμοιότατον τῷ *καλὲ*-*καλὰ*-*καὰ*-*κά*· ἡ ἑρμηνεία λοιπὸν τοῦ *χεῖα* ἀποβαίνει πάσης ἀμφιβολίας ἀνεπίδεκτος.

Ἐν τετάρτης συμβολῆς σελ. 258 γρ. 6 κάτωθεν παρεθήκαμεν ὡς παράδειγμα μετ' ἀληθοῦς παρακειμένου σημασίας τὸ παρὰ Γλυκᾷ «μὴ συκοφάντην πτοηθῇς, *ἂν ἔχῃ δρακοντιάσειν*, *ἂν ἔχῃ τὸ κοντάριν του φθάσειν* εἰς τὸ Δυρράχιν»· «καὶ *ἂν ἔχῃ εἰς ὄρος ἀναβῆν*, ὡς *κέδρος ἀνυψῶσαι*, χαλάσειν ἔχει ὀψέ ποτε κατακλιθῆν καὶ πέσειν» στ. 347-8 καὶ 358 παρὰ Legrand. Ἀλλ' ὅμως τὰ παραδείγματα ταῦτα δὲν εἶναι κατάλληλα εἰς ἀπόδειξιν τούτου, διότι τὸ ἂν *ἔχῃ δρακοντιάσειν*, καὶ *ἂν ἔχῃ φθάσειν* καὶ *ἂν ἔχῃ ἀναβῆν*-*ἀνυψῶσαι* δύνανται προσφυέστερον ν' ἀποδοθῶσι παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ «*ἂν ἤθελε δρακοντιάσῃ*, *ἂν ἤθελε φθάσῃ*, *ἂν ἤθελεν ἀναβῇ*, *ἂν ἤθελεν ἀνυψώσῃ* ἢ *ἀνυψωθῇ*, ἢ διὰ τοῦ *ἂν ἔχῃ δρακοντιάσῃ*» κττ. Ἀνήκουσιν ἄρα καὶ τὰ παραδείγματα ταῦτα τοῖς ὀλίγον πρόσθεν καταλεχθεῖσιν, ἐν οἷς τὸ *ἔχω* καὶ τὸ *θέλω* ἐν ταῖς περιφράσεσι ταύταις ἰσοδυναμοῦσιν. Ἀφοῦ δ' ἀφαιρεθῶσι ταῦτα ἐκ τῶν παραδειγμάτων, ἐν οἷς παρατηρεῖται ἀληθὴς παρακειμένου σημασία, τὰ ὑπολειφθέντα μαρτυροῦσιν, ὅτι τοῦ ἔχω μετὰ τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ ἀορ. *ἔχω κάμῃ*, *ἔχω λάβῃ*-*ἔλθῃ*-*γράψῃ* κττ.-*γραφθῇ* κττ. ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀληθοῦς παρακειμένου ἐγένετο χρῆσις ἐν χρόνοις πολλῷ νεωτέροις, πάντως μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνστ/πολεως. Τοῦτο δὲ ἐπικουρεῖ θαυμαστῶς τῇ ὑφ' ἡμῶν δοθείσῃ τούτου ἑρμηνείᾳ, ὅτι δηλ. ἡ χρῆσις τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ ἀορ. μετὰ τοῦ-ἔχω ἐπὶ σημασίας παρακειμένου εἶναι νεωτέρα τῆς τοῦ *ἔχω* καὶ *θέλω* μετὰ ὑποτ. ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ μέλ-

λοντος, καὶ ὅτι ἐκ ταύτης προῆλθεν ἡ τοῦ παρακειμένου, καθ' ὃν ἐν τῇ τετάρτῃ συμβολῇ ἐδηλώθη τρόπον.

Ὁμοίως ἐν τῇ αὐτῇ συμβολῇ σελ. 249 παρεθήκαμεν παραδείγματα ὑποτακτικῆς β'. προσ. πληθ. παθητικῆς φωνῆς ἄνευ τοῦ *νά*, οἷον *χαθῆτε*, *'ντραπῆτε*, ἐπὶ προστακτικῆς σημασίας· σήμερον προσθέτομεν ὅτι καὶ ἐνεργητικῆς φωνῆς ὑποτακτικὴ ἀορ. β'. λέγεται πολλάκις ἄνευ τοῦ *νὰ* ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας· π.χ. « *(ἰ)δῆτε, τί κάνει καὶ πῆτέ τον νά 'ρθῃ!* » Τὴν χρῆσιν ταύτην ἀγνοοῦσιν ἐν Κρήτῃ, ἠκούσαμεν δ' ἐν Ἀθήναις πολλάκις.

Ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ Kuhn Τ. 27 σελ. 78 ζητοῦντες νὰ ἑρμηνεύσωμεν τὴν γένεσιν τῶν ῥημάτων εἰς -εύγω -αύγω, οἷον *γυρεύγω, καύγω*, κατεφύγομεν εἰς τὰ ὀλίγα ἐκ τῆς ἀρχαιότητος κληρονομηθέντα ἡμῖν *φεύγω, ζεύγω, ἐρεύγομαι*. Ὅτι ἡ κατὰ συνεκδρομὴν πρὸς τὰ ὀλίγα ταῦτα παραδείγματα ἑρμηνεία τοσούτου ἐκτενοῦς φαινομένου ἐμπεριεῖχέ τι τὸ βεβιασμένον δὲν διέλαθεν ἡμᾶς, ἀλλ' ἠναγκάσθημεν τότε ν' ἀρκεσθῶμεν ταύτῃ ἐλλείψει κρείσσονος. Σήμερον φρονοῦμεν, ὅτι δυνάμεθα νὰ συμπληρώσωμεν αὐτὴν ὡς ἀκολούθως. Κατὰ πρῶτον παρατηροῦμεν ὅτι τὰ ῥήματα ταῦτα εἰς -*ευγω* -*αυγω* εἶναι ἴδια τῷ μεσημβρινῷ Ἑλληνικῷ, οὐχὶ τῷ βορείῳ. Διότι, καθὰ ἀλλαχοῦ ἐδηλώθη, τὸ νέον Ἑλλ. διαιρεῖται κυρίως εἰπεῖν εἰς δύο μέρη *βόρειον* καὶ *μεσημβρινόν*, ὧν ἕκαστον ἔχει πολλοὺς ἰδιαιτέρους χαρακτῆρας. Εἰς τὸ νότιον καταλέγεται τὸ Πελοποννησιακὸν καὶ τὸ ἥμισυ νησιωτικόν, οἷον τὸ τῶν Κυκλάδων καὶ νοτίων Σποράδων, τὸ Κρητικόν, καὶ Κύπριον, πρὸς δὲ τὸ μεσημβρινὸν Ἀσιατικόν, ἔτι δὲ τὸ Μεγαρικόν, Αἰγινητικόν, Ἀττικόν, τὸ τῶν Ἰονίων νήσων· εἰς δὲ τὸ *βόρειον* τὸ τῶν βορείων Σποράδων, τὸ Λέσβιον, τὸ Σάμιον, τὸ Ποντικόν, τὸ Θρᾳκικὸν καὶ καθόλου Στερεοελλαδικόν, εἰ καὶ τὰ ὅρια ἐνιαχοῦ συγχέονται· χαρακτηριστικὰ τοῦ νοτίου εἶναι, ὅτι δὲν ἀνέχεται τὴν συσσώρευσιν πολλῶν συμφώνων, διὸ ἢ ἀποβάλλει τινὰ ἢ παρεμβάλλει μεταξὺ αὐτῶν φωνῆεν· π.χ. τὸ *σπλῆνα* λέγομεν ἡμεῖς ἐν Ῥεθύμνῃ *σπιλῆνα*, ἐν Φερτακαίνοις τῆς Καππαδοκίας λέγουσι *σιπλῆνα*, ἐν δὲ Ἀραβανίῳ τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, καθὰ ὁ φίλος ἡμῶν κ. Ἰωακεὶμ Βαλαβάνης εἶπεν ἡμῖν, *σουπλῆνα*, τὸ *φχαριστῶ φχαριστζά*, λέγομεν *φουχαριστῶ φουχαριστζά*, τὸ *ψαλτήρι ψαλιτήρι*, τὸ *σεῦκλον (σεῦτλον) σέφουκλο*, ἀλλαχοῦ *σεύκουλο*, ἐν Θήρᾳ *φέσουκλο*, ἐν Ἀθήναις ἀκούομεν πολλάκις *βαλιμένα* κττ. Δεύτερον χαρακτηριστικὸν τούτου εἶναι, ὅτι ἐν αὐτῷ δὲν εἶναι ἀνεκτὰ ἐν τέλει λέξεως ἄλλα σύμφωνα ἢ τὸ ς, ἐν ἐνίοις μόνον

ἰδιώμασι π. χ. τῷ Κυπρίῳ, Ῥοδίῳ καὶ τὸ *ν*. Κατὰ ταῦτα τὸ νότιον ἑλληνικὸν εἶναι μαλακὸν οὔτε πολλὰ σύμφωνα συμφώνοις οὔτε πολλὰ φωνήεντα φωνήεσιν ἁπλῶς εἰπεῖν συνδέον (ὅπου μετὰ τὴν ἔκπτωσιν συμφώνων οἷον *γ, δ, β, λ, ρ*, ἐπῆλθε κατόπιν *χασμωδία*, ἐκεῖ εἶναι εἰσέτι *πολλαχοῦ* ἀνεκτή)· οὕτω δ' ἀπεμακρύνθη πολὺ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ, ὅπερ οὐ μόνον πολλὰ σύμφωνα συνῆπτεν ἀλλήλοις, ἀλλὰ καὶ πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως, τῶν συμπλοκῶν δὲ τούτων τὸ μέγιστον μέρος ἀπώλετο ἐν τῷ μεσημβρινῷ ἰδιώματι.

Τοὐναντίον τὸ βόρειον ἀποβάλλει τὰ φωνήεντα, ὥστε δύναται νὰ καταλήγῃ εἰς πᾶν σύμφωνον καὶ νὰ συμπλέκῃ πολλὰ καὶ ποικίλα σύμφωνα, πλειότερα ἢ τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικόν. Ἀλλ' ἐν τῇ ἀποβολῇ καὶ συνάψει τῶν συμφώνων ταύτῃ ἀφίσταται τἀρχαίου πολλῷ πλέον ἢ τὸ νότιον. Καὶ πρὸς τούτοις ἐντὸς αὐτοῦ τούτου παρατηροῦνται μέγισται παραλλαγαί, διότι ἄλλα μὲν μέρη αὐτοῦ ἀποβάλλουσι μόνον τὸν φθόγγον *ι*, ἀλλ' ἂν μὴ σφάλλωμαι, οὐχὶ τὸν ἐκ τοῦ ἀτόνου *ε (αι)* προελθόντα, ἄλλα συστέλλουσι τὸν ἄτονον φθόγγον οὕτως ὥστε ἐλάχιστον αὐτοῦ μέρος ἀκούεται ἔτι ἀσθενῶς, ἄλλα ἀποβάλλοντα τὸ τελικὸν φωνῆεν ὑγραίνουσι τὸ πρὸ αὐτοῦ τελικὸν σύμφωνον ὀλίγον, ὥστε δὲν ἀπαγγέλλεται καθαρόν. Ἄλλα προσέτι, μάλιστα τὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης τρέπουσι πᾶν ἄτονον *ε* εἰς *i* καὶ πᾶν ἄτονον *ο* εἰς *u*· ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ποικιλία μεγάλη παρατηρεῖται, διότι πολλαχοῦ τὸ *ου* τοῦτο δὲν εἶναι καθαρόν, ἀλλά τις φθόγγος μεταξὺ τοῦ *ου* καὶ *ο*. Ἐκτὸς δὲ τῶν διαφορῶν τούτων τῶν παρατηρουμένων μεταξὺ τοῦ βορείου καὶ νοτίου νέου ἑλλην. ὑπάρχει καὶ ἡ ἀκόλουθος, ἥτις καθὰ πιστεύομεν εὑρίσκεται εἰς στενὴν σχέσιν πρὸς τοὺς τύπους τούτους εἰς-*ευγω*-*αυγω*.

Ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ τῶν συμπλεγμάτων *i*+*a* ἢ *i*+*o* ἢ *i*+*u* παρατηρεῖται ὅτι ἐν μὲν τῷ βορείῳ καθόλου ἢ ἀποβάλλεται ὁ φθόγγος *i* ἢ διὰ συνίζησιν μία μόνη ἀποτελεῖται συλλαβή, εἰ καὶ ἀμφότερα τὰ φωνήεντα ἀκούονται καὶ διακρίνονται· οὕτω λέγεται *βασιλεύ' ὁ ἥλιος, γυρεύ' ὅπου βρῇ, ἁρπάζ' δσά 'χεις* κττ. ἀλλὰ ἡ ἄνοστη, ἡ ὄμορφη, οἱ ἀθρώπ' κττ. ἡ συνίζησις μάλιστα ἐν τῷ ἄρθρῳ. Ἐν τῷ νοτίῳ ἡ κατάστασις αὕτη ποικίλλει· διότι ἂν μὲν προηγῶνται δύο σύμφωνα ἢ διπλοῦν, τὸ i ἀποβάλλεται π. χ. *κλέφτ' αὐτός*; *ἁρπάζ' ὁπού βρῇ* κττ. ἀλλ' ἂν προηγῆται σύμφωνον ἁπλοῦν καὶ μάλιστα ἔντονον π.χ. *β, γ, δ, ρ*, κττ., τότε τὸ *i* γίνεται σύμφωνον *j*, διὸ προκύπτουσι τὰ συμπλέγματα *βj, γj*, ὅθεν jj-*j*, *δj, ρj*, κττ. Ἐκ τούτου λέγεται *βασιλεύj ὁ ἥλιος, γυρεύj*

ἄθρωπος, κόβj οὔλη μέρα, j ὄμορφη=ἡ ὄμορφη, *j ἀθρώποι*=οἱ ἀθρώποι, *j ὄμορφες*=οἱ ὄμορφες, *j ἄγωμε j ὄχι*=ἢ ἄγωμε ἢ ὄχι, κττ. κττ. Ἐπειδὴ δ' ὅμως τὸ *ι* καὶ ὡς ἄρθρον καὶ ὡς κατάληξις τοῦ τρίτου ἑν. προσ. καὶ ὡς διαζευκτικὸς σύνδεσμος λέγεται ἀθόλωτον καὶ σαφέστατον πρὸ συμφώνων, *γυρεύει καλά, οἱ καλοί, ἡ μαύρη, ἢ κάτσε ἢ φύγε* κττ. ὥστε ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι σαφὲς τῷ αἰσθήματι ἡμῶν τῷ περὶ γλώσσης, δι' αὐτὸ ἐπαναλαμβάνομεν αὐτὸ χάριν μείζονος σαφηνείας καὶ ἐκ δευτέρου· ἐντεῦθεν λέγεται *οἱ-j-ἀθρώποι, ἡ +j-ὄμορφη, ἡ+j-ἄσπρη, οἱ+j+ἄσκημες, j+ἢ ἄμε j+ἢ ὄχι, j+ἢ κάστε j+ἢ φύγε*, καὶ *βασιλεὺj+ει ὁ ἥλιος-γυρεὺj+ει καλά· κόβj+ει περίφημα* κττ. Ἐκ τοῦ γ'. προσώπου μετέβη τὸ-*υj* ἐπὶ τὸ β'. *κόβjεις, γυρευjεις* καὶ ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸ α'. καὶ τὰ λοιπὰ καὶ ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος ἐπὶ τὸν παρατατικόν.

Ἡ ἑρμηνεία αὕτη ἑρμηνεύει τὸ φαινόμενον, ὅτι τύποι τοιοῦτοι μόνον ἐν ἐκείνοις λέγονται τοῖς τόποις, ἐν οἷς καθ' ὃν εἴπομεν τρόπον διὰ τῆς τροπῆς τοῦ *ι* εἰς *j* προκύπτει τὸ σύμπλεγμα—*υj*· πρὸς δὲ τὸ φαινόμενον, ὅτι καθὰ φαίνεται ἐκ τῆς ἱστορίας οἱ τύποι οὗτοι παλαιότερον ἀνεπτύχθησαν ἐν τοῖς φωνηεντολήκτοις ῥήμασιν εἰς-*εύω-αύω* ἢ ἐν τοῖς συμφωνολήκτοις εἰς-πτω.

Νομίζομεν δὲ πρὸς τούτοις ἀναγκαῖον νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἂν ἡ εἰς σύμφωνον τροπὴ τοῦ *ι* εἰς *j* καὶ ὁ διπλασιασμὸς αὐτοῦ παρετηρεῖτο ἐν μόνοις τοῖς ῥήμασι, θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀμφιβάλλῃ, ἂν ἡ γένεσις τοῦ *βασιλεύγει* εἶναι ἀληθῶς ὁποία περιεγράψαμεν, *βασιλεὺj' ὁ-βασιλεύj+ει ὁ*, ἢ ἂν ἀντιστρόφως τὸ *βασιλεύγει ὁ* ἀφαιρῆται πρὸ φωνήεντος τὸ *ει* καὶ δὴ *βασιλεὺj' ὁ*... Ἐπειδὴ δ' ὅμως ἡ εἰς σύμφωνον τροπὴ καὶ ὁ διπλασιασμὸς τοῦ *ι* παρατηρεῖται καὶ ἐν τοῖς ἄρθροις καὶ ἐν τῷ διαζευκτικῷ συνδέσμῳ, *j' ἀθρώποι, j' ἀγάπη, οἱ j' ἀθρώποι, ἡ j' ἀγάπη, j' εὖγα j' ἔμπα, jἢ εὖγα jἢ ἔμπα*, ἅτινα ἀνάγκη νὰ ὑποτεθῶσιν ἀρχῆθεν ἁπλᾶ i οὐχὶ διπλᾶ, δι' αὐτὸ νομίζομεν, ὅτι οὐδεμία δύναται νὰ ἐγερθῇ ἔλλογος ἀμφιβολία περὶ τοῦ δυνατοῦ καὶ πιθανοῦ τῆς ἑρμηνείας τοῦ φαινομένου.

Τοῖς ἀνωτέρω ἐν σελ. 10 περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ β'. ἀορίστου ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῇ προσθετέον καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ *παθητικοὶ δεύτεροι ἀόριστοι* πολλοὶ διεσώθησαν π. χ. *ἐβράχηκε θὰ βραχῇ, ἐκάηκε θὰ καῇ, ἐκλάπηκε θὰ κλαπῇ, ἐκόπηκε θὰ κοπῇ, ἐντράπηκε θὰ ντραπῇ, ἐπνίγηκε θὰ πνιγῇ, ἐρράγη* (καὶ τῶν ῥηγάδων ἡ καρδία ὡσὰν γυαλὶ *ἐρράγη* Ἐρωτοκρ. 278) *ἐστράφηκε θὰ στραφῇ, ἐσφάγηκε θὰ σφα(γ)ῇ*,

ἐστά(γ)ηκε θὰ στα(γ)ῇ, ἐτράφηκε θὰ τραφῇ, ἐτρίβηκε θὰ τριβῇ, ἐφάνηκε θὰ φανῇ, ἐφτάρηκε θὰ φταρῇ κτλ. ([1]). Καὶ οὗτοι βεβαίως συμπίπτουσιν ἐν ταῖς καταλήξεσι πρὸς τοὺς πρώτους ἀορίστους *ἐγράφτηκα θὰ γραφτῶ* κτλ. ἀλλὰ δι' αὐτὸ δὲν συγχέονται, ὅπως οὐδὲ τὸ πάλαι ἡ ταὐτότης τῶν προσωπικῶν καταλήξεων, ἐγράφθη*ν* -*ης* - *η*... ἐβράχη*ν* - *ης* - *η*... ἐπέφερε σύγχυσιν ἐν αὐτοῖς, οἵτινες ἀείποτε διεστέλλοντο διὰ τὸν χαρακτῆρα καὶ μόνον σωζόμενον κάλλιστα καὶ σήμερον.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Ὀκτωβρίου 1884.

([1]) Ὁμοίως τούτοις μετεσχηματίσθησαν καὶ οἱ ἐνεργητικῆς τὸ πάλαι φωνῆς κατέ-ἀνέ-διά-παρέβηκα θὰ... βῶ, πρὸς δὲ καὶ ὁ νεωτερικὸς ἐγίνη(κα), καὶ ὁ μεσαιωνικὸς ἀναπάηκα = ἀνεπαύθην.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελ. 4 στ. 12 κάτ. ἀντὶ 516 γρ. 165 — σ. 5 στ. 16 κάτ. ἀντὶ δέκα-είςως γρ. δέκα είς-ως — σ. 8 στ. 13 ἄνωθ. ἀντὶ ἐνεστώτας γρ. ἐνεστῶτας — σ. 9 στ. 11 ἄνωθ. ἀντὶ στιμγῆς γρ. στιγμῆς — σ. 13 στ. 10 κάτ. ἀντὶ ἦναι γρ. εἶναι — σ. 16 στ. 17 ἄνωθ. ἀντὶ δι-ο-γένης γρ. δι-ο-γενής — σ. 17 στ. 10 κάτ. ἀντὶ πρῦμναν γρ. πρύμναν — σ. 19 στ. 15 ἄνωθ. ἀντὶ πρσθήκης γρ. προσθήκης — σ. 20 στ. 2 ἄνωθ. ἀντὶ ὁδοιπόρος (=ὁδοῖ-πορος (πρβλ. οἶκοι), ὀρεσίτροφος) = ὄρεσι-τροφος, γρ. ὁδοιπόρος (= ὁδοῖ-πορος) (πρβλ. οἶκοι), ὀρεσίτροφος (= ὄρεσι-τροφος), — σ. 24 στ. 6 ἄνωθ. καὶ 2 κάτ. ἀντὶ *φαεσνος γρ. *φαFεσνος — σ. 25 στ. 13 κάτ. ἀντὶ οὐδέποτε ἐλέχθη ἐφετεσνός, γρ. οὐδέποτε ἐλέχθη *ὑπὸ τῶν ἀρχαίων* ἐφετεσνός, — σ. 30 στ. 2 ἄνωθ. ἀντὶ Slephanus γρ. Stephanus — σ. 47 στ. 15 ἄνωθ. ἀντὶ ἀποδεικνύοντα, περιφανῶς γρ. ἀποδεικνύοντα περιφανῶς, — σ. 48 στ. 1 κάτ. ἀντὶ ὑμετέρᾳ γρ. ἡμετέρᾳ — σ. 60 στ. 9 κάτ. ἀντὶ στάμενον γρ. ἱστάμενον — σ. 62 στ. 8 ἄνωθ. ἀντὶ τοῦτο μετεχειρίζετο γρ. τοῦτο μὲν μετεχειρίζετο — σ. 84 στ. 14 κάτ. ἀντὶ ἅ τε γρ. ἅτε — σ. 92 στ. 14 ἄνωθ. ἀντὶ δὲν ἔχῃ γρ. δὲν ἔχει

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἀνδρέου Κορομηλᾶ 1884—Β', 900.